Biekorf. Jaargang 28

bron
Biekorf. Jaargang 28. Wed. L. De Plancke, Brugge 1922

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001192201_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

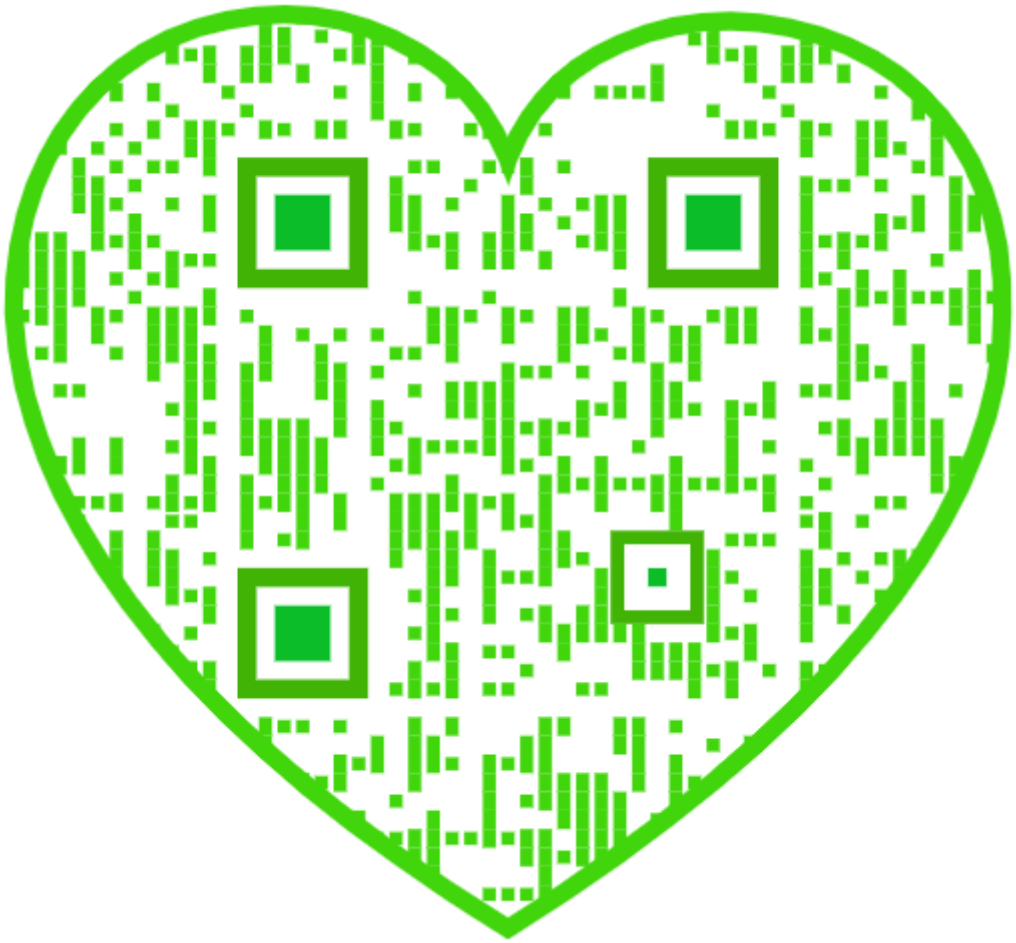

[Nummer 1]

'k Wensche-je 't nieuw en 't oude, een paar handschoen voor de koude,
een moffeltje met haar...
'k wensche-je een ZALIG NIEUWE JAAR.
(Oude Poperingsche wensch.)

Karel de Gheldere en Guide Gezelle

Bijdrage tot de Geschiedenis der West-vlaamsche taal- en letterkunst

Sumus enim opera manuum tuarum... Wij, immers, zijn 't werk uwer handen.

'**I**ndien ik u somtijds lastig valle, zijt gij er gedeeltelijk de schuld van, *sumus enim opera manuum tuarum!*'

schreef in 1893 J^{r} Karel de Gheldere van Hondswalle, aan Guido Gezelle zijn gewezen meester; K. de Gheldere was in die jaren dokter te Couckelaere, en Guido was te Kortrijk.

Karel wist waarschijnlijk zelf niet hoezeer hij waarheid schreef: hij was, meer dan iemand, 't werk van 's meesters handen en dat bewees hij, niet met hem te veel lastig te

vallen, maar met uit des dichters knedende handen gekomen te zijn, volmaaktelijk dàt wat Guido van hem, en van al zijne leerlingen maken wilde: onvervalschte Vlamingen, met een doorchristen hert, met een gemoed dat openlag voor alles wat schoon en goed was, en daarbij kunstenaars met het woord, of met iets anders, al naar gelang het God geliefde. Maar eerst christen: dat was de grondslag waarop al het andere gevest stond: met een grondige christenzin, niet een uitwendig vernisje maar een doordringen van geloof tot in 't merg der beenderen, tot in den oorsprong en de kern van gedachte en van wil, tot in de reden van elke daad.

Zoo was hij en zoo maakte Guido Gezelle zijn leerlingen naar eigen beeld en gelijkenis, hun latend weliswaar de eigenschappen die hun uiterlijk verschijnen de eene van de andere deden verschillen. Van Oye was een dichter en een droomer, Gust. Verriest een verhevene kunstenaarsziel, de Gheldere was een guit, maar een edele guit.

Wees kwaad over het tegenstrijdige van die benaming, zoo ge wilt, maar wacht totdat ge alles weet.

Karel was een guit, maar een met bekwaamheid, en goed als een zeemkoek; eene sterke persoonlijkheid. Hugo Verriest schetst hem aldus:

'Karel de Gheldere is geen gemeene man, noch een gewoon begaafd geleerde, noch een taalliefhebber, noch een "kunstminnende dichter". Hij is 't gene men nu gewend is te noemen: - Eene natuur. Wat een wondere natuur! Een aloverborrelende, een scherpe, een fijne geest, met schetterend, schitterend, zot woord, dat studenten en professors verblufte en schokken deed:

en daaronder, half gedoken, een diepdenkend verstand, eene diepgevoelende ziel. Gods schoonheid omvattend en invattend, het schoone verbeeldend zoo wonderlijk en zangerig'.

Ons volk ontwaakt in zijn nummer van 9^{en} Augustus 1913[1]

(1) De hiervolgende bladzijden lagen gereed om geschreven te worden in September 1913... dan werden zij een jaar uitgesteld en toen kwam de groote schudding van den oorlog die ons en onze papieren uiteensloeg naar de vier windgewesten.

geeft op zijn titelblad het portret van Jonker Dr Karel de Gheldere van Hondswalle, met, jammer genoeg, zijn doodsbericht en een artikel van de hand van niemand minder dan Hugo Verriest, zijn oude vriend en studiegenoot: 't zelfde artikel, ten anderen, als in *De Nieuwe Tijd*, 1e jaarg. bl. 65, met aanhaling van een verschillend stuk uit de Gheldere's dichtwerk; en op zijn laatste blad geeft hetzelfde nummer, doodsmare, portret en levensschets van M. Edmond Van Hee. Twee felle Vlamingen met één slag, twee oud-leerlingen van Guido Gezelle, twee van de eigenaardigste en meest begaafde, overleden, de eerste in Juli en de andere in Augustus van 't jaar 1913.

Guido Gezelle's leerlingen uit het ‘wonderjaar’ '58-'59 beginnen zeer zeldzaam te worden: zij, nochtans, weten het meest en het best over hunnen meester, en, dienen zij niet uitgevraagd om, alles wat tot opheldering van 's Dichters leven kan bijbrengen, te redden opdat het niet verdwijne nog eer het uitgebaat kan worden?

E.H. Robert Willaert, van Eessen, *de Dichter die den Leeuwerk zong*, oud-leerling en naderhand vertrouwde vriend van Guido, leefde te Yper als rustend priester, en in September 1913 ging ik hem opzoeken.

Hij was een van die leerlingen die, welbegaafd maar niet eigenvernuftig genoeg, opgaan en zich verblinden in bewondering voor den meester; doch deze invloed blijft bij hen steken op den bast: hij dringt tot in 't merg niet door, ligt bovenop: zij verwerken hem niet maar bootsen hem na: hun navolging is bewust, en, daar ze kleiner zijn dan de meester, zien ze minder breed, ze gaan verder dan hij en wat bij hem ingeving is, eigenmachtige uiting van zijn eigenwezen, wordt bij hen ‘beweging’, ‘school’.

Bertje Willaert had Gezelle ‘ingezwolgen’ meer echter niet. Hij *westvlaamschte* om wille van ‘onzen Guido’ zoo hij hem noemde en stak zijn dichten en zijn schrijven en tot zijn spreken toe, vol westvlaamschheid, vol taalveerdig-

heid en beeldspraak en beluisterde daarbij zijn eigenzelf met een stil genot: hij dichtte vlot en middelmatig in den Gezelle-trant van den leeraarstijd. Hij kwam regelmatig te Kortrijk bij zijnen ouden meester die zijn biechtvader gebleven was, en zat hem dikwijls, als Gezelle een oogenblik zweeg, 't geen nogal gebeurde, monkelend en vol bewonderende genegenheid aan te zien, en merkte dan kinderlijk op: ‘Meester, nu zijt ge zeker bezig met dichten!’ 't geen den meester erg misviel.

Bertje, bij iedereen heette hij Bertje, verdiende dit verkleinend steertje bij zijnen naam. Hij was een kortgestuikt ventje met een tamelijk groot hoofd en een aangezicht op zijn Van Maerlants van de oude koperprintjes.

Toen hij vernam dat ik gekomen was om hem over K. de Gheldere te laten spreken, reikte hij mij eerst een kaartje dat hij ontvangen had van zijnen ouden studiemaat ter gelegenheid van diens decoratie; Karel had er 't volgende versje op geschreven:

‘Aen mijnen ouden goeden vriend
Robrecht Willaert
Priester

Ik heb, God lof, geen hulp van doen
om dit mijn kruis te dragen,
want velen, zaten ze in mijn schoen,
en zouden meer niet vragen.

Maer kwamen - God verhoede mij -
mij ander kruisen plagen,
dan sprongen goede vrienden bij
om die te helpen dragen.

Daar spreekt uw vriendschap borge van
o Priester, Trooster, Stichter!
Gedenk bij God, o Vredeman,
uw ouden vriend den Dichter.

Loy-avond. 88.
Dr K. DE GHELDERE.’

Hier volgt nu 't een en 't ander van 't geen ik vernam.

‘Karel de Gheldere was zoon van eenen Thorhoutschen boomkweeker; evenals zijn meester Guido, erfde Karel van zijnen vader die ingenomenheid met boomen, planten en bloemen, die overal doorslaat in zijn dichtwerk en in zijne brieven.

In 1854 kwam hij op 't klein seminarie te Rousselaere in de kleine figuur, Mr Blieck was zijn professor[(1)].

Hij was een onafhankelijke inborst van een jongen, een vrijzegger en hij zou voorzeker priester geworden zijn, doch betrouwde zijne gehoorzaamheid zelf niet’.

Hier laat ik mijn eerweerden zegsman wat tot adem komen, om vast te stellen dat die laatste bewering, hoe ze ook passe bij de Gheldere's karakterbeschrijving, toch niet geheel de waarheid getrouw is.

Elders reeds heb ik erop gewezen[(2)], hoe spijts het verlangen van hunnen leeraar die ze geern had zien priester worden, spijts hun eigen verlangen om hem in alles en overal te volgen, drie van G. Gezelle's liefste leerlingen: G. Verriest, E. Van Oye en K. de Gheldere, vroom en rechtgeaard, alle drie verschillig aan hunnen meester het ‘*non possumus*’ schreven, niet, omdat zij hun gehoorzaamheid mistrouwden, maar omdat ze geen roeping gevoelden.

Karel kon 't over zijn hert niet krijgen zijnen meester te verlaten: deze was van zin voor goed naar Engeland over te steken en wachtte nog slechts op de toelating van zijnen bisschop, om dienst te gaan aanveerden in 't bisdom van Salford (Manchester), en zoo schreef hem Karel:

‘Mijnheer, hier eene kwestie waervan het volgende van mijn leven afhangt: kan ik, zonder priester te zijn, een plaetse hebben bij U in Engeland? Dat wil zeggen: kan ik er gaen? Zal ik niet, als ik er eenmael ben, geweigerd

(1) Hugo Verriest schrijft in *Ons volk ontwaakt*: Nog kind zijnde in St Jozef's gesticht te Thorhout, wierd hij geleid, geleerd, verstaan en bewonderd door den E.H. Hendrik Blieck... enz.

(2) Guido Gezelle, Dr C. Gezelle, blz. 87.

worden omdat ik een leek ben? In dat geval zou ik liever hier blijven in Vlaenderen en mij vestigen als leeraer van talen, in ievers eene stad...'.

De brief waaruit bovenstaande uittreksel, schreef de jonge Karel, deels in 't vlaamsch en deels in 't Engelsen: en, Engelsen te schrijven gelijk hij, dat kunnen onze poësis-studenten nu niet meer.

'Hij was overigens' vertelde R. Willaert verder, 'zeer goed student, maar een eigenaardige bol van een jongen: nooit ongehoorzaam waar hij voor een streng gebod stond, maar zijne gehoorzaamheid was hem, evenals al 't andere, gansch eigen.

Jonker de Gheldere droeg, in zijnen studententijd, zijn haar langer dan de doorslag van zijne makkers; 't gebeurde dat hij het, zij 't uit romantische gril, zij 't uit nalatigheid of uit bravado, zóólang liet worden dat het zijnen meester, Mr Blieck, de oogen begon uit te steken: het ging te zeer buiten de maat, de middelmaat, en de leeraar gaf zijnen volgzamen student een lesje in dien zin.

's Namiddags als Karel in de klas kwam, werd hij eerst door niemand herkend, maar seffens daarna onthaald op eenen onbedaarlijken schaterlach, zoowel door den meester als door de leerlingen. Zijn hoofd was een bolronde blonde knikker, zijn haar zoo nipte tegen 't vel geknipt dat men het met geen vingers meer kon vastgrijpen.

Hijzelf bleef ernstig als een baksteen te midden de algemeene vroolijkheid door hem verwekt'.

Die guitigheid, die hem geheel zijn leven bijbleef, straalt bijzonder uit bij sommige van zijne brieven.

'Hij bezat daarbij eene edele ziel, een teergevoelig hert, eene rijke verbeelding. Hij was trouw als een slaaf en fier als een ridder: maar, voegde E.H. Willaert erbij, in eigenlijk goed gedrag was hij altijd de laatste. Hij kon het niet goed stellen met het reglement en hierin was de discipel boven zijnen grooten meester niet'.

Volgenderwoorden schets hij zijn eigen portret voor Guido in een brief van 't jaar 1859:

Mijnheer,

Het komt mij slechts nu te binnen dat ik u beloofd hadde Loknian's[(1)] fabels te zenden: vergeef mij, bid ik u, dezen *manque d'attention*! Men vindt menschen die den boom volgens de schorse oordeelen, die nooit verder gaan dan *les convenances* en bij wien de goede wille voor niets telt; maar nu, 't is elk zijn goeste en die aan de Seine woont kan de Schelde niet rieken!

Uw trouwe scholier
KABEL'.

'Hij was godsdienstig maar geen kwezelaar', zoo vertelde E.H. Willaert, braaf en gedwee, maar geen vleier ook niet tegenover Gezelle. In '59 was hij in Gezelle's klas, en was vurig flamingant ten tijde van Van Hove en Delbaer'.

Hoeveel zouden er nog leven van Gezelle's oudleerlingen van uw jaar? vroeg ik mijnen eerw. zegsman.

'Nog een halve dozijn', antwoordde hij: 'Désiré Berten bij 't beroepshof te Gent, de twee Verriesten, Jules Gheysens van Harelbeke, Remy Derycker, gewezen missionaris, en ik!'

'*Ik*' is ook reeds bij den Heer en Dr Gustaf Verriest ook en of er nog meer als Hugo Verriest van de andere overblijft, weet ik niet.

Karel was een van Guido's volgelingen aan wie deze het liefst en zeer dikwijls verzen gaf: lessen of vermaningen in vers of eenvoudig gelegenheidstukken. Aldus overhandigde hij hem in 1858 in festo SS^{um}Inn^oc., een stukje papier waarop hij eigenhandig en in potloodschrift aan zijnen leerling het heerlijke stukje vereerde: *Tranen weent de grijze landman...* dat hij onderteekent, zooals hij met zijn vertrouwde studenten te doen pleegt, niet met zijnen naam maar met:

J.C. heri, hodie, Ipse et in Saec^{a}. en voegt erbij: With many thank to Mr Ch^{s} de Gheldere.

(1) Lokman of Lockman, oen Araabsch fabeldichter, dus ook al bekend aan G.G.'s studenten.

Onder die jonge knapen en hun leeraar was de voertaal dikwijls Engelsen.

Karel bleef te Rousselaere tot in Oegstmaand 1860, en, terwijl hij nadien zijne verlofdagen slijt bij zijne ouders te Thorhout, verneemt hij dat zijn meester verplaatst is van het klein seminarie te Rousselaere naar het Engelsch college te Brugge; en wat dunkt hem van die verplaatsing?

‘Thorhout, 27 Oegst, '60.

‘... Ik heb Maendage laetst tot Rousselaere vernomen dat gij voorgoed tot Brugge *gesettled* zijt: wat mij aengaet ik ben er uit der maten blij over, want, volgens mij is het moeilijk zwemmen met arms en beenen gebonden: gij staet daer nu in 't middenpunkt des bisdoms en uwe passer (*compas*) zal des te gemakkelijker West-Vlaenderen kunnen omtrekken...’

Daarna teekent hij weer aan zijn eigen beeld:

‘Mijnheer, ik ook ga veranderen van verblijfplaets, maer waer Ons Heere mij dak of tente schenke, 'k zal 't goeije zaed naer de vier hoeken der wereld smijten...’

Daarbij klaagt hij over 't gebrek aan gezelschap van deftige jongelieden in zijn geboortestad en bekent zich gansch vereenzaamd en eigenlijk liever alléén dan met ‘Idele koppen en slechte herten’.

> ‘Alléène! zoo zegt men, 't is droevig alléén!
> Alléène! 't is droevig, ik weet het,
> 't is goed in de wereld en beter met tween
> te staen om de toekomst te meten!
>
> Alléène en verlaten, 'k getuige er nog van,
> 't is pijnelijk te zijn in de wereld,
> de wereld die 't kwaed maer belauweren kan
> en 't goed aan den galgeboom sperelt!

Alléène en verlaten! 't is de ure nogthands
't is de ure der schoone gedachten
zoo nieuw en zoo frisch als een bloemenkrans
geplukt binst de dauwende nachten!

Alléène en verlaten: 't is de ure van hem
die dichter zich voelt en durft zingen,
van hem die 't gedacht van zijn hert en zijn stem
ten openen dage durft bringen!
Alléén en verlaten is 't droevig alléén!'

Een ander maal moet Guido hem weer verzen gezonden hebben, want Karel antwoordt:

'Mijnheer Gezelle, Ik dank u voor de zende die gij mij komt te doen. Ik zou geern, kon ik maer, in verzen u een antwoord geven, maer sedert ik met philosophen en godsgeleerden om moet gaen, weet ik niet meer noch van voeten noch van rymen, en al mijn vier, brandde't eens, is uitgedoofd. Vlaemsch nogtans is mijne liefste tael, en geern, ja liever dan wel eer, ontvang ik in vlaemsche verzen de lesse die gij mij geeft. Ontving ik er dikwijls!

Ik ben over acht dagen aen uwe deur geweest en gij waert op wandel. Ik wensche u een zalig nieuwjaer.

Uw verkleefde KAREL'.

Dit briefje moet uit Leuven geschreven zijn waar de jongen zijne hoogere studie begonnen was: maar die Gezelleanen hadden dikwijls het groot ongelijk aan hunne brieven dagen datum te laten ontbreken, weinig vermoedden ze zeker ook dat ze 'historie' schreven en dat hun brieven voor 't nageslacht zouden bewaard blijven.

('t Vervolgt)
C. GEZELLE

Alveringhem

A*lfringehem* in 1066, DIEGERICK: *Inv. d. Ch. Messines*, n°s 3, 4.
Alvrengehem in 1147, *ib.*, n°s 9, 10.
Alfrenghem in 1176, *ib.*, n° 20.
Alveringhem in 1174, *Chron. et Cart. Abb. S. Nic. Furn.,* bl. 207, waarnevens *Alvringheem, Alverinchem*, enz.

Dat is *Alb-r-ingachem*, misschien uit *Alb-rik-, Alb-radingahem*, met weglating van het tweede lid van den persoonsnaam, waarvan enkel de ingaande medeklinker bewaard wordt. Zulke gevallen hebben wij vroeger in *Biekorf* besproken, met betrekking tot *Landerghem* (*B.* 1908, XIX, 322) en *Rijkeghem* (*ald.* 1910, XXI, 373); wij hebben ook op het bestaan gewezen van *Ansingahem* nevens *Ansoldingahem* (*ald.* 1908, XIX, 122).

Alb- leeft voort in den naam der *Alven* of *Elven*, soort van bovennatuurlijke wezens in de mythologie onzer germaansche voorouders, dewelke ten opzichte van de menschen nu eene vriendelijke en beschermende, dan eene vijandelijke macht uitoefenden. Ditzelfde *Alb-*, met of zonder omklank, komt voor in een aantal oudgermaansche persoonsnamen, zooals *Elfharius* in 806, *Ch. de S. Bertin*, in middeleeuwsch vl. *Alveric*, fr. *Aubry*, in 't eng. *Alfred*, enz.

Toch is het bestaan van een **Alfro, *Albero*, niet onmogelijk, waaruit mogelijk fr. *Auberon*.

Andere gelijksoortige vormen zijn: *Fulcro, Folcro*, meermalen te voorschijn komende bij V. LOK: *Ch. de S. Pierre*, en voortbestaande in *Volkrinkhove* (Nord); *Vulfero*, V. LOK, in 1123, waaruit *Wulveringhem* en *Wulverighem*.

Aanm. - Men verwarre het mogelijke **Albero* niet met den tweestammigen naam *Adalbero* (*athal* = edel, *bero* = beer), die in 't fr., rond 1100, ook *Auberon* zou luiden.

Op de opwerping dat in DE FLOU'S *Wdb. der Toponymie* (bd. I, hlfz. 216-217 op 't w. 'Alveringhem') ook nog vermeld staan: 'Villa *Adalfredi.* 661 (Vita S. Aud.); **Adalfridehem*. 703 (Beauv. I, 7); *Alfrenchehem.* 1066 (Cart. S.P. Lille) 6; *Alvringhem*. 1123 (Cart. Thér., 9); *Alverghemensem...* 1144 (Fland., 5, 91); *Adalfringahem*... 1144 (Fland., 5, 91)... heb ik te antwoorden: de hier gegeven verklaring is, zooniet volstrekt zeker, toch de eenige aanneembare, in den tegenwoordigen staat onzer kennis nopens den ontwikkelingsgang der vlaamsche taal: *Adal-* kan in de jaren 1000, 1100 nog niet *al* geworden zijn. Ten minste spreekt alles daartegen. Er zouden dus doorslaande bewijzen moe-

ten getroffen worden. *Villa Adalfredi* klimt zeker niet op tot 661, *Adalfrideghem* is, onder dozen vorm, in 703 onmogelijk, *Adalfringdhem* in 1144 komt te laat, daar menigvuldige vormen met *Alf-, Alv-* voorafgaan. Het materiaal, geleverd door Heer de Flou, moet natuurlijk gezicht worden, en vooreerst dient ingezien de betrouwbaarheid der bronnen: welke stukken oorspronkelijk zijn of afschriften, gelijktijdige, latere, zorgvuldige, slordige, enz. enz. - Dat neemt niet weg dat het werk van Heer de Flou allerkostelijkst is.

A. DASSONVILLE

Kwakruid... en te verwerpen

> ‘Hij werd geschoten toen hij even buitenkwam met zijne *vriendin*’! (Uit mijn dagblad).

Deze is wol een van de treurigste franschheden welke ik ooit heb tegengekomen. Het zit nog niet in onze Vlamingen van ‘une amie’ te vertalen anders als door honderd vuige benamingen welgeschikt op immers een vuil gedoen... en 't zijn onze ‘Beschavende Vlaamsche Bladen’ die aan ons Volk nu gaan leeren die vuige benamingen als ‘gemeen’ of ‘plat’ te aanzien, en liever het vuil gedoen onder een nog-treffelijk woord *vriendin* te doen doorgaan!

Heeren zoogezeide Beschavers, wat zijt ge toch ver van uw Volk te kennen en van zijn Taal te begrijpen. Wat doet go toch ookal slecht werk. 'n Gevoelt ge dan niet wat allemaal gij zult hebben veranderd, in den zin en in de zeden van ons volk, wanneer gij hot zult hebben ‘gefamiliariseerd’ met 't gedacht dat een ‘vod’ heel deftig mag heeten ‘vriendin’? Wis. De echte moordenaars van ons volk zijt wel gij. De anderen verstompen zijn ziele, gij doodt ze!

T.R.

Bestuurstaal en vaktaal

Bestuurstaal en vaktaal zijn zeer nauw met elkander verwant. Nochtans doet menig Vlaamsch vakman, die zich thans in zijn moedertaal tot de openbare besturen wenden wil, vaak de pijnlijke ervaring op, dat het bestuursvlaamsch niet steeds aan zijn plaatselijk vakvlaamsch beantwoordt en, omgekeerd, is hetzelfde waar voor menig openbaar ambtenaar die met Vlaamsche vakmenschen te doen heeft.

De Vlaamsche vaktaal wortelt diep en hardnekkig in de gewestspraak waar ze dan ook hare krachtigste levenssappen vindt. De vlaamsche bestuurstaal, nog ietwat jong en onzeker, vertoont een sterke neiging tot het overnemen van de Hollandsche vak-en bestuurstaal, om wille van dezer algemeen beschaafd karakter en van de eenheid die de Nederlandsche taal dan toch moet vertoonen, wil ze met de andere beschaafde talen op een lijn komen staan.

Dat de neiging der bestuurstaal niet radikaal kan doorgevoerd worden, zonder met het feit der vaktaal rekening te houden, lijdt geen twijfel; en waar zulks moest beproefd worden, zou de spraakmakende gemeente ten slotte toch de bovenhand behalen, en wel tot meerder heil èn van onze Vlaamsche taal èn van het algemeen Nederlandsch.

Immers, het algemeen Nederlandsch, beantwoordt nog lang niet - en dit wegens zijn eenzijdigen groei in het Noorden - aan de groote taalschatten, waarmede onze gewestspraken het, naar gelang van zijn verdere ontwikkeling in onze gouwen, nog ruimschoots kunnen verrijken.

Een enkel voorbeeld kan dit duidelijk maken:

Het Fransche ‘cahier des charges’ leeft als een bepaald eenheidsbegrip in het bewustzijn van den Vlaming uit het bouwvak. Als Nederlandsche benaming vindt men daarvoor bij onze Noorderbroeders ‘bestek’ of nog ‘bestek en voorwaarden’. Het laatste voldoet het eenheidsgevoel van den Vlaming niet. Wat ‘bestek’ betreft, dit beantwoordt reeds aan het begrip ‘devis’, dat maar een deel is van het ‘cahier des charges’. In Holland heeft men eenvoudig aan het geheel den naam gegeven van het onderdeel ‘bestek’, omdat dit als voornaamste onderdeel op den voorgrond is getreden. Dit is een verschijnsel van beteekenisverandering dat meer voorkomt. Hiermede is de Vlaming echter niet geholpen; voor hem is hier een leemte, want tegenover ieder Fransche benaming stelt hij gaarne een Vlaamsche. De bestuurstaal geeft hem een vertaling ‘Lastkohier’ of ‘Lastenkohier’. Deze vertaling schijnt echter niet verder dan de officieele stukken doorgedrongen

te zijn, want in de Vlaamsche vaktaal hebben twee andere woorden burgerrecht verkregen: ‘Lastenboek’ in het Westen en ‘Lastboek’ in het Oosten. Welk van deze twee woorden, die het gevoel der Vlamingen wel schijnen te bevredigen, in het algemeen Nederlandsen nuttig zou kunnen opgenomen worden is nog niet uitgemaakt. De kansen zijn echter groot voor ‘lastenboek’, daar West-Vlaanderen door den wederopbouw thans een overwegenden invloed krijgt in het Vlaamsch bouwvak.

Een oordeelkundig aanwenden van vak- en van volkstaal biedt ook nog het voordeel dat echte, thans als Nederlandsch aandoende woorden en uitdrukkingen de plaats van vreemde of minder juiste kunnen innemen. Al is het waar dat niet voor ieder woord uit elke vreemde taal een tegenhanger in de onze te vinden is, toch dient ernstig gewaarschuwd tegen het klakkeloos opnemen in de bestuurstaal van Fransche en andere vreemde woorden, die in de Nederlandsche woordenboeken zoo welig tieren.

Opmerkelijk is, in verband hiermede, dat niet alleen bij ons, maar ook in het Noorden een gezond puristische beweging bestaat. Zoo zet de Taalcommissie van het Algemeen Nederlandsch Verbond in ieder nummer van Neerlandia onverdroten den strijd tegen vreemde indringers voort.

Van grooter belang nog is de poging op dat gebied van de Nederlandsche Juristen-Vereeniging, die reeds in 1912 eene Commissie benoemde om verslag uit te brengen over de gebreken der Nederlandsche rechtstaal en de middelen tot verbetering. Het verslag verscheen, in 1916, bij Belinfante te 's Gravenhage en bevat een overzicht van vele gebreken die bij het overnemen van Hollandsche teksten goed dienen in acht genomen. In hoofdstuk II besluit het zelfs tot de noodzakelijkheid van een soort taaldienst, eenig voor alle departementen, waar de vorm der wetten zou worden verzorgd, naar het voorbeeld Van het-geen in Engeland, Frankrijk, Duitschland en Zwitserland gebeurt.

Bestuurstaal en rechtstaal moeten uitmunten door klaarheid en eenvoud en daarom is het wenschelijk dat zij in ruime mate met de vaktaal en volkstaal rekening houden. Hier als elders geldt de uitspraak van die Commissie, dat ‘zuivering der rechtstaat, binnen redelijke grenzen, een der middelen is om den band tusschen het volk en zijn recht te versterken’.

Het gaat hier om iets meer dan een gewone kwestie van teksten, want: ‘De overoude klachten omtrent de onverstaanbaarheid van de rechtstaat raken een sociaal probleem. Wanneer door een valsch gevoel van gewichtigheid of deftigheid de wetgever en de rechter zich bedienen van een soort geheimtaal, alleen voor ingewijden verstaanbaar, dan voelt de burger zich verongelijkt. De groei van de demokratie, de uitbreiding van de sociale wetgeving hebben dit euvel steeds ondragelijker gemaakt. Elk Nederlander wordt geacht de wet te kennen. Maar van den wetgever mag dan ook geëischt worden: *dat hij zich uitdrukke in voor-alle Nederlanders volkomen verstaanbare taal*’. (Prof. DE VOOYS, *Rechtsgeleerd Magazijn*, 38, ½).

Onze Belgische wetgeving en openbare besturen mogen deze woorden ten volle indachtig zijn.

F. SMEESTERS

Noenstondeke

Et haec olim meminisse juvabit.

Hij zat bij 't vuur, zijn beenen uit,
aan 't rooken en aan 't droomen.
Bij elken trek een ringske rood
kwam gloeiend de asch omzoomen.

Een fijn blauw draadje tabakrook,
eerst nauwlijks te bespeuren,
ging op en krulde en brak uiteen
en strooide zoete geuren.

Ten heerde waren vlamkes blauw
aan 't dansen en aan 't dolen
en roode schreven blonken uit
de borsten van de kolen.

Het pijpke knikte, 't vuurke schoot
zijn allerjongste vonken
en op zijn zetel, zoo hij plag,
ging vader aan het ronken.

EMILE E. LAUWERS

Hoeverre is men met het vraagstuk van de ‘Vlaamsche kustkerken’?

Sschier nog nievers.

In 't gedacht alom, wordt dit vraagstuk lijk aanzien alsof het lang al effen was: ten hoogste, zoogezeid, ontbrak er maar een opstel van 't gewetene. Doch *wat* ‘geweten’ is, weet niemand vast te zeggen.

En in de wetenschap? Haast-niet een kerk of er is lezing over. En veel te lezen is er ook in boeken en verslagen op heele kerkenreeksen: op de Dixmuidsche kerken, de IJpersche, op de Fransch-Vlaamsche, op de Oostvlaamsche, enz. In al die werken echter wordt altijd stilgehouden bij een of meer gebouwen uitsluitelijk; en wat eraan beschouwd wordt, zijn slechts bezonderheden. Van ‘algemeene werken’? nog eigenlijk geen-een.

Een ‘melding in het algemeen’ miek REUSENS (*Éléments d'archéologie*, Louvain, Peeters, 1875, bd. II, bl. 23-24, 209-211). Weale was hem voorgegaan, al doende over 't Dixmuidsche (Vgl. *ald*. bl. 211, opm. 1), maar hij toch, Reusens, was 't die 't lijk in gang gestoken heeft te spreken van *de* Kustkerken, van allemaal, onduidelijk nochtans. Hij doopte ze; en hij wees ze thuis: ‘in dorp en steê’ zei hij; hij achtte ze ‘iets heel eigen's’; en duidde aan als kenmerken (bl. 24):

1. ten gronde, hunne rechthoekigheid, bij 't meestendeel;
2. als lijf, hun stel van drie gelijke of haastgelijke beuken, met waarlijk niets eraan van dwersbeuk oftenis maar-mager een klein uitsprongsken albuiten;
3. bovenaan, albinnen houtgewelven; en daarboven drie scherpe daken evenhooge;... waarom dan ook ten endelgevelwaard geen hooger of geen meerder venstervak in 't midden.

Hij voegde erbij (bl. 209-211): 't zijn kerken onder met waarlijk schoone torens, uit baksteen heelegaar, den romp en ook de naalde, den romp in 't vierkantte, de naaide in 't achtkantte... met tal van tooisels aan;... en dikwijls westwaard hellend.

't Was al. Men bleef daarbij.

'Beschouwingen op 't algemeen' heeft men alsdan van HUB. HOSTE, gemaakt ten oorlogstijde, in Holland voorgedregen, en uitgegeven in *Over Oude Bouwkunst in Belgie* (overgedriikt uit '*Bouwfragmenten' 1915*, 48 bl.) en *Vlaamsche Bouwkunst Baksteen-Architectuur* (overgedrukt uit de '*Bouwwereld' 1917*, Amsterdam, Van Rossen, 1917, 48 bl. met talrijke af beeld.). Als 'vluchteling' had Hoste toen niets anders mee aldaar als zijn geheugen; en beoogde er ook alleen maar droom-beschouwingen, gemijmer over 't Vaderland.

Hij kent de Vlaamsche Kustkerken: hij heeft eraan gewerkt. Verwantschap onder hen èn zag hijzelf èn houdt hij voor; maar zoekt niet om te weten waaruit en tot hoever dit strekt; noch of men daar een stam, zelfs een gezin, uit halen kan zoo Reusens deed. 't Onduidelijk gezin door Reusens op- en saamgevat, aanziet hij eenigszins als werkelijk bestaande; en wijl dit hier in Vlaanderen is, hij noemt het 'vlaamsch'; maar schetst het niet nog-nader af, omreent omraamt het niet nog-nauwer, integendeel... verwijdt den hoop. Want ziet: al wat de leest betreft maakt hij nog meer onduidelijk, en houdt hem eerder vast aan 't lijfschap van die kerken zoo 't ook in ander bouwsels te vinden is, in grooter kerken of in burgerbouwsels; alzoo

b.v.: aan 't steen vooral waarmee ze zijn gemetst, de volheid en de zwaarte van hunne lijvigheid, hun lust of ook gerustheid in klein getooisel, enz. Zijn inzicht immers is: ontleding van hun ‘vlaamschheid’. Zijn opzicht dus, is dat, niet wat hen afscheidt van ander vlaamsch gebouwwerk, waar wat er hen eer bijbrengt.

Zoo komt het dat entwie die Hub. Hoste las met hope van te leeren wat onze ‘Kustkerk’ *is*, er na de lezing min af wist dan na en uit de drie-vier bladzijden van Reusens: en geen wonder, daar Reusens eropuit was den Kustkerktrant - hoe bondig ook - eens aan te toonen, twijl Hoste - te rechte of niet - veel liever heel die ‘Kustkerkheid’ (en trouwens ookal heur verwantschap met vreemde kustgebouwen) niet nader toe en lichtte.

Er bleef nochtans van winste na bei de pogingen: de aanneembaarheid, voortaan niet meer betwist, dat aan ons kerken iets eigen's is, entwat waardoor ze eenerzijds als ‘*kustkerken’* en anderzijds als ‘*Vlaamsche* kustkerken’ vermogen door te gaan.

Maar geen van beide Stellers liet verstaan 't voornaamste: de watheid zelf van 't werk, de hoewezendheid ervan, 't verleden, en de mogelijke toekomst. Geen liet verstaan alzoo: of 't bouwbeeld hier ter sprake, een levend bouwbeeld is, ofwel een doode eer als b.v. een oudewetsch gedoen ontdolven uit de Oudheid; en ingeval dit bouwbeeld levend is, waar het ontsprong, en hoe het wies, en of het reeds tot rijpheid kwam, en of het verder nog iets kan.

M. a.w., het bouwbeeld, daargesteld door Reusens, en eenigszins aanveerd door Hoste, is 't iets dat eeuwen reeds bestond, voorheen ineens geschapen, bestemd om in 't vervolg ook immer zoo te blijven? Of is 't een groeizaam iets, met ander leesten nog als die door Reusens afgeschetst, en ander eigenschappen als die door Hoste ontleed?

Dit alles, ziet, - haast alles dus - blijft over te onderzoeken.

L. DE WOLF

Nog 'n ‘Paasbert’

(Vgl. *RdH.* II, 258).

Alleman kent die Pax-berden. Voordezen word onder de goddelijke diensten de ‘pax’ daarmee voortgegeven: 't zijn er in goud, in zilver, in hard hout of in elpenbeen.

't Hier-afgebeelde - van Westoutre - is een elpenbeenen. 't Meet 0.11 × 0.08 m.; 't staat buikte, gelijk een hoornen schietlap; en vanachter, tot meer dan halfhoogte is er een driehoekto gabbe of splete in, waar het handvast heeft ingezeten.

PAX VAN WESTOUTRE. XVe e.?

Uitgeweerd een kraakskevanboven, 't toogt anders heel gave. Bovendien 't is een schoon werk geweest, uitgesleten wel, maar nog beter bewaard en bevalliger van sneê dan het hier (door de schuld van zijn buiktigheid) werd overgebeeld.

't Steltvoor: O.L.V. ‘in throno gratiae’, Moeder Gods en Bedeelster van de genaden. E.H. van Merris hield over zulke voorstellingen een rede, te Brussel, op oen der Mariadagen van verleden jaar. (Vgl. *Maria Middelares in West-Vlaanderen, of het Beeld van O.-L.-V. van Marialoop, beste afbeeldsel van Maria Middelares. - De Standaard*: 13-IX-'21). Hij wees erop dat O.L.V., met haar goddelijk kind ‘de vrucht haars lichaams’ op heur schoot, haast altijd nog verbeeld wordt met ook een ander vrucht in de hand, de vrucht van de genaden, ontwassen uit heur zoon den Boom des Levens; en dat die ander vrucht, een appel of een peer of ander dergelijk's, door heur dan aangeboden wordt aan 't Menschdom, welk immers tevens door heur kind naar heurwaard wordt gewenkt. 't Zal hier wel zoo zijn ook.

Ten anderen, inderdaad de Moeder Gods zit werkelijk hier met ooft in de hand, een pere meen ik die ze toont niet aan het Kindeken maar aan den toeschouwer; en 't Kindje om 't even, zoo gemakkelijk ‘gezeten’ als het is, heel weinig lijk belust op 't ooft, is ingelijks eer bezig met aan dienzelfden toeschouwer heel hertelijk zijn Moederke aan te wijzen. Ongetwijfeld hebben we hier te doen, niet met een grillig kunstvertoog, maar met een werk dat ingegeven werd door kerkelijken geest. Een ‘pax’ 'n is geen schilderij. Ook de Onze Vrouwe die erop staat, wordt er niet ‘uitgehangen’ als een Vorstin van Heerlijkheid en Zege, daar heerschende met staf en plechtig machtgerief, maar kerkelijkweg als eene Moeder Gods ook Moeder van de Menschen, gemoedelijk aan ‘'t geven van vruchten van genade’.

Om op een kusspaan, Pax-berd, zinnebeeld van vrede en heilverleeninge, was 't prachtig uitgedacht.

Heur kroone dan? Een stadskroon aan het zien?... Van 't hemolsch Sion mogelijks, tot 't welk door Heur alleen (lijk hier is afgebeeld) te geraken is.

Dit spaan of berd schijnt weinig of haast niet bekend, noch was 't te zien te Mechelen op den Toog in '64.

...En 't was daarbij allicht voorgoed in de vergetenheid. Den 21^{n} in Grasmaand 1918, vond ik het in het Sakristij der kerke van Westoutre, nl. seffens achter de uiteenschieting van 't dorp, verdolven en verschopt onder het eerste greis. Ik had geen toelating noch om het op te rapen, noch om het mee te nemen... Maar 'k heb het algelijk gedaan, spijts Uitzoekers en Bommen, spijts Veilig- en onveiligheid, en tot nu toe 't en speet me niet. 't Is weer thans te Westoutre.

L.D.W.

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium.

Losse aanteekeningen.

(*Vervolg van* BIEK. 1921, XXVII, 200-203, 256-257, 286-287).

Op het uiteinde der kerk, tegen den koor, op den hoek der Ridderstraat, stond er, blijkens eene charter van 1353, een huis dat in eigendom aan de Sinte-Walburgakerk toebehoorde: ‘Upten grond vanden hofsteden die der voors. kerke nu toebehooren;... Item noch upten gront daer der vors. kerken huus up staet upden houc tenden chore’.

- ‘Meester aernoud Roelin, prochipape van sinte Wouburghen in brucghe,’ wordt nogmaals in 1353 vermeld (folio 42).

- Het kerkhof werd vergroot in 1358, door het innemen van 25 roeden land met ‘drie husekins’ daarop staande. Er wordt door het kerkbeheer tezelfdertijd geklaagd over ‘de cleenheit der vors. kerke’. (folio 1).

- Op folio 43 leest men eene charter van 1363, waarin spraak is van een ‘Huus ten voorhoofde in sinte jans strate,... uutcommende met eenen poortkine inden ghanc die leghet ande noordzide van sinte woubuerghen kerke’.

- Op folio's 14-15 vinden wij de vermelding eener afpaling van eigendommen, gelegen bachten de Sinte-Walburgakerk, die in 1364 plaats had.

- ‘Joncvrauwe aechte pieters weduwe vanden hille bezet alle vryndaghe, eeuwelike gheduerende, de zeven ghetiden inde kerke van Sinte Wouburghen’. Dit gebeurde in 1376.

De Sinte-Walburgakerk stond op eenen grond, die leen was: ‘als van den leene den grond daer de kerke voors. up staet, ghehouden in leene ende jn manscepen van Joncvrauwe marie twyf pieters buerchgraven’. Een relief of verhoofding van dat leen geschiedde bij charter van 1^{n} Juli 1396.

In de XVe eeuw, zooals uit onderscheidene charters van rentebezetten blijkt, bestond het bezit der kerk meest uit kleine renten op huizen en erven binnen Brugge.

In 1414 hebben wij alweder ‘Eenen chaertere van landghesceede van zekere huusen staende ande noordzyde vander voors. kerke, ende achterwaerts streckende toten

weghe vander zelver kerke'. Uit dit stuk leeren wij dat er in de Sint-Jansstraat huizen stonden, waarvan 'de kuekenen den voors. huusen toebehoorende achterwaert streckende (waren) tote den weghe toebehoorende der kerken van Sinte Wouburghen, ligghende ande noordzyde vander voors. kerke'. Aldus een kerkstraatje uitkomende, nevens den koor der kerk, in de Riddersstraat.

En in dat straatje, zegt men in eene andere charter van 1415, moest de kerk gedoogen 'te leeden zeker watere ende dat by speciale gracie vanden prochypape'. Dat was eigenlijk het keukenwater van 'Jacop de Scrivere' uit de Sint-Jansstraat, en dat water moest 'zuweren duer eene yzerine zeve, staende voord (*sic*) tgat van minen ressoote, ten dien hende datter negheene vuulhede daer duere en comme jnt voors. straetkin danne twater van minen voors. huuse ende kuekene, zuwerende ende loop hebbende jnt voors. straetkin vooren ter Rudderstrate ute'.

('t Vervolgt).

K.D.F.

Mengelmaren

MAUR. DE MEULEMEESTER, C.SS.R. *Geschiedenis van het St Niklaasgesticht te Kortrijk*. Brugge, Houdmont-Cortvriendt, 1920.

Met dat eenvoudig boekje is S. niet aan zijn eerste kloostermonografie. Hoofdzakelijk bedoeld als Gedenkboek voor zusters en leerlingen mag het bij een wij deren kring lezers aanbevolen worden.

De kloosterkroniek kan met enkele groote trekken samengevat worden: het godshuis van St Niklaas wordt ± 1350 opgericht, buiten de Steenpoort, in de wijk Overbeke: het was een passantenlieden gasthuis, zooals we er bij tientallen vinden bij of buiten de poorten onzer oude steden. Een tiental jaren na de stichting vinden we er een kleine kloostergemeente ingericht, zusters naar St Augustinus' regel. Van dit oogenblik af schijnt de toekomst der inrichting verzekerd: die eenvoudige kloostervrouwen zullen weten 't hoofd te bieden aan de vele moeilijkheden, verwoestingen, branden en godsdienstberoerten om, met de veranderingen door de tijdsomstandigheden gevraagd, de vrome stichting tot in onze dagen te doen bloeien.

Een kloostermonografie laat ons heel dikwijls een kijkje slaan op meer algemeene geschiedenis: het privilege van het kraamrecht aan het godshuis afgestaan, de betrekkingen met de rederijkers de Kruisbroeders, de finantieele verhoudingen met het gemeentebestuur zijn belangrijke hoofdstukken voor de plaatselijke geschiedenis.

Met veel gepastheid wijst S. op het kunstkarakter der oude gebouwen en voorwerpen: zoo wordt bij de huidige bewoners de vereering en liefde wakker gehouden voor alles wat aan het verledene herinnert en wordt nog voorkomen, wat helaas te dikwijls gebeurt, meest nog in gestichten die op de hoogte willen blijven, dat de erfschat van vroegere tijden wordt vergooid voor onbeduidende en karakterlooze verbeteringen.

Jammer genoeg dat het boekje niet met platen is opgeluisterd.

S. was ook in de mogelijkheid ons een en ander mee te doelen nopens de kloosterdracht in St Niklaas. Aan de hand van het smakelijk oud boekje *'Het proces van de Quesels'* had hij in zijn werkje 'Les Maricoles de Termonde', bl.70 v., waarlijk belangwekkende bizonderheden medegedeeld over den *tip*. De zwarte tip op het voorhoofd was het kenmerk der godvruchtige vrouwspersonen die in de wereld levend belofte van zuiverheid hadden uitgesproken. Het is niet te verwonderen dat vele zusters den tip hebben overgenomen, als men op 't oog houdt dat nog in onze dagen vele kloostergemeenten in den beginne anders niet waren als eene verzameling van godvruchtige dochters. De St Niklaaszusters te Kortrijk als de meeste hospitaalzusters waren 'sorores laïcae', dat getuigt nog het witte kleed met zwart scapulare, en 't is wel een weinig tegen de groote traditie dat ze thans leekenzusters hebben aangenomen met zwarte kleederdracht. Naar oude opvatting is zoowel het costuum der dames als dat der leekenzusters een costuum van laicae.

M. ENGLISH

Een vrage

Iemand wenscht te koopen: *Archievenboek van Rond den Heerd,* volledige verzameling, tegen goed geld.

***

Kan er iemand de volledige verzameling der *Tisje-Tasje's* bezorgen? Tegen hoeveel?

En de *Mannetjes uit de Mane*?

Kokkenei

We kennen *kokkenhane* (vgl. DE BO o. 't w.) en *kokkedèe-k'* of *kokkedèe-kok*.

En *kokkenei* dan? Bij de kinders, onderander te Brugge gebruikt om te zeggen een 'ei'.

Maar de Engelschen staan ook met een *cockney*, en de Franschen zeggen dat achter: 'un cockney = un badaud, flâneur de rues de "Londres" zegt BONNAFFÉ (*Dict. des Anglicismes*, Paris, Delagrave, 1920, o. 't w.). Hij zegt erbij: 'Murray propose

coken-egg, “coco”, appellation enfantine pour “oeuf”; d'où mignon, poule mouillée, citadin, par opposition à paysan. Skeat suggère le v. fr. *coquiner,*

mener la vie d'un mendiant, d'un gueux, et *acoquiné*, devenu paresseux comme un mendiant'.

't En gaat ons niet aan wat de Franschen achtertateren; maar 't ware een keer te welen of *cockney* en *kokkenei* niet eenigszins verwant en zijn, ten minste al den kant van de kinderspraak-gebruiken.

Hierbij zij nog gevoegd dat 't volk in Brugge ook gemakkelijk als lapnaam zegt 'den *Kokken*'.

T. RAPAERT

Nog een Vondelingnaamtje

(Vgl. *Biek*. 1914-'19, XXV, 222-226; 1920, XXVI, 84-88).

Den 5^{n} van de andere maand stond er in *De Standaard*, uit Antwerpen: '*Margaretha Maria Treylis*. Het kindje van 3 à 4 weken oud dat aan de droge dokken gevonden en in het Geslicht der Verlaten Kinderen opgenomen werd, heeft den naam ontvangen van Margaretha Maria Treylis.

Bij deze gelegenheid is het wel eens aardig na te gaan hoe deze naam werd gevonden. De voornamen komen voort van *Margaretha*, naamfeest dier heilige, op 27 November, dag waarop het kindje gevonden werd, *Maria*, patrones der stad Antwerpen; de familienaam komt voort van *T*, beginletter van den naam van Trève, waker die het kind vond, de eerste lettergreep *rey* is de eerste lettergreep van den naam Reymaekers, den politieofficier die het onderzoek van het te vinden gelegd kindje begon, en *lis*, is de laatste lettergreep van den naam Celis, de vrouw die het vondelingsken na het vinden de eerste zorgen toediende'.

Klappertie (*Biek*. xxvii, 254-255, 287-288).

- He'-je dat nog gehoord: *'klappertje'*, alzoo en alzoo gebruikt? vroeg ik legen den scheerder, binst dat hij met zijn mes op mijn klappertje zat.

- Wel, zoo dikwijls, was 't antwoord: als ze hunne kele verbranden, in 't drinken: 'oei mijn *klippertje*' zeggen ze.

- *Klippertje*?

Ja! 'k Heb ik altijd gehoord *klippertje*.

(Uit Brugge).

N.

Wat is dat?

In de ‘Programme des travaux qui seront eflectués par le service de l'état civil militaire [français] dans la deuxième quinzaine de janvier [1922]’ staat er:

‘Translation dans le cimetière national... des cimetières de.... *Mendinghem* à Proven, de *Zuid'huis* à Oostvleteren, de *Wyngaed* à Rousbrugge...’

Oordnaamkenners, wat is dat? *Mendinghem, Zuid'huis* en *Wyngaed*?

T.R.

Bahnhof

Toen de eerste Duitschers in Brugge kwamen, vroegen er onder hen achter 't *Bahnhof*? Met dat ze vielen op Bruggelingen, dezen verstonden 't *‘Bagienhof*'! En de mannen wierden daarop feestelijk gewezen al 't Minnewater, over de brugge, de eerste poorte in... en ze kwamen toe onder de boomen in 't gers.

W.I. D'OORE

La Caisse!

't Krielt van de jonge winkeldochters in Brugge, die helpen de stad verjongen, verfrisschen, zoodat er de handel min oudbakken wordt, ... en de tale medeen.

- Enwel, juffrouwtje, waar moe'-je hier gaan betalen?
- Daar-zi', mijnheere, aan *de kiste*!

Als ge vanjaren wordt, dat doet u toch vreemde!

Effenop, zul'-je! En dat zijn meisjes van ievers tegen de vestingen!

Vóór den oorloge: *kasse*; en nu: *kiste*! Taalkundigen, maakt daar maar taalwetten op.

P. DOUDE

In onzen Blok

[Nummer 2]

Karel de Gheldere en Guido Gezelle

(Vervolg van bladz. 9)

Hugo Verriest schrijft in het aangehaalde artikel van *Ons volk ontwaakt*:

‘Maar het was in de klas van poesis dat hij leefde en dichtte, student, 't geen hij te Leuven in zijn eerste studiejaar uitgaf onder den naam van *Jongelingsgedichten*.

J.A. Alberdingh-Thym drukte er een deel van in zijnen “Volksalmanak” en hiet ze “Westvlaamsche dichtspranken”; Vleeschhouwer in zijnen “Reynaert”, noemde hem eenen nieuwen dichter; Ida von Düringsfeld(1) wist er lof van te spreken, alsook Bisschop J. Malou, Frans Blieck en vele andere (o.a. L. Leopold nam van de Gheldere's gedichten op in zijne Bloemlezing: *Uit Zuid-Nederland*. Groningen 1868. C.G.). Daarin komen lieve jonge gedichtjes voor, met huppelende levende maat, vol gang en klin-

(1) IDA VON DÜRINGSFELD, *Das geistliche Leden der Vlamingen*. Leipzig-Brüssel, 1861.

kende rijmen, vol frisschen morgendauw en ook stukken met vaster woord, nader zicht en zekeren stap'.

In Januari 1861 schrijft de dichter van *Jongelingsgedichten*, aan Guido Gezelle te Brugge:

'Eerweerde Heer!

Ofschoon het negen van den avond zij, ga ik nogthands mij dertoe zetten om u eenige woorden te schrijven: ik ben sichten lange zoodanig bezig met de laatste hand aen 't overzien van mijn boekwerksken te zetten dat ik om zeggens uren aen den avond moete gaen stelen om aen de pligten te voldoen die vriendschap en erkentenisse een's opleggen. - Een eerste deel is al gansch gereed om onder druk te gaen en al wat ik nog verwachte zijn de namen van eenige Brugsche inschrijvers uit het seminarie; *het schort mij nogthands* aen (aerdappelen?) iets dat den sleutel en den zegel mijner dichten moet uitmaken: 'k wil spreken van de opdragt die gij zoo welwillend aanveerd hebt. Gij hadt mij gevraegd, Mijnheer, dat ik ze u voorenaf zou getoogd hebben; hewel! hier biede ik ze u aen, u vragende dat gij de misgrepen die er in zijn wel zoudt willen verbeteren:

uit erkentenis
opgedregen
aen den zeer eerweerden heer Guido Gezelle pbr., oudleeraer van Poesis en taelkunde in 't kleen sem. te Rouss., Canonik van Jeruzalem, lid van de genootschappen (?) te Kopenhage; "Tijd en Vlijt" te Leuven; "De Vriendschap" te Rouss.

Als er nog zijn, geef ze maer, Mijnheer, of als de opstel u niet aen en staet, verander maer, want ik durf hier van uwe ootmoedigheid verwachten dat zij eene kleene sacrificie doe aen het welvaren onzer lieve Vlaemsche katholieke zake. Mijnheer, ik durf hopen dat ik in den loop der naeste weke een woordeke antwoorde ontvangen zal; kunt ge nogthands bij geen middels uit uwe bezigheden, wil mij toch ten minste tien minuten besteden met de verbeterde

opdragt der schoolgedichten op papier te leggen en mij af te zenden; ge zult dit wel doen, niet waer Mijnheer?'

Verders beschrijft de jonge hoogstudent den indruk die de hoogeschool op hem maakt - wat verbijsterend - en gaat dan voort:

''k Heb gisteren tot Brussel de jongelingendroomen en levensbeelden van Van Beers gekocht: der zijn wel schoone dingen in, niet waer, M^{r}, voor gedacht en verzenbouw. - Reinaert De Vos beklaegt hem over Spoker die sichten nen tijd noch ruit noch muit meer geeft. - Zoo, eerweerde Heer, in afwachtinge van mijne vraeg beantwoord te zien noeme ik mij

Uwen onderdanigen leerling

KAREL'.

Passiezondag van 't zelfde jaar 1861, alweer een brief uit Leuven met een en ander dat een gansch eigenaardig licht werpt op den schalkschen pennevoerder:

'Hooggeachte Heer,

Proficiat!- Welk een aardig begin, zult gij zeggen, voor iemand die beter zou aanvangen met hem te verschoonen over schuldige nalatigheid en stilzwijgendheid. 't Is waer ik bekenne het: maer verschooningen doe ik zoo noode, misschien uit eigenliefde, maer nog meer uit reden dat, al zwijge de mond, het hert nog altijd kloppende is voor grondregels en neigingen die het leven van mijn leven zijn en blijven zullen.

Proficiat, Mijnheer Gezelle! Hoe schoon staet toch uw *Viervlaghe* niet in heur blinkend middeleeuwsch kleed omzet met dat eenig versiersel van eigen dichtergeest.

dat schoon vertoog
dat hangende was in de lucht omhoog
En als een kroone speelde
om end omme Van Maerlants beelde.

Est-ce beau! Est-ce beau! riep Brizeux uit, toen men hem, den goeden dichter, eene feeste vertelde die ouden bretonschen roem getuigde. Hebt ge nog Brizeux gelezen?

Kent gij den dichter wiens gedachten in deze zijne verzen kunnen begrepen worden:

> Oh! ne quittez jamais, c'est moi qui vous le dis,
> le devant de la porte où l'on jouait jadis;
> croyez qu'il sera doux de voir un jour peut-être
> vos fils étudier sous (*sic*) bon vieux maître,
> à l'Eglise chanter.... sur le même banc
> et jouer à la porte où l'on jouait enfant.

Vaderlandsliefde en geloof waren de twee stempels waermede hij zijne zuivere dichten in engelenzangen herschiep. Oh! Mijnheer Gezelle, spreek mij van Brizeux niet, of beter, ik zelf zal er van zwijgen. Hoe menigmael nogthands heeft hij in mij die éénstarigheid van gedachten niet bijgebragt die eilaas zoo dikwijls de eerste stap der uitzinnige hooveerdij door eenigen genoemd wordt.

Ik heb over mijn boekje[1] eenen brief van den dichter (??) Blieck ontvangen waerin hij me zegt dat *uit elke bladzijde eenen neveligen dichtergeest hem* (in zijnen neuze) *tegenwaeide maer* (il y a un *mais* qui vient tout gâter, zegt Reinaert vandage) *dat hij tot eene strengere dichter-<rijm-?> school behoort* en... maer wij gaen er van zwijgen, niet waer, Mijnheer?'

Verders 't gewoon slot van zijne brieven - maar, en er is hier ook een maar! hij voegt er een postcriptum aan toe:

'Hoe vindt ge:

> O Mireio ma tant amado
> metté la testo al fenestroun etc...

Un peu flasque, hein? Mais une belle langue.

Ce Mireio est encore un de ces fils engendrés par le mouvement linguistique qui porte pour devise: chaque langue a ses droits, sa gloire et son génie!'

Uit een brief - anders zonder belang, van 11^{en} September 1861 - de volgende pennetrek:

'Geluk en zegen op uwe reis naer Engeland, maer blijf

(1) *Jongelingsgedichten.*

er niet of gij slacht den verloren zoon en zondigt vóór God, vóór tael en vóór ons Vlaemsche Vaderland!

Aen al wat Vlaemsch en Vriend is
Mijn' groetenissen - als 't er meê gediend is’.

('t Slot volgt)
C. GEZELLE

't Ontstaan der Glossa's van den Malberg

Daar de Lex Salica slechts eene vertaling is van een kort begrip uit verschillige landwetten genomen, waren er in die beperkte vertaling vele leemten. Daarbij gelijk die wet in een vreemde tale gezet was, moest er noodzakelijk, in veel gevallen, uitleg bij komen. Hierin is de ware oorsprong der glossa's van den Malberg gelegen. De afschrijvers, rechters van omliggende oorden of van nieuwopgerichte Malbergen, gewoon in frankische tale de wet uit te voeren, plaatsten daar waar de latijnsche tekst onvoldoende of duister was het frankische woord met de aanduiding: Mal, Malb = Malberg, als verzending tot hun oude wet. Men mag daaruit besluiten dat de allereerste vertalingen der Zaalwet van geene glossa's voorzien waren.

Latertijds zal men slechts de latijnsche vertaling ontoereikend bevonden hebben. Eerst zal men in weinige plaatsen er eene aanduiding of verzending bijgevoegd hebben, later meer en meer. Het tegenovergestelde geldt voor de laatste tijden, toen, in de zuidergouwen vooral, de Saalfrankische bevolking opgeslorpt wierd en hare taal aan het uitsterven was, zooals het de Lex Emandata bewijst, waar men de glossa's in den doodboek liet. Nu ter zaak. Hoe zijn de zoo verschillende glossa's in een en denzelfden tekst geslopen? We staan hier voor twee oorzaken.

Eerst de bijvoeg van ieder afschrijver, uit ieder tijdstip, van ieder windgewest, waar misschien wel een vreemde codex met glossa's in eigen gewestspraak voorzien benuttigd wierd. Immers, hoe langer de oorspronkelijke tekst

in gebruik was en verspreid, moest hij natuurlijk meer en meer heruitgeschreven worden. Niet zelden zal de nieuwe uitschrijver er ook zijne glossa's in eigen landtale bijgevoegd hebben. Alzoo is het te verstaan dat de glossa's van verscheiden handen en van verscheiden gewesten van tongval kunnen verschillen. Een tweede oorzaak moet in latere tijden en tot op onze dagen toe haren oorsprong gevonden hebben. De volkskunde leert ons hoe t'allen tijde de geleerden geneigd waren en het nog zijn om bestaande teksten, onvolledig bevonden, met andere ontdekte brokstukken te voltooien, en dikwijls zonder er gewag van te maken vooral in de verleden tijden.

Alzoo wierd meer dan één hoofdstuk der Lex Salica samengesteld in den loop der tijden uit een aantal codices die ter zake benuttigd wierden. Bij een nauwkeurig onderzoek van den merkweerdigen codex van O.L.V. te Parijs, hs. 252, F. 9, loopt het in de ooge dat die gansche samenstelling uit meer dan één stuk gesneden is. Ook heeft hij het grootste getal glossa's, die veel van tongval verschillen. Hij moet het werk zijn van een geleerde die uit verscheidene bronnen geput heeft. Die tekst wierd ten onrechte door Pertz beschouwd als de oudste, die volgens hem, voor den oorspronkelijken opstel mocht doorgaan. Hij mag slechts op een samenraapsel of compilatie aanspraak maken.

In onze tijden de geleerde fransche schrijver Pardessus, vooraleer hij zijne Lex Salica uitgaf, verstond reeds de misgreep van verscheidene teksten te mengelen en in sibben of familien te onderscheiden - maar toch te vereenigen.

Doch om al de handschriften op hun eigen uit te geven had hij den moed niet, en gelijk hij getuigt, 't scheen hem een onmenschelijk reuzenwerk: ‘au-dessus des forces humaines’ - Préface, VIII -. Hessels en Kern hebben daar ook van afgezien, en de codices in vergelijkende tafels gesteld volgens de oude bestaande sibben of familien. Het eenig ernstig werk ware al de gekende codices op hun eigen, gelijk ze gaan en staan, uit te geven, met de afbeeldingen der glossa's.

J.V.

S. Sebastiaan

Een beeldstuk dat meer mag gekend zijn.

't Hier-afgeschetste beeld (naar mijn onthoud, alverre 1 m. hooge, zonder den schoor- en den draagvoet van eronder) is een uit WATOU-kerke. 't Zal nog een zijn van den tijd dat de schuttersgilde daar ingericht werd, ieversthalven de zestienhonderd (vgl. RUBBRECHT, (*Gesch. van Watou* bl. 304-306).

S. SEBASTIAAN, VAN WATOU. XVIIe E.

Er was vóór den oorlog ook een dergelijk te BECELAERE: we gaan zeggen dezelfde sneê, en dezelfde schoonte van werk, maar levendiger geschilderd en een goê slagske kleiner. Als eigendom van de schotters, stond het ten huize van den Heer P. Degryse, eenen van de ‘oppersten’; en oudere lieden wisten te vertellen dat 't ook nog in de kerke gestaan had, hooge langs een zuil in de binnenbeuke, achterwaard-aan al den mannenkant. [Was daar eertijds zijn altaar geweest?] De Gilde van Becelaere dagteekende uit de XVe eeuw. Even vóór den oorlog bestond er nog een XVI^{d}-eeuwsch Gildeboek van, ook bij den Heer P. Degryse: (een heel-schoon-opgesteld on op zijn XVIII^{d}-eeuwsch' rijkverbonden boekje kl. in-4^{n}) met erin de overstelling der inrichtingskeure en met herhaalde reeksen van leden. 't Oud zijden vaandel (einde van zeventienhonderd) weleer afgeteekend en in afschets uitgegeven te Yper, lag wijders bewaard bij Heer J. Bayart den Burgemeester: 't was uittermate krank van stoffe geworden, maar immer gave gebleven of daaromtrent in zijn teekeningen en verwen. Dit alles herinneren we, waarom? Om te laten gevoelen hoe een S. Sebastiaansbeeld daartusschen inkwam als een echt gildegerief, en medeen bijgevolg ook als een van de schakels waarmeê het verleden onzer eeuwenlangbloeiende schuttersgilden den een' of anderen keer dient volkskundig aaneengesmeed.

Nog zulke beelden heb ik ook op andere dorpen gezien tijdens den oorlog, 't ontgaat me nu welke, maar alleszins in de vecht- en de vluchtstreke; 'k vernam toen

dat er meest-nog waren in 't verwoeste gebied, om nader te omstaken, in 't YPERSCHE.

Daar die allemaal in denzelfden zin, en allemaal even zorgzaam zelfs kunstig gesneden waren (gesneden in hout), ook allen schier

eender geschilderd t.w., glimmende weg omtrent al in levende verwen (vleeschkleur op 't lichaam, bruin op het boombul, en groen in de blâren), mogen we denken daar een beeldstuk voorhanden te hebben, welke naar een vaste oorschets gemaakt is; een pronkstukje ja uit de volksbeeldhouwkunst, welke namelijk om zijn rijk en rilde en evenwichtig gemaaksel, om zijn schaarschheid van optooierij en niettemin breede volkomenheid van gemeenzamen indruk, verdient geschiedkundig te worden nader bekend. 't Staat honderd voet boven zooveel nieuwere ‘Heiligen’.

Wie wrocht er dat uit, en leverde er zoo menig stuk van in 't Ypersche?

Ook, toch ten minste, waar zijn er van dergelijke beelden nog over?

L.D.W.

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium.

Losse aanteekeningen.

(Vervolg van bladz. 21)

In 1424 is er weer eene charter uitwijzende ‘hoe dat de prochipape ende capelanen van sinte Wouburghe vercochten een huus omme een kerchof der of te makene’. Dit huis was gelegen in de Sinte-Walburgastraat, ‘naest der kerke’, en de bisschop van Doornik had reeds tevoren oorlof gegeven om het te verkoopen. Aan dit huis was nog eene liturgische herinnering vast. Het was voordezen aan de kerk geschonken geweest door ‘Joncvrauwe Celie hermans branderijcs (*sic*) dochter, sheer pieter smouts weduwe, poorter jn brugghe, jn aelmoesenen den commune van sinte Woubuerghen vors., over haer jaerghetide ende in meersinghen vanden zeven ghetiden diemen daghelicx zinghet inde vors. kerke’.

‘Comme jcelle eglise soit issue de leglise parochiale de saint sauveur et ait este eglise parochiale france de si grant temps quil nest memoire du contraire, et ait a pars soy son prestre, cure, fons de baptesme et tous autres sacramens deuz et necessaires a leglise parrochial et lieu

dedié pour enterrer trespassez partout dedens jcelle eglise, sans avoir cymetiere dehors', - zoo wordt er in eene charter van 1424 alweer gesproken van de vergrooting van het kerkhof, door het aankoopen van eenen grond al den westkant van de kerk, ter breedte van twee roeden en ter lengte van acht roeden. De 'marglisiers ou maistres dicelle eglise de sainte waulburghe' bekwamen daertoe de gevraagde machtiging. Dat de parochie uit deze van Sint-Salvators genomen was, wordt daar nogeens aangestipt.

Op folio 44, zien wij, dat in 1424 'Jan Vrancx priester ende stedehoudere van meester martin van varsenare prochipape vander kerke van sinte Woubuerghen' was.

In hetzelfde jaar wordt er wederom een huis aangekocht om het in begraafplaats te veranderen (folio 44). En het jaar daarna (1425) wordt dat nieuw stukje kerkhof gewijd, 'daer of die van sint salvators tconsent ghaven', - een bewijs dat de kerk van Sint-Salvators nog steeds als moederkerk van Sinte-Walburga gold.

In 1456 staat 'Meester clais lambert, prochipape', in eene charter vermeld.

In 1440 wordt er, door den bisschop van Doornik, toestemming verleend 'omme eenen outaer te makene bachten den hooghen outaer van sinte Wouburghen, ende van tween zitselen an beeden zijden'. Alstoen vinden wij Pieter Adorne onder de kerkmeesters.

In 1444 wordt er melding gemaakt van 'venerabilis et circumspectus vir magister nicolaus lancbaerd presbyter in utroque jure licentiatus curatus parrochialis ecclesie sancte Walburgis brugensis', die zich jegens zijne kerk mild getoond heeft, door haar 'drie ponden parisis tsiaers' te schenken, 'bezet up viere huusen ende .XIIIJ. cameren ligghende bider vryndachmaerct'. Deze begiftiging was aan hemzelf, twee jaar tevoren, gedaan geweest door

‘Joncvrauwe katheline sheer jacobs breydels weduwe’, eene afstammelinge der Breydels, die, van vóór 1302, op ‘het Zant’ plachten te wonen.

De kosterij van Sinte-Walburga heeft aanleiding gegeven tot geschillen. Eerst zien wij, op folio 46-49, ‘een jnstrument vander Costerye van Sinte Wouburghen, hoe dat een ghehuwet man die bedienen mach’, en op folio 51, ‘een jnstrument vanden Juweelen vander kerke... ende ornamenten toebehoorende der Costerye aldaer’ (1464).

De kosterij werd eerst begeven door de provisores der kerk, maar naderhand, met de tusscheukomst van den abt van den Eechoute, ‘geresigneert inden handen vanden vicarissen ter causen van permutacie’ (Voor en na 1460).

('t Vervolgt).

K.D.F.

Hoe onze ‘Vl. Kustkerken’ best onderzocht?

Een kunstgerige vriend laat me weten - hij zegt er ten anderen bij: ‘mag ik wel?... dit geeft soms een gedacht, overigens 't en is niet om te drukken’, ik dank er hem om, maar druk het algelijk, 't zal gaan blijken waarom -, hij zegt:

> ‘Denkt een keer op een indeeling onzer vlaamsche kerken aldus: in drie reeksen.
> 1. Een reeks met drie gelijke beuken (effen muren ten hoofdkante) en evenwel een dwersbeuk in 't midden. Hooge vierkante torens. Meest steenen naalden; niet altijd nochtans. Veurne-S. Niklaas' ware 't oorbeeld.
>
> 2. Een reeks dan met drie gelijke beuken ('t Sanctuarium halfrond). Zeshoekige torens [achthoekige liever] meestal te midden: Stalhille, Wenduyne, enz. Endelkant van Thorhout als oorbeeld.
> 3. Een reeks met drie beuken weerom, maar de middenste beuk ietwat hooger. De torens meer versierd. Alzoo:

een streep tusschen en met IJper en Poperinghe, tot en met Dixmuide[1]'.

Tot hier mijn leer- en behulpzame vriend, M.v.M.

Anderen als hij, spraken mij voorheen van andere indeelingen, ookal geen onredelijke, en telkens gesteund op eene of andere toevallige gelijkenis.

Deze meening hierboven, M.v.M.'s - eene bijgevolg onder meer, deze, dewijl ze nu woordvaste staat, onder meer die enkel met den monde geuit zijn -, heb ik dadelijk overgenomen: immers als een voorbeeld tewege van iets waarop ik den Lezer opmerkzaam moet maken. Namelijk: algemeen onder de menschen die onze Zeekantsche Kerken beleeren, wordt er enkel gestreefd naar een *indeeling* dezer. Maar was het niet beter eerst haren *aard* te bestaken? Zoolang we DE kerke de oorbeeldige kerke niet wel 'n zien staan, HET bouwbeeld ervan niet duidelijk begrijpen, d.i. in zijn aard, hoe gaan we de werkelijke bouwsels die weten ervan, met gewisheid kunnen verkennen, verlezen, ongrilmatiglijk indeelen? Eerst den aard van den bouw dus gezocht.

Veel te veel heeft men tot heden gedacht dat die aard welbestaakt stond, bekend was alreeds. Bestaakt, zelfs bekend, zelfs vermoed, was hij eigenlijk niet. Want evenrechts alle die pogingen daar, die zoo menige en mistige indeelingen, betoogen ons helder alleenlijk maar dit, dat we er geen dag door en zien. Bij voorbeeld: men spreekt van een eerste reeks kerken, en zelfs al van twee, waar de beuken gelijk zijn, van een andere daartegen waar de beuken verschillen,... wel dan, zou ik meenen, *dan 'n be-*

(1) Hij voegt erbij: 'Reusens veralgemeent tevele Westvleteren, en vele kerken zijn ten onrechte naar zijn zeggen hersteld. Alzoo had Vlamertinghe voordezen een hoogere middenbeuk, en deze werd in de herstelling "vernederd" (altijd vóór den oorlog verstaan).

M.O. Sommige kerken rieken naar 't Noord-Fransen, vgl. Poperinghe-S. Bertin tegen S. Ommars' [zegt echter niet tegen welke bidsteê van daar].
M.O. ook nog, dat hoe verder van Veurne men gaat, hoe min men er de kruiskerke vindt'.

hoort dus de beukengelijkheid niet tot den aard, tot het wezen van 't werk? Bij voorbeeld nog ook: hier is de hoofdkant der kerke recht-af, daar is hij boegde, en boegde te weten 't zij eenmaal aan 't midkoor, 't zij een tweede maal nog aan een van de zijkoors, of driemaal aan de drie koren om 't even;... doch als het nu zoo is, mogen we meer dan besluiten voor den aard van 't gedoen, dan *dat er nooit niet een hoofdkant aan zijn mag die, boegde gebouwd, alineens de drie koren invangt*? Meer, neen mogen we niet. Maar 't is toch entwat. Entwat van den aard. Ziet, op een einde zal 't niet kwalijk geweest zijn, door alle die indeelingen in 't wilde, toch nog op iets van goeds te zijn uitgekomen, 'k bedoel op het vinden van tal van verschillen onder alle onze kerken, waaruit wij te lichter ook de gelijkenis onder deze gaan kennen. Zoeken we maar ander verschillen.

En was het ook dan niet goed, eens te bevinden, al het verleden inschouwend, hoe het werk eruitzag in de verschillende tijden en verschillende tranten? En te bevinden: waarvan dat de bouwliên in 't bouwen bewust waren, 'k wil zeggen wat of ‘zij’ ervan dachten, zij en niet wij, van het bouwbeeld dat ze uitwerken moesten?

Eindelijk, medunkt dat de aard wederom, het lijf van het werk, voor onze ooge ook veel aanschouwbarer uitkwam, als we dat lijf eerst ontblootten van hulsel en bijvoeg en aanwas, van alles wat niet meêtellen moet, en als we afzònderlijk spraken van stukken-eruit die afzònderlijk gewierden en groeiden.

M. a.w.: vergelijkende weg, geschiedkundig weg, en bedeelenderwijze (mits hier en daar de noodige medewerking) meenen we 't best om te landen.

L. DE WOLF

Kerkenherstelling.

- Elverdinghe, Westnieuwkerke, Westoutre en Woesten zijn aan den gang.

Boesingke, Dranoutre, Kemmel, Locre en Zillebeke gaan nu gaanaanvangen... hooren we zeggen.

Laatste (!) doodstraffe te Harelbeke

PALLOSSERY in zijn *Geschiedk. Bksch.* bd. II, bl. 107, t^{k} 20, weet van ‘Criminele Sententien, ten laste van Pieter de Praetere, filius Pieter ende Pieter de Praetere, filius Aernout, geexecuteert binnen de Stede van Harlebeke, den 17 Maerte 1778. Gend, Ph. en P. Gimblet’, een heel kwâkrijgsch dingsken.

Men voege er nu 't volgende bij, even kwâkrijgsch of nog meer, bovendien met dàt van eigen's eraan dat het zou (naar een zeggen van menschen) 't allerlaatste doodvonnis zijn welke is geveld en is uitgevoerd te Harelbeke.

't Is gedrukt op papier: een half blad toegevouwen in tween; op vier bladzijden dus, groot 0.175 m. breed tegen 0.215 m. in de hoogte; gewatermerkt, in de lengte van 't blad op zijn geheelen, met nederwaarddalende striepen en met, ten helften, iets als een Q overkroond. Het hangt los in zijn vouden, maar is anders tamelijk gave.

't Werd ons ten overdruk medegedeeld door zijn huidigen eigenaar Eerw. Heer A. Vander Heyde van S. Maarten's uit Kortrijk welken we daarover uitterherten bedanken.

> [Bl. 1]
> CRIMINELE / *SENTENTIE*, /
> TEN LASTE VAN / *PIETER JOSEPH SOETENS*, / FILIUS *PIETER*, / Gebortig der Prochie van / DEERLYCK, Casselrye Cortryk, /
> *Geëxecuteert binnen de Stad van Harelbeke, op den* 18 *September* 1778.

Om dat gy *Pieter Joseph Soetens*) Sone van Pieter, gebortig der Prochie Deerlyck, oud ontrent seventhien jaeren, U soo verre hebt vergeten van ten gepasseerden jaere, als wanneer gy woonachtig waert als Koyherder ter Hofstede bewoont by *Judocus Merlier*, op de Prochie van Waereghom, op den solder van den huyse uyt den sak van het aldaer liggende kleed van [bl. 2] sekeren Wever, met naeme *Joannes de Vos*, te ontweiren eenig geit, ende korten tyd daer naer ten zelven huyse uyt eenen koffer staende in de kamer wederom te stelen eenige Penningen, waer mede gy hebt gekogt en doen maeken een Kleed tot Deerlyck, aen uwen Meester ende Meestersse te kennen gevende dat gy daer toe gelt ontfangen hadde van den Dis-Meester der gemelde Prochie; dat gy voorders korts voor Sinxen lestleden, woonende als Koyherder op d'Hofstede bewoont by *Pieter Gaeremyn*, tot het zelve Deerlyck, U wederom vervoorderd hebt van uyt den broek-sak van den schoon-Sone van den geseyden *Gaeremyn*, in den

peirdestal terwylent hy uyt gegaen was niet de peirden, te ontnemen eenig gelt; dat gy voovtsgaende in uwen boosen handel, geduerende de maend July lestleden voor U genomen hebt aen imant het leven te benemen, en korts daer naer ontrent d'Hofstede van de weduwe *Gabriël Ballekens*, tot Deerlyck, ontmoet hebbende een Dochterken oud ontrent de seven jaeren, het zelve hebt by de kele gegrepen, en zoude het gedood hebben, indien gy door eenig volk, aldaer passerende, niet en waert verjaegt geweest; dat gy volherdende in U onmenschelyk voornemen, ten lesten op den 25. der gemelde maend July, tusschen acht à negen uren 's morgens hebt achterhaelt *Isabelle Rose de Coninck*, Dochter van *Adriaen*, oud ontrent negen jaeren de welke naer de [bl. 3] Schole gong, digt aen het Bosselken ofte Singelken van de weduwe *Joannes van Honnackere*, op de gemelde Prochie van Deerlyck, en de zelve op voorwentsel, dat gy eenen vogel wist woonen in het geseyde Bosselken, daer ingeleyd, alswanneer gy de zelve hebt vermoord, daer toe nemende uwen kousseband, zynde een gaeren koordeken, den zelven gestropt hebt aen den hals van het gemelde Dochterken, en met een stoksken toegewoeld, tot dat het synen geest heeft gegeven: Van alle welken blykt, soo met uwe eygen bekentenissen als andersints; den Rechter om genoegen, het gonne niet lydelyk zynde in een Land van Rechten sonder Condigne straffe, andere ter exempel.

> *SOO IS 'T dat Proost, Burgemeester ende Schepenen van Haere Majesteyts Stede van Harelbeke, gesien den Schriftelyken Criminelen Heesch t' Uwen laste gemaekt by d'Heer* PETRUS FRANÇOIS HOLVOET, *in syne qualiteyt van Hoog-Bailliu van haere voorseyde Majesteyts Stede; mitsgaders Prochie, Princelycken Huyse ende Leen-hove van t'meergeseyde Harelbeke, appendentien en dependentien van diere ende de stukx van den Processe criminelyk ende extraordinairelyk beleet, Recht doende ter maeninge van den zelven Hoog-Bailliu in criminele gebannen Vierschaere*, (bl. 4] *met advys van vyf Rechts-geleerde Advocaeten, postulerende in den Raede van Vlaenderen, condemneren U* Pieter Joseph Soetens, *Filius* Pieter, *ter causen van alle de gemelde begaen Faiten, op een Horde gesleept te worden ter plaetse van de criminele Executien op de Merkt deser Stede, om aldaer op een Rat gedresseert op een Schavot, Gewoelt ende Gerabraekt te worden, tot dat'er de dood naervolgt, ende t'eynde dies U dood Lichaem op de zelve Horde gesleept te worden ter ordinaere plaetse Patibulaire, om aldaer op een Rat geëxponneert te blyven, andere ter exempele: Confisqueerende alle uwe Goederen. Meubels ende Immeubele, de Leenen daer onder begrepen, ten profyte van die het behoort, de kosten van den Processe ende misen van Justitie naer Tauxatie, alvooren daer op gededuceert.*

ALDUS gepronnonceert in Gebannen Vierschaere als vooren binnen den Stad-Huyse van 't geseyde Harelbeke, op den 18. September 1778, ende geëexecuteert ten zelve daege. My t'oorkonden Greffier der zelve Stede, ende was onderteekent

F.J. COURTENS.

TOT GEND, by *Ph. Gimblet* en *Gebroeders*, Boekdrukkers ende Boekverkoopers, op de Koornmerkt.

Verliefd

(*Vervolg van* Biek. 1921, XXVII, *blz. 283*).

Melanie gaapte hem eerst na, maar toen hare oogen op den tuil vielen kwam een glimlach op heur gelaat; zij hief de bloemen op en trok den zoeten geur ervan door hare neusgaten wijl ze de oogleden half liet toegaan; en met dien bedwelmenden geur kwam een wonderzacht gevoel binnengesleerd dat ze ervan verbleekte en naar den spiegel gong.

Denzelfden avond werd op heur zolderkamertje uit het zwarte koffer het boek ‘de arte amandi’ gehaald, want - Evarist heeft het later vernomen - ze hebben het allemaal; en den zondag nadien passeerde zij met haren grooten hoed en wapperende pluimen tot driemaal toe voorbij de woning van den klerk.

Evarist was dien zondag namiddag gaan kijken naar den peerdenkoers in eene naburige gemeente, zeker zijnde dat hij daar Simone van verre zou kunnen zien. Hij liep daar tusschen het leutig babbelende volk met angstig bleek wezen waarin eene groote cigaar dampte. In zijn knoopsgat bloedde eene groote roos, en met zijn wandelstok lijf en armen deed hij zoo dandy-achtig mogelijk, dat voorbijgangers naar hem omkeken met een glimlach; en daar kwam een groep volksmeisjes hem te gemoet in witte bloezen en met roode wangen, guitig gestemd, en eene daarvan maakte eene diepe buiging voor hem en zei: ‘dag Zors’; waarop ze allemaal gillachend uiteenstoven.

Wat gaf hem dat gepeupel! Wat gaven hem die fijngevormde blinkende peerden, dragende lijk bontgekleurde bulten de jockey's waarmee ze pijlden de meerschen rond over barms en hagen en slooten, bij gewemel van duizende witte wezens en kleerkleuren in den zonneglans en geroep van menschendrommen. Ginds in de tribune zat de schoone Simone te glanzen als een ster, blank als eene bovenaardsche verschijning waarvan Evarist de oogen niet meer kon afkeeren. Hij zag hoe zwarte heertjes rond zijne geliefde

flodderden lijk bieën rond eene bloem; hoe ze dan later samen helvonkelende champagnewijn dronken en stoeiden met mooie manieren, en hij gevoelde zich op eens zoo arm met zijne roos en zijnen wandelstok voor alle fortuin, dat hij hertzeer kreeg en ging zitten in eene herberg op zijn eentje droomende bij eene flesch bock. Toen kwam in hem het beeld weer van het mooie huis waar hij den brief had gebracht; die wit-marbelen muren en koperen trapleuning waarop een gebeiteld vrouwenbeeld een kroonkandelaar hief van brons, dat dik oostersch traptapijt, dat groot geschilderd glasraam en die mozaiekvloer van fijne zachte kleuren. Eene koude rilling daverde door zijn leden. Dat alles scheen nu zoo ver van hem, ongenaakbaar, en hij gevoelde zich zoo verpletterd, zoo vernietigd dat donkere gedachten van zelfmoord in hem opkwamen en hij daar hopeloos zat met tranen in de oogen.

- Hebt ge verdriet M^{r} op zoo 'n kermisdag, vriendelijkte het herbergmeisje dat daar even voorbijkwam met ledige pinten en medelijden had met den klant.

Evarist keek op als viel hij uit een droom. Hij zag in de ledige herberg het meisje, dat vóór hem stond, roodgewangd en kloek van leden als Melanie, en ze had hetzelfde zoet stemmeken.

- Ik dank u... Melanie, ge zijt een braaf meiske, zei Evarist. Mag ik u trakteeren?

- Waarom niet? Ik heb nu juist nog een beetje tijd vóor het volk van den koers komt.

Evarist deed ‘santé’ met versch bier en het meisje kwam rechtover hem zitten. Hij begon dadelijk zijne geschiedenis te vertellen met vele verdichtsels erbij: dat hij verkeerde met een meisje van groote familie, rijk als de zee diep is; dat haar vader het huwelijk tegenhield om het verschil van stand; dat zijn lief hem voorgesteld had samen naar Engeland te vluchten, maar dat hij vervaard was van de zeeziekte, enfin, zij waren nu alle twee de ongelukkigste menschen van de wereld.

Al sprekende dronk de jongman meer dan één glaasje

bock; noemde het herbergmeisje: Melanie; zat nu eens met de tranen in de oogen en dan met een halfzuren glimlach op zijn wonderlijk wezen; en nu de gelagkamer vol rumoerig volk liep dat van den koers kwam, deed hij binnensmonds buitensporige liefdeverklaringen aan Simone.

Al meer en meer warmde het bier zijn herte, hij begon luid te stotteren, drollig te doen, trekkende vieze gespen en lachende met zijn wijden mond open zonder te weten waarom. Zijne geburen bekeken malkander, zeiden hem eene aardigheid waarop hij met hooge lachstem antwoordde, en daar hij nu gansch in gloed en bier verrukking stond, trok hij de aandacht van al het leutig gepeupel rondom hem; zei een hoop potsierlijke dwaasheden, kraaide lijk een haan, baste lijk een schoothondje, miauwde lijk een kat tot jolijt van de gansche taveerne en verklaarde ten slotte dat Evarist, dat klein pleizierig duvelke, welhaast door de liefde een wonder ding zou doen daar de heele streek zou van verbazen.

Daarmede trok hij met zijn wandelstok de deur uit, zoo statig als zijn waggelbeenen het toelieten, en zeilde aldoor het dorp op den grooten steenweg, waar hij eene redevoering hield tot de populieren die uit hun rote schenen te dansen en loechen met al hun blaren in het rood van den vallenden avond.

Een geloei trompte ver achter hem op de baan.

Auto's! bromde Evarist, Simone kan mij meevoeren!

En hij draaide lijk een weerhaan, schikte zijn kleeren, trok zijnen hoed op zij, en stak midden de baan zijn wandelstok omhoog als signaal voor het aanstuivend gevaarte.

De autovoerder remde en het gedrocht stond daverende stil. Daarbinnen zag de klerk Simone en hare zuster roerloos deftig als wassen beelden, en van den autovoerder kreeg hij eene vlaag scheldwoorden naar het hoofd; en 't schol weinig of hij geraakte onder de wielen van het monster dat weerom in roering kwam en met een krochlach schielijk wegschichtte.

- Ei mij, populieren, valt op mijn hoofd, zonne, verbrand

mij tot assche lijk brol uit de papiermande; leelijke nacht die aankomt eet mij op, want ik en wil de aarde niet meer zien waarover zij weggereden is. Weg met de pralienen!

En waarlijk, aan den kant van de baan, waar de ongelukkige klerk tegen een boomstam was gaan leunen, werd de laatste nagedachtenis van de praliene prijs gegeven aan den gracht. En de boomen ruischten nu een treurzang en het landschap lag killend kerkhofachtig stil wijl Evarist neergezegen zat te blazen bleek als een raap van aandoening.

‘Zeer acht bare vriend Eva Rist.

Ik neem de pen in de hant om u te laten weten den goeden staat van mijn gezont heit en hoop van u het zelfde waar het anders het zou mij groot verdriet aan doen want ik heb op u mijn hert gestelt en uw roozen in een pint glas om dat zij zoo goet rooken als krem ala vaniel. Ik heb veel keur van schoon der jong mans maar de ware liefde wilt gezouten en gepepert zijn met de stant vastigheit en door dat gij zoo lang muu ziek kwamt spelen aan mijn deur daar om wert mijn hert zoo warm als een stoof pot.

Als gij kon tent zijt van met mij te gaan komt dan zon dag naar de hoog mis met een witten neus doek in uw hant.

Uw vriendin totter dood op condicie.

Melanie Muyzewinkel’.

***

En nu zien wij Evarist die wakker in zijn bed ligt diep in den voormiddag ellendig na zijn roes van daags te voren, wanhopig om zijn verzonken liefde en boos omdat hij naar hij meent zoo zwaar werd bedrogen; wij zien hem almeteens de armen van onder het deksel halen, uitsteken ten hemel met al de vingers open, een akelig bleek gezicht zetten met den mond wijd gapend dat de tanden bloot

komen als wou hij iets grijpen en verslinden en... hij geeuwt, een langen luiden geeuw als het gejank van tien katten tegelijk; dan, als verwonderd van het eigen vervaarlijk geluid, kijkt hij verdwaasd rond en ziet op zijn nachttafel onder omslag den brief waarvan de tekst hierboven te lezen staat.

Hij trekt nerveus den omslag open, leest den brief eenmaal en hij verbleekt, tweemaal en hij wordt rood, drijmaal en hij wordt droomerig, viermaal en hij zwaait hem dan boven zijn hoofd als een loteling die een goed nummer getrokken heeft; het bedde wipt, de ressorts zingen, het kussen vliegt omhoog, de beenen werken lijk molenzeilen en Evarist is genezen.

***

- Bonjoerke, zei de klerk toen hij dagen nadien weer in het kantoor sprinkhaan zat op den hoogen bureelstoel, bijtende op zijn tonge; Bonjoerke gij hadt gelijk: ik blijf in de keuken. En wilt gij weten waaraan ik mijn geluk toeschrijf? Hier zie, zei hij, en zette den wijsvinger op het torment van zijn leven, den vleeschknobbel boven op zijn schedel. Zonder dat was ik misschien, arme puit, verdompeld in de netten van Simone, dat meiske zonder hart, en een meiske zonder hart is een piano zonder snaren.

Korten tijd nadien kende bonjoerke een nieuw woord en zei met zijn papegaaistem den zoeten naam van Melanie.

THEO BRAKELS

Leeren we vliegen ...omhooge, niet immer omleege!

Kijft om *de macht fransche woorden* die meer en meer in onze taal ingeblauwd worden, de autwoorde is eeuwig dezelfde: die woorden 'n zijn geen fransch, ze zijn *eigenlijk latijn of grieksch*, en behooren toe aan alle talen, dus ook aan het vlaamsch.

Ten eerste: dit is een leelijke *drogreden*: een woord kan van aardswege latijn zijn of grieksch, maar, van uitzicht en uitspraak en zin en gebruik, aleer het hier binnenkomt, 't is altijd reeds fransch.

Ten tweede: die reden is *onvoldoende* daarbij, omdat er onder onze fransche gezegden ook veel zijn die van latijn of grieksch niet en weten; en die 'n behooren dus niet aan het menschdom maar uitsluitelijk blijkbaar aan 't fransch.

Ten derde: een *gevaarlijk* gedoen. Met heel dien hoop woorden, die zoogezeid rijpe en die werkelijk groene, slieren ook tonzent binnen de wendingen, welke onloochenbaar rieken naar 't fransch dat het... stoort, en die onzen taalzin, en tale medeen, glad en geheel gaan vermoorden.

Ten vierde: heel dat spel is meestendeel *nutteloos.* We weten wij iets welke nog meer dan grieksch en latijn aan het vlaamsch toebehoort, en dit is... het vlaamsch zelve. Laat het vlaamsch schooien een keer op en weg, maar niet altijd: 't moet leven uit eigene krachten, of anders 't moet dood.

Ten vijfde en vooral: al dat zoogezeid antwoorden is heel *onoprecht.* 't Is gemakzucht die spreekt, niet de zucht naar het ware, 't naar goede, naar 't schoone, naar 't eigene en 't onze... naar 't vlaamsch.

Besluit: Gij onderander, Heeren die leeraart in Vlaanderen, *leert aan ons jongens toch een keer het moeilijke eerst;* hier in 't geval, die fransche woorden vermijden. Wat geschiedt uit gemakzucht, leeren ze later vanzelfs. Leert ze toch vliegen omhooge! Vliegen omleege is ook kunst, maar ze kennen die gauw.

PER ASPERA AD ASTRA!

Mengelmaren

Zendingsberichten

Eerw. Vader *Alfred Neut*, Jezuiet, geboren te Gent in Herstmaand 1845, is een westvlaming door zijne studiën en betrekkingen. Hij studeerde aan het St Lodewijkskollege te Brugge en trad in het

Gezelschap Jesu in Herfstmaand 1863. Opvolgenlijk leeraarde hij te *Doornijk* en te *Namen* en vertrok in 1882 naar de zending van *Bengalen* (Indië). Daar ook zien wij hem in de Jezuietenkolleges van *Calcutta* en *Darjeeling* werkzaam, eerst als leeraar en vervolgens van 1883 tot 1893 als bestuurder. In 1903 nam hij als hoofdopsteller het bestuur waar van het gekend blad '*The Catholic Herald*'. Eerw. Vader Neut kende uitstekend het Engelsch; onder zijne leiding verwierf dit blad een groot gezag over gansch Indië.

Hij overleed te *Calcutta* den 4^{n} in Grasmaand 1921.

't Is een Westvlaming *E. Vader Edmond Wallaeys* die de oudste zendeling is in de vreemde missiën. Hij werd geboren in 1842 en trad in het Seminarie der Vreemde Zendingen te Parijs. In 1865 vertrok hij naar 't verre Oosten. Hij stond lange jaren aan het bestuur van het Seminarie van *Poulo-Pinang* (landengte van Malacca), waar hij een groot getal sineesche, siameesche en birmaansche priesters vormde.

Naar mijn weten moet hij de oudste missionaris zijn sedert het afsterven van E.V. Willemsen picpus. Taai ras, de westvlamingen.

C. SCHERPEREEL

Eug. de Bock: *Hendrik Conscience en de opkomst van de Vlaamsche romantiek.* Uitg. 'De Sikkel', Antw. s.d.

Aan Conscience's werken hebben we in onze jeugd te veel genoegen beleefd om niet met een soort nieuwsgierigheid dit boek op te nemen dat zijn wil het vertelsel over don grooten Verteller. In onze jongensverbeelding leefden ze de personages van de pakkende geschiedkundige romans of landelijke idyllen; over den schrijver zelf wisten we toen al niet veel meer dan dat hij een groot Vlaming was geweest - die zijn volk leerde lezen - zijn standbeeld had te Antwerpen en zijn praalgraf op 't Kiel.

Eene biografie van Conscience moet op de eerste plaats eene verklaring zijn op zijne werken: aantoonen hoe zijn persoonlijk karakter, zijne levensomstandigheden, zijn omgeving en tijdgeest in die werken liggen uitgesproken, en tot nog toe is dit nooit met meer nauwgezetheid gedaan geweest dan door de Bock. Dit neemt de verdiensten niet weg van vroegere biografen - o.m. van Pol de Mont en zijn 'drie groote Vlamingen' - maar S. heeft de studies van zijne voorgangers benuttigd en mot nieuwe bizonderheden verrijkt. Af en toe vinden we toestanden beschreven die ook voor de vlaamsche beweging ten overvloede bewijzen dat 'history repeats itself', en vinden we aanhalingen die in onze dagen van 'sera latine ou sera pas' wel eens mogen aangevoerd worden. Laten we maar die uitlating van onzen brugschen *député*, abbé de Foere, opteekenen: 'Les affaires ne devraient plus se traiter en Français. Une nation, qui a une langue sonore, riche, expressive, semble se mépriser elle-même on adoptant une langue étrangère pour sa langue judiciaire et administrative. Si nous redevenons Belges, parlons et écrivons notre langue et alors nous redeviendrons *une nation*' (bl. 20). Dien 't schoentje past....

Maar dit is bijzaak. Zeer typisch beschreven is de toestand van het oud Antwerpen waar Conscience als kind zijne eerste indrukken opdeed, dat Antwerpen dat hij als volbloed Sinjoor bleet liefhebben en waarbuiten hij zich balling gevoelde. Het soldatenleven en de gebeurtenissen der jaren 30, de verdere ontwikkelingsgang van Conscience's leven met zijne politieke en wetenschappelijke bedrijvigheid komen den psychologischen toestand van den grooten kunstenaar verklaren en mede het bizonder karakter van zijne opvolgentlijke werken. Dit alles wordt belicht door aanhalingen die in enkele gevallen misschien wel te uitgebreid zijn. Over de laatste jaren is S. wat vlugger doorgestapt, te vlug wellicht; maar hier hadden we ook de minst belangrijke periode.

Naast de hoofdfiguur komen nog de groote Vlamingen van den tijd op het tooneel; Conscience's kunst wordt in verband gebracht met de letterkundige stroomingen bij ons en in het buitenland, ook nog met de toen heerschende richtingen in de plastiek.

Het werk van de Bock mag als de samenvatting beschouwd worden van wat totnogtoe over Conscience als kunstenaar word gezegd. Het neemt eene eervolle plaats in naast de filologische studie over Conscience's taal door Dr Jacob. Een verheugend feit is het werkelijk dat onze groote voormannen van gisteren met zooveel liefde worden bestudeerd. De hoogschatting voor eigen verleden is wel de stevigste waarborg voor de toekomst.

M.E.

Cockney en Kokkenei

Zijn *cockney* en *kokkenei* niet eenigzins verwant? vraagt T. Rapaert in *Biekorf*, boven, bl. 23.

Een *Cockney* is hedendaagsch een mensch geboren in Londen, in het deel der stad waar men de *Bow-bells*, of de klokken der *Bow*-kerke, kan hooren luiden. Men geeft gewoonlijk dezen naam aan menschen die geheel wel het Londensch leven kennen, doch geen 't minste begrip hebben van het land- of buitenleven.

De beteekenis van dit woord wordt op verscheidene wijzen uitgelegd. SKEAT in zijn woordenboek leidt het af van het middeleeuwsch Engelsch: *Cockenay* = ei zonder dooier, een windei. CAMDEN leert ons dat men weleens aan de Theems den naam *Cockney* gaf.

Dit woord werd ook op verscheidene wijzen geschreven: *Cockeneys, Cocknell*, enz. *Cocknell* is het verkleinwoord van *Cock*: haantje. Het wordt bijzonderlijk gebruikt om een vertroeteld, bedorven kindtje te beteekenen.

WEGWOOD leidt het woord af van *to cocker*: vertroetelen. Volgens hem is een *Cockney* oen verwijfde stadsche mensch, in tegenstelling met de verharde landlieden.

CHAMBERS in zijn *Journal* leidt het woord af van een Fransch gedicht der 13^{e} eeuw, genoemd '*Le pays de Cocaigne*': het luilekker-

land. Vroegtijdig reeds noemden de Franschen het Engelsch volk '*Cocayne men*' lustige broeders, die veel '*beef and pudding*' aten.

Daar T. Rapaert spreekt van kinderspraak-gebruiken, zal het misschien niet misplaatst zijn hier de '*King of Cockneys*' te vermelden. Zoo noemde men den koning der gekken, die op Onnoozele Kinderendag de studenten van Lincoln's Inn verzetteden.

CLEMENS KLÖPPER

Oordnamen van te Becelaere

Boven (*Biek.* 1921, bd. XXVII, bl. 274, opm. 3) spraken we van den Eierpander, een boschgoed waarvan een deel voordezen bezet was door drie ineenloopende vijvers. Ik verneme thans dat dit deel nog heden heet het *Vijverstuk.* De Eierpander ligt meer al 't noordwesten, en 't Vijverstuk heelemaal oostwaard, tegen de Biesweê.

Ik verneem medeen dat de nieuwe hofstede aldaar niet gezet en wordt in de Biesweê (*evend.* opm. 2), maar in de *Kachtelweê* binnen de Valsche Poorten.

L.D.W.

Nog aanvullingen

DE BEELTENIS VAN GG. die staat in *Biek.* 1921, XXVII, 140, is uitgekomen in *Van Onzen Tijd* meene ik, bij mijn opstellen over GG. Ze is gemaakt te Angers tijdens een verblijf van den Dichter aldaar... waarvan geheugenis bewaard in

'Angiers o blommenstad...'

C.G.

DE 'THIEN ESELS' ttz. de negen met don tiensten erbij, on *de negen dapperen* van *Jacques de Longuyon* met of zonder ookal den tiensten erbij (*Biek. ald.*, 283) 'n zijn zij soms niet verder verwant allegare met '*de negen dapperen van 't Stadhuis te Metz*'? Deze negen laatsten vind ik vermeld als volgt, immers op een verschamelden aanwijzer eener evenverschamelde boekenzale: 'Les neuf preux, gravure sur bois du commencement du XVe siècle, fragments de l'hôtel-de-ville de Metz. 1864'.

Maar 'k en wete geen inhoud.

L.D.W.

KERKDANS (*Biek. ald.*, 101-103). Trek daarop heeft: '*La fête des Tripettes à Barjols.* Il y a en France une église, une seule, où l'on puisse danser... C'est l'église de Barjols, une commune du Var, où se trouve, d'ailleurs, le siège de l'académie des

jeux floraux de Provence. Donc, cette année, comme tous les ans, on dansera dans la nef illuminée le jour de Saint-Marcel. Ce jour-là, c'est la fête du boeuf gras, et la coutume veut que, après les complies, les couples

dansent, décemment bien entendu, dans l'église en chantant un couplet sur les “Tripettes Saint-Marcel”’. (*La Croix*: 8-II-1922).

T.R.

Hoe de Paus wordt gekozen

> *“‘Zer” laten een duive uit, en op wiens hoofd dat de duive neerekomt die is Paus; hij moet het aanveerden.*

We zijn 't altijd alzoo gezeid geweest thuis, in den buiten overal...’ zei er mij een heel treffelijk buitenmensch, die met dien ‘overal’, haar gebuurte, bedoelde de kanten van Becelaere Moorsleê en Passchendaele.

L.D.W.

‘Blasius’ wordt gevierd en gediend te Moorsleê, ‘Aplonia’ te Slyps, beiden te wintertije omtrent hunnen dag, met 't ingaan van Schrikkelmaand, en

> ‘Blasius is een koud mannetje en Aplonia is een koud wijvetje’

zeiden we wij'der dan te Becelaere.

EEN KEIBERGNARE

[Nummer 3]

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

Binst den oorlog was 't Front bewoond door vele soldaten, eenige burgers en... ratten. Ratten! Duizenden van die roste, kijzige knagers wandelden 's avonds op hun gemak in den maneschijn, en keerden vetgemest 's morgens naar hunne holen weêr. Want vet waren ze; vleesch en brood vonden ze immers in overvloed.

Menschen van achter 't Front kunnen hun niet inbeelden hoe weinig schuw ze waren, 't Geheugt mij nog hoe ik er eene uit mijn weg schopte, en hoe ze holderdebolder eenige stappen verder op heur pooten weêrviel, en heur groote uitpuilende oogen te mijwaarts keerde verwonderd en verbaasd dat ze geen recht had evenveel als ik op den openbaren weg.

Dan de oorlog eindigde; de soldaten waren weg en de ratten insgelijks, ten minste de groote hoop.

Maar zulke streek en zou niet onbewoond blijven. - 't Was nu een paradijs geworden voor wilde dieren. Overal drooge

oevers van loopgraven, vernauwdbe beken, groenend water in duizende granaatputten, planten wild opgeschoten, en slechts hier en daar een mensch. Is dat de gewenschte rust niet voor vele dieren?

Ook gingen de jagers hier hun genot vinden, maar voor hen was de streek nog niet gezond. En toch! Hier strijkt een kudde grijsde patrijzen (*Perdix cinerea Briss.*) log en plomp over 't verwoeste land; ginder hoog zoeft een bende spreeuwen (*Sturnus vulgaris L.*) naar hun slaapplekke bij den 'Hoogen Blikker'; op 't vlakke veld rekkebeent een haas (*Lepus timidus L.*), de zwarte lepels op den rug, al wat hij strekken kan, recht de wildernis in; verder klopt een rammelaar onraad, en 't ritselen wilden konijnen (*Lepus caniculus L.*) in woeste vaart tusschen de drooge distels en grasstalen naar hun hol, onder 't stekkerdraad van de verlatene loopgraven. Want

> We zien hier met hoopen
> de keuntjes, die loopen
> en spelen in 't zand.
> Maar als ze iemand hooren
> ze stellen hun ooren
> en wippen van kant[1]

Dat al is jagerslust. Doch voor de arme bewoners der streek is 't minder lustig. De versch geplante koolen zijn 's morgens ten gronde opgefret; enkel, waarde hoop op hutsepot moest groeien, ligt 't handteeken der dieven, in zwarte beierteekens geschreven. Helaas! grootere ellende stond ons te wachten, het wee der Azotiërs: 'En de dorpen en akkers braken open in 't midden dezer streke, en er kwamen muizen voort'[2].

Wat gezaaid was van rogge, terwe en haver, werd in 1919 letterlijk opgeëten, door die muizen. Franschgetaalde bladen ofte gazetten kenden natuurlijk die dieren zoowel, en haarfijn, in ronkende zinsneden met wat pathos over-

(1) Duinelied. A. Mervillie.
(2) I Kon. V, 6.

goten, vertelden ze van die verwoesting, ‘une ruine’ wat waar was, en van die verwoesters ‘une invasion de surmulots et de mulots’ wat geen waar was. En hun geschrijf kwam op dit uit: dat die schrijvers nooit op 't Front kwamen tenzij met hun wijsvinger over de kaart, of, dat ze niet wisten wat surmulots of mulots zijn.

Ja, 't waren ‘surmulots’ overgebleven, of ratten (*Mus decumanus Pall*), van die roste knagers van binst den oorlog. Want nacht op nacht knaagden hunne vier snijtanden aan de houten wanden van mijn slaaptimmer; en 't werpen van een schoe naar die plekke was slechts een lapmiddel; tot mijn kat op een zaterdagnacht een einde miek aan dat eentonig knaagmuziek. Daar lag ze de rat, met heur geschelpten steert, keur langzaam afloopenden kop, heur rosten pels, en heur gele tanden, die weleens uit Indenland kwam en de zwarte rat (*Mus rattus L.*) stilaan verjaagt.

Daar ik maar twee maal de boschmuis, met keur witte pootjes, witten buik, rosten rug tegenkwam, moet er insgelijks gezeid worden dat ook de ‘mulot’ (*Mus sylvaticus L.*) van die gazetschrijvers die verwoesting niet kon teweeg brengen.

Het konden ook de huismuizen (*Mus musculus L.*) niet zijn. Die lieve, vriendelijke diertjes, met hun aschgrijsd fraksken aan, volgen enkel den mensch, en blijven thuis om hem gezelschap te houden; en 't waren zoo weinig huizen!

Wie waren de daders?

Langs de granaatputten lagen oevers, de vele loopgrachten waren oevers, en krinkelende winkelende liepen de oevers uren ver. Dat was doorhold met gangen, en 't was er droog en warm. Duizende kleine diertjes trippelen er weg en weêr, schieten piepende links, piepende rechts hun holen in. Groote boloogskens bezien u van uit de honderde deuren hunner woningen, verwonderd dat er nog een mensch overblijft na al dat schieten. Daar ge niet meer roert beginnen er eenige den dikken bolronden kop met de voorpootjes te strijken, al over de korte oortjes.

Hun geelbruin kleedje blinkt van vettigheid, en 't is een waar genoegen te zien hoe ze overeenkomen, en met tientallen tusschen de kruiden beginnen te spelen. Maar piep! 'k Roer en 't spel is uit. Ge stapt en zakt in dien doorholden grond, en komt aan een afgevreten terwestuk. Hier zijn de verwoesters. Allicht kan mijn hond er een koppel vangen, en 'k moet zeggen: Beestje, 'k zag u nooit; maar uw kort behaard steertje, uw plompere kop dikker dan deze van de muizenfamilie zullen 't mij wel leeren wie ge zijt. En 'k vond *Arvicola arvalis Pall*, de woelmuis, of zoo 't volk zegt ‘de kortsteertjes’.

Daar ik geen gazetschrijver ben, moogt ge me gelooven als ik zeg dat er duizenden en nog duizenden waren. Is het te verwonderen? Als men weet dat een enkel koppel vier maal 's jaars een zestal jongen heeft, en dat die jongen nog op hunne beurt 't voorbeeld der ouders volgen; en rekent dan wat één koppel heeft aan kinders en kleinkinders en achterkleinkinders. Wat zal er dan geschieden het tweede jaar?

Tegen de plaag der Azotiërs deelde men van hoogerhand eenige fleschkens uit, maar 't hielp niet. Doch zoo ze kwamen op 't onverwachts, zoo verdwenen ze spoorloos in 1921; en we riepen hun achter: ‘met de hoop u nooit meer te zien’.

(*'t Vervolgt*)

M. VINCK

De katte 'et is een dier...

'n Slapende botte van Guido Gezelle

Op een eerste bladje:

't Zij waar ik inquerteer
't zij wat ik peize of schatte
't komt altijd effen uit
't draait altijd op de katte.

Op een tweede bladje, de zelfde strophe en deze twede:

De katte 'et is een dier
die wel 't beklagen weerd is

belastigd zijnde en wers
als ezel, muil, of peerd is.

Op een derde bladje:

Ah, g'hebt al redelijk wel
uw deel gesproken want
g'en hebt aleventwel
niet min gebroken maartje
de kat dat is een dier
dat wel 't beklagen weerd is
en.....
als ezel muil of peerd is
de kat heeft melk gelekt
de kat heeft dat gestolen
de kat heeft dat gepakt
de
gij hebt ook wel uw deel
gebroken katte maartje
de katte weet zoo 't schijnt
ook wijn en bier te drinken
de katte doet
de katte doet het stinken
de katte doet het al
de maarte en doet nooit niet
dat men belastigd wordt
met dit of dat gedaan....

Karel de Gheldere en Guido Gezelle

(Vervolg van bladz. 29)

In 1883 draagt K. de Gheldere aan G. Gezelle zijne *Landliederen* op met de volgende verzen:
Het zonnelicht dat breekt zijn zevenvoude stralen
op 't pinklen van den dauw, en peerl en diamant
doet leven in een dorp, kan U den glans niet malen
van 't vonklend dankgevoel dat in mijn herte brandt!

Uw oudleerling
Dr K. DE GHELDERE.

Ter gelegenheid van het verschijnen van Karel's tweeden dichtbundel richt Guido Gezelle eenen brief tot den verdienstelijken uitgever Edw. Gaillard, te Brugge: deze drukte den brief en liet hem openbaar verschijnen als bijvoegsel bij de 'Vlaamsche Vlagge' in Maart 1883, Gaillard had, volgens Gezelle, den dank aller Vlamingen tot driemaal toe verdiend: Eerst door het uitgeven van Deken De Bo's *Idioticon*, dan door Gaillard's eigen *Glossarium*, en eindelijk door het drukken en verspreiden van de *Landliederen*.

De lof door Gezelle erover neergeschreven staat gedeeltelijk aangegeven in het bovenvermelde nummer van *O. Volk Ontwaakt.*

'Karel de Gheldere heeft alzoo eene eervolle plaatse verworven onder de zuidnederlandsche Dichters die deze laatste halve eeuw beleefd hebben of beleven en wier namen vermeld staan in het *Biographisch Woordenboek der noord- en zuidnederlandsche Letterkunde* en in een onlangs verschenen werk heetende *Onze Dichters*' oordeelt Gezelle. Maar er gingen ook andere stemmen op, en onder andere geen minder dan die van Lod. Van Deyssel, in *De Amsterdammer*, 27^{en} Mei 1883.

> 'Alles wat in de Landliederen van Dr K. de Gheldere staat, is gewone burgermanspraat, in den letterlijken zin van het woord: de woorden en de zinnen zijn konversatie elementen van gansch onnoozele brave buitenlui of bewoners van stille wijken in provinciesteden. Men kan niet banaler zijn'.

Zoo schreven Hollandsche recensenten in dien verren tijd: de moden zijn sindsdien sterk veranderd: Van Deyssel immers beoordeelt niet slechts den leerling K. d. Gheldere in zijne even aangehaalde recensie, maar hij sleept mede Meester Guido voor zijnen rechtbank.

Een pamphlet verschijnt als antwoord op Van Deyssel's stuk en daarin staat het zwart op wit:

> 'Gelukkig dat Dr de Gheldere alleen niet doodgesteken wordt door dien vervarelijken Van Deyssel: hij sneuvelt

> in gezelschap van al de dichters die de *katholieke* vlaamsche beweging voortgebracht heeft, *van Van Duyse's eerste optreden af tot aan het laatste van G. Gezelle*: want, zegt Van Deyssel, al wat die dichters geschreven hebben, ge zoudt er waarlijk van spuigen, (maar hij zegt dat op zijn hollandsch)'.

De jonge Van Deyssel die hier zoo leelijk zijn vinger in zijn eigen oog steekt, krijgt er dan ook duchtig op, op dien vinger, van den westvlaamschen Steller van het Schotschrift, en die, waarschijnlijk niemand anders is dan de dichter van Landliederen zelf. 'In elk geval, zou het zulk eenen leerjongen betamen dat hij wat fatsoenlijker spreke van vlaamsche middelmatigheden gelijk Guido Gezelle en Cie, bij de welke hij nog wel eenen tijd zou mogen ter schole gaan', schrijft de pamphletist; hij is kwaad; en niet zonder reden, immers, 't gebeurt dat ook de hoogste kunstrechters malkander tegenspreken. Zegevierend vaart hij dus voort:

> 'Nu weren wij den hoed voor den weledelen heer Van Deyssel en eindigen met de regels van eenen anderen bovengemelden recensent van *denzelfden Amsterdammer, zelfde* nummer, *zelfde* bladzijde:
> De bundel zij elkeen aangeprezen, welke naar natuurlijke, zedelijke, liefelijke poezie verlangt.
> De dichter zoekt geen ziekelijke toestanden, geen kwijning, geen karakterlooze droefgeestigheid gelijk vele jonge dichters en andere kunstenaars.
> De *mélancolie* van den grooten kunstenaar mag alleen bestaan in het gevoel en het terugwenschen van een verloren goed, gelijk Plato en honderd anderen dit verstonden. Niet *dood* maar leven schenke ons de kunstenaar!
>
> VAN DYZEK'.

Gens irascibilis vatum!! (dichters zijn kitteloorig)... en zoo schrijft de geschiedenis haar eigenzelf.

En nu nog een briefje van Karel aan Guido Gezelle waarin van zijne uitgave gewag gemaakt wordt:

‘Zeer Achtb. Heer en Vr.,
Verschiet niet bij het openen van mijnen brief, want hij dient maar om u te bedanken over uwe zeer groote bereidzaamheid om mij dienst te bewijzen. Ik geloof het dat gij overlast zijt. Geheel de wereld komt immers aan uwe kazakke trekken, maar, te rechte of ten onrechte, ik beelde mij altijd in, dat, al kostet Gij geheel die wereld van uw geeren schudden, ik er nog zou blijven aanhangen. Schrijf mij ('t is weêral van schrijven!) welke dag ik U en Hugo mag verwachtende zijn om te dineren en te rusten. - De verbeteringen zijn gedaan in al de Prospectussen uitgenomen die der Vlagge die alsdan al gedrukt waren. Ik zeilde eene prospectus naar Winkler maar durve mij niet verstouten hem ruchtbaarheid in N. Nederl. te verzoeken, ik ben er te weinig kennisse meê. Gij zult daar wel een woordeke van spreken in uwen naasten brief naar hem...’

Den 26/10/'85, onving G.G. 't volgende briefje uit Couckelaere:

‘Hebbe U heden met mijnen schoonbroeder laten geworden 2 Leenaards De Bo om te proeven en er kennis meê te maken. Binst dat de toog (tentoonstelling) te Thielt open was, lagen deze peren in den grooten nederlandschen fruittoog te Antwerpen, bestempeld en vereerd met den naam van onzen betreurden en braven De Bo. Dit jaar zijn ze klein gebleven en, ten andere, de boom staat in eene ongunstige plaats zoo dat de vrucht niet is wat hij wezen kan. Maar ten andere De Bo was ook niet overtollig groot van gestalte en nog min in zijn' wapens. De peer is, even als De Bo, zonder blaai en nederig en zedig in 't zicht, maar onder haar kleurloos fijn pelletje zit er geurig vleesch en rijk in sappen, al binnen best, een zinnebeeld voor mij van 't edelmoedig vriendelijk herte en den rijkbegaafden geest van dien wij gemissen. Wij kunnen alledage naar Poperinghe niet gaan om het grafteeken (te wege) van onzen vriend te bezien en hem te gedenken dewijl onze vergetelijke nature alzoo bestaat, dat, met der tijd, slechts aanzien gedenken doet: maar wij kunnen hem, toch velen,

> een gedenkteeken in onzen hof oprechten, met eenen boom te planten
> te zijner eere en met zijnen naam; en dat zal hem plezier doen daar boven,
> aan hem die hier op de wereld Gods bloemen en boomen zoo bewonderd
> en bemind heeft'.

Zijn brief is zoo smakelijk en rijk in sappen als de Leenaard De Bo peer zelf.

'Ik ben gisteren te Brugge geweest en hebbe Gaillard gesproken' schrijft hij in een ongedagteekend briefje van dien tijd, 'hij is geheel en gansch eens met u dat West-Vlaanderen *moet* beter vertegenwoordigd geraken in de Academie enz. enz.' en de mogelijks nieuwe vertegenwoordiger zou dan niemand anders zijn als Karel d. Gh.; geheel 't briefje is een pleidooi voor zijne verkiezing en een aanwerven van stemmen op zijn naam. Hij werd werkelijk tot lid verkozen van dit korps, alsmede van de Leydensche Maatschappij voor Letterkunde, en was er wel op zijn plaats.

Tien jaar na zijn *Landliederen*, in '93, verschenen zijne *Rozeliederen*; en in 't zelfde jaar, nog vóór dit laatste werk geeft hij het *Ghetiden Boec* uit.

'Ik ben aangegaan in 't *Volksbelang* van Gent' schrijft de Rozendichter aan G.G., 'nopens het groot getal *Particularismen* in de Rozeliederen en ik zal antwoorden in *Biekorf* misschien; voor enkele dier Particul. kom ik U een handje toestekens vragen'.

En hij vraagt hem uitleg en verrechtveerdiging van menig woord dat thans, dank zij de Vlaamsche Schrijverschool, algemeen burgerrecht verkregen heeft: dat zichzelf rechtveerdigt en geen verklaring vandoen heeft om begrepen te worden Noord en Zuid - en zoo is de Algemeene Nederlandsche taal aan 't groeien voor die heur geen geweld en doet.

'Mag ik U verzoeken', zoo schrijft hij in een ander briefje 'van in Biekorf en in Loquela het verschijnen van 't *Ghetiden Boec* aan te kondigen. Ik zou er maar dunne van zijn, moest mijn werk van zoovele maanden vergaan onder 't doodzwijgen van de vlaamsche tijdschriften als de

fransche bladen er melding van maken, gelijk gij vernemen kunt uit het artikeltje van *Bien Public* van Donderdag 12 Januari 93 hier mede gaande; gelief ook het onder druk zijn der Rozenliederen in Biekorf en in Loquela te laten kennen'.

En korten tijd later komt de bedanking:

> 'Ik bedank u van ganscher herten over den schoonen en langen opstel dien gij in Biekorf geschreven hebt wegens t *Ghet. boec*(1). Ik verneme eruit met groot genoegen dat Joh. Winkler u de mare van mijne zende gedaan heeft. Hij heeft mij ook zulk eenen hertelijken brief geschreven dat ik niet laten kan hem u ter lezinge te zenden. Ik heb ook zeer voldoend schrijven ontvangen van Bols, Stallaert, Daems, Claeys, enz.!
> Ik heb een groot getal inschrijvers op de Rozenliederen'(2).

In Bârnesse van 't zelfde jaar '93 noodigt hij den Meester uit om met hem wat te komen praten over zijn boekske.

> 'Uw valling zal al gedaan zijn tegen Maandag, verhope ik. We mogen ons zoo teer niet maken met altijd binnen te leven, en moeten de laatste schoone dagen te bate nemen om een uitstapke te doen naar onze goede vrienden.
> 'Ten andere - en dit is de grootste reden van mijn pleidooi - ik mag 't boekje van 't seminarie maar houden tot 9 November en ik zou mij so verhoghen, mochten wij er een uur of twee onzen neus over steken te zamen.
> Here werdighet seghen: Amen'.

(1) Biekorf, 1893, IV, 49-53. *Hoe onze ouders spraken*. G.G.

(2) De volgende luimige verzen vinde ik van Gezelle's hand over *Rozeliederen*:

> Uw rozenboek heb ik genoten
> en hem niet eerder toegesloten
> als toen ik hier een traan me ontvloten
> en daar een schetter uitgeschoten
> ik tenden was, verdjinekoten.
> Waar 't vroeger 'k gave u 2 goe noten
> een andere geve u 2 goe t(o)ten.

Benevens zulke brieven die eene geschiedkundige beteekenis hebben, stuurde hij er aan Gezelle vele met hetgeen hij zantte: bij volle grepen zond hij in, zantekoorn op den ouden vlaamschen akker van de eerbiedweerdige boeken en perkamenten of op 't levende en roerende veld van 't spraakveerdige volk rondom hem. Zoo had 't hem de meester geleerd en deed hij 't hem voor. Gezelle raapte daaruit wat hem dienstig was voor zijn eigen dichttaal en voor Loquela, en vernietigde daarna meestal 't handschrift van den inzender. Van de Gheldere heeft hij er een paar bewaard: o.a.

'Heer en Vriend Gezelle,

Noenestond is in den haverland gebonden = de noenestond scheidt uit met den haveroegst = September. Achter Couckelaere Kermisse (1e Zondag van Haveroegst) is er geen noenestond meer. Ik heb ook gehoord: als den eersten hooihopper is geboren is de noenestond verloren; of

hooihopper geboren
noenestond verloren.

Zou dat wel te kennen geven dat vroegertijd de noenestond met den hooitijd uit was. Ik heb daar geen bescheid over vernomen.

Een handsvul' wyte, maar zal dat niet in verband staan met weete, weyte = terwe.

Pandere en zandere. Ik vinde in Hübner's Naturlexicon *Sander* = perea, barsch. Dat is Duitsch, maar is het misschien ook geen oudvlaamsch en zou die spreuk niet beduiden: hij is vertrokken met den pander en den baars, *den visch* erin, met den contenant en den contenu? Is die spreuke geen zeestrandspreuke? geen visschertale?

'k Heb gister een schoon beeldrijk woord gehoord:

Grimbaarden: hij zat te kijken naar de kaarte en sprak geen enkel woord maar grimbaarde van tijd tot tijd 'ne keer. Rire dans sa barbe.

Neme de eer u te groeten
met handen en voeten.

Dr KABEL DE GHELDERE'.

Zoo wrochten en zochten, zoo dichtten en deunden die aartsvaders van de vlaamsche beweging: de wind is nu gekeerd en menige flamingant van zijn eerste broek zal misschien over die oude verdienstelijke wroeters en vorschers en hun *ideaal* in hoog misprijzen, zijn schouders opsteken. - Doch *zij* lieten den kern niet bederven of verloren gaan terwijl ze voor de doppen vochten. Nu wordt meer ‘bewogen’ ‘betoogd’ ‘gemeetingd’ ‘geconfereerd’ ‘gecongresseerd’ en wat dies meer, en gaat de echte ‘degelijke’ taal en de kennis ervan verloren; ze wordt verdrongen door een wansmakelijk, levenloos afgietsel van misbakken krantentaal en van buiten geleerde napraterij, doodgeboren. Strijden, zal men zeggen, *staat* meer *in het teeken* van den tijdgeest. Goed, maar hadden die ouderen van dagen de taal niet zorgvuldig bewaard en bijgewerkt, geleerd en liefgehad, zoo streden wij nu over een bloedloos beeld van een taal, over een lijk.

C. GEZELLE

‘Wetenschappelijk’ taalvergif

Ik lees in mijn dagblad (12-III-'22):

‘*Een taal krijgt pas wetenschappelijke waarde door haar onderscheidingsvermogen*’. Tot daar! al meen ik dat de wetenschap steekt in 't gezeg, niet in de taal. - ‘*Alle woorden van vreemden oorsprong, in het Nederlandsch scherpteekenend gebruikt en alzoo van dien aard dat ze het onderscheidingsvermogen van onze taal verhoogen, dienen als een waardevolle aanwinst beschouwd. We noemen b.v. adverteeren, appeleeren, authentiseeren, contracteer en, fabriceeren, failleer en, fungeeren, grosseeren, inspecteeren, kwiteer en... ’* Waar die woorden werkelijk onontbeerlijk zijn, 'k geve toe; maar waar we zelf voldoende woorden bezitten of met kleine moeite kunnen bezitten, is het een winste dat die vreemde de onze verdringen? - *‘Jammer dat onze K.V. Academie ons niet een wetenschappelijk werk over onze* [*te gebruiken*] *bastaardwoorden bezorgt* [*nl.... van uit het Fransch afkomstige woorden met meermaals een Nederlandsche beteekenis anders dan in het Fransch zelf*]’! De K.V. Academie zal heur, hoop ik, wel zwichten daarvan: nl. van ons blindelinge op te leggen alles wat Nederland uit het fransch als ‘scherpteekenend’ overneemt, en nog liefst van al dat wat Nederland eerst scheet heeft verstaan!

Benevens al 't fransch dat we bededagen ‘onwetenschappelijk’ taterende zijn, en wel in den echten zin van dat fransch, gaan we nu nog moeten als ‘wetenschappelijk’ erbij nemen nog-een-keer 't fransch in zijn onechten zin? Eerst goed fransch voor de spreektaal, en dan slecht fransch voor de boektaal?... En wanneer dan nog vlaamsch?

De ‘Nederlanders’ hebben 't schoon. Ze 'n zitten aan 't gevaar niet. Wij wel.

En inzake dat ‘woordenboek’ tut, tut, tut! We hebben al dozedingen genoeg, dozemelk, dozeboter, dozevleesch enz.; 't zal zeker wel gaan zonder dozevlaamsch toe. Liever dan ‘wetenschappelijke’ melk, heb ik melk van de koe; en liever dan ‘wetenschappelijk’ vlaamsch, heb ik vlaamsch uit den geest en uit 't gemoed van ons volk. 't Diende reeds eeuwen voor wetenschap; 't kan 't allicht nog.

T. RAEPAERT.

‘Herist’ en andere saalfranksche woorden

(Vgl. *Biek.* 1920, XXVI, 244-247)

‘**H**erist’ is merkweerdig, niet alleenlijk zooals we voordezen reeds aanwezen, aangaande de bloote spraakkunst, maar ook aangaande het geschiedkundig belang onzer gewestelijke taalkunde. Immers het kan strekken tot voorbeeld in de navorsching van den volkenkundigen oorsprong der Codices en der glossa's van de Lex Salica zelve (waarover hierboven op bl. 29-30). Dit is van hooger bedied.

We weten, we zeiden het laatst nog(bl. 30), dat de glossa's van verscheiden handen en uit verscheiden gewesten in tongval kunnen verschillen.

Aldus voor de uitgangen *-ist -ast -ost*, en in de aanvangende *h-* of *ch-*.

Ten bewijze.

Her*ist* voorkomende in de vertaling door Mone ontdekt levert ons den oudsten uitgang, die wel in het Saalfrankisch te vinden is doch ook in de oudste verwante talen van den voortijd. Vergelijkt het ohd. bezzist (best); got. bati*sts*. De vertaler moet eene OUDHOOGDUITSCHE vertaling geraad-

pleegd en de hoofding *herist fon meni* behouden hebben. Hij moet ook nog een OUDSAKSISCHE vertaling gebruikt hebben daar het vervolg van den tekst Saksisch gekleurd is. Zoo heeft hij in: metallo*stun* den saksischen uitgang behouden.

Mogelijks was hij zelf Saks van oorsprong.

Wisten wij niet dat die vertaling uit de omstreken van Trier herkomstig was, wij zouden toch die streek voor den oorsprong ervan aangeduid hebben, om die reden dat het stuk oudhoogduitsch en tevens oudsaksisch gekleurd is. Wij weten immers dat een groot getal Saksen in de Ardennen en omstreken geplaatst wierden door Karel den Groote (en niet in Vlaanderen).

Nemen wij nu den derden tekst van Pardessus (Codd. 6,5, bij Hessels en Kern). In tit. XXXVIII, lid 1, hebben wij chang*osto* (slechte lezing: chanzocho); doch lid 3 geeft chang*isto* (slecht: chanzisto); lid 11: az*isto* voor ag*isto* = ang*isto.*

Welnu de derde tekst van Pardessus is samengesteld uit de hss. 4403[b] en 252 F. 9 (O.L.V. v. Parijs). Dit laatste heeft het meeste getal glossa's, doch, gelijk wij gezien hebben (boven, op bl. 30), is ongetwijfeld een samenraapsel, gezant uit verscheidene codices.

1. *Changosto* wijst op een codex van SAKSISCHEN oorsprong. De uitschrijver, verscheidene codices benuttigend, heeft in lid 1 de glossa met den saksischen uitgang bewaard. In lid 3 heeft hij uit een codex van SAALERANKISCHEN oorsprong *changisto* overgenomen. Dit lid is nieuw, en komt niet voor in de oudste teksten. Hetzelfde geldt voor *azisto* = *angisto*, in lid 11, in de oudste codices niet te vinden. Dit heeft de uitschrijver genomen uit een codex der Saalfranken de streek bewonende waar men de *h* noch uitsprak noch in geschrift bracht.

Daar er ROND BOONEN en omstreek, Saksen gehuisvest waren zou het niet vermetel zijn den derden tekst (cod. 6,5) aan die streek toe te wijten, zooveeltemeer dat *die* Saal-

franken die de *h* niet uitspraken de naburen waren der voorgenoemde Saksen.

2. In den eersten tekst van Pardessus (Cod. 1, Hessels en Kern) vinden wij *angasto.* De uitgang *-ast* is Noordsaalfrankisch ook Friesch. De Menappen die van den zelfden stam waren als de Noordsaalfranken hadden ook over het algemeen eene *a* waar de overige franken *i* zetten. Dit weten wij uit de oordnamenkunde dier gewesten. Welnu de Noordsaalfranken hebben 150 jaar vóór de aankomst der Zuidsaalfranken de kusten van West-Vlaanderen en het huidige FRANSCH-VLAANDEREN bezet. Bij hen en bij hunne nazaten ten anderen ook wordt de *h* niet uitgesproken. Het woord *angasto* zal wel hun toebehooren. In dit geval ware de codex 1 wellicht de oudste. De geleerden hebben hem om andere redens den eersten geplaatst, alhoewel deze plaats hem door sommigen betwist wordt.

Een verdere reden moeten wij tot staving er bij voegen; 't is dat die codex de eenige is die een merkweerdige frankische bewoording in de latijnsche vertaling vertoont - ik zou willen zeggen een vlaamsche -. Namelijk: tit. LII lezen wij: *Saliga lex* in stede van Lex Salica. Die bewoording verraadt een frankische wending van den oudsten voortijd door een vertaler gebruikt, uit eene streek herkomstig *waar men frankisch sprak.* Deze kan nooit ver verwijderd geweest zijn van onze gewesten, daar de dungezaaide Franken, meer in het Zuiden gevestigd, hunne taal na weinige jaren verloren(1).

Nog een woord over den uitgang: *-ost*. Dat de *o*-klank slechts eene dialectische afwisseling zoude zijn van den *a*-klank - zooals enkele geleerden het willen - kan wel in sommige naamwoorden en werkwoorden tot heden toe verwezenlijkt zijn, en vóór de scheiding en eigen ontwikkeling der verwante talen moet dit zoo geweest zijn; doch in de 9de en 8ste eeuw zelf, kon dit wat de *uitgangen* betreft

(1) Bemerken wij nog dat men den *caballum carucaricium* bij ons nog *karhingst* naamt.

het geval niet meer zijn: zij waren reeds vast gezet. Als bewijs dat de uitgang *-ost* specifiek OUDSAKSISCH was en algemeen gebruikt voor den overtreffenden trap, geven wij hier eenige voorbeelden uit den Heliand: vers 2596: brêd (breed) bredôst; 5630: drôbi (troebel, droevig, donker) druobôst; 1083: hôh (hoog, verheven) hôhôst; 613: spahi (vroed, wijs) spâhôst, enz.

Als eindbesluit uit deze navorsching wijzen wij op de noodzakelijkheid voor de studie van het Saalfrankisch, alle de Codices op hun eigen gelijk ze gaan en staan uit te geven.

J.V.

Toren en Timmer

Behooren niet even volledig tot ons kustkerkenbouwbeeld

Om onze kerken best te begrijpen (onze kerken dooreen, oudere en jongere, noordersche zuidersche, gave en geschondene) laten we vooruit en vooral twee groote deelen ervan onderscheiden: te weten den *toren* eensdeels, en anderdeels geheel den aaneenhang van schip en van aan- en van bijbouwsels, waartegen men te lande gemakkelijk zou zeggen den ‘temmer’ of *timmer*. Toren en timmer onsdunkens behoeven heel afzonderlijk te worden behandeld.

Deed men dit niet totnutoe? Eenigszins 't doet, maar nooitnog uitdrukkelijk genoeg noch met vastgemeend inzicht. En dit is geweest een algemeen jammer. Met de torens en timmers saam te behandelen, heeft men immer willen eenheid gaan vinden daar waar geen eenheid in stak: dan daaruit heeft men vereischten getrokken, daarop ook reeksen gebouwd, 't wezen van 't werk opgesteld... mits groote moeite allemaal, en met verwarring voor uitkomst.

Nochtans hoe meer men 't zal nagaan, hoe meer men het zal voor waarheid bevinden, mijns inziens, *dat de timmer*

alleen-haast werkelijk tot ons eigen kustkerkenbouwbeeld behoort: hij behoort ertoe *wezenlijk*, van aards- en bestaansen ontwikkelingswege; terwijl daarentegen *de toren*, de onderscheiden torengeveerten - ik ken er een zestal -, eer zijn een hoop verschillende leesten die eenerzijds nooit ondereen tot eenheid van gemaaksel gerochten, en die anderzijds (misschien op één na, te weten de laatste) nooit 'n werden te worden aanschouwd als aan ons timmerbeeld vaste... oftenis *hoedanigheidsmatig en bijzakelijk dus*. Honderde jaren opeen, maakte men de timmers àl eender, en maakte men de torens telkens zooveel-als àl anders. Deze onevengelijke bewerking moeten we dus hoofdzakelijk inzien. En indien er van al ons gezegde-hier, als uitslag alleenlijk maar over 'n bleef dat we van dit besluit overtuigd willen zijn ('t zij voor verder geleer, 't zij voor werk aan ons kerken) 't ware, meen ik, vele uittermate vele gewonnen.

De timmer toogt eigen, aanhoudende en leestvast; de toren integendeel niet. Hoe dan ontstond dit verschil?

Toch niet geschiedkundig, 'k wil zeggen uit verscheidener medewerking, van hen nl. die den last van 't betalen en 't recht van te spreken bezaten. Neen. Reusens[(1)] vermeldt dat volgens 't oud gebruikelijk Recht het koor of de hoogkant was te onderhouden door den Herder heffer der mindere tienden, de neêrkant de beuken ‘en zeven voet van den toren’ erbij door den heffer der meerdere tienden. Was die onderhoud nu een reden geweest, beuken en toren hadden moeten gelijk-, en de koren alleengaan, rechts, wat voor den trant, echter nooit en gebeurde.

Dus de reden loog niet aan die ‘effenen’ moesten, aan den geest van de lastenontdragers; de reden loog eer aan het opvatten zelf, aan den geest van den bouwman welke ten anderen wrocht naar de gere van 't volk. En waarlijk, metterdaad er bestaat daar getuigenis van. We gaan dit later gevinden.

(1) *Élém, Arch. Chr.* 1875, II, 23.

Dat verschil komt dus uit volkskundig gewil, is bijgevolg een volkskundig verschijnsel.

Hoe of zulks nu werkelijk in den zin van ons volk lag?

Van alle onze kerken zijn alleenlijk de ‘nieuwe’[1] alineensopgevat, en gemaakt (heeten we 't) oorbeeldmatig; de ‘oude’ zijn opgetrokken bij brokken en stukken, eerder oorbeeldewaard. Echter deze ‘oude’ zijn de eenige die tot ons onderzoek kunnen dienen. Welaan algemeen zijn de toren en timmer, heel duidelijk, de eene als de ziel en de andere als 't lichaam, de eene als de bloem en de andere de struik, de eene het pronk- en de andere 't gebruikdeel dier oudere landsche gewrochten. Evenals de dorpeling tzijnent ten eerste ‘zijn *huis*’[2] heeft voor 't dagelijksch leven d.i. voor den noodigen drets, voor den uit en den in, nog ten tweede ‘zijn *kamer*’ heeft, om er ‘den grooten’ uit te hangen, zoo heeft hij ook aan zijn kerke ten eerste een doening van minder gehalte, al is ze de grootste, als een ruim *ten gebruike* eigenlijk, en ten tweede een stuk bouw *voor de zindelijkheid*, een stuk bouw om er groot op te gaan, een dat hij zien kan van diepe te lande, waarop dat hij wijst, waarvan dat hij zegt ‘onze kerke’, waarop de gebuurs kunnen ‘kijken’.

Ons landvolk is verre van nauw op zijnzelven, en weinig aan de prullen van 't leven; het leeft in het opene, in 't wijde, in 't luchtige, in 't felle... waarlijk in 't groote. Zijn gebruiktuig moet *enkellijk sterk* zijn; dan verder, den dag dat 't genot zoekt, ditzelfde genot wilt het *geweldig en brallend.* Alzoo in zijn kerken. De bidsteê moet breed zijn, gerievig, eenvoudig, niet meer ook niet min dan de eendelijke scheuren van voormaals als die van Ter Doest en den Bogaerde; tooiing en hoeft er niet veel aan; dit deel is immers voor 't biddende werk van het leven. De toren integendeel is een stuk van gepraal, van macht dus, van streuschheid en pracht.

(1) Grootendeels huidig-Pervyse b.v. (altijd verstaan vóór den oorlog).
(2) Wel te begrijpen: immers dat deel zijner woning waarin hij ‘huist’ overdag met wijt on kinders on volk, ‘in huis’ zoo hij zegt.

En wat was daar 't gevolg van? Dat de toren bij tijden en volgens de gadingen (daar waar het schik gaf) hermaakt en verpakt werd, verzet, veranderd van trant, zoodanig dat hij op 't einde van zesderlei slag was. De timmer daarentegen bleef overal dezelfde, of toch zooveel-als dezelfde van aard, één van gedoen in al zijn ontwikkelingen: toegehaald, uitgewijd, doch altijd dezelfde; zoo: met aanklads erbij of met onderlads, beuken, koren een bij of een af, hier een zijbouw wat langer daar een ander wat korter, de linksche wat breeder de rechtsche wat nauwer, of anders; maar eigenlijk alles eenwijsde of omtrent, en zonder dat 't geheele vervreemdde. En dit wonder samenbedrijf van twee verscheiden gedoensels is waarlijk tot een hoofdzaak bedegen. Dien toren zijn stijvere houding, dien timmer zijn losser geleef, den toren zijn loeftig gevaarte alhoewel bont overtooid, den timmer zijn rekbare bouw met nochtans zijn effen gemoed, zijn geworden, benevens en boven enthoeveel nadere en eerder-toevallige teekenen, de diep-innige kenmerken onzer zoo eigene dorpskerken. De toren, het koppigste deel, te stijde van negge om hem gemakkelijk te geven, is, waar het voegde, op zijn geheele gewisseld geweest; de timmer, het wasbare deel, is gerokken, of kromp, maar behield ondertusschen hetzelfde gezicht.

Niet vreemd aan malkaar maar elk op zijn eigen, afzonderlijk, zijn ze geworden. Ze moesten 't niet zijn, en gewis ze zijn 't niet altijd geweest. Zoo 't behoorde, waren toren en timmer oorspronkelijk één werk: inderdaad, buiten de enkele gevallen waar ze één zijn totnog, is er merkelijk vele nog over waaraan dat het blijkt dat ze 't algemeen waren. Doch terbinst hun verkeer in 't geschijver der tijden, is bij hen omzeggens het vlot van de wei weggedreven; de wei is gezonken, het vlot vleierde henen: de timmer, het noodigste, is klijfzaam gebleven, is ontwikkeld behoed- en behoudzaam en zwaar; maar de toren, het pronkstuk is den timmer ontvloôn, verdaan en gewijzigd bij randen en grillig.

Aldus is de toren ontworden - eenigszins toch - aan

't gezamenlijk grondbeeld, aan 't oorspronkelijk gemeenzame groeiwezen; de timmer alleen heeft 't gewas moeten rechthouden. Wis, veel torens totheden zijn nog gehecht aan 't oorouderlijk stamlijf, zoo de tak aan den boom, 't zij verder, 't zij dichter, 't zij stijf-dichte zelfs; maar de timmer, rechts de boom zelf, schoot bulwijsde voort uit den voet. Bovendien daar waar de toren volledig albuiten ontgroeide, daar nog bewaarde de timmer albinnen de knoping ervan, het gewortel ervan waar de levende keeste nog inzat.

De timmer op heden, of namelijk de samenhang van schip en van beuken en koren, is dus 't lijvig aaneenwas der groeigave leden der kerke; 't meerendeel van de torens zijn daaraan uitwas geworden. De timmer is thans 't eigenlijk-enkele, en tevens het innig-volledige grondstuk van heel ons gebouwbeeld. Hij is dezes hoofdzakelijk deel; de toren is meesttijds tot bijdeel, tot een ontzaggelijk bijdeel bedegen.

L. DE WOLF

Van Kwezeltjes en Dibben

Biekorf (1922) bl. 22 geeft een woordeke over kwezeltjes en kwezeltip. Ik ontmoet een Eerw. Vriend, bestuurder van een groot klooster, en zijn ‘goên dag’ is: Weet-je, ook mijn zusters dragen den tip? - Ja dat wist ik. - En of er nog meer daarover te vernemen is? - Zeker, maar dat zou een boek worden. Intusscken verzend ik den weetgierigen vriend en lezer naar het ‘*Proces van de Quesels, kosteloos en schaedeloos gewonnen tegen de Weereld. Seer nut en dienstig voor alle Geestelijke Dogters om wel te kennen hunnen Staet ende Verbintenissen... als ook seer stigtig en amusant om lesen voor een ieder. Tot Gendt, by Petrus de Goesin.* De ‘Approbatie’ is van 7 Mei 1766; de Schrijver zal wel een priester zijn uit het land van Waas want tot drie maal (bl. 141. 178, 182) heet het ‘gelyk in het Waesche...’ Dat er nog meer vlaamsche oude boekjes over ons onderwerp handelen, kan men gemakkelijk raden: voor mij ligt nog ‘*Onderwyzingen voor de geestelyke Dogters... Tot Gendt, bij Dominicus vander Ween, in den Gulden Bybel* (1709)’; maar dit laatste is meer ascetisch en min ‘amusant’ dan ons Proces, en spreekt niet zoo uitvoerig over de kleederdracht.

Van kwezeltjes weten velen al niet meer dan: ‘Zeg kwezeltje wilde

gij dansen, ik zal u geven een man'. Ons fijn-spottend liedeke geeft inderdaad een en ander te leeren over de kwezeltjes, maar het spotten ligt er vingerdik op: een kwezel komt er voor als een 'fijntje', zedig en ingetogen-uitwendig, geconfijt in de heiligheid zeggen ze te Brugge, afkeerig van de wereld en haar plezier, wel niet uit overtuiging maar... omdat de druiven te groen zijn. Dat is een karikatuur van het kwezeltje, en het woord is ons met zijn ongunstige beteekenis alleen overgebleven: een kwezel, dibbe of devote is meestal een oudersche jonge dochter, die ijvert voor confreriën en derde regels, regelmatig octaven en novenen volgt, langen tijd in de kerk zit uit liefde tot God, en nog langer in 't portaal staat kwaad te klappen op een eeuwig zwijgen... uit liefde tot den naaste.

Maar dat is alles karikatuur. Een kwezeltje in den ouden tijd is 'eene geestelyke dogter die door Belofte van Reynigheid haer selven aen Godt verbonden en toegeëygent heeft' (*Proc*, 143); die belofte kon enkel voor een bepaalden tijd zijn (35-87) zoodat deze dochters naderhand in 't huwelijk konden treden. Hierin gelijken de kwezeltjes aan de begijntjes; dat zal wel de reden zijn waarom ze dikwijls in één adem genoemd worden: 'begijntjes en kwezeltjes dansen niet'. Het woord 'begijn' was oorspronkelijk toch maar een spotnaam, en beteekende 'bigote' of kwezel. Moer nog, vóór we de begijntjes aantreffen in de Hoven en ze geworden zijn *beghinae clausae* of *disciplinatae*, vinden we ze *singulariter in saeculo manentes* d.i. in de wereld, inwonende soms bij ouders of familieleden. Zoodat de spotnaam *begijne* eerst gegeven werd aan godvruchtige lieden waarvan de levensstaat gansch en geheel deze van onze latere kwezels was, en slechts naderhand de eigen benaming werd voor 'kwezeltjes samenwonend in afzonderlijke hoven'[(1)].

De voornaamste bezigheden van de dibbekens waren: 'de negotie in kanten, lynwaeten, vlassen, gaerens', het inrichten van 'publicque scholen, om te saemen met de Letter-konst ook de Christelyke Leeringe, de vreese des Heeren en de goede zeden in-te-planten, en de dogterkens eenig profytig hand-werk te leeren... de sieken te dienen en de stervende by-te-staen (*Proces*, 175 v.). Sommige passen de kerke op van kuysschen en vaegen; sommige palleren de Beelden en Autaeren; andere wasschen en onderhouden het lynwaet... sommige hebben aen de kerken vereerd seer kostelyke stukken silverwerk, als Cruysen, Kandelaers, Ciborien en Remonstrantien (*ib*. 182)'. Op vele plaatsen hadden de kwezeltjes het voorrecht in de processie het beeld te dragen van O.L.V. (*ib.* 138) 'patroonerse en eerste beoefenaerster van den queselyken staet'.

(1) Zie het prachtwerk van PHILIPPEN, *De Begijnhoven*. Zelfs als de begijnhoven algemeen verspreid zijn, wordt de naam 'begijn' niet uitsluitelijk aan de hofbewoners voorbehouden. Dit zou men niet mogen vergeten wanneer onze archiefteksten spreken van 'beginae' en 'beginasium'. Wat was het begijnhof van Dudzeele b.v. (zie DE VOS, *Parochieboek van Dudzeele*, bl. 75)? En te Brugge St Obrechts infirmerie, 'tenue par les pauvres béguines'? Bij REMBRY, *St Gilles*, II. 268, lezen we: de Infirmerie op Clapdorp (Antwerpen), 'primitivement destinée à recueillir des Béguines malades, c. à d. des filles dévotes vivant isolément dans leurs families et qui n'avaient de commun avec les vraies Beguines que le nom'. De geleerde Schrijver zegt hier niet de geheele waarheid. Die devote dochters hadden, als de begijntjes, geloften en een eigen klederdracht.

De kwezeltjes hadden een eigen kleederdracht. De bizonderheden waren niet door strenge regeling bepaald, maar de gelijkvormigheid was aanbevolen (*Proces*, 137). De zwarte kleur was algemeen in gebruik; wat nooit ontbrak was de *tip* van zwarte stof die op het voorhoofd lag. ‘Den tip aflaeten’ was voor de dibbekes net hetzelfde als de kap over de haag werpen voor kloosterlingen, en alhoewel de tijdelijke geloften van de kwezeltjes den terugkeer tot den gewonen levensstaat niet onmogelijk maakten, gaf dergelijke levensverandering meestal aanleiding tot wat we nu zouden heeten een klerikaal schandaal. Als ge nu eens bij de godvruchtige lieden gerekend wordt, kunt ge onmogelijk weldoen. Een ontkwezeld dibbeke werd met den vinger gewezen, maar een dibbeke dat volherden bleef moest het nog meer ontgelden. Vooral de tip was het mikpunt der aanvallen: het was een ‘dekkleed van schynheyligheyt’, een ‘sotte-capruyn’, men beweerde ‘dat er den duyvel onder nestelt... dat Lucifer daer onder is uytgebroet... dat het den steert is van den helschen Pluto’ (*Proc.* 116 v.).

Het zal den lezer genoegen doen hier een beeldeke te zien van het kwezeltje. 't Is een perkamenten ‘sanctje’ uitde rijke verzameling van E.H. Jonnaert te Brugge, die bereidwillig het laat afdrukken. Het 18^{d} eeuwsch gravuurtje is met de hand overschilderd. Bovenaan staat in 't fransch (une finesse en français!):

> éloignée de tout comerce imonde
> Je vis au monde sansétre du monde.

En onderaan:

> dit quesels kleet weet sy te draqe^{n}
> om Godt beter te behagen.

Het vlaamsch opschrift, al komt het onderaan, is wel het best passende: het schijnt wel een beeldeke gemaakt om de kwezeltjes te troosten over de aanvallen tegen haar geestelijk habijt, en men zal wel den *tip* opmerken die zooveel herrie verwekte:

duidelijk staat hij afgeteekend als ware dit eene aanmoediging om, niettegenstaande het spotten, die beteekenisvolle dracht getrouw te blijven.

Verwonderlijk is het niet dat hospitaalzusters, die tot over korte jaren ‘Juffrouw’ waren, als die te Kortrijk, den tip in haar hoofdkappen hebben overgenomen. Wie telt de nonnekes in't vlaamsche land die den kwezeltip hebben bewaard? St Niklaas te Kortrijk, Ste Marie (vroeger S. Juliaan) bij Brugge, de Maricolen te Deynze, de Apostolinen te Thielt... Maar daar zou geen einde aan komen. Als we

in acht nemen hoe dat vele plattelandsche kloosterzusters tot stand kwamen dan begrijpen wij dat best. Doorgaans waren het geestelijke dochters, kwezeltjes, die samen kwamen wonen zonder iets van hunne gewone levenswijze te moeten veranderen: de ‘publicque schole’ geven waar men van alles wat leerde: Letter-konst, goede zeden en profytig handwerk; de sieken dienen; de Beelden en Autaeren palleren; het kerkelynwaet onderhouden... Eerst later nemen die samenwonende kwezeltjes een echte nonnenkap. Zoo die van 't gesticht Amerlinck te Kortrijk, waar, zooals men mij verzekerde, het hoofdmutske een steen des aanstoots was voor de postulanten. Ik heb vóór den oorlog Zuster Marie gekend te Woumen, die met al die ‘nieuwigheden’ niet had kunnen meêgaan, en alleen van heel 't gemeente het hoofdmutske had behouden, en den ‘kapmantel’ op straat. Mijn Eerw. Vriend L. De Wolf verzekert mij dat Moeder Albertine van 't klooster te Becelaere († tijdens den oorlog te Abeele) de laatste ‘dibbe’ was die te Becelaere ‘lesse gaf’ vooraleer het klooster werd ingericht, en bij gedaagde ja brave lieden heette ze soms daarna voort - overigens zonder spotbedoeling - ‘de Dibbe Necker’ (De Neckere was haar naam). Hier en daar dus nog eene herinnering aan de kwezeltjes, maar eene herinnering die vervaagt. Lang zal 't niet duren of 't zal heeten in Vlaanderen: ‘Exeunt... die quesels!’

M. ENGLISH

Mengelmaren

***Vijf Liederen van Ingetogen Stemming.* 1. *Naar het licht*; 2. *Heilige nacht*; 3. *Gij vielt, o Jezus*...; 4. *Eerste H. Mis-Lied*; 5. *Nu een gebed voor 't Land.* Woorden van J. Simons, gedeun van Arth, Verhoeven. - Uitgegeven door ‘De Ring’ (17, Laurierstraat, Berchem (Antw.)) = 6 fr.**

Een volk dat zingt is een volk dat leeft, ja tweemaal leeft, eenmaal al voelende, en andermaal al dit gevoel met smake en troost en heil bezingende. Ook 't is schoon werk het volk te houden aan het zingen.

Zulk werk wordt tonzent veel gedaan, Goddank, en onderander door ‘De Ring’ Een dezer beste bundels is dat waarvan hier sprake, met immers van dat frisch en jong gedeun in, op zijn Gilson's. Diep en teer is *H. Nacht* dat droomend denken doet aan Debussy; diep verkwikkend 't *Eerste-Mislied* (op de woorden van in ‘Biek.’ 1921, XXVII, 81); diep en vroom nog 't viergezang *Gy vielt o Jezus* (ingodsdienstig, heillijk lekker, best voor Samenkomsten van gebed en inkeer). De andere twee zijn haast te ‘schoon’ voor 't volk: *Naar het licht,* een lied van hoogste weerde, klimt toch te ‘hoog’, in allen zin; 't *Gebed voor 't Land* is ook te moeilijk voor de liên van effendoor, al zoekt het rechts voor hen gemaakt te zijn.

J. Simons en A. Verhoeven verstaan oprecht malkander. Ze doen zeer wel tegare; totzelfs in 't onvolkomene: hun beider kunst is immers nog niet vast, bij alle twee, in dezen zin dat hunne kunst tendeele

volksch, tendeele onvolksch nog is, volksch door het hertelijke, en onvolksch door het geestrijke, zoodanig dat voor 't oogenblik men nog niet zien en kan wat deze kunst eenmaal beslist het meest zal wezen. Ik meen nochtans dat zij, al eenheid krijgende, meer volksch zal worden; 't verheugt me, omdat hun kunst zóó innig-heusch en helder, lief, eenvoudig, stichtend is, dat zij ons volk niet enkel zal doen leven maar ook doen beter leven.

G.W.

De h. Luutgarde herwint... onder de Walen

NL. TE WAYS.

Ways ligt tusschen de twee oude stichten van Villers en Aywières waarmee zijn zielenherders altijd stijf gemeens waren. Ways ten anderen in de XIIIe e., voor het geestelijke, omvatte verre en bij heel 't geweste. Zoo 't was in 't woestoord van Aywières dat Luutgarde leefde van 1206 tot 1246. En 't is naar Aywières toen 't sticht nog bestond, naar Ways sedertdien, dat heel het omliggende de h. Luutgarde ging ‘dienen’.

't Is nog te Ways dat men thans aan 't ijveren hergaan is om haar beêvaart en gilde, en heel haren eeredienst wederom te doen bloeien.

Luutgarde is de beschermheilige van heel onzen strijd, ook in 't bezonder van ‘Biekorf’. Eenmaal geern gezien van Vlamen en Walen, ‘gediend’ van weêrskanten, kan ze dan allichte bekomen dat 't onder hen betert.

Nog een aanvulling

ZWELGER. Bij dit woord, met heel zijn taal- en leeftuigkundige verwantschap (*Biek.* 1921, XXVII, 254-255, 287, 288; en 1922, XXVIII, 23), vgl. ‘*Zwelg*, m. achtermond’ (DBo *W-Id.* op 't w.).

[Nummer 4]

O Engel die aenzijds mij gaet

'n Slapende botte van Guido Gezelle

O Engel die aenzijds mij gaet
en leeft en God bemint
en wacht en bidt en bij mij staet
en uwen hemel vindt.
Den Hemel en 't geluk ervan
of ik het niet bevat
o dat ik het gelooven kan
wat edel gift is dat
'k geloove en ga zoo trotsch op u
als of 'k een koning waer
En meer dan koning acht ik u
mijn christen maet voorwaer
van God gemaekt van God bemind
van God verlost gevoed
Zeg leeft er ooit een koningskind
met 's konings vleesch en bloed

Wel weerd is 't dat een engel mij
schoon ik me onweerdig ken
bewaerder en bewaeker zij
die {kind van Jesus ben
die {broeder Christi
Welaen dan geest des hemels houdt
uw vlerken rondom mij
en val ik daeglijks duizendvoud
sta duizendvoud mij bij
Eilaes, eilaes mijn ooge meest
bewaekt ze en luikt ze digt
en leidt mij bij der hand o geest
naer 's Hemels heilig licht.

Alléén[1]

BEATA SOLITUDO!

Zalige Eenzaamheid! *Sola beatitudo* heeft men U genoemd als of in U alleen zaligheid te vinden was.

Alles, weliswaar, hangt af van wat men eenzaamheid noemt, en wat zaligheid.

Heeft de Godmensch zelf niet geklaagd over verlatenheid? Wanneer Hij, op het kruis, zijn uiterste klacht uitstiet, was 't een zucht omdat Hij tot van Zijn Vader toe verlaten was: hoe zou een schamel menschenhert, menschenzot geschapen, niet somtijds lijden door verlatenheid.

Vae Soli! Wee hem die alleen staat! was al een machtspreuk van de oude heidenen.

Zekere dagen vooral, wordt voor den eenzame zoo schrijnend bewaarheid het woord uit het scheppingsboek: ‘voor den mensch is het niet goed dat hij alléén zij’.

Zekere derve dagen, wanneer de mensch, de verbannene uit de eeuwige wonnegaarden, gevoelt dat hij een hert

(1) Uit ‘*Beschouwing*’ een hoek dat eerlang zal verschijnen bij de Vlaamsche Boekenhalle, te Leuven.

heeft, immers omdat het luidop zijn aandeel begint te eischen, een menschenzoekend, een menschenlievend hert; wanneer hij hem dit aandeel weigeren moet en dan opeens de woestenij rondom hem haar uiterste grenzen verbreedt; wanneer onder hem de afgronden gapen, diep, zoo diep als de grondelooze onpeilbaarheid van zijn smertend onvoldaanzijn, met de koele stilte eroverhangend van de lusteloosheid, de kilte van den dood! Wanneer hij zich bevindt als Crusoe op zijn barre rots en zijne ontvlamde verbeelding hem de wereld rondom hem verlokkelijk voorstelt als één groote familie, een warm en gezellig gezin, waar ze allen malkander verstaan, allen malkander liefhebben, allen zich te wel doen aan de warmte van het heerdvuur, waar hij alleen, de vreemdeling, de onbekende en onbeminde, buiten blijft, hij alleen de eenzame, de wandelende jood.

Wanneer de verlatenheid van ten allen kante opdoemend als een zwellende vloed, grauw en geruchteloos, zich links en rechts opbouwt tot hooge dreigende wallen: waar de mensch in smachtend, te vergeefs zijn hunkerenden blik poogt over te werpen; wanneer dan die bergen met al hun zwaarte neerkomen op hem, wegend loodzwaar op zijn gemartelde ziel, drukkend onweerbaar op zijn lijdend hert.

Dan gevoelt de mensch dat hij alléén is, dat hij drijft, en zwerft, en dat het slecht voor hem is alleen te zijn.

Daar zijn zulke dagen.

Wat hem dan goed doet, wat hem dan valt als een zalvende dauw op 't zeerdoen van zijn hert, is een oogenblik gemeenschap met de groote dooden in plaats van de kleine levenden: eene bladzijde uit A Kempis of een hoofdstuk uit de belijdenissen van Augustinus. Dit zijn ook menschen geweest, menschelijke menschen, met vleesch en beenderen, hert en ziel, en zoo zaan bij 't vernemen van hun diepmenschelijke stem, richt de vereenzaamde zijn gezonken hoofd weer op, hij erkent dat geluid, en zijne barre woestenij is terstond belevendigd, bewoond. Daar staan zij bij en voor hem, die menschenvrienden die reuzen van het menschdom, en houden zijn lijdend hoofd in hunne

handen en vlijen zijn smertende ziel aan hunne borst: het oogenbedrog verdwijnt, de heksenzangen verstommen, daar is de kalmte weer, daar komt de vrede terug - *beata solitudo*!

Hoelang nochtans moet men van eenzaamheid beroofd en gespeend geweest zijn om er weer oprecht en innig, om er met al de kracht van zijne ziel terug naar te verlangen! en ze, teruggevonden, met al haar uitrustende zoetheid te genieten!

Wat ben ik gelukkig dat ik terugben! is gewoonlijk de avondzucht van wie 's morgens vreugdedronken en menschenzot was uitgezet om den dag te genieten; want, getuige Thomas van Kempen, komt men van onder de menschen toch altijd een beetje minder mensch terug. En, thuis gekomen, beteekent hier niet slechts onder eigen dak, maar tot zijn eigenzelf alleen hersteld, daar allen u gerust en alleen laten voor een oogenblik vertij met uw eigenzelf.

Dan gaat het gerucht van den voorbijvarenden wereldstroom niet meer snijdend door uw hert, maar hij drijft onder uwe voeten: hij verbijstert u niet meer, men heeft er genoeg, en, zoo dikwijls zelfs, te veel van.

Beata solitudo! en eenzaamheid is er noodig om den geest te laten werken.

Ja! antwoordt hier het menschelijk verstand, zalige eenzaamheid. Doch alles op zijn tijd: eenzaamheid vóór en eenzaamheid achter en te midden nog eenzaamheid, 't is zooveel van 't zelfde en geen mensch houdt dat uit

tenzij men zich aan 't werk begeve, en dan houdt men 't wel uit!

C. GEZELLE

'n 'Noviteit' (!)

alweêr uit mijn 'degelijk' nieuwsblad: '*Engelschkiljonnisme*'!... Ik wist dat 't afschuwelijk woord 'frans*kiljon*' afkomt van 'frans*quillon*'; doch wete nu niet waaraan ievers dien 'engelsch*kiljon*' aangeknoopt, welke immers enkel gemaakt is om onze taal te... verrijken... met een deftige weêrga van dat eerste miswas.

...En die mannen praten van taalgevoel!

Bij d'eerste H. Nuttinge van Juliaan van Caloen

teêrgeliefd zoontje van Wel Edelen Heer RENÉ VAN CALOEN DE BASSEGHEM,
EN MEVROUW ANNA-MARIA OTTO DE MENTOCK.
Aertrycke 28-III-1922.

God ontvangen, dierbaar kind, oh
kan 't verstand dat ooit deurgronden?
Jesus nutten, zoo 't Gods Almacht
in Gods Wijsheid heeft gevonden!

God de Schepper die u leestte
met uw lichaam, met uw ziel,
en waarop lijk zonneglans, zijn
zoete laaiende liefde viel.

God de Schepper, die zijn schoonheid,
weêrschijn van zijn eigen wezen,
hier in 't PARK, op blomme en kruid, op
boom en water geeft te lezen.

Blomme en kruid, en boom en water,
tusschen ranke en schaduwtwijgen!...
Oh bij volle zomerpracht! als
God daar spreekt, de *mensch* moet zwijgen.

God die, geestelijk, u verloste,
die u vrijkocht van de dood,
en die 't kind, als kindervriend, eens
rusten liet op zijnen schoot.

Hij die u, als Zaligmaker,
met genade heeft overgoten,
die voor u, op Golgotha, den
schoonen hemel heeft ontsloten.

Jesus die nu al zijn mildheid
al zijn weldaân schemeren doet,
bij dat schenken van zijn Godheid
in zijn eigen vleesch en bloed.

Jesus *Godheid* schuilde op 't kruis, in
't lichaam, door de smert gebroken,
maar op heden, onder broodschijn,
ook zijn Menschheid blijft gedoken.

Godheid, Menschheid, die omsluierd,
en vereenigd, 't menschdom voên,
die de ziele onzichtbaar sterken,
en ze zichtbaar leven doen.

Dierbaar kind, 't is Goddelijk voedsel,
hulpe bij dat ooit kan schaden,
't is 't voltooien van Gods liefde,
't puik van al zijn wonderdaden.

En ge zijt, hoe onverdiend ook,
bin en buiten, om-en-om,
van dien Jesus, van dien Godmensch,
't uigelezen heiligdom.

Blijft, mijn kind, dien God getrouw, en
waar g' ooit uwen voet zult zetten,
wandelt, bij Gods helder licht, op
't zalig speur van Jesus' wetten.

Op dien weg, en dáár aleene is't
dat de mensch zijn vastheid vindt,
als de woelige wereld aantrekt
loert en lacht, en kwaad verzint.

Ach! onthoudt, onthoudt de weldaad,
't wonder ook, en 't heil van heden;
brande uw hertje lijk e reukvat
bij den geur van uw gebeden.

Ouders, vrienden, bloedverwanten,
nemen deel, kind, in uw vreugd,
oh! gedenkt ze, bij dat smeeken
van uw eerste kinderjeugd.

Ja, gedenkt ze, maar vooral, kind,
laat uw zieltje Godewaarts drijven,
ook voor *hem*, die onder 't maagschap,
't eerbiedweerdig *hoofd* mocht blijven[1].

Met uw Ouders zal hij zorgen,
waakzaam weg, de wijze man;
nu lijk vroeger zal hij toonen
hoe zijn hert beminnen kan.

Uwen naam, bij 't kristen worden,
mocht gij uit dat hert gaan halen,
uit zijn voorbeeld raapt de deugden
die zijn edel hoofd omstralen.

Onbeducht, de wereld in, kind,
onbeducht, en... zachtjes aan,
Jesus helpt!... met zorge en liefde
blijft uw kindsheid overlaân.

Binnen u, is't lijk nen hemel
waar ge tijdelijk God kunt loven,
later praalt ge, met uw vrienden,
in den Hemel van hierboven.

(1) Vrijheer *Juliaan van Caloen de Basseghem*.

Daar is 't uit met al dat schijn heet:
ongedoken ziet ge Jesus,
dankt, geniet Hem, en voor eeuwig
rein en jong daar, leeft g' in Jesus.

Nieuwcapelle 28-III-1922.
A. MERVILLIE

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

(*Vervolg van bladz. 52)*

Het leven is een gedurige strijd, een *struggle for life*, leerde ik van de Engelschen. En zoo kwam het dat nevens de plaag der knagers ook vreeselijke vijanden voor hen in groot getal verschenen. 't Meestendeel ervan zijn in gewone tijden van de menschen niet gegeerd, maar nu! Nu werden zij zijn beste vrienden.

Wat een oorlog al doet!

Overal liepen verwilderde katten (*Felis maniculata domestica*); de menschen noemden ze wilde katten en lokten ze met alle middels aan, tot met dozemelk toe. Maar velen werden geroepen en weinigen kwamen. Ze stonden wel te te pas, dus maakten ze goede sier.

Ik zag dat aan onzen kater ‘Saten’, die na ons verplichtend zomerverblijf van zes maanden, bij ons weêrkwam op een zondagmorgen, als we een goê acht dagen weêr waren in den ouden sliet. Hij was vervuild, veronschameld, zijn kop was dik van entwaar een kogelwonde, maar hij was goed te pas. Enkel kon men zien en rieken dat zijn goê manieren verleerd waren binst zijn wilde jachtweken.

Vijanden van de knagers waren ook die menigvuldige vleescheters met hun lang, slank lichaam en korte pooten, die's nachts slopen uit de puinen waarin ze nestelden om te jagen op keuntjes, ratten en muizen. 'k Zag niet, wat te verwonderen is, de grijsbruine fluwijn (*Martes foïna Briss.)*[1],

(1) Einde 1921 verscheen de fluwijn met benden rond Bixschote, Merckem, Langemarck-boschkant.

maar zooveel te meer de visse of fisjouw (*Mustela putorius Linn*.), met zijn scherpen kop en zijn wit neuzeke. Ook wiegelden de kastanjebruine vellen in groot getal bij de mollevangers te verluchten aan den stok.

Voor sommige lezers voeg ik erbij, dat onder die kiekendieven ook albino's loopen, en 't alzoo kan gebeuren dat nevens een bruine ook een witte op jacht gaat.

Veel goed deden ze in de streek, maar nu er overal hanen kraaien en hennen kakelen, sluite men wel alle gaten, want eenige hennen bij een rat, versmaden die nachtridders niet.

Wat veel meer te zien was dan de visse, waren de bruinroode[1] wezeltjes of muishondjes (*Mustela vulgaris Briss*.), met hun wit onderlijf, kort steertje en lang lijf. Vooral 's winters, zag ik dikwijls hun witten pels wegkrievelen over 't bultige land. 't Zijn ook dagjagers, en weinig schuw. Stoute, onbeschaamde dieven als weinig anderen, dat zijn ze; liefhebbers van eiers, wat ten huidigen dage, een kostelijke liefhebberij is. En toch, ten tijde der muizenplaag, deden ze vele deugd.

Vermeldensweerdig was 't verschijnen van een groot getal talpen of tjolpen (*Sorex vulgaris Linn.*) bij zoovele menschen miskend, en door de katten doodgebeten. Lieve kleine diertjes, bruin op den rug, verder aschkleurig, spits snoetje, gedoken oortjes, die gemakkelijk een muis oppeuzelen bij de menigvuldige kerfdieren welke ze verorberen als nagerecht. 't Zijn volgens hunne tanden insecteneters, maar vreeselijke jagers op muizen. 's Avonds verlustigen zij malkaar met een fluitend piepen. Maar daar zij de menschen helpen, zoo vinden zij in den mensch ook een vijand. 's Werelds dank....

Om dit kapitel te sluiten, ende ter ‘memorie’ werd in 1919 een vos gedood op Poesel (Noordschote), verkocht voor honderd frank, en 't vleesch opgepeuzeld door liefhebbers, die me zeiden dat het smaakte naar kalfsvleesch.

(1) 's Winters zijn de wezeltjes meestal spierwit.

Hadden ze geweten dat de vos een verwoede rat- en muizejager is, 't had misschien wel een beetje ook de smaak gehad van katersvleesch[1].

* * *

Te veel is te veel! Draait en keert de zaak zoo ge wilt, te veel blijft te veel.

Daarom kom ik u spreken over de tweede plaag van 't Gyptenland, en wie hier te dien tijde woonde, zal me verstaan, en de plaag erbij. ‘Zie, zoo zal ik al uw landpalen. met kikvorschen slaan’[2]. Kikkers, vorschen, puiden (*Rana exulenta Linn.*) kwamen wel in ons bed niet springen, maar 't waren er onbermhertig veel. Overal, vóór en achter, ringsom mijn houten huis lagen granaatputten, waarin water groende, waaruit de raaikatten schoten, waarop hier en daar een waterranonkel zijn witte bloemkes liet blinken. Daarin bollen grijsgeluw puiderek, met een duizendtal eiers die er in de zonnestralen na een week tot wormtjes bedegen. Na eenige dagen een winkelen en krinkelen van potshoodfen, die met hun zijdelings platgedrukten steert gelijk van visschen weg en weder speelden. Vier maanden nadien waren de dikkoppen steertelooze puidejongen, om na vier jaar puidevaar of puidemoer te worden. Daar ze bluts zijn op hun puidevel, kruipen ze ondertusschen in 't slijk van hun poelen om er te winterslapen.

Iedereen kent den kwakersbaas met zijn groen vel vol zwarte plekken, geluwe ruggestreep en twee zijdelijnen, en zijn witten of geluwachtigen buik; zijn kromme pooten met vier vrije teenen op de voorste, en gevliesde teenen op de achterpooten; en zijn levendige, uitpuilende oogen, en brutalen uitkijk. 't Is een groote jager op waterwild: vliegen, muggen, spinnen, slekken enz. die hij vangt met zijn losse tong uit den mond te slingeren. Streng verboden door de wet, daarom, puiden te vangen omdeswille van de

(1) Een andere vos kon ontsnappen.
(2) Uittochtboek, VIII, 2.

lekkere billekens. Maar de hoveniers weten alle kwaad van hem, en zien hem niet geerne in den tijd van de jonge erweten. Nu dát is 't niet, maar de puid zingt geerne, en dàt is of was een echte plaag van de slagveldstreek.

De zon is 't moê van te kijken op de verwoesting, en zoekt heur polk, en na een dag werken begint de puid zijn vermaak te zoeken, en zingt!

Luistert! gelijk een trompetgeschetter, galmt één alleen over den poel zijn: Rek-kek! Overal liggen puidekoppen over 't water. Toen bachten een raaikatte bastoont een oude grootvader: Koe-aaak. Weerom stilte, en dan, uit duizenden kelen een kwaken en kweken, om ter meest. Gij zoudt er baloorde van worden. Vluchten, u duiken! Maar waar? 't Is overal, ten allen kante, koe-aak, kweek! En elken avond even goed.

Wie miek er ons vroeger wijs dat de laten met lange wissen over de slotgrachten moesten slaan om 's meesters slaap niet te laten verontrusten door puidenzang! Is 't geen waar, 't is toch aanneemlijk dat zulk een zang van zulk een leger ver was van aangenaam. 'k Spreek bij ondervinding, want elken nacht hoor ik voort 't zottenlied, 't melodieus gezang van den waternachtegaal.

(*'t Vervolgt*)

M. VINCK

S. Anna van op de Halle te Nieuwpoort

Aldus uitgesteld en vermeld ten oorlogstijde in 't kerkje van G^{r} Lepage's Gesticht 't 'Océan' op De Panne.

En waar zou dat nu wel naartoe zijn? Is 't weêre te Nieuwpoort?

In 't Océan-gesticht stond het op een blokje dat zelf omslingerd was met een stuk zijde uit een 'antependium'. Ernevens ziet m' hier nog een hoek uithangen van oudewetsch kerkgeaad. Immers heel dat kerkje, opgevat veeleer als toogzaal dan als bidruim, hong en stond maar vol van dingen uit ons kerken... die men alzoo 'bewaarde'... en meestendeel nog voort 'bewaart':... te Brussel.

...Men vocht toon immers voor het... Recht;...en vrede 'n is 't nog niet.

Fransch-vlaamsche Volksschatten

Mevrouw de la Chapelle, uit het edel gezin de Ternas, en oorouderlijk al den vrouwenkant afstammelinge van de Hertogen van Burgondiën en Graven van Vlaanderen, thuis thans in 't Zuiden van Frankrijk maar die heur kinderjaren sleet op 't erfelijk Heerhuis van Niepkerke, Vlaminge dus in den bloede, is - ter heurer groote eere gezeid - eene onzer oude en zoo-zeldzaam-gewordene edelen waarvan 't hert en de mond waarachtig nog hangt naar ons inschoone Vlaanderen, zijn schilderachtige en zwierige taal, zijn vrome gemoed en zijn hertelijke zeden.

Al leefde ze voordezen op 't gescheê van 't vlaamsch en van 't waalsch, in een streke waar 't waalsch alleszins de bovenhand heeft, toch leerde ze er vlaamsch (tusschen 't waalsch) met 't volk van den huize, de dienstliên, de meiden, den tuinman, den rijknecht, het neêrhof, de pachters, dan de armen de zieken en andere beschermelingen, menschen althoope uit den waren goên tijd, die, ongedeeld, ‘hun Meesters’, hun land, hunne doening, heel 't oude ‘gebruik’ en de gebruiken erbij met den zeg en den zin van voorheen, eenvoudig omsloten in dezelfde genegenheid. Uit genegenheid-weêre minde zij ook, ongedeeld, heel die menschen hun leven, hun kunde, hunne taal, hun geplogenheden. En, Vlaamsch-meê uit liefde, ze had deernis erin dat die menschen stillekens-aan altegader oud en versleten gerochten, en dat, door hun dood, even stillekens-aan ook hun ‘leven’ uit de streke verdween.

En wat deed ze? Ondanks heur uitsluitelijk-fransche geleerdheid, zocht ze, met een eendelijk geduld jarenlang, om vanonder heur volk, over dat 't heur mogelijk was, al het eigenaardigste vaste te vesten. Ze boekte, bezettig, lief maar getrouw - in 't vlaamsch en in 't waalsch aldooreen naarmate dat 't viel - àl wat ze waarnam van 't volk, zijn aard, zijn neigingen, woorden, gebruiken, verhalen en zeden. En ze stichtte aldus een allerheerlijkste werk, immers van tweevoudige weerde, vermits dat het gold tot behoud van veel dat nog leefde in ons rampzalig Fransch-Vlaanderen reeds eeuwen aan 't vechten tegen de dood, en ten tweede geheel in 't bezonder ten gunste van 't Ambacht van Belle welke, zoo jammerlijk veroorlogd, van niemand in Frankrijk nog ooit eenige vlaamsche hulpe zal mogen verwachten.

Ze herboekte heur werk dan in 't fransch, nadien, toen ze reeds verre weg was in 't Zuiden, 230 bladzijden vol, beginnende eraan den 20^{n} in Hooimaand 1897 en stoppende ermee den 27^{n} in Wintermaand '98. Heur vermeldingen thans dagteekenen dus alreeds van meer dan vijf-en-twintig jaar verre. Ze bedeelde ze: 1. in Beschouwingen, 2. in Verhalen. Gebruiken en spreuken gaf ze weer her en der, en zoo nauw als ze kon; zeisels integendeel tooide ze eenigszins op, maar zoodanig dat de grond toch ervan onaangeroerd bleef.

En nu is ze zoo goed geweest ons dien schat in handen te laten, om wij eruit over te drukken en in bewaarnis te brengen dat wat er dienstig in voorkwam.

Blijhertig danken wij Haar, en met eerbied, gevleid om 't vertrou-

wen, trotsch om de boodschap, verheugd om den schat, en beslist - als ze 't goedvindt - alles (den eenen keer dit, en den anderen keer dat) maar alles over te nemen.

Om één ding zijn we spijtig, nl. het werk niet te hebben kunnen overzetten in dat smakelijk vlaamsch van al Belle en van ommelands.

BIEKORF

Hier nu een der verhalen: ‘de Portier van de Helle’.

De Portier van de Helle[1]

't **I**s gebeurd in 't begin van de andere eeuwe; te Arnike[2].

Boer Klaas, had een zone die Ko heette, een eersten deugniet, den meesten boef uit de streke: een leegvel, een strateleure[3], een bijhaalder[4], heeledagen uit om perten te bakken, en die vloekte lijk een ketter al was hij vijftien jaar maar ten hoogste. Van 's nuchtends tot 's avonds was Ko de velden in; en de andere jongens vluchtten als ze hem zagen want, als hij 't gat schoonhad, hij vloog ze te keere en hij sloeg ze om ze hun top of hun mondspel uit hunne beurzen te krijgen. Hij sneed het touwtje door van de draken, zette de vinkemuiten open die hongen langs de huizen, en aanzag voor van 't geestigste-uit het schof van de wee'n uit te trekken: dan zat hij ievers verscholen achter een hage de booswicht, en krinkelde erbij van ondeugend verzet als hij de gloeiende wroedigheid zag van den boer die te storme zijn beesten kwam achtergedonderd om ze weer binnen en uit de vruchten[5] te derschen.

(1) Vroegertijds zal in 't volksgeloof een Portier van de Helle bestaan hebben. Te dikwijls hooren we nog zeggen: ‘hij is of hij was lijk de Portier van de Helle zoo zwart, zoo leelijk, enz.’.
(2) De kapelaan was 't van Arnike, Eerw. Heer V.G. die 't aan Mevrouwe d.l. C. had verteld.
(3) Bij de Walen ‘chôleur’.
(4) ‘Gardéneur’.
(5) ‘Avêtures’ heden nog = de vruchten op 't stuk. ‘Avesture’ voordezen beteekende insgelijks ‘investiture’.

Zoo, op een keer, Ko was meê met zijn vader naar de kanten van Moerbeke, terwe gaan leveren; en had achterwege op een nieuw van al de duivels gedroomd. Ze gingen dan binnen een glas drinken in een herberge aan den interd van Niepkerkebosch, en Klaas, tendengestreên op zijn zone, kreeg zijn gemoed en zijn ooge ervan vol.

- Och Heere toch, zuchtte Klaas, waar moet ik met dat vageland naartoe? Dat 'n deugt nu voor niets, en niemand 'n kan hem gerieken. Moet hij alzoo voortdoen 't is een tweede Baekeland tewege.

Almedeens onderwijls hield er een man-te-peerde stil[1] aan de deure van de herberge. 'n Knappe ruiter. Hij vroeg achter drank, maar bleef op zijn peerd. 't Enden adem aan 't zien, en met 't vuur in zijn oogen, hij leersde de kannen maar binnen, de eene achter de andere, doch zonder hem te kunnen verkoelen, want een heete doom joeg er op uit zijn keelgat, alsof het bier was gestort op gloeiende brandinge.

- Klaas, zei hij binst dat hij een teeken miek naar den boer, ik zie het, ge hebt dere in uw jongen; weet-je wat? Voor zeven jaar, laat hem over aan mij, en we gaan hem wel temmen.

- Maar Heere, wie zijt gij? Hoe kent gij mijn name?

- Dat en doet niets ter zake. Ja of neen, wil-je van uwen kerel ontlast zijn? Toe zeere, onderteekent dit bladhier; 'k ben haastig om voort.

En hij stak hem dat blad toe.

Ko, alsof hij geen spreek daarvan had gehoord, tingelde en titste maar alsan aan 't peerd van Mijnheere... De boer keek onthutst, hij was lijk de' kop kwijt, 'n wist niet waaruit of waarin; en de bazinne, al kijkende naar heel dat gespel, stond paf. Ze waren alle drie waarachtig betooverd.

- Enwel nu, ja'k, zei Klaas, 'k sta hem af.

En de penne bijgehaald, in de inkte gedopt, en geteekend. De ruiter stak het blad in zijn beurze; goot nog een

(1) ‘Joker’ in 't Waalsch = stilhouden.

kanne, de tienste, op zijn laaiende mage; wipte den knaap, die hem gewillig liet behandelen, bachten hem op zijn peerd; en dan rekke! vooruit! lijk een schicht den bosch in, rechte al den Grooten Eeke-toewaard, waaromheen dat de bruiloften uit het geweste gaan kermis houden en dansen.

- Klaas, zei de bazinne toen ze kwam tot heurzelve, mijn gedacht? die man met zijn peerd da's de duivel.

- Geen twijfel, zei Klaas, nu insgelijks onttooverd. Hoe heb ik toch zoo lichtzinnig dat blad onderteekend! Och schamele Ko, wat gaat hij geworden? Oprecht, hij was waarlijk een spook en al dat ge wilt, 't ergste kwik ievers vindelijk, maar... om hem daarom aan den duivel te junnen, 't was toch ook 't laatste, heel 't laatste.

En Klaas sukkelde dan weere naar Aernike, moedeloos en met zijn kop in den grond.

Hij ging den veldwachter aan, en 't vredegerecht, en spoedde naar 't gerechtshof van Hazebrouck. Allemaal vruchteloos. Ruiter en knaap bleven deure, voorgoed.

('t Vervolgt).

[M. D.L. C.]

Ons Vlaamsche Kustkerktimmer

Dooreen wordt kwalijk opgevat

Hoe gaat 't dooreen?

Men grijpt hem aan, daar waar bij staat met drie gelijke strekbeuken, aanziet voor over- en voor onvolledig de bouwsels waar er meer of min dan drie van zulke beuken aan zijn, en stelt als wet: ‘de Vlaamsche Kustkerktimmer moet trekken op dien eersten-daar die, hij alleen, volledig heeten mag’.

Zoo spreken evenwel 'n is niet redelijk.

Vooreerst: 't is wanreden.

Ten tweede: men hoefde eens te onderzoeken hoeveel van zulke timmers er werkelijk bestaan, driebeukige, en

hoeveel andere - 't schilt stijf -; dan ook hoe oud ze zijn, die eenen en die anderen; hoedat ze ontstonden nog, de beide wederom; 't beginnen dus, 't ervaren, en 't streven aldooreen van allemaal die timmers, die immers eenigszins maar-al, hoe onbestaakt het weze, als vlaamsche timmers doorgaan.

Ten derde: inderdaad, men vindt er allerlei. Aan 't worden sommige, aan 't wassen andere, geschondene, gebrokkelde, haast-ontheisterde, verschamelde, vermoorde (al vóór den oorlog welverstaan); en 't is er dan die zijn ‘vernieuwd’ geweest, ‘vergrooterd’ en ‘verschoonerd’, al zijnde van 't Romaansch 't Gothiek of uit de Renaissance; men heeft erbij met één, met twee en drie en meer beuken met vijf zelfs en met zeven. En wezenlijk, zooals men zegt, men zou die timmers al bedeelen kunnen in voltooide en onvoltooide, waarna dan volle recht alleen toekennen aan die eersten te weten den driebeukigen. Ik antwoorde nochtans daarop: wannèèr nu was het werk voltooid?... Als 't drie? of als het zeven of mèèr-nog beuken had? Dit is niet zeggelijk, 't blijkt; ook, doenlijk dus is die bedeeling niet. En nog een antwoorde: entwat dat wonder is aan heel die bonte schare van zoogezeid voltooide en onvoltooide timmers, is dat zij aldooreen, daaruitgeweerd hun-schijn van al- of geen-voltooidheid, toch anders allemaal in iets - iets lijk onduidelijks - gelijkig toogen, en dat zij elk afzonderlijk en elk met zijn gemaaksel om 't even àl leefgierig zijn, leefkrachtig en leefstandig. Hoe-ook-gesteld ze zijn, en eender met hoevele beuken, m'herkent ze bij een enkel opzien. *'t Is dat ze kennelijk dus zijn, hoofdzakelijk en wezenlijk herkenbaar, aan andere eigenschappen als aan 't getal der beuken*; waaraan? aan iets dat we nu zoeken moeten, en dat, gemeenzaam onder al, ze àl tot één hermaakt; aan iets dat, uit en onder hen, diè eenheid stralen doet, van geest te weten, trant en strekking en gemaatschap, welke voldoende bleek, ook overvlakkig-weg, om hen door iedereen totnog te doen aanzien als bouwbeeld op hun eigen.

Het zal haast een geluk geweest zijn, dat, onder een goê honderdtal van haast-gelijke timmers, we er werkelijk zooveel verschillig vinden, weeke en gave en alle slag... omdat we trouwens mogelijks alzoo bij de eenen gaan een aanvang hebben, bij de anderen een uitkomst. 't Zal gaan als onder 't menschdom: 't gezonde lijf zal altijd laat zien waarin dat 't is dat *schoonheid* schuilt; maar 't is het kranke lijf dat best - al schartende om 't behoud - kan wijzen vastbestaakt waaraan dat 't *leven* hangt.

Men wille ons echter goed verstaan. Want, we voorzien hier tegenspraak.

Hoort.

Eenerzijds: gewis 't gaat moeite kosten om ons uit 't hoofd te krijgen dat de ‘driebeukigheid’ 't alwezenlijke zijn zou van onzen timmer's leest. En evenwel - tot een bevinding - de Lezer doe eens 't volgende: hij legge, uit zijn verzameling van zichten onzer kerken, eens weg en aan den kant al deze timmers welke drie strekbeuken vertoogen; hij beelde hem in dat nooit zulkdanige bestaan hebben; hij zie dan toe naar de andere... Wat zal hij vaste-stellen, omdat het immers blijkbaar is? Dat de andere niettemin - dus zonder dat er één erbij was met drie beuken - toch eigentrantig gingen zijn (èn ‘kustekerksch’ èn ‘vlaamsch’), niet bijgevolg om 't beukgetal, maar uit een ander reden... die 't achterhalen blijft.

Doch anderzijds: de Lezer moet daarom zijn weggeweerde zichten, met nl. de driebeuktimmers op, niet wegleggen voorgoed. Integendeel. Die timmers ook behooren tot ons bouwbeeld; zelfs geren gaan we nu bekennen dat het driebeukgedacht heel sterk in 't hoofd gespeeld heeft bij al ons bidhuisbouwliên. *Drie beuken was een droom*, alleen alreeds om wille van 't getal, meer dan voor 't beukgerief:... ‘een driepikkel staat vaste’! Hij was een droom, heel vaste, doch was dit maar *als mate* en *niet ter wezenheid*.

* * *

Als bijvoeg: hier tot voorbeeld een woordeke op Pervyse (vóór den oorlog).

Hierboven (bl. 66) is gezeid in een voorbijgaan: ‘van alle onze kerken zijn alleenlijk de “nieuwe” (grootendeels huidig-Pervyse b.v.) alineens opgevat, en gemaakt oorbeeldmatig’.

Z.E.H. Duclos die 't weten moet, en dien we hier dank wijten om zijne toelichtingen, wees ons daarop met stuk en jaartal hoe Pervyse werd gemaakt. De schets hieronder beeldt het af.

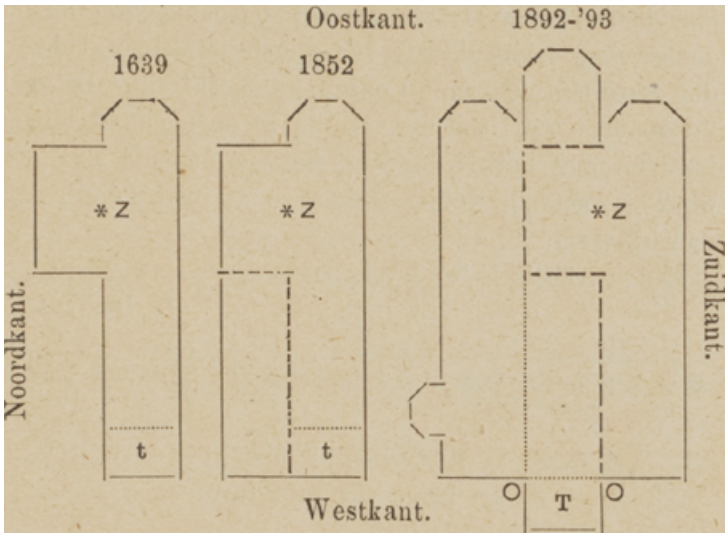

Westkant.
DAAR OF DAAR GRONDSCHETS VAN S. NIKLAAI'S TE PERVYSE.

Er was een eerste bouw van 1639, (toen nieuwgezet? of zoovermaakt uit vroeger werk? totdaar): éénbeukig was die bouw en met een zijkoor noordwaarts; waaruit nog overbleef (in Z) zijn welbekende oudechte wervelzuil - of ‘toortel’ zou 't volk zeggen -; de toren stond (in t) ten endelkante al 't westen. In 1852 is bijgesteld al 't noorden, vanaf dat eerste zijkoor tot endelwaard, een tweede beuk. En eindelijk in 1892-'93 werd verder nog aan heel dien noordschen kant weer aangezet: naar 't oosten-toe een langer koor (voortaan het middenkoor), naar 't westen-toe een nieuwe toren (T), en zijwaards nog een beukkant. De ouder toren (t: hoe of hij was 'n weet ik niet) werd afgelezen dan in '93.

We mochten zeggen, meen ik wel, dat 't huidige Pervyse ten grootendeele ‘nieuw’ was, vermits uit zestienhonderd alleen de zuidermuur en -koor (mitsgaders ook een zuil) maar overwaren. We mochten zeggen ook erbij dat enkel 't nieuwe werk, en ja slechts 't nieuwste deel ervan, bestemd was om de kerk nu eindelijk als een geheel ‘driebeukigweg-voltooid’ te laten voorkomen. Maar dan, het eerste deel van 1639, en ookal 't tweede deel tweehonderd jaar daarna gemaakt, zij, die wel driebeukachtig bleken doch weinig driebeuklustig ten minste totalstoen, behoorden ze-zij nièt daarom tot onzen kustkerktrant? Ik denk integendeel van 't doet, vermits ze er mochten blijven tezamen met het derde deel, het zoogemeend ‘voltooiwerk’, zoodanig weinig staken ze af toen 't derde deel daarbijkwam.

Een voorbeeld is 't uit vele.

L. DE WOLF

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium

Losse aanteekeningen.

(Vervolg van bladz. 34)

Folio 67: In 1468 wordt de kerk al achter vergroot tot tegen de Ridderstraat. Er ontstond een geschil met de buren al den noordkant wegens het bebouwen van een deel open grond. Door burgemeester en schepenen werd beslist als volgt:

> ‘Eerst dat de voors. vander kerke van Sinte Woubuerghen metten wercke ende pylaren die zy hebben ghedaen maken voort zullen mueghen gaen ende vulmaken alzo twerc dat begheerende es, omme de vermeersynghe vander zelver kerke, inder manieren naervolghende. Te wetene dat men langhen zal de westghevele daer den thor vander voors. kerke nu up staet noordwaerts achte ende

> veertich of viere ende veertich voeten oftot zulke mate als dat eenen ganc bliven zal tusschen de poorte staende inden muer thenden der plaetse vanden huuse vanden voors. lommelins [den klager] ende den noordzydmuer vander voors. kerke vier voeten wydt zynde daer den zelven ganc naust wesen zal, jn welken ganc de voors. lommelins duer haerlieder voors. poorte zullen moghen commen tallen tyden alst hemlieden ghelieven zal, ende voort huerlieder uutganc achterwaerts nemen toot zulker strate als de voors. kerke hueren uutganc nemen zal'.

Verder wordt ook de schikking van het kerkhof, dat west vóór de kerk lag, behoorlijk geregeld.

In haar geheel beschouwd, geeft deze charter ons de beschrijving van de ligging van Sinte-Walburgakerk en hare aankleven zooals wij ze, nog onveranderd, kunnen zien op de stadskaart van Marcus Gheeraerdts, van den jare 1562.

In 1484 lezen wij nog: 'Eene charter van ghiften van eenen grooten steenin achterhuse ende plaetse van lande ligghende ande noordzyde vander kerke daer als nu tnieuwe werc beghonnen es, twelke gregoris heyns als kerkmeestere cochte ter voors. kerke behouf,...' (folio 65).

> 'meester Jan du gardyn prochyepape van sinte Woubuerghen' wordt in 1486 vermeld, op folio 66.

In Cartularium n^{r} 75 leest men op folio 70, v^{o}:

Fondatie van Hendrik Vander Strate van eene dagelijksche lezende mis, 'snuchtens, diemen heeten zal de eerste messe, de welcke altoos ghedaen zal worden by eenen cappelaen vanden voorseyden commune of ander priesters thabyt draghende'. Deze mis moest gelezen worden 'ten outare van sinter niclaeus staende binder voorkerke'. Om de mis aan te kondigen zal de koster moeten 'ter eeren van maria cloppene an teen boordt metter groote clocke vander voorseider kerke, gheheeten de ave maria clocke, neghen doppen, ende dat ghedaen

zynde stappans luuden met cleenen clocxkine of scellekine vander zelver kerke eenen pater noster lanc gheduerende'. De winter-en zomertijden voor dit geluid werden geregeld 'naerden slach vander huerclocke vander zelver kerke jof vander halle vander voorseyder stede'. Dit werd in charter gesteld den 13 Februari 1490.

- Ten jare 1510, toen 'Jan bollaert pbre. ende prochiepape' was, werd er aan 'Joncfrauwe margariete breydels, meester Loupus wedewe de la garde', die geldelijk bijgedragen had in de vergrooting der kerk, in en na 1468, toestemming geschonken om 'ten eeuwighen daghe, telken Jhesus feeste, te doene barnen ende onstekene (*sic*) alle de waslicht ende kersen binnen der coir van sinte wouburghe staende up de Reese ende ten hoeghen outare, boven ende beneden, ende ooc de twee groetten kersen up de groette candelaers jude middel vanden voors. coerre'. (folio 69).

Er wordt in 1514, op folio 70, melding gemaakt van 'heer Jan cotelle priester ende toecommende costre', die stond om in Sinte-Walburgakerk aangesteld te worden.

De kosters, die te verantwoorden hadden over de bewaring en het goed gebruik der 'juweelen ende andren kerkelicke aornementen', moesten als zoodanig eene borgsom storten.

Deze Jan Cotelle overleed op Sint-Michielsdag 1533. De vereffening geschiedde met zijne 'oirs ende aeldynghers', die van 'de boorghe ontsleghen' werden door de heeren kerkmeesters.

('t Vervolgt).

K.D.F.

[Becelaere]

Wind in den Zuiden
Water voor de puiden.

(Becelaere)

Mengelmaren

De Bibliotheekgids, orgaan van de vlaamsche Vereeniging van Bibliothecarissen en Bibliotheekbeambten, onder redactie van Lode Baekelmans, Aimé De Cort, R. Lamberty, N. Van Ooyen, Aug. Ossenblok en Prosper Verheyden, verschijnt maandelijks behalve in Aug. en Sept. I^e^ jaargang = 15 fr. Beheer; 'De Sikkel', Karel Oomsstraat, 51, Antw.

Men 'leest' nietmeer in Vlaanderen. Ik hoor die klacht aloveral, van alwie boeken maken, drukken, en verkoopen.

Waarom men niet meer 'leest', niet werkelijk leest tot zielbeoefening, niet leest of enkel leest uit 'pose'? Omdat geheel ons leven een 'sport' gewordt: uitsluitelijk. 't Neemt uit, en 't schilt teveel. 'Sport' is een leestbeoefening, iets dat er noodig is, maar dat nochtans het innig leven en de zielbeoefening versmachten noch versmaden mag. 't Gebeurt alevenwel. Uit snof en achterdoenerij.

't Is 'sport' alom: ookal van tongen en getater, totzelfs waar dat men heeledagen blazende is van 'studie' 'hoogeschool' en 'wetenschappelijkheid'. 't Is te hopen dat ons jonkheid eer nog lang, wat min gaat praten van die dingen, om weer werkelijk met min 'pose' en meer 'gezeten geest' er dieper en oprechter in te gaan.

Iets als de *Bibliotheekgids* kan goed helpen om daarop gading te verkrijgen: omdat m' er allo maande zien kan hoe we, in zaak van boekenkennis en - behandeling, dooreen verachterd zijn, on, al dit inziende, er vele leert on lust krijgt om meer ernstig te worden. Daar staan in: levensberichten, voorstellingen van boekenwerk en boekenzorg en -zalen in het vreemde, vereenigingsmaren, algemeene boekenschouw uitgebreid of bondig, nieuwsjes uit de boekenwereld enz. Dienstig niet alleen dus voor beambten maar voor al wie 'lezende' is, reeds was, of nog kan worden.

L.D.W.

Bruman, Brument is een dubbele schrijfwijze van een gewestwoord van Normandië, zoowel in de 'Manche' als in de 'Seine inférieure' gehoord. Het heeft dezelfde beteekenis als ons *Bruidegom*: pas getrouwde, *le nouveau marié*. In een nagelaten werk van E.H. Labbé, over de gewestspraak van Havere en omliggende lezen wij: 'malgré l'étymologie "homme de la bru" donc bruman, nous (in de Seine inférieure) écrivons brument, d'accord avec les noms propres'.

Voegen wij eraan toe dat het woord *bru* in de volkstaal de beteekenis van ons 'bruid' bewaard heeft, b.v. *'as-tu vu passer la neuche (noce), c'est là que la bru était belle'.* 'Bru' in de algemeene taal beduidt schoondochter.

R.-V.M.

Oude Brugsche Kermissen op de Vastenzondagen

OP DEN EERSTEN ZONDAG VAN DEN VASTEN: *S. Trudokermis*.

's Namiddags in 't Lof van S. Trudo's klooster gaat men ‘teetjeterden’ (vgl. DBo op ‘tee’ en ‘O.L. Vr. tertetee’).

Dit is de weêrga van 't minnewerk der jonkheden op den buiten, dewelke op dezen zondag naar 't Vesper ‘gaan achter een zomerlief’, eene voor heel den zomer; zoo was 't b.v. nog te Becelaere vóór de oorlogsbrake.

OP DEN TWEEDEN ZONDAG VAN DEN VASTEN: *S. Salvator's kermis*.

Een twintig-dertig jaar leên, stonden er nog kleine kraamtjes wederzijds den ingangstrap in de Zuidzandstrate. Thans niet meer.

OP DEN DERDEN ZONDAG: *Zothuiskermis*.

Oude menschen zouden nog zeggen: ‘*Dulhuuskermesse*’.

't Gebeurt dat er nog kraamtjes staan tenden de Bouveriestrate.

OP DEN VIERDEN ZONDAG: *Begijnhof kermisse*.

En de menschen zeggen dat de ‘Bagijntjes’ dan lezen voor 't slecht weêr, opdat de kermisgasten niet en zouden komen 't gers vertrappen.

Deze kermis leeft nog, met kraamtjes en ‘peerdekens’ zelfs, op de Wijngaard- en tot op de Walplaatse.

OP PASSIEZONDAG: *Potteriekermis*.

Met soms een kraamtje twee drie aan de Potterie, of onder de boomen van de Duinebrugge.

Op PALMENZONDAG en daarachter: geene meer.

Als men nu die Vastenkermissen overschouwt, 't is schoon te zien dat enkel die oude (huidige en gewezene) parochiën een echte kermis hebben welke merkelijk buiten Stad strekten, als S. Salvator's en 't Begijnhof, en dat de andere drie wijkkermissen ook aan den uitkant lagen. 't Waren dus eenigszins buitenkermissen in Stad binnen den Vastentijd! Was 't 't volk van buiten dat naar binnen kwam, of 't volk van binnen dat naar buiten toog (slacht heden nog naar S. Kruis en S. Andries, on S. Michiel's en Assebroucke en S. Pieter's)? Wat schuilt er daar al achter?

M.O.

‘S. Annetje’ valt met S. Anna (26^{n} in Hooimaand), ‘'t Zilletje’ op S. Gillis (1^{n} in Herfstmaand). Deze vieren dus hunne beschermheiligen.

‘Sin'-Sakobs’ ‘de Madeleene’ ‘Onze Vrouwe’ en ‘Sinte Wolburge’ 'n hebben geen kermis. Van S. Donaas' nooit niets gehoord.

Westbrugge viert O.L. Vr. van Blindekens op Halfoogst,... en maakt nog meest lawaai; maar is 't oen oude kermis?

En wederom dus voor die laatsten allemaal: hoe meer in 't herte van de Stad, hoe minder kermisviering.

T. RAEPAERT

Sloore, mijn nichte!

Ondor n^{r} 4884 der Varia vindt men in het Staatsarchief te Brugge een papieren kohier, inhoudende de ‘Specificatie vande herberghen ende taveernen daer men wijn ende bier verkoopt int ronde vande stadt van Brugghe soo binnen de paelen ende limiten der selver stad als daer buuten, binnen de half mijle t'einde den vrijdom ende paelen der selver stad. 1649’.

Daarin leest men: ‘Voorts boven het gheweste geseit Sevecote, upden selven heerwegh, een herberghe nu ghenaempt *Sloore mijn nichte*, inde prochie van Assebrouck over het clooster vande Jacobinesse(n)’.

Daarmede hoort tezamen het volgende kinderrijmpje of telling, dat nog te Bugge gehoord wordt:

Sloore, Sloore mijn nichte!
Gij zult bakken en ik zal zichten,
Boven op de hanebalke
Daar zit vrouw moêtje Kalke
Vrouw moêtje Kalke wat doe-je daar?
'k Verleze mijn boontjes, en kom-je nie' naar?
'k Verleze al in den aschen
'k Zitte der achter te tasten
'k Zitte der achter te grijngelen *(sic)*.
Oeïe, oeïe, 'k verbrande mijn kleine vingere!

We kunnen hieruit het gevolg trekken, dat de naam der herberg gekozen word naar aanleiding van het volksdichtje, en dat het dichtje bijgevolg ouder is dan de herberg, dus van lang voór 1649. Dit is zeker nog wel het eerste geval waarin de betrekkelijke oudheid van een volksdichtje is kunnen vastgesteld worden.

K.D. F.

Een wisselzeg op ‘Sloore, sloore mijn nichte’ heb ik vernomen van een zeventigjarig oud-ventje van Vyve-Capelle; aldus:

Slichte sloore mijn nichte!
Ik zal bakken en gij zal' zichten.
Moedertje Kalke wa' doe-je daar?
Boontjes verlezen, 'n kom'-me nie' naar.
'k Zitte(n hier te tasten,
'k Zitte(n hier te slingeren.
'k Verbrande(n mijn kleine' vingere.
Oeie-we-jaaie, wa' zeer doet dat!
't Is een buile met een gat.
't Zal een buile blijven
totdat de klokke slaat vijf <uren(!)>
Een, twee, drie, viere, vijve!

‘Vijf uren’ is ongetwijfeld kwalijk gezeid voor ‘vijve’.

Dat diende ‘om de kleine jongens bezig te houden’; alzoo een zeggerken dus.

‘Slichte’ is meen ik ‘slechte’ op zijn brugsch uitgesproken, voegende allerbest met ‘nichte’ en ‘zichten’, en wellicht daarom ingeblauwd insteê van ‘sloore’.

‘Nichte-zichten’ (welk laatste woord doet bijdenken op ‘bakken’) is allicht een van die veeldienstevoegingen zooals er voorkomen in alle talen. Zoo hoorde ik ook eens van een ouden boer te Becelaere, die, telkens hij ‘gewandeld’ kwam bij vrouwliên waartegen dat hij nichte stak, heel smakelijk vond te zeggen:

Nichtje,
Koekebakke-zicht-je!
En zicht-je me niet
je 'n zij' mijn nichtje niet.

L.D.W.

Hop-in-Godsnaam!

Men zegt dit tegen een koe, doch slechts in één geval, zei er mij een volslegen boerinne van Becelaere.

‘Als de koe gekalfd is zei ze, en, afgemat zijnde, moet opstaan om voor de eerste maal gemolken te worden, dan zegt men: ‘*hop-in-Godsnaam*’ [uitspr. ‘gop-in-gódsnaam’]; on achter een keer of twee (al ondertusschen ook 'n beetje titsende met een wistje), ze staat op altijd.

‘Vader 'n liet dat nooit na, en hij deed hij dat achter van vroeger’.

Dat trekt een beetje op ‘God zegon'-je’, bij 't niezen onder de menschen gezeid. Ook een verplichte spreuke.

L.D.W.

Om ‘Wijntje’ te maken!

Een aanwijs. Kalijssebrood (of kalijssedruip of pekkoeke) te weeke zetten in een ‘flossche’, een derde van vol, en dan geildig schudden. Daarvan verkrijgt men 2/3 zwarten drank en 1/3 schuim. Dat is ‘wijntje’.

Gebruik. Uw mond aan de tuite van de ‘flossche’ zetten, en ‘trekken’ (d.i. zuigen aan 't schuim); en 't overige uitdrinken.

Dat was van lek'-mijn-lippe te Becelaere, overjaren: ‘Wijntje’!

L.D.W.

[Nummer 5]

Meilied

(Voor kinderen in koor)

J. Fonteyne.

1.

Het vinkske wipt met timsel in den appelboom,
De meezen en de musschen tjuiken schal om schal;
De nachtegaal bezingt van op den bekezoom
De sleutelbloem die gelend bloeit over 't dal.
't Is Mei, 't is Lente! De lucht is blauw!
En veld en wei te flonkren staan in zilvren zonnedauw.

2.

Het lentefeest, het vooglenlied, het looffestoen,
Aan u, Maria, hebben wij de Mei gewijd!
Wij groeten u, bekransen u met roos en groen,
Wij wijden ook ons hart u toe voor altijd.
O lieve Moeder, schenk ons tot loon
Waar mooier Meifeest eeuwig duurt, der uitverkoornen kroon.

J.S.

's Levens Avond[1]

‘Niets is laag, tenzij wat eeuwig duurt’.
(Nav. Christi).

Omtrent het veertigste jaar van zijn leven, komt elke mensch die het zoover brengen kan, aan een keerpunt, waar hij gewaar wordt en met weemoed gevoelt, dat hij op den hoogsten top van zijn bestaan zijnen voet heeft gezet; dat hij vóór en en achter, links en rechts wijder geschouwd heeft dan het hem nog ooit zal gegeven worden te schouwen. Zij 't hem heerlijk of droevig geweest, om 't even, hij houdt aan zijn leven en met weemoed bedenkt hij dat hij nu voortaan bergaf moet dalen, dat hij reeds aan het dalen is langs den overkant van zijnen levensbergtocht; dat van nu voort de vergezichten zullen beginnen vernauwen, deemsteren gaandeweg en dat het dalen misschien - waarschijnlijk - zoo lang niet zal duren als het stijgen en vooral zoo gelukkig niet zal zijn.

't Bewustzijn van die kentering, het gewaar worden van den middag, van het naderen mijns levensavonds is schielijk over mij gekomen, met een treffende klaarheid als van een vreemd ontzaglijk licht, binst deze enkele jaren uitlandigheid.

(1) Uit een boek ‘*Beschouwing*’ dat eerlang zal verschijnen bij de Vlaamsche Boekenhalle, Leuven.

Uitlandigheid en ellende zijn één en 't zelfde woord, één en dezelfde zaak dikwijls, en ellende doet gauw rijpen.

Hoeveel zijn er niet, in den mannenouderdom die, na deze enkele jaren, aan hun hert en aan hun hoofd getast hebben en gezeid met eenen zucht: ‘deze vijf jaar hebben me twintig jaar ouder gemaakt’!

Om dat bewustzijn nog te versterken, om te bewijzen dat men boom geworden is van tak die men was, helpt krachtig het opschieten aan onze zijde van jongere stammen, van het nieuw geslacht dat zijne plaats onder de zonne zoekt en ons op zijde dringt; die, mocht ge 't soms een oogenblik vergeten, er u op tijd aan herinnnert door de gladheid van zijn eigen bast, hoe diep uw schors alreeds gerimpeld is. Nieuw leven daagt op bachten ons, wij moeten de baan af en plaats maken en dat is doorgaans geen verblijdend ondervinden. Dit almeteens gewaarworden dat onze zonne zinkt, gaat te zamen met de melancholie, het weemoedig voorgevoelen van den avond, - het wordt immers killer rondom ons en stiller - en met den duisteren angst voor den naderen nacht: ouderdom heet de navond en de nacht heet de dood. Vroeger zagen we van alles slechts de vóórzijde vlak beglinsterd door het helle licht van onze jeugd, onze kracht en onze hoop op 't leven: de jonge mensch leeft in de volheid van het tegenwoordig oogenblik. Thans zonder tastbaren overgang van jongeren tot ouderen geworden beschouwen wij de dingen aan hunne keerzijde, hunnen aârkant; de schaduwen zullen gaan uitlengen, het westen roodt, de lijnen dommelen weg in de avondschemering: de nacht is nabij.

Gisteren nog bij 't overwegen van Frédéric Ozanam's leven uit zijne brieven, trof me zoo geweldig deze mijmering over zijn leven en zijne dood:

‘Je sais que j'accomplis aujourd'hui ma quarantième année; plus que la moitié de ma vie’. 't Was voor hem, en hij wist het niet, zijn levensloop geheel! Heel kort nadien was hij dood.

En ik beu er reeds zoolang voorbij..., zóólang dus reeds

staande op het strand van mijne eeuwigheid! En op een zoo breede strand, wat zijn tien, twintig, veertig stappen meer of min?

Dus ‘moete ik allichte entwat gaan doen!’

Ben dus boom geworden, een van de tallooze oude boomen die den aardbodem bestaan en die elken dag bij duizenden storten. En mij wacht het lot van alwat boom is: de boom valt en richt zich nooit weer op, noch roert hij zich ter plaatse. Waar hij valt daar ligt hij en blijft hij liggen zegt Ecclesiastes: *et erit ibi*!

Zou de boom nu reeds aan 't hellen zijn - ver voorover? Want, alzoo hij valt zoo blijft hij door al 't verloop der tijden en door aller eeuwen eeuwigheid.

Vroeger dacht ik nooit op sterven, nu is er zóó veel dat er mij aan denken doet, zooveel dat mij benart met gedachten aan uit- en aan doodgaan. Mij verontrust en beangstigt het aankomen van het einde, de val van den boom! Waarom? Misschien wel omdat, wil men gemakkelijk sterven, men reeds moet afgestorven zijn en een lijk, dan gaat het van zelfs. Anders!

Indien de stam aan zijnen voet vastblijft al was 't maar aan éénen enkelen trekwortel, dan stort hij niet tenzij met een geweldig loskraken, en scheurt hij eene wreede groeve in den grond. Hoe menig trekwortel heeft den boom, daar hij viel, eenen noodlottigen zwenk gegeven en hem doen storten, daar waar hij niet mocht, uit zijn lood en aanrichtend dood en vernieling mede door zijn val! *Et erit ibi*!

Dat zelfde kille gevoel, die onbestemde treurigheid over 't verouderen, dat uit ons uitstraalt en zich neerlegt op alles wat aangaat binnen de grens van onzen levenskring, ditzelfde en zonder troost erbij, heidensch bedacht en aanschouwd vond ik dezer dagen terug in een boek van Loti[1], geen schrijver dien ik zou aangeven als een leidsman voor 't geestelijk leven, en zijn even aangehaald werk is geen stichtelijk boek - geen van al zijne werken is stichtelijk -

(1) *Les Désenchantées.*

maar 'k geef het aan enkel voor deze plaats en omdat Loti met Bourget de schrijvers zijn die 't best de kunst bezitten om te schakeeren om het onbepaalde, het bijna onweergeefbare in woorden weer te geven, eene ontastbare luchtige atmospheer in vloeiende volzinnen vast te zetten en neer te leggen - en in wat heerlijke volzinnen!!

Ditzelfde gevoel! Maar er *is* een troost daarbij, en een groote, wanneer men namelijk na afgelegden levensloop mag omschouwen over de baan die uitligt achter ons en zeggen: *alles is volbracht*, en berusten in de gekweten plicht.

Wanneer wij vóór ons en nevens ons ziende, zeggen mogen: hoe vreeselijk is dit gevoel voor wie met dit leven alles opgeschept is, die geene hoop meer hebben.

Wat ligt er oneindig meer in dit eene woord van Thomas van Kempen:

> ‘dit alleen is lang wat eeuwig duurt’

dan in al de zachtluidende, bijna balsemzoete bladzijden, en 't wezenloos woordgekraam van den franschen woordkunstenaar en van alle woordvoerders ter wereld.

C. GEZELLE

Slapende Botten

Eene vertaling van Guido Gezelle

Voici l'hiver et son triste cortège
les malheureux souffrent beaucoup l'hiver
contre leurs maux il faut qu'on les protège
il fait si froid dans leur foyer désert
accomplissons l'ordre de la nature
donnons donnons pour les êtres souffrants
comme aux oiseaux Dieu donne la pâture
donnons surtout pour les petits enfants
va charité vierge pure et féconde
va cours porter tes bienfaits en tout lieu
et que la voix répète par le monde
qui donne aux pauvres prête à Dieu.

De winter woedt en de machtige vlagen
doen 't arme volk verstijven daar het gaat
niet nutteloos en laat ze om hulpe vragen
't is bitter koud in huis en op de straat
ons eigen bloed zeg wie kan het verstooten
geeft blij van hert dat God u loonen zal
helpt elkendeen 't zij kleenen of 't zij grooten
maar 't arme kind dat helpt toch liefst van al
en zal geschieden
Een charitate om God wil (brave lieden)
een charitate om zijn liefdegebod
een charitate voor de areme lieden
geeft aan den arme gij leent het aan God.

Westvlaamsche Zendingszusters

Op 24^{n} in Herfstmaand 1908 stichtte ‘Dame M. Louise’ - Juffrouw Maria De Meester uit Roeselare - in hare geboortestad, het Noviciaat of Aanwerfhuis der missiezusters kanunnikessen van St Augustinus. Een oude herberg gelegen langs de Meenensche kalsijde, tegen den Meiboom, werd tot een klooster herbouwd. Talrijke vlaamsche dochters boden haar weldra aan, en onder Gods zegen nam het aantal missieroepingen aanzienlijk toe. De westvlaamsche congregatie, die nu ook uit alle gouwen zoo waalsche als vlaamsche zusters telt, bouwde scholen, gast- en weezenhuizen in verscheidene verre zendingsoorden.

- In *Engelsch Indiën* de volgende stichtingen: *Mulagamudu*; Kaap *Comorin*; te *Nagrcoil, Asarcpallam, Coolasagaram, Mariapuram; Palliadi Colachel.*

- In *Madras* (Indiën) bisdom van Tritchinopoly: *Srivilliputtur, Kodaikanal, Palamcoltal.*

In het bisdom *Cochin* (Madras-Engelsch Indiën) een klooster te *Thope* bij Trevandrum.

- In de *Philippijnsche eilanden*: a *Bisdom* van *Nueva Segovia*: 8 scholen rond de bijzonderste stichting te *Tagudin*; 5 scholen afhangende van het klooster te *Bontoc*; twee scholen bij de stichting van *Baguio*; een klooster en school te *Cervantès.*

b/ In het aartsbisdom van *Manilla*: stichtingen te *Foudo*, voorstad van Manilla; te *San Marcellino* evendaar, te *Mulate* evend., te *Penàfrancia* evend.; te *Tubao* enz.

- In de *Antillen*:

1/ Op het eiland *St Krais*, bisdom van Roseau: klooster te *Christiansted, Fredericksted, Barrenspot*.

2/ Op het eiland *Trinidad*, aartsbisdom van *Port of Spain*: 1 klooster van den Goeden Herder.

- In *Belgisch Congo*:
  In de apostolische prefektuur van Tumba: klooster te *Nkolo*.
  In het apostolisch vikariaat van *Leopoldstad*: te *Kungu* (Mayumbe).
  In de apostolische prefektuur van *Nieuw Antwerpen: St Elisabethschool, Boyange.*

- In *Amerika*, 1 klooster te *New-York* voor de zorg der Belgen.
- In *Belgiën: Roeselare*, Meenenschen steenweg; *Leuven*, 88, Vaartstraat, thans noviciaat; te *Eyseringen* (Brabant) nieuwe stichting, waar het noviciaat of aanwerfhuis eerlang zal overgebracht worden.

Hier volgen de NAMEN DER WESTVLAAMSCHE ZENDINGSZUSTERS, die sedert de stichting overleden zijn in de verre zendingsoorden:

Juffrouwen Irena Beels, uit Denterghem,
Florina Monteyne, uit Ieperen,
Martha Schotte, uit Jonckershove,
Victorine Waignien, uit Gheluwe,
Marina Beels, uit Denterghem,
Felicia Delmotte, uit Houthem,
Helena Ampe, uit Handzaeme,
Anna Behaeghe, uit Iseghem,
Alina Hullaert, uit Herseeuwe,
Alice Coene, uit Dickebusch.

Het is eene eer en een onschatbare zegen voor onze Westvlaamsche gouwe, de wieg te zijn van een Gezin van Zendingszusters, die vast in alle werelddeelen met het licht des geloofs, ook den naam van ons land hoog dragon. - Door alle vreemde bisschoppen die in hunne bisdommen onze missiezusters kanunnikessen aan het werk zien, wordt de taaie ijvervolle werkkracht van onze vlaamsche Zusters zeer hoog geschat.

Moeder Overste, Eerw. Vrouw M. Louise, ontvangt talrijke aanvragen van vreemde bisschoppen waaraan ze bij gebrek aan zusters niet kan voldoen.

Op die westvlaamsche congregatie staat de stempel, die te allen tijde onze geloofsboden gekenmerkt heeft, nederigheid en eenvoud, onwrikbare broederliefde, taaie werkkracht, den vlaamschen landaard eigen.

C. SCHERPEREEL

Aken (Rhijnland), 15^{n} in Bloeimaand 1922.

Assebroek

A*rchebroeck, Arsebroct*, 1239. *Biek.* 1920, bl. 126 en n. 4. *Arsebroec*, 1293. *Cron. et cart. mon. de Dunis*.

Hersembrouc, 1297. WARNK. - GHELD., *Hist. d' Ypres*, bl. 422.

Asse, - *Assenbrouck*, 1467. Frag. II, bl. 34, 50.

Vgl. ook DE FLOU'S *Wdb. Topon.* o. 't w. 'Assebroucke': daar staat eerst *Ascebroc* in 1187 [oorspronkelijk?] dan *urse-, arse-*, en *ersebroch* in de XIIIe-XIVe e., en *orsebroec* in de XIVe-XVe e., *aze-, hasse-, hesse-, essebrouc* in de XVe e., *assem-, assenbrouck* in de XVe-XVIIe e. en *assebrouck* nadien.

Broek = drasland; *Ars* is goed middeleeuwsch brugsch voor *ors* = peerd. Vgl. Mnl. Wdb. op 't w. *Ors*.

Aanm. - *Ascebroc* past niet bij *Assebroek*; misschien = *Asbroek* (in *Van Asbroeck*, gesln.), uit **Askbrôk*. Vgl. *Asbeke*, toch wel voor **Askbeke*, op Assche (Brabant).

In Vlaanderen heeft men nog *asse-* en *essekot* (vgl. DBo o. 't w. 'Orsekot').

A. DASSONVILLE

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

(Vervolg van bladz. 82)

Wordt avond. Buiten is steeds 't oorverdoovend puidengezang volop aan den gang. Binnen is 't heet lijk in een oven, en toch moet men 't bed in, om ten minste wat te liggen, indien de slaap er niet afkan. Dekt u daarbij wel, want tegen middernacht is de koelte van buiten ook binnen. Maar

> Wat hoore ik in de lucht
> een aardig liedlje malen
> nu helder en, zoo zaan
> gedempt, alsof het ware,
> en in nen doek gedaan[1]?

Zenuwziek van 't puidengekwaak, krijgt ge - contraria contrariis curantur - als tegenmiddel de scherpe klanken van kwelgeesten vernoemd als de derde plaag van Gyptenland[2]. Zoemen ze ginder, hier klinken, nu ze naderen,

(1) G.G. *Rijmsnoer*. Muggen.
(2) Uitt. VIII, 16.

als een oorlogskreet snijdende toonen uit de bromholte van waar lucht en adem vrijen intocht hebben in 't muggenlijf.

Neteldoek heb ik niet om te spannen boven 't bed, zoo rijk zijn we niet in de slagveldstreke, maar 'k heb eerst jacht gehouden aan de ruiten, tot er dozijnen lijken van de *Culex pipiens Linn.* of steekmuggen langs de vensterhouten lagen. Doch wat helpt dat! De bliksemsche zangers komen uit alle hoeken en kanten de gesneuvelden vervangen. Binst dat de mannetjes, met hun langharige sprieten, blijven dansen en spelen in de lucht, het buikske vol bloemenzoetigheid, komen de kortgespriette wijfjes, den langen steeksnuit of zuiger recht vooruitstekend op mij af. Zie-ie! Paf! Gemist. Verder weg piepen ze weêr, en reppen de twee bruingeaderde vleugels dapper op en neêr. Hun slachtoffer heeft een hand gereed gehouden tot tegenverweer, en 't komen een viertal muggen aangevlogen naar dat goede roô warm bloed dat te zweeten ligt in 't bed. Zes muggepooten rusten op 't voorhoofd, een zuiger zit al in een bloedadertje. Paf, die ten minste is er aan; jeukt het, 't is toch een zege. Morgen loop ik gelijk zooveel anderen met een roô bubbel op 't gezicht.

'k Vraag mij af hoe ze 't weten, die schelmen, dat in die houten huizen menschen liggen met een teêr vel. Waarom blijven ze niet in de poelen waar hun muggemoeder ze neêrlei onder den vorm van een lang ei, een driehonderd bijeen geklist? Daar is hun rijk toch. Daar vervelden ze als larve driemaal in 't stille poelwater en leefden er als vischjes; daar ontpopten ze als geslachtsrijpe muggen na een week of vijf. Doch ze vluchten die duizende poelen van de slagveldstreek, en vooraleer hun eiers te leggen komen ze ontelbaar de noodige kloekte vinden in 't bloed der arme menschenkinderen.

Morgen als 't dag wordt zullen de gebubbelde menschen u aanraden van elzentakken, okkernotebladeren, persijnhutjes enz. te hangen in uw slaaptimmer.

Doe 't niet, doe 't niet, beste lezer, anders daarrond zullen nog meer mannetjes dansen en piepen, en nog meer

wijfjes zullen van u een martelaar maken. 't Beste ware petrol in de putten te gieten, en ongelukkig zijn we reeds blij van er genoeg te krijgen voor onze lanten. 'k Dek me dus geheel in, en 'k zweet gelijk in een oven.

* * *

In de dorpen langs den Yzer, zagen de menschen op de ruiten groote muggen zitten, met vuil geluw lijf en twee lange steerten. Bij honderden zaten ze daar. Dat beloofde voor 's nachts, zeiden de menschen. Muggen waren 't niet, want deze hebben maar twee vleugels, terwijl dit nieuw gebroed er vier had, en wat voor ons 't bizonderste was, ze lieten ons gerust. Hoe ze eigentlijk heeten kan ik niet met volle zekerheid bepalen, mijn kennis van kerfdieren is zoo groot niet, en zonder boeken ging het niet om ze hun eigen naam te geven. Al wat ik ervan weet is dat het een soort eendagsvliegen of haften *(ephemeridae)* waren. Maar muggen waren 't niet!

('t Vervolgt)

M. VINCK

Mooi Hagedisje

Mooi hagedisje, vlug als kwik,
Kom, houd een stondetje stil...
Of weet-je nu nog niet dat ik
Jou toch geen kwaad en wil?

Je vinnige oogsjes lijken mij
Safier in goud gevat;
Je kleedje, donkergroene zij,
Zoo glanzend en zoo glad.

Ik zie je handjes fijn en rein,
Je lijfje licht en lang.
Je heft zoo lief je kopje klein,
Een snoetje als van een slang.

Ik zie je poppelend hartje slaan,
   En 't boezempje bleek van vel.
Je kijkt me toch zoo schuchter aan,
   Als was het jou niet wel...

Wees braaf, mijn disje! luister nou...
   - O kom ik jou te bij?
Of ben ik niet een vriend van jou?
   En ben-je bang van mij?
.....
En 't hagedisje, vroed van zin,
   Loert angstig in het rond,
En 't recht wantrouwig zijne kin,
   't Beziet mij eenen stond.

En spreekt, terwijl het mij beziet:
   'Gij die van alles weet,
En kent ge deze les nog niet...?
   - Ze nemen mij niet beet! -

Ik vlucht de wereld en 't gevaar...
   De wereld is zoo valsch:
De kat, aleer ge 't zijt gewaar,
   Die grijpt u bij den hals!...

Ik ben een simpele hagedis,
   Ik heb niet veel verstand,
Doch... *wie altijd voorzichtig is*,
   De ware wijsheid vand'.

L. BITTREMIEUX
Overste van het Seminarie, te Mbata-Khiela (Kongo).

De Portier van de Helle

(Vervolg van bladz. 86)

Zeven jaar later, op een zondag, de hoogemisse was gedaan te Aernike en de menschen kwamen uit; al

thoopetroppelend op Plaatse gerochten ze in den klap en in de herbergen.

Er was een vreemdeling in de kerke geweest.

Sommigen zeiden dan: ‘wie-was-dat die vreemde’?

Zoo spraken ook even drie snetsen[1]. Gedraaid in hunne kapmantels, ze sleepten een beetje. Zij ook ze pakten geren een druppelken, ze waren erop gekend; maar daar ze hen nog te groot achtten voor een herberge, trokken ze binnen in een winkelke liever, doch een winkelke was 't met een krinkelke, tot dat ze niettemin duikelinge in de achterzale van de herberge schotevrij uitkwamen. Daar geven ze 't hem in den sterken[2] en ook in den zoeten[3] en:

- Heb-je hem gezien, Fijne, in de kerke dien grooten donder-daar die zoo schoone las, en met een gezichte nochtans lijk een fooreman?

- Ja, ze had hem gezien. Ja'k Verluide, hij kwam im-

(1) ‘*Berlingue*’ in het waalsch = babbelaarster, klappige, kakelesse, snetse. *Berlinguer* = babbelen, snetsen.
Evenals ‘snetse’ onderander een zaagachtig belleke geworden is, hangende nl. aan de halve deure van een klein winkelken, althans te Brugge, zoo zal ‘berlingue’ wederzijds niets anders geweest zijn als klanknabootsing van dergelijk bellegeluid: aldus in 't fransch ‘*br'lin br'lin*’ zooals men zingt op de ‘tintenelles’ of kinder- en beestenbellekens in Normandiën; en in 't vlaamsch ‘*breling breling*’ zooals in 't kinderliedje hierna welke ik hoorde te Becelaere.
Al tikkende op 't kindje's borst, vraagt men:
Ma' k nog een trapjen hooger gaan?
En men tikt nog wat hooger, en zegt weer:
Ma'k nog een trapjen hooger gaan?
En wederom wat hooger:
Ga 't katje nie' klauwen?
'Tzelfde nog hooger tot tegen zijn mondje:
Ga' 't hondje nie' bijten?
Nog hooger tot onder zijn neusje:
Meu' 'k aan 't schelletje trekken?
En nu, al trekkende aan zijn neuzeken zelf:
Breling! breling!
En de vermaarde ‘berlingots’ van Carpentras, 'n zijn die ook immers geen‘babbelaars’, spekken in den aard der ‘babbelaars’ van tonzent?
L.D.W.

(2) Stookdrank.

(3) Kookdrank.

mers te late in, en hij kroop al den vrouwvolkskant. Een vreemde alvaste?

- Een vreemde? Ko, mensch, Ko Klaassens! Geen ander.

- Wel zeere! Ko? bij dien vent? 't Is de dag en de nacht! Ko was een snellen een blonden, terwijl deze-hier met zijn aangebrand vel en zijn zwart kroezelhaar eerder trekt op een Moor.

- En 't doet, algelijk, 't was Ko alleszins, zei Verhilde.

Waarop heel Ko zijn verleden onder de tanden dan kwam, hoe dat hij een echte droeverik geweest was, in de klauwen geraakt van den duivel, niet te verwonderen vermits hij hem heeledagen bezwoer. Hij zat er nu in; welbesteed. Hij zou erin blijven.

Rooze, de derde, welke zweeg tot alsdan, knoopte 't hier af. Ze vroeg de ander twee achter eten naar theurent, op een potje koffij en op nader berichten.

Met een greepje ware, bitterpeen en ‘suikerkandijs’[1], waren ze 't winkelken uit, Fijne en Verluide aan den kout voort, vragende en steertende links en rechts, en Rooze zoogezeid rechte naar huis, maar inderdaad met een wegelken-om rechte naar Klaassens hof.

De maarte[2] was doende aan de ‘seulen’ om te gaan noenemelken.

- Ei! God vordere u Rooze, en weet-je 't groot nieuws? Ko! Ko is daar weêre.

- God loon' 't je. Wat zeg-je!... Maar niet om opnieuw zijn ouders te doen uit hun vel springen[3] van 's morgens tot 's avonds, verhoop ik. En wat heeft hij in die zeven jaar uitgericht?

- 't Door binnen, ge gaat 't hooren. Kijk', hij zit op den

(1) In 't waalsch ‘*bibelots*’. Lijk heel Vlaanderen door, houdt men er zulk een brokske kandijssuiker in den hoek van den mond, heel den tijd lang dat men drinkt van de koffij.

(2) *La méquenne* in 't waalsch: oververwaalscht uit ons ‘meisken’?

(3) ‘*Amarvoyer*,’, ‘*endever*’ in 't waalsch. ‘Endever’ *indivare* = bezeten zijn, buitzinnig zijn.

bank[1] aan 't kassijn; zie'-je zijn hoofd daar? Maar niet meer verkennelijk.

Rooze naderde en, tusschen de geraniums en cactussen heen, zag inderdaad den zwartekop zitten.

Opgeheft van vreugde schoorvoette ze binnen, de eerste tewege om alles te weten en te kunnen aan zijn man doen.

Ko was lijvelijk in 't vertellen, gepakt en gedaan, en zijn ouders traanden van blijdschap[2].

De ruiter die me meêvoerde, zei hij, oprecht was de duivel.

Hij bracht me tot in 't midden[3] van 't bosch, op een groote open plekke waar geen houtkappers aankunnen. Ze staat immers omendom àl in bramen en doorns, waar men niet levend zou uitgeraken; maar de duivel ruimde ze op kant, waar hij doorwilde. Op die plekke, die lare in dat bosch, wies er veel kruid dat mij vreemd was, en 'k hebbe vernomen nadien, dat de tooveressen al die vuiligheid plukten om er hun kwaad meê te stichten.

Zoo, dan steeg de duivel af van zijn peerd, en trok met mij meê binnen, door een trape, in een zwartdonkeren gang waar er tenden-uit vuur was aan 't laaien: 't was de helle; en daarvan was ik nu als portier aangesteld voor zeven jaar lang, omdeswille van 't stuk, dat Vader gehandteekend had.

Raadt of 't een geestig werkske geweest is.

Als de zeven jaar om waren, dan zei ik tot Satan:

- Mijn tijd is verstreken. Laat me nu weg. Want 't is hier te wreed: zulk een eendelijke hitte, en heeledagen altijd dat kermen!

(1) Op de hofsteen, in ‘huis’, tusschen 't venster en de tafel is een zitbank vast aan den wand; doorgaans aan den eenen kant gaande tot tegen den houtbak, en aan den anderen kant tot tegen den lijsbak (waarin 't eene en 't andere, als schoen, wordt gesteken, en waarop men ook zit [vgl. DBo o. 't w. ‘lijsbak’]).

(2) Tothier heel dit inleidend deel, welke blijkelijk vreemd is aan 't zeisel, hebben we toch willen laten als trouwe en lieve voorstelling van huidige zeden te lande.

(3) ‘*Au mitan de la forêt*’.

- Neen zei Satan, ge zijt er, ge blijft er; ik heb u noodig voor mijn portier, tot den dag dat de dood met uw leven gedaan maakt, en dat gij voorgoed ook een keer binnen moogt in dat smakelijk vuurtje zie'-je daar-tenden.

'k Spertelde en 'k vocht tegen hem om hem aan de trape te hebben en weg te geraken; maar 'k en vorderde niet, toen almeteens een schoone Vrouwe, gekleed heel in 't wit, op den boord is verschenen van 't gat, al de trape openhoudende om m'erdoor te doen kruipen. 'k Verkende ze seffens, Onze-Lieve-Vrouwe!... aan wie ik nooit en had achtergelaten dagelijks een Wees-Gegroetje te lezen; ze bracht me dan buiten uit de lare en de bramen; en ze zei me van God te bedanken, en van voortaan te leven als een goê christenmensch. Daarop 'n heb ik ze nietmeer gezien.

In Niepkerkebosch was het nacht. Maar 'k en hebbe dan nietmeer gestaan van te gaan, en ben toegekomen te Aernike voor de hoogemisse. 'k En kan 't niet genoeg zeggen, den Heere moeten we danken, dat Hij mij zoo wonderlijk uit dat afgrijselijk hol heeft getrokken.

Ko is 't voorbeeld geworden van ‘de prochie’, en, met de goê lucht van de streke, had hij algauwe nadien zijn kaken en zijn haar weer van eertijds.

* * *

Toen dit vertelsel geboekt werd, geen mensch 'n was er op Aernike die niet en zou hebben getuigd dat ditzelfde vertelsel inderdaad, met alle die bezonderheden over de trape halfwege van 't bosch, en den gang toewaard naar de helle, en de tusschenkomste van Ons-Lieve-Vrouwe, alzoo is uiteengedaan geweest door in-den-tijd een verloren brood van de prochie, die door zijn Vader voor zeven jaar afgestaan was geweest aan een vreemde ten ingange Niepkerkebosch voor de deure van de herberge. Achter zeven jaar was de kerel terug heel en gansch ommegekeerd; alleman kon dat zeggen[1]. En wanneer dat er waren die twijfelden aan 'tgeen dat hij zei, hij gaf hun voor antwoorde: ‘als 't altegare geen waar is, en dat ik niet in de helle

(1) Dit zeisel zou dus betrekkelijk jong zijn, jong van gemaaksel, op een jonggebeurd voorval, maar naar een oude sneê en met oude lappen aaneengebracht... In de werkelijkheid, zijn er in Vlaanderen ten monde van 't volk, wel veel echt-oude zeisels nog over, 'k meen echt-oud op hun geheel?
L.D.W.

geweest ben, zegt dan waar dat er ievers in de zeven jaar van mij werd gehoord'? Inderdaad, van toen hij vertrok totdat hij was wedergekeerd, 'n was er nievers van hem 't minste spoor. Nu, er zijn altijd menschen die 't al weten, en die zeiden daarop: hij zal entwaar door de roovers gepakt zijn en thunnen dienste ingelijfd, waar dat het wellicht voor hem 'een helle' is geweest; trouwens Niepkerkebosch is hedentendage uitgebraamd en gekuischt, uitgebaat en gehouden zoo-b'hoort, maar vijftig jaar leên[1] stond het nog àl hemel-en-vol met onkruid en bucht waar dat er niemand zijn weg door en wist of 't en is 'beesterij' en rooversgespuis.
Heel Aernike klapte van 't nieuws dat de jongen vertelde, en temeer daar hij zei, dat hij tegen den ingang van de helle een rijk-man van Aernike schoone verkend had, een die inderdaad weinig voordien was gestorven, en die in de streke altijd noô was gezien geweest omdat hij van geen geven en wist. Hij noemde hem, 'Mijnheere van Kempen' zei hij, en hij had hem zien zitten op een troon van laaiende goud. Telkens dat de helle lijk open zou gaan, hefte de man hem om uit; maar hij lag er aan vaste met ketens, en viel altijd maar weer in zijn zetel al huilende, binst dat de duivels lagen te spotten met hem[2].
- Hoe! gij, gekten ze, gij die leefdet voor 't goud overjaren, ga'-je nu klagen daar ge nu zit op dien troon heel in goud?
- Ziet, zeiden ze, ge hebt nu al uw goud overgehouden voor u, als ge 't dààr kondet laten, en ermee uzelven en anderen redden, leelijke wrek!
Er wordt overigens verteld dat de maagschap van M. v. K. den knaap voor 't gerecht heeft gehaald, over eerrooverij!
Ten anderen op heel dien Heeren's gezin wordt er nog veel anders vermond, 't eene nog al aardiger dan 't ander. Alzoo dat er in zijn Huis te Hazebrouck, langs de Kerkstrate, 't jaar 1830, te midden in een bruiloft een verschijninge voorkwam, waarop ze daar allen wegliepen met den maaltijd halfwege. Sedertdien 'n zette er geen mensch meer een voet in dat huis, welke dan in '96 uit reden van rechtetrekkingen afgebroken geweest is[3].
Juffrouw v. K., de dochter van den Heere daareven, laatste spruit van heur stam, is gestorven in 1895, toen ze reeds dòòr de tachentig jaar was. Ze leefde te Aernike als een kleine 'prochierentierster', maar deed vele goed. Om te zeggen hoe rijke ze was, zeiden de menschen dat ze boven 't millioen boomen in heur weiden had staan. Ze zeiden ook - maar dit was nu droef, dit 'n is nooit niet bewezen geworden - dat ze in heur jonkheid 'de schoonste bloem van heur mutse' had verloren, en dat heur overnacht een onwettige afstammeling kwam

(1) Ware een tachtig jaar heden.
(2) 'n Zou men niet zeggen dat die gast Dante gelezen had; of beter dat er van-zijn-leven een lezer van Dante of van dergelijk's voordien al dat hellegedoen in de streek ingebracht had?
(3) Zoo berucht was dat betooverd huis te Hazebrouck dat de nieuwsbladen een spel van zijn afbrake mieken als van een groote gebeurtenis.

bezoeken, zoodat men des morgens dòòr heuren hof de slagen van de wielen kon waarnemen. Toen ze dan dood was, liep heel 't geweste overeinde; alleman op de' been; en ze hadden àl hun beziens en ook hun verzet in het vijftigtal vrienden en magen die meegingen achter ‘t konvooi’ van den uitvaart, met immers (want 't schijnt dat de erflate ook nogal wat mottigs inhad) allemaal onevenlange gezichten.

[M.D.L.C.]

't En is geen beste weer alsan

... en 't komt nogal kwâkruid!

B. v. in mijn dagblad: ‘Men betrachte onze *individueele organisatie in de solidaristische organisatie van de nationale aktiviteit*’!

Ooknog: ‘Die schilder *beheerscht het métier met ijzeren vuisten!* - Hij heeft te Brussel de beste *herinnering* nagelaten! - *Op de kosten der prinses*’.

En: ‘die politiehond *had zijn sporen in het* [speur]*vak reeds verdiend*’!

FOEI.

De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium.

Losse aanteekeningen.

(Vervolg van bladz. 90)

In het 2de Cartularium, op folio 78 ro, vindt men:

‘Noch eene quitanche van dat kerchof gheconsacreit was den derden dach van oust XVc XXXIIJ. ter plaetse daer thuus ofghebroken was dat stont older naest thuus dat nu toebehoort Jacob van aertrycke, stande in synte wouburghen strate’.

Op folio 78 ro van het 2de Cartularium, leest men:

‘Acte van consente omme de brake te moghen doene vanden huuse wylen toebehoorende Jan de brandere, ende nu der kercke van Ste Wouburghe, blyckende byde ghyften daerof zynde, per salvo date de kerckmeesters ghehouden zyn van stonden aen tnieuwe werck te wercke te legghene ende te vervolghene’. (26 augustus 1561):
Het betrof het voortzetten van ‘zekere werck twelcke huerledere voorsaten [nl. de kerkmeesters] over langhen tyt ontgonnen hadden, ande noortzyde vande voors.

> kercke, ter vermeesinghe van diere, nemaer dat tselve hemlieden niet moghelicke en was van doene, zonder daer toe te copene ende of te brekene zekere parcheel van huuse wylent toebehoort hebbende Jan de brandere,...'.

Het was te meer dringend Jan de Branders huis af te breken, daar het 'meer dan nootzakelick was, mits datmen qualicke conste de processie draghen duer het naux (*sic*) straetkin ligghende an tvoorn. huus', en daar wordt nog argument getrokken uit het feit, dat 'oock de prochiaenen wel tot duust communicanten gheaugmenteert waeren, ende dat het kerchof zo zeere cleene was datmen qualicke de prochiaenen aldaer conste begraven, ende veel te min indiender eeneghe haesteghe ziecte up came'.

De vrees voor pestilentie en de daaruit volgende schaarschheid aan sepultureplaatsen was niet ongegrond; immers vijf jaar later, in 1566, deed het geval zich voor.

Folio 70 laat ons eene charter kennen, 'jnhoudende hoe dat de fabrycque van dezer kercken zal hebben van eenen nieuwen pastor de somme van dry ponden groote, van een nieuwe capellaen twee ponden groote, ende van een nieuwe costere een pont groote'.

Deze soort van godspenning moest, ingevolge kerkelijke gebruiken en voorschriften, besteed worden, ofwel ten behoeve van de armen der parochie, ofwel ter hulp van een seminarium. Aangehaald werden deswegen eene beslissing van het Concilie van Trenten, sessio vigesima quarta, en 'provinciales Mechlinensis articulo quinto et sexto, sub titulo de sigillis...'.

Folio 70 bevat de volgende anecdote:

> 'Upden .viij^{en} dach in Ougst binden jare .xv^{e}.lxxiij. twelcke was de feeste vande kerckwydijnghe, so heeft den eerweerden vader in gode Remigius Driutius den ij^{en} bisscop van brugge ghewiet tot een kerckhof de plaetse van lande ligghende ande noortsyde van onse vrouwe

> capelle van deese kercke van S. Wouburghe ende hy sonck zelve de hoochmesse ende hy drouch processie metten heleghen Sacramente'.

Dus alweer een stukje begraafgrond meer.

Folio 71 73: De natie der Biscayers had hare kapel in de kerk der Frerenmineuren; deze kapel was afgesloten met 'eenen houten thuin' van zeer fraai maaksel. In den tijd der godsdienstberoerten was dat stuk, door de zorg van 'Loys Baseur, conchierge ende clercq vande natie van Biscaye' weggenomen geweest om het aan de woede der 'brekers' te onttrekken. Ook hadden de Biscayers voor den dienst hunner kapel een aantal ornamenten geschonken, die wij verder zullen opsommen. Ten gevolge van een geschil tusschen de Frerenmineuren en de natie der Biscayers, aangaande den eigendom van den 'thuun', werd dit kunstwerk als hun wettig bezit erkend, en in 1592 werd de 'thuun' door de kerkmeesters van Sinte-Walburga aangekocht, voor de som van 45 ponden grooten.

Wat de ornamenten betreft; ziehier waaruit zij bestonden, volgens de opgave gedaan in de charter van 20^{n} Juli 1590:

> 'Eerst een gouden Laecken casule mesgaeders de diacone ende subdiacone met de waepens vande natie van Biscaye. Noch een casule met de diacone et subdiacone van blau fluweel met goude sterrekins ende waepens vande selve natie. Een zeer schoon fijn goudenlaecken outhaercleet met de waepens vande selver natie. Noch een roo fluweele cramosine outhaercleet met de selve waepens ende oock met het groote waepen van Castille. Noch een blau fluweel outhaercleet met goude sterrekins ende waepens vande zelve natie. Noch een roo saye outhaercleet met de selve waepens. Noch een blau fluweele choorcappe met goude sterrekins ende inde cruepha ghebordeurt met gout de historie van St Jacob met frinsen van differente coleuren ende waepens vande selve natie. Noch een paer roo syde cramosyne gordynen met twee

rabatten vande selve stoffe met groene syde frijnsen ende waepens vande natie. Noch een paer roo saye gordynen met de rabatten vande selve met groene frinsen ende waepens vande selve natie. Noch een paer swaerte flueele gordynen met vier rabatten vande selve stoffe met zwaerte syde frijsen ende waepens vande selve natie. Noch een pulpitcleet van roo cramosyne syde. Noch drie roo syde cramosyne cuskins ende drie blau fluweele cuskins met goude sterrekins. Noch een groote houte gheschilderde Lade met de Waepens vande natie, daer dese voors. ornamenten plachten jn te ligghen'.

Een der laatste werken, die door de kerk van Sinte-Walburga bekostigd werden, was het herstellen van den toren, die in den loop der XVIIe eeuw in zijn bovendeel alreeds merkelijk veranderd geworden was naar de mode van dien tijd, en die kort voor 1765 dringende herstellingen behoefde. Dit laatste werk wordt herdacht in eenen witmarmeren steen, voortkomende uit de nalatenschap van den heer Petrus Gilliodts, en waarop het volgende te lezen staat:

DESSEN THOOREN
IS GHEHERSTELDT TEN JAERE 1765
ALS WANNEER WAEREN
PASTOR H^{r} EN M^{r} JOA^{s} GEERAERTS
KERCK MEESTERS
D'HEER JAN VAN STEENLANT
JONCKER ANDRIES DU BOIS
D'HEER PETRUS GILLIODTS
D'HEER BARTHOLOM. MICHOT
JONCKER HENDRI. PRUYSSENAERE
D'HEER PETRUS MATTHYS
JONCKER DOMINICUS CUSTIS.

Min dan twintig jaar later werd de oude Sinte-Walburgakerk afgebroken, haar kerkhof in hovingen herschapen,

die zouden behooren aan nieuwe huizen uit de Ridder- en Sint-Jansstraten.

AFBEELDING DER OUDE Ste-WALBURGAKERK, GEMAAKT KORT VOOR HARE AFBRAAK IN 1781 (IN BEZIT VAN MEV. WED. L. GILLIODTS, TE BRUGGE).

De parochie nam bezit van de verlatene Jesuietenkerk op de Sint-Maartensplaats, en de Sinte-Walburgastraat (waaruit men hier op de afbeelding de kerk ziet), en die reeds in 1251 den naam van *Platea Ste Walburgis* droeg, bewaart nog alleen de gedachtenis aan de verdwenen parochiekerk.

Juni 1921.

K.D.F.

Mengelmaren

Binnen en buiten. II Leesmethode Fons van Hoof [met teekeningen door Jules Fonteyne], 63 bl., in 18^{n}. Uitg. 'De Sikkel'. Antwerpen.

Is een boekje om te leeren lezen. 't Behelst een verhaal van brokken kinderleven: is dus aantrekkelijk; bovendien vertoont op ieder openliggend blad rechts of links een af beeldingske.

Ieder gedacht wordt uitgedrukt in een zin, ieder zin in een reke. Al groote ronde drukstaven. Geen hoofdstaven aan èènig woord, noch aan 't begin van reken. Zoovelemogelijk al enkelgrepige woorden; de de zeldzame meergrepige uiteengescheiden door een stipje; b.v.

> ‘moe is bij het bed.
> rik en zus lig. gen er nog in,...’

Zulk een leerwijze, en, als toepassing, zulk boekje, 'n zal niet slecht zijn. Maar Biekorf is te weinig van 't vak, om te oordeelen in hoeverre dat 't goed is.

Doch wat den geest betreft, den inhoud van dit boekje? Een opmerkingske, als 't mag.

Als grondbeginsel voor den Steller diende: dat 't kind moet lezen van dingen die het kent (genomen uit zijn leven dus) *en* die hem aanbelangen: voor 't kind mag 't lezen niet een last, zelfs moet het hem een lust zijn. We zeggen daarop: Wel; maar 't kind is geen herkauwer, 't en ligt niet geren, zelfs in 't gras en in de zon, te herkneeuwelen aan opgeknaagd gemuggel. 't Kind wil verscheidenheid, iets nieuws, verbonden met het alledaagsche ja maar toch iets nieuws: het is nieuws-gierig. Het boekje-hier evenwel 'n zal hem niet voldoen: weinig buiten 't *alledaagsche.*

Daarbij, hoe jong het kindje zij, het voelt alreeds verschil tusschen een waarneming hem komende uit de zinnen en een beschouwing van den geest: 't is immers mensch, hoe weinig nog, en 't is dus ookal meer naar afdracht uit dan toedracht; het zoekt het wezen in de zaken, hun ‘waarom’, hun wedervaren enz., niet 't uiterlijke van die zaken hetgene het trouwens ‘voelen’ kan. Ook Steller-hier wilde oprecht ‘verhalen’, hij had gelijk; doch 't is meer ‘zeggen’ wat hij doet: ‘er zijn, zegt hij, vier vlie.gen op de ta.fel/... poes is wakker./ daar komt een vlieg o.ver haar kop./ zij heft snel haar poot op./ de vlieg is er aan’... Raak. Alevenwel een heel boekje alzoo vol, of omtrent vol! 'n is niet boeiend meer, noch diep. Het wordt te *overvlakkig*.

Dan verder. Bestaat een kinderleven alleen, of toch voornamelijk, uit: opstaan, bed, en school? uit maan, en ventjes maken? uit brood, en verkens en een wolf, poes en vliegen, maatjes, straatleuren, een kelderstraf, grootmoeder's boek, ambachten en speeldoos, regen, en wandeling, en een vertelling van drie beren, en een uittocht naar den buiten, en de terugkomst bij moeder, die de kinders slapelegt met - eindelijk - een zedewoord: ‘zou jet lie.ver bij tan.te wonen?/ neen, moe, ik blijf al.tijd bij? en bij va.der en bij broer./ goe.den nacht, jet.je!? slaap wol, moe!’... is dat een boek met wat men noemen zou ‘een vlaamsche kinderleven’? Neen! heel die samenhang, hoe nog verscheiden, is te *ijdel.* Nooit een kruiske? een gebed? nooit 't woord God? nooit een woord van onderdanigheid, van zelf bedwang, noch van rechtschapenheid, noch van liefde of medelijden? Ha, neen! dat is geen vlaamsche kinderleven. Waarom zoo weggedoofd àl wat het kind nog best vormag en meest eerbiedigt? Is dat: het kind doen lezen van dingen die het kent en die hem aanbelangen?... Daar waar het kind naar gras, of spel, of kat, of maatjes langt, het zoekt die niet in boeken, het weet wel waar die beter zijn en werkelijk onder de

hand; maar in ‘zijn boek’ zelfs 't kleinste kind wil liever hooger dingen of hooge toch ertusschen; vooral diè dingen wil het best waar Vader ook en Moeder ook met eerbied van getuigen. 't Kind wil gezag en hooger leven bij hem, zulks verheft hem; het verwacht die, 't is enneê gevleid, en 't gaat naar school om ‘groot’ te doen, heel zienbaar met 't gedacht dat men er ‘grooter’ doet dan thuis. Zijn boekje dus weze ook almeê iets groot's, iets grooter's dan zijn speling.

Een kinderboekje, meen ik, moet *kinderlijk* zijn ja, maar 't moet daarom niet-min eerst zijn gemaakt door *groote menschen.* wier doel het zij het kind òòk groot te maken. Het kind verlangt dit van zijn boek; dit book, naar zijn besef, mag spreken lijk zijn moeder die nooit en stopt van hoogerop te wijzen, en die daarbij het leven nooit in koopjes legt maar altijd ‘heel’ omhandelt aanwezig en toekomende.

Dit doet ons boekje niet, of toch het kon het ietwat meer. Wat jammer is, omdat dit boekje anders lief en wel met zorg gemaakt is.

...En, als ik voort iets zeggen mag, een woord nu nog op zijn vlaamschaardigheid, vermits het volksch, dus vlaamsch wil zijn.

Den geest van 't werk dan daargelaten, de vlaamsche trek van 't werk, medunkt, moet steken hier en daar in kleinigheden.

Welaan waarom gezeid b.v. ‘moe.der en va.der *en ik*...’ (bl. 14) insleê van ‘*ik en* va.der on moe.der’, waarom gezeid ‘mijn zus.ter en ik’ (bl. 35), ‘gre.ta en ik’ (bl. 42)! Zoo spreekt men niet in 't vlaamsch... noch in 't latijn, noch in het grieksch, noch in géén talen-haast 't en zij in 't fransch; hier is geen spraak dus van beleefdheid, maar wel van taalgevoel. Spreekt fransch in 't fransch en vlaamsch in 't vlaamsch, en weest beleefd naar ieder taal heur gading.

Dan van de teekeningen ook: er zijn er heele smakelijke bij en kunstige; en kinderlijk zijn ze allemaal. Oprecht! Maar vlaamsch zijn ze niet àl. *De wandeling door den nacht bij manesching* b.v. (op bl.8) lijkt eerder duitsch van sneê; dan *de drie zwijntjes voor hun kot* (op bl. 15). of de twee grootste althans, 'n zijn niet ‘waar’, van houdinge, we zeggen dus niet vlaamsch: een Vlaming immers, als niet-één, in alles schouwt toedrachtelijk, en wil in kunst ook 't werkelijke ‘het ware’ zien. Ik toonde ‘de drie zwijntes’ aan iemand uit den buiten, reeds dertig jaar boerin; ze keek het aan 'n enkelen stond, en in géén tijd 't kwam uit: ‘dat? zwijns? 'k en heb nog nooit geen zwijns alzoo zien zitten, zei ze, recht op hun zet lijk honden!’ Niet ‘waar’ dus, en dus ook niet vlaamsch.

Wat wil-je daaraan doen? 't Is 't vlaamsche volk dat zeggen moet wat vlaamsch is.

En waarom nu zooveel gezeid van een klein kinderboekje, zooals er menig zijn en alledage uitkomen? Omdat we er ook niet alledaag van spreken, en we ze eenigszins ten anderen hier alineens bedoelen. De dingen die we zeiden even 'n zijn niet om te schaden aan dit boekje in 't bezonder, of aan zijn uitgevers. Neen! neen! het werkje 'n is niet slecht, niet hoegenaamd. 't Heeft gaven: 't is lief, 't is lezelijk, en 't heeft veel hertelijks in; maar daar het dienen moet om vlaamsche kinders te volmaken, we wenschten 't zelf volmaakt, meer volksch nog en nog vlaamscher.

L.D.W.

Fransch... quand même!

De *Wet Coremans*, het *amendement Heymans*, het *voorstel Van Cauwelaert*, het *incident De Beuckelaere*, het *schandaal Coppée, het geval Mulier*, het *proces Stracke*, de *zaak Buysters*... enz. enz. allemaal franschachtige gezegden ons *langs 't kanaal* van zekere *pers* alledage opgedrongen!

Men spreekt van ‘eenheid’ en van ‘nederlandsch’, van ‘algemeen’ en van wat weet ik... heeledagen.

En toch is 't fransch, àl fransch, 't is fransch zeg ik, het is en 't blijft àl fransch; ja 't wordt het meer en meer!

Het vlaamsch, zelfs ‘nederlandsch’, is uit het volk te halen.

WACHARME

Zijn naam ertegen zeggen

Als iemand iets zaait, moet de zaaier *aan het zaad zijnen naam zeggen.* - ‘Zal 't uitkomen’? - ‘Voorzeker, ik heb het mijnen naam gezeid’!

(1922, Brugge en omstreek).

In oude Brugsche handvesten over heksengedingen (XVI-XVII e.) vindt men voorbeelden van 't *zeggen van den boer's naam tegen nieuw vee* dat binnenkwam op 't hof... *als behoedmiddel.*

En 't Brugsche werkvolk zegt nog heden, wanneer *een stuk alaam* niet en werkt of *een zake* niet en vordert: ‘zegt er uw name tegen’.

Op S. Maarten's Lichtjes

(*Biek.* 1921, XXVII, 250-251).

Een vrage: ‘'n is er niet ook een betrekking tusschen al dat licht op S. Maarten's en *'t lichtje bij of boven zijn hoofd* waarmee deze heilige somtijds verbeeld wordt?’

[C.C.]

[Nummer 6]

Kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden, van Guido Gezelle

Naar aanleiding van dezen bundel schreef ik op eene andere plaats(1), onder andere:

> In 1862, toen Guido Gezelle reeds te Brugge onderrector was van het Engelsch Seminarie, verschenen bij Edw. Gailliard, zijne *Gedichten, Gezangen en Gebeden*, zijn 3e bundel dus met *Kerkhofblommen* en *Dichtoefeningen.*

Eigenaardig teekent Hugo Verriest hierbij aan:

> 'In 't jaar 1862, gaf ik, met Henri Van Doorne, belet wel: gaf *ik* zijne *Gedichten, Gezangen en Gebeden* uit. Dat had ik van hem met groote moeite verkregen'.

Waarom verkreeg Verriest van den dichter zoo moeilijk toelating tot uitgeven?
Gezelle was, zooals voor veel andere zaken, ook voor kritiek zeer gevoelig en de geweldige slagen, die hij op

(1) *Guido Gezelle*, door C. GEZELLE. Amsterdam, Veen, 1918.

zijnen beukelaar had gekregen bij 't uitgeven van *Dichtoefeningen*[1], hadden hem wellicht den lust ontnomen en zijnen moed doen zinken. Misschien ook aarzelde hij voor 't veel geld dat hij er zou insteken en 't weinige dat hij er zou uit trekken. Zaakman was hij niet, en geheel zijn leven lang heeft hij er den onbehendigsten weg toe gekozen om zijne werken aan 't licht te brengen: ''k ben liever voor duizend frank bedrogen dan te moeten ééne rekening onderzoeken!' dat hoor ik hem nog zeggen.

Hoe het zij, zeker was 't dat hij er zelf aan dacht om eenen bundel uit te geven, lang nog vóór zijne twee leerlingen het deden: toen hij nog leeraar was te Rousselaere, in '58-'59 had hij reeds zijn titelblad gereed en het spreekt klaar genoeg voor zichzelf! Hier volgt het:

> ANDERE VLAEMSCHE DICHTOEFENINGEN VAN DEN EERW. H. GUIDO GEZELLE, PBR., PROFESSOR IN 'T KLEEN SEM. TE ROUSSELAERE, BEHELZENDE GEDICHTEN, GEBEDEN EN GEZANGEN, HOPE, TROOST EN DICHTERLIJKE GEESTONTSPANNINGE VOOR VLAEMSCHE KATHOLIJKE STUDENTEN.
> *Tristatur aliquis vestrum? Oret.*
> *Aequo animo est? Psallat*.
> Ep. cath. S^{i} Jacobi V, 13.
> *Te Rousselaere*
> *Gedrukt en Uitgegeven bij*.....

Later wijzigde hij den ondertitel, en schreef, in plaats van 'Hope, Troost...' enz.: EEN SCHETSBOEK AEN DE VLAEMSCH-KATHOLIJKE STUDENTEN OPGEPRAGEN EN TOEGEWIJD DOOR E.H. GUIDO GEZELLE PBR.

Uit eenen brief van Eug. Van Oye, die dag noch datum draagt, maar ongetwijfeld uit het jaar '59 is:

> 'Gij hebt mij gesproken over eenen nieuwen boek dien gij van zinne waart in het licht te geven: ik ben verheugd, mijn beminde meester, dat gij uw talent aan Vlaanderen en aan de goede zaak ten nutte brengt: ik kan U maar dit zeggen: gij weet genoeg dat ik de eerste

(1) *Guido Gezelle*, door C. GEZELLE, bl. 115 vgz.

> ben om aan de loftuigingen die U toegebragt worden toe te juichen. Maar '*Studenten Album?*' zulk een aardige titel, dunkt mij, voor onderwerpen als 'Samensprake met de roos' enz.? En dan, waarom een boek aan iemand opdragen, die, volgens alle waarschijnelijkheid, u zooveel dankbaarheid niet zal weten te voelen als Ethel voor Faber?'(1).

De dichter verzint nog en schrijft als titel: Christelijke GEZANGEN EN GEDICHTEN VOOR DE VLAAMSCHE JONKHEID. En eindelijk in 1862 wordt de titel wat hij gebleven is, toen immers het boek verscheen, niet te Rousselaere maar te Brugge.

Er was dus in '59 al volop sprake van de nieuwe uitgave, blijkens o.m. uit den brief van V. Oye van 23 feb. 1859 en uit verschillige andere.

De dichter moet aan zijn gewezen leerling het handschrift ter inzage hebben gezonden, want deze schrijft hem, nadat bij zich verontschuldigd heeft over zijne nalatigheid in 't antwoorden:

> '... Uwe dichtverzameling heeft mij nooit meer vreugde gedaan, want ik aanzie ze als menigeen die te voren kwam overtreffende. Wat bovenal schoon is, volgens mij, 't zijn de volgende stukken: 1° *Zoo menig bloem* (zonder het toeschrift); 2° *Dáár!*; 3° *Super flumina*; 4° *God is dáár*; 5° *Ten strijde* (Pro Christo).
> Waarom dit laatste stuk: *Stemme van Priesteren* heeten? Dit kan met verbeteringe achtergelaten zijn, meen ik, (zonder mijn gedacht als gebod (!!) op te dringen).
> Ik zend u uwe verzen weder met duizend bedankingen: wanneer gaat gij die uitgeven? Wanneer maakt gij Uw '*Koolzaad?*' Ze staat al zoo blinkend in bloei: 't is de eerste plant die ik ontleed heb: *Brassica oleracea*'.

11 Mariam. '59 (van denzelfde).

> '... het heeft mij uitnemende vreugde gedaan te vernemen dat gij nen nieuwen *dichtbundel* gaat uitgeven. - Wanneer?'

23 feb. 1860 (van denzelfde).

> 'Wanneer zal ik het genot hebben, mijn liefste Heer, een tweeden dichtbundel van uwe hand te mogen lezen?... Weiger niet de vrage van degenen die uwe kunst bewonderen, weiger niet de vrage van

(1) FABER's kinderboek '*Tales of the Angels*' heet ook '*Ethel's boek*'.

> dezen die in uw blinkende water hun rustig en lachende beeld mogen aanschouwen'.

19en Oct. '60 (van denzelfde).

> 'Ik hope welhaast uwen verzenbundel te zien uitkomen: gij moet hem haast uitgeven, hij is 't weerd'.

15en December 1861 (van denzelfde).

> 'Wanneer gaat gij toch eindelijk uw verzen uitgeven?'

E.V. Oye nog, op 10n maart 1862:

> Beminde Heer,
> 'Men heeft mij gezeid dat gij uwe verzen gaat uitgeven en hier te Leuven laten drukken. Harry Van Doorne heeft mij in uwen naam gevraagd, gelijk gij weet, of ik mij wilde belasten met het verbeteren der drukproeven. Het zal mij eene eer wezen, mijnheer, dit te mogen doen. Dit zal mij de dagen herinneren toen gij uwen eersten bundel uitgaaft, toen ik nog het geluk had bij u te zijn; dan heb ik ook *een weinig* met de uitgave uwer verzen bezig geweest.
> Ik schrijve U voornamelijk hierover: indien gij mij veroorlooft de zaak op mij te nemen, het opzenden der verzen zou niet lang mogen uitgesteld worden, want de Paaschvacancies zijn haast daar en in den zomer hebben 't de studenten lastig'.

Schrijver geeft daarbij twee drukkers aan: Fonteyn en Linthout, met de voorkeur voor dezen laatste.

In Maart '62 is het dus al beslist dat G. zal laten drukken - eerst te Leuven. Daarna echter te Brugge.

Want veertien dagen later schrijft E. Van Oye uit Leuven:

> 24 maart 1862.
> 'Gustaf Verriest hoeft mij, bij gelegenheid, gezeid dat gij uwe gedichten bij den Hr Gaillard gaat laten drukken; indien uw bundel met de keurigheid in 't publiek verschijnt die wij in Alb. Thym's artikel bewonderen, dan kan het niet beter geschieden: de letter is ligt en lief, en 'k en geloove niet dat men hier te Leuven eene zoo schoone uitgave zou kunnen verhopen'.

In *April* - namelijk *den 7en* - *1862* is de inschrijving geopend en E.V.O. schrijft uit Leusven:

> 'Ik sprak daar van antwoord uwen boek rakende: gij verstaat dat ik de inschrijvers bedoel: helaas, mijnheer! dezelfde redenen die ik uiteengeleid heb over mijn lang zwijgen, moeten hier ook gelden'.

Spijts al zijne genegenheid voor zijnen meester en zijne offervaardige bewondering voor zijn werk, heeft hij nog

niet meer dan vijftien inschrijvers kunnen bijeenbrengen en hij schrijft nog:

> ‘Tijd en Vlijt zal inteekenen. Au reste, ik gekaste mij vóór mijn vertrek van Leuven tenminste zooveel als nu derbij te krijgen en, als uw boek verschenen is, hem rond te venten’.

In Juni den 29^{n}, komt reeds beoordeeling over het verschenen boek:

> ‘Uwe verzen hebben sensatie gedaan. Iedereen bewondert ze. “*Super flumina, Jesu, Blijdschap*” zijn zooveel juweelen te meer in uwe kroon: volgens mij surtout *Blijdschap*: dit is een waar godminnend delirium, eener Theresa de Jesu weerdig. - Ik ben naar Antwerpen gegaan op Sinksen en heb *Baron Osy* (stoomboot) voor Londen zien vertrekken met eene menigte passagiers: ik dacht op u, ik dacht op ons, op onze aanstaande reis naar Londen: en 'k weet niet waarom, ik reciteerde alsan: “Gelijk het peerd te stampen staat,... enz.”. Had ik uw *Super flumina* gekend, dan had dees stuk mij in 't hoofd gespeeld: eene ware zendeling-barcarolle’.
>
> Den 9^{en} Slachtmaand '62

schrijft de Sekretaris van *met Tijd en Vlijt* om te bedanken over een ontvangen presentexemplaar. Het boek was dus in de wereld.

***

> OPDRACHT AAN MIJN WELEDELEN HEER M^{r} JOS. A. ALBERDINGK THIJM O. EQ. S.G.M.

Zooals gebleken is uit de brieven openbaar gemaakt in *De Beiaard*(1), waren de bovengenoemde Noord-Nederlandsche Geleerde en de Zuid-Nederlandsche dichter op 't laatst der jaren 1850 en 't begin der jaren '60, in wederzijds waardeerende betrekking, althans door briefwisseling. Gezelle liet verscheidene van zijne stukken opnemen in A. Thijm's Almanak; bij raadpleegde zijnen vriend over allerlei punten van een programma dat zij beiden met evenveel toewijding hebben trachten uit te voeren: zij wilden de christelijke kunst gansch in eere herstellen, vooral de kerkelijke kunst. A. Thijm volgde uit de verte ook den onverkwikkelijken pennetwist tusschen de Algemeen-

(1) In de jrg. 1918 en 1921.

Nederlandsche dialekt-ketterjagers en West-Vlaamsche groep van *Rond den Heerd* en de *S*te *Ludgarde gilde* - hij sprak, of schreef zelf aleens een woordje meê[1].

Het antwoord van A. Thijm op deze opdracht, is in de eerste uitg. van *Ged. Gez. en Gebeden* achteraan geplaatst, bl. 150; in de tweede uitgave volgt ze onmiddellijk.

Ter Inleidinge[2].

Het motto:

> *Op harpe ende luit speelt nu elck een*
> *So dede ich oock, maar hebbe er gheen*
> Oud fragm.

is van Hugo Verriest.

> ‘Dit stuk is uit des dichters gemoed geweld na een zitten in den hof. Voor zekeren tijd was hij een geweldig teekenaar, hij had een ivooren boekske en teekende daarin eene hand met een potlood: hij legde ons dat allemaal uit in de lessen hoe dat de crayon uit cederhout gemaakt was en dat dit hout goed riekt als men erin snijdt. Hij versneed zijn eigen potloodstift lang en scherp - met zijne fijne hand en fijne ziel zou hij niet hebben kunnen schrijven met een stomp gesneden potlood’. (Hugo Verriest).

Kruiske, kruiske goed begin.
[aen Gustaf Verriest].

De opdracht van dit stukje is bij de tweede uitgave weggebleven: ze is nochtans zeer nuttig tot het opsporen naar den oorsprong van deze verzen. Gustaf Verriest vertelde mij zelf dat toen zij leerlingen waren en Guido Gezelle surveillant van 't pensionnaat, zij 's avonds alvoor slapen te gaan, bij hem, die op de slaapzaal van dienst was als bewaker, om een kruiske gingen, dat is, om zijnen priesterlijken zegen:

> dan was 't dat zijn hand hun voorhoofd raakte

(1) Zie *Guido Gezelle*, dr C. GEZELLE. Amsterdam, Veen, 1918.
(2) Tot dit overzicht van *Ged. Gez. en Geb.* heeft de tweede uitgave als leiddraad gediend.

en geborgen onder 't haar
maakt het nederig kruiske daar.

‘Waarschijnlijk,’ zegt zijn broeder Hugo, ‘waren deze verzen geschreven op de keerzijde van een opstel met een kruiske in den hoek van 't papier’.

Deze laatste uitlegging zou dan de titel verklaren.

De Tale des Vaderlands.

‘Daar weet ik niets van’, zegt Hugo Verriest.

Ik ook niet, tenzij dat bij de eerste uitgave dit opstelletje verbonden was met de welbekende verzen: *Als de ziele luistert.* En hoe wonderwel sluiten ze aan malkander en maken zij een geheel uit. Waarom de dichter later het proza van de verzen gescheiden heeft en ‘*als de ziele luistert*’ naar de kleingedichtjes verwezen, is mij een raadsel:

Een kind vergaat in sprakeloos heimwee.
Het hoort zijn eigen tale en spreekt in zijn droom, herleeft.
Dat kind is de ziel als ze de tale hoort van heur Vaderland, van hierboven.

Spreek mij dikwijls, o God, in de blijde tale des vaderlands: als de ziele luistert spreekt het al een taal dat leeft enz. enz.
Is 't niet jammer dat die twee gescheiden zijn?

O Dichtergeest.

De dichter had veel zware droeve dagen: zulke als dezen waarop H. Van Doorne hem vond, gezeten vóór zijn tafel, met het zware hoofd op zijne handen gesteund en het gezicht in tranen: ‘Ach! konden ze me toch verstaan!!’ riep hij met een zwaren zucht.

Zulke dagen had hij vele, zooveel dat hij zou beginnen twijfelen zijn of er nog andere waren: en als er een andere kwam 't maakte hem zoo welgezind dat hij zong:

Ja! daar zijn blijde dagen nog in 't leven!

O Dichtergeest, is uit zijn droevigen tijd.
O Dichtergeest.....
uit uw' handen
wat heeft uw dierste gunst mij weinig werks gekost.

Men moet hierbij lezen wat Gust. Verriest geschreven heeft over de twee perioden in Gezelle's kunstleven. De eerste was een van ongebreidelde fantasie, ongehoord gemak en genot bij 't verzen maken, 't is de tijd van

weg met u penne over 't gladde papier

en een van zijn vrienden uit dien tijd, die ook wat aan 't verzenmaken deed, zegde mij van hem: ‘hij *goot* zijn verzen, wij *metsten* de onze’.

Maar de tweede tijd zou komen, wanneer ook hij zou metsen, immers als hij eens geheel bewust kunstenaar zal geworden zijn, zal hij zijn verzen *kneden, kastijden* en *herkastijden*, dragen en ‘baren’.

‘Dit stuk is uit een lateren tijd dan zijn professorsperiode. In de 1e uitgave staat het voorzeker niet.
Wat een diep dingen is dat toch ook!’

En Hugo Verriest leest het me voor zooals hij het alléén lezen kan. Zijne fijne vingers raken al bevend de bladzijden aan, de leden vallen half toe over zijn oogen: hij steekt zijn hoofd vooruit en met eene stem die hij nu licht maakt en dan zwaar, zingt hij u de woorden, de muziek voor van die schoone verzen, en, als 't uit is en over, blijft hij, de edele oude-mannenfiguur voor u zitten, daar, als een beeld. Zijne stem blijft zinderen in uw oor en de oude grijze dichter duikt voor uwe oogen op, met een dankbaren glimlach omdat hij zichzelf daar hoort weergegeven zoo geheel en gansch begrepen, met nog iets daarbij dat schoonheid bijzet en dat Verriest is en niemand el.

Oneigene.

Is ook van later, en komt in de 1e uitg, niet voor.

Het moet in twee keers gemaakt zijn, want ik heb een deel ervan - het eerste - op zijn eigen in handschrift gevonden.

Non praevalebunt.

> ‘Voor mij is dit een uittreksel uit een lang gelegenheidsvers. Als ik dat leze, wat zijn 't me toch al kleine mannekens die daarachter willen dichten!’ (H.V.)

Ergo Erravimus.

Niet in de eerste uitgave.
Uittreksel van een gelegenheidsvers voor eene processie.

Regina Coeli.

In verband met dit ander stuk: *Quae est ista.*

O Lieden van te Lande.

Gelegenheidsvers.

Aurora.

Te Rousselaere gemaakt.
De eerste uitgave heeft hierachter een gedicht 's *Avonds.*

's Avonds.

In de eerste uitgave blz. 20.
Bleef weg bij de tweede uitgave.
Dit stuk te zamen met een ander: *Wie zijt gij*[1] handelt over sterren, op dezelfde wijze als het gedicht van Edm. van Hee: *Aan de Sterren.* ‘Zegt mij, schoone zoete lichten’ enz.[2].

Jesu.

Nieuw in deze uitgave.
Het grootste getal van de leerlingen te Rousselaere gingen bij hem te biechte en aan al die biechtkinders gaf hij af en toe verzen - biechtgedichten als dit hier. (H.V.)

(1) Z. *Biekorf*, 1913, XXIV, 283-284.
(2) *Aldaar*, blz. 283.

Zang der Bruiloft.

Nieuw in deze uitgave.

De eerste uitgave had onder den titel O HEILIG VLAENDEREN een stukje dat begon met het 7^{e} vers van dit stuk hier, en besloot met het vers:

voor anders geen dan Hem te bloeijen zullen staen
Heilig Vlaenderen.

Het geheele werd uitgegeven te Rousselaere bij Stock-Werbrouck als klein brochuurtje met opschrift:

Huwelijksdicht
op de bruilofte
van Mijnheer
JAN G. VERHAEST
en Mejongvrouw
PHILIPPINA GALLE
gevierd te Zuijenkerke, op den 3 van Mariamaand
't jaer O.H.J.C. 1859.

Ik was H.V. over dit stukje te rade gegaan en hij verklaarde mij: ‘dit is voor mij van zijn schoonste, al heb ik het nog nooit ievers aangehaald gevonden. Hij was in dien tijd bezeten met de lust om klankrijmen (onvolkomen rijmen) te maken: hij doet het hier ook in 't begin, doch hoe dieper in 't gedicht des te meer worden zijn rijmen echt en volkomen’.

En, merkwaardig! aan de voet der eerste bladzijde van het brochuurtje staat als nota de volgende aanhaling uit Bilderdijk:

‘Met opzicht tot het rijm ben ik nog in het oude begrip; dat namelijk het beste rijm is, 't geen 't minste gehoord wordt. En ik doormeng uit dien hoofde mijne verzen gaarne en bij voorkeur met die onvolkomen rijmen, die bij ons uit goede taalgronden gewettigd zijn, doch niet volmaakt op elkander slaan’. (BILDERDIJK, *Mengelp.* Voorr.).

Ach.

Een oud kerkhofbloempje op den dood van een kind.

Jesu, liefste Jesu mijn...

Biechtgedichtje?

Het Meezennestje.

't Laatste vers van de eerste strophe was oorspronkelijk anders. Er stond *takaan*, maar dat bleek den dichter niet Vlaamsch genoeg: hij heeft later *takom* gezet met volgend vers en rijm. Het vroegere was veel schooner:

tak-op tak-af tak-aan
met velen
en hebben al hun beste nieuwe rokskes aan. (H.V.)

O Lied.

Is uit zijnen nieuwen tijd. En hier is een ander gedicht op 't lied, een dat nog vrij onbekend is:

Het lied.

Het lied, het lied
versta je 't niet
het lied, het lied houdt leven.
Het lied, het vlaemsche lied
is 't niet
lang leven doet het lied.

Bij ons, bij ons
is fransch gegons
geen lied dat ons doet leven
maer 't lied, het vlaeinsche lied
is 't niet
lang leven doet dat lied.

Wanneer ne keer
ons hert vol eer
vol mannenmoed aen 't beven
dan klinkt het vlaemsche lied
is 't niet
lang leven 't vlaemsche lied.

Uit zijne leeraarstijd, geschreven op de keerzijde van een leerlingen-opstel.

Morgenstond.

Te Kortrijk gemaakt te Adolf Verriest's den advokaat, in de Mouscroenstraat. Schumann heeft een lied: *Du bist die Ruhe.* Gabrielle Verriest, Adolf's dochter, speelde en Adolf zong. Gezelle wandelde op en neer in de kamer. ‘Speelt het nog’ zeide hij, hij vroeg dan papier en schreef dit stukje, dat even daar zoo gauw gemaakt, zoo gauw gezongen werd. (H.V.)

Hoort.

‘Hoort hoe die twee waterleikes’....
Een andere maal had de dichter reeds het onderwerp op

zijn getouwe gelegd en het niet verder gebracht dan het eerste vers, als volgt:

't docht mij 'k zag twee beken spruiten.

En, om nu voort te doen met spruitende beken, zij hier nog vermeld dat op 20^{n} Januari 1861 Johan de Stoop een briefje richtte aan Guido om hem te verzoeken vlaamschen tekst te willen schrijven voor zijn muziek:

‘Lieven Vriend. Ik zend UE. de engelsche verzen waervan wij onlangs gesproken hebben, en verzoek UE., naer dezelve in 't vlaemsch overgesteldt te hebben, ze zoohaest mogelijk mij te behandigen’:

I heard a brooklet gushing
from its rocky fountain near
down into the valley rushing
so fresh and wondrous clear. Enz....

Ik hoorde een stroomken gieten
zijn water van de rots
en in de leegte schieten
met wonder klaer geklots
'k en wist niet wat mij aenkwam
noch wie den raed mij gaf
maer seffens
'k en weet niet hoe 't mij mogt aengaen
noch wie den raed mij gaf
maer 'k moeste er achter naer gaen
al met mijn Pelgrims staf
hoe verder ik
omleege on verder verder
allangs de beke heen
gegaen kwam
zoo ging ik en alzoo helderer
de klare beke scheen
haer zoet gemurmel scheen
alwaer alwaer o beke
hebt gij mij heen gehaeld
ben ik dan heengedwaeld
mijn zinnen zijn geweken
uw murmelen heeft mij zeker
ben ik
uw murmelen meegedwaeld
meegehaeld
neen
wat zeg ik murmelen al dat
en kan geen murmelen zijn
dat moet 't gezang 't gezang van

de kalle des waters zijn
lieflijke
des waters plompende minne mijn
zingende
de minnen des waters zijn
gij minne zit verscholen
en zingt en mijn herte klopt
gelijk het rad van de molen
waeronder het water klokt.

Dit is klaarblijkelijk een klad-bewerking waarvan het afgewerkte overschrift aan J. de Stoop moet overgegaan zijn.

En durft gij mij.

Ook uit lateren tijd. - Onder ons gezeid, dit is een antwoord aan Mr Vanhove -. (H.V.)

Jesu waar 't den mensch gegeven.

Een Biechtgedicht?

Schuldeloos Blommeke lief.

Hier een eenigzins ander lezing van 't begin van dit stukje.

Nederig bloemeke lief
Dat op mijn weg ik ontmoete
Laet mij een stondeken bij u
staen luisteren op uwe tael
Schepselke lieflijk en schoon
zou immer een mensch op u terden
gij die God zelve weleens
geschapen heeft ende bewaerd
Hij was uw schepper hij dacht
Hij schikte uwe blaerkens hij woef een
blinkenden krans om uw hoofd
Hij miek u mijn bloemeken lief
koos uit de kroone der zon
en uit zijnen blinkenden boge
koos daer het kleur dat hij gaf
't Was eene van de zeven aan u.
Wie gaf er u 't aedmende zoet
dat loopt van uw geurige lippe
zaligend al die u naekt
of was het een ander als Hij!

Tusschen dit en het volgende stukje heeft de 1^{e} uitg.: ACH MIJN BIETJE, dat naar *Kleengedichtjes* verhuisd is.

Gelukkig Kind.

Hier vóór mij ligt wat waarschijnlijk een eerste ontwerp is geweest van dit gedichtje: een schrootje papier en daarop met potlood:

Gelukkig kind dat ligt en laet geworden
Al 't geen de mensch zoo driftiglijk beroert
Gelukkig kind dat niet en peist op morgen
Dat alles mint en nijdig niets beloert
Gelukkig kind dat elken tijd van 't leven
.....
.....
Gelukkig kind dat ligt en roert in 't zand.

En op de keerzijde, ook in potlood, die schoone verzen uit *Kleengedichtjes*:

Gelukkig die Gods woord aanhoort.
Gelukkig die 't bewaert al waer 't
zoo zwaer als 't Abraham vernam
waernaer hij 't welbeminde kind
zijn eenig kind op Gods gebod
ging slachten met bereidzaamheid.

Christene Landen.

Bij de 2e uitgave is dit stuk weggevallen:

Christene landen, die geen banden
Kendet eens, dan die alleen
Van den Gone, Die de zonne en
Die de wereld bindt aen een.

Neêrgevallen grijze wallen
Gruis der vreemden eerbied weerd,
Waer beneden ligt vertreden
's Noormans en des Vlamings zweerd.

Durft gij heden nog 't verleden
Schouwen in het aangezigt,
Daer gij smeekend ende reekend
Waer den vreemde om ketens ligt?

't Eigen leven, zult gij geven
Voor een handvol klatergoud
Dat men blinkend, dat men rinkend
Voor uw waterende oogen houdt.

Zoekt gij, Christene, helsche listen
Helsche boeijen weêr, en die
Mogt voordezen koning wezen,
U is 't dien ik slave zie.

Schande, schande zij den lande
Dat zijn eigen zelf ontwordt
Dat verbasterd en gelasterd
Schaemteloos in schande stort.

O 'k sta mij zoo geren.

Er is verder geen gelijkloopendheid meer tusschen eerste en tweede uitgave - 't is al omgesmeten, bijgewerkt of weggelaten - en daarom hebben we van 't begin de tweede uitgave gevolgd die de volledigste is.

O vrije Vlaemsche poesis.

Waren een tiental versjes die hier volgden, en bij de tweede uitgave vervielen en verhuisden naar *Kleengedichtjes.*

Nu of nooit.

Viel geheel weg:

‘Nu of nooit!’
Zoo spreekt de booze
‘Nu of nooit’
Gij christen kind:
Nu of nooit!
Ha, plukt de roozen
Eer gij roos
Noch blad meer vindt
Nu of nooit!
Eens man geworden
Nu of nooit!
Eens werk gedaan,
Elken stap
Kunt gij gestorven
En Gods regt
Zijn bingegaan!

'k Zat bij 'nen boom te lezen.

Weg naar *Kleengedichtjes.*

Hebt compassie.

Is kleengedichtje geworden.

Der liep een dichtje.

Insgelijks.

Gelukkig die Gods woord.

Kleengedichtje geworden.

Waarom en kunnen wij niet.

Uit nieuwsgierigheids- meer dan om schoonheidswille herstellen wij dit fragment tot zijn vroeger geheel, zooals we 't vinden op 't bladje copie dat gediend heeft tot het drukken van de eerste uitgave en in handschrift waarschijnlijk van Hugo Verriest. (Zoo, hierachter op bl. 138, ook het stuk: HOORT 'T IS DE WIND.)

Waarom kunnen wij niet,
Mijn vriend, waeromme waerom toch
Gelijk de blommekes zijn
Die rondom u rondom mij staen?
Een wortelken, is er een blad,
Een spierken is er een spierke aen
Waarin de Heere niet ach!
Zijn eigen wille en zijn hert vindt?
Van 's morgens eer het nog dag,
Tot 's navens als het al late is
Staen ze, onnoozele, kijkt,
Daer staen ze en buigen hun hoofdje.
Blinken als het Hem lust
Weenen zooals het hem lust doet
Maer tranen zijn het, ach Heer!
Zoo lief is honing en melk niet
En lachen, ach bijkan altijd
Doen de bloemekes lief!
Nooit en zit er geen kwaed in.
Neen geen pijnen en kostte 't
Hun moeder als zij ze voortbragt
Pijnen, pijnen, neen neen
't En kostte geen pijnen hun leven.
Open gaen zij en toe
Gaen open en toe en
't En deert hun.... bah neen 't
't En deert hun niet als zij dood zijn.
Oh! de blommekes, oh!
De blommekes edele dingen
Peize ik als ik ze zie
En ware, ware 'k o Jesu
U een blommeke, lief
Zoo 't minste blommeke u lief is
Waeromme en kunnen wij niet
Mijn vriend waeromme waerom toch
Elk een blommeke zijn
Een blommeke, een blommeke zijn.

Rousselaere Sint Isidoorsdag '59.
J.C. heri, hodie, ipse et in saecula.

Geen blijder stonde.

Een berijmd briefje aan Van Hee, of Van Oye, of een ander van zijn dichtgeluimde leerlingen.

Een vrouw genaakte uw kleed.

Werd kleengedichtje.

G'Hebt dan ook dat bitter Water.

Den 14^{en} December 1858 in handschrift gegeven aan Edmond Van Hee[(1)]. De eerste uitgave heeft een opdracht: ‘Aan eenen schipbreuklijdende’. Wat was er wel gebeurd? Volstrekt niets, eene van die ongerustheden, van die gemoeds- of gewetensontroeringen waaraan jongens dikwijls lijden en hun overspannen verbeelding de schuld is. Van Hee liep met zijn hoofd vol muizenissen; Gezelle was 't gewaar en, als eene moeder die de kleine verdrietjes van haar kind ernstig gelieft op te nemen omdat ze van haar kind zooveel houdt, nam de meester ook de beduchtheid van dit jong gemoed in ernst op en hij dichtte voor hem.

Edmond antwoordde op zijn St Augustijn's met eene belijdenis en op zijn Poirter's met een dankgedicht van 70 verzen, 's anderendaags.

> Het pekelwater van die zee
> Heb ik, helaes, in druk en wee
> Ach ja, maer al te lang gedronken
> In d'afgrond lag ik nu verzonken.

enz. - alleen merkweerdig door overvloed.

Edmond droeg zijne verzen aan zijnen meester; hij vond hem vermoeid en poogde zich te verschoonen. Maar kort daarop kreeg hij de volgende versjes tot antwoord:

> Verkwist
> en is 't
> noch leed mij niet
> zooals ge ziet. Enz.[(2)].

(1) Zie bij het stuk ‘Pas op Mon’.
(2) Vgl. *Biek.*, 1913, XXIV, 277.

Ach Hemellawerke.

Z. *Dichtoef*. ‘Aanroepinge’.

Hoor 't is de Wind.

Dit was oorspronkelijk langer en hier volgen de ontbrekende verzen:

Voert u de wind, is 't de wind die u blinden
Die u doet varen om ruste te vinden
Die u doet zoeken en 'n vindt ge ze nooit
Of gij den vrede van d'huizen verstrooit
Of gij de vliegende blaren doet ruischen
Of gij veel der boven doet buischen
Of gij veel hooger als toorenen waert
Of gij aldaer en al dezen kant draeit
Of gij de zee in de wolken ziet botsen
Pas op uw schip en de schuimende rotsen
Kijkt! in den afgrond der onder gegraefd
En op het schuimbekkend zeemonster draeft
Zoo is mijn hert, 't is de wind 't is de wind en
Nimmer en zult gij vergeeft o gij blinden
Nimmer en zult gij de ruste meer vinden
Nimmer en zult gij maer eenen keer stil
Spreekt hij die eeuwig gerust is ik wil
Spreekt hij die alles in roer zet en kan
Stil zal uw herte tevreden zijn dan!
('t Vervolgt)
C. GEZELLE

Een oude maar nog levende verbuigingsleest

We zeggen in 't vlaamsch:

> *Diepe van koorneerde, dikke van pele, frisch* ook *grof van groeze* (DBo ‘groeze’), *groot van groeite, kloek van gebeente, kloek van graze* (Loq. ‘graze’) *en van groeze* (DBo ‘groeze’), *kort van sleppe, kwaad van negge* (DBo ‘negge’) *leege van steke* en *trage van steke, rond van muile, vliegende van gedachten*, enz.

Alzoo verdietscht en verbondigt het volk de wending IN OPZICHT VAN: ‘diepe in opzicht van koorneerde’ enz. 't Zegt overigens ook *ten opziene van... in een opziens naar* (beide gehoord te Becelaere). 't Zegt evennog: enkel *in*, b.v. (wat ik hoorde te Poperinghe): ‘hij is al *oud in dag’*.

Maar:

De naamwoorden hierboven alzoo gebezigd tot bestaking van 't hoedanigheidswoord, en eindigende op *-e* of *-en*, zijn allemaal van 't vrouwelijk of staan in 't meervoud.

Men merke echter op dat zij, in de meening van 't volk, beantwoorden aan een oude verbuiging welke onloochenbaar nog te herkennen valt aan den uitgang van andere, mannelijke en onzijdige woorden, op dezelfde wijze gebezigd.

Aldus hoorde ik, meestal van Becelaersche liên, de volgende uitdrukkingen - en ik zeg er telkens den dag bij waarop ik deze hoorde, om te laten waarkeuren hoe weinig zeldzaam die wendingen voorkomen -:

Een portret *klein in koppe* (10-IX-'17).

Een streke *goed van lande* (30-XI-17); een vent *kort van halze* (3-III-18); fransche peerden *lang van slage* (19-IV-18, ook nog gehoord op 18-VII-20, en 19-VI-22); een osse *zwaar van lijve* (23-X-18), *kwaad van trekke* (7-II-19); de man was *bloot van hoofde* (18-IX-19); een partij lands *licht* en *goed van gronde* (27-IV-20, 20-VII-20, ook 28-XI-21); een werkman *lang van stringe*, d.i. 'leêg en van geen vooruit' (6-V-20); een hond *lang van steerte* (14-V-20); een koe *plat van koppe* (15-V-20, ook op 24-VIII-20); een boom *drooge van stamme* (8-VIII-20); een schaap *scherpachtig van koppe* (30-VIII-20); *rond van balge* (24-IV-21); beesten *licht* of *zwaar van buike* (22-V-21, ook 24-VI-22); een schoon hemde *wijd van borste* (11-VIII-21); een handschoe *licht* en *fijn van velle* (25-III-22); een koekuitkieken *dikke van gate* (15-VI-22).

De wending wordt zelfs ook gebezigd tot bestaking van een naamwoord. Zoo sprak men mij van eene die was '*naaiege... van stiele*' (14-X-21).

Dat die uitgang *-e* een gewezen 3^{en} naamval aanduidt blijkt in 't alomgekende en oudewetsche '*groot van herten*'.

Dit alles belet niet dat men ook onverbogen zegt b.v. *hooge van zout* (benevens *zoute*).

... En dat is maar van een tiental menschen en uit één dorp afgeluisterd, in den tijd van vier-vijf jaar!

Mogen we nu niet besluiten dat die wendinge nog leeft,

in gereede en ook in dagelijks-nieuwgemaakte uitdrukkingen? Dr. van Puyvelde verweet eens aan G. Gezelle dat dezes woorden (uit Loquela) maar overvlakkig-weg van-onder 't volk zijn opgeraapt geweest, en b.v. dat zijn woord ‘afsubbelen’ *zal* misgehoord geweest zijn voor ‘afsukkelen’, *dus* dat ‘subbelen’ (een woord welke wij alledage tien keers hooren allemale, en zelf uitspreken) niet bestond! Zal men twijfelen ook aan deze-hier?

Merkt nog op: dat uit die wendingen hierboven, dannog woorden smeedbaar zijn. Als b.v. *kwânegge* van volk’ (te vinden bij DBo o. ‘negge’).

L. DE WOLF

Spinnen

Zie hier een oud vers:

> Toen Adam spitte en Eva span
> wie was er toen den edelman?

't Zit een graantje klassenstrijd in, en ge ziet aan 't oud uitzicht van 't vers dat de klassenstrijd sedert lang op de oude prondelmarkt te koope is.

Nu, hoe sponnen de vrouwtjes in den alleroudsten tijd?

In 't Muzeum te Kopenhagen hangen er wollen kleederen uit den bronstijd. In het jongsteentijdsch paaldorp van Robenhausen in Zwitserland vond men allerlei stukken van geweefsels van duizende jaren vóór Christus.

Wierd er vroeger geweven, 't moest ook gesponnen worden.

Hoe wierd er gesponnen?

Men spint nu met den stoom en met de amberkracht; in onze kinderjaren spon men nog met een spinnewiel. Hoe spon men, vooraleer het spinnewiel uitgevonden was?

Men spon met een spinrok en met eene spil.

Het vlas of de wol wierden rondom het spinrok gewonden.

Men trok het vlas uit het spinrok, om het met de vingers tot eenen draad te wribbelen.

Het uiteinde van den draad wierd met een haakje of tusschen een spleetje vastgemaakt aan de spil die loodrecht nederhing en aldus nederhangend den draad naar den grond trok.

Onder het wribbelen van den draad, draaide de spil mede en een schijfken in been of gebakken aarde, aan het onderste uiteinde der spil, dat wij *spilschijf* heeten en dat in 't fransch *fusaïole* wordt genoemd, diende tot jachtwiel om de spil te beter te doen draaien en den gesponnen draad te beter toe te wringen.

't Woord *fusaïole* staat in Kramers, doch hij en geeft geene nederduitsche overzetting; in 't hoogduitsch zeggen ze *spinnwirtel.*

Als de spil den grond genaakte, wierd de draad erop gewonden. De spil wierd dan wederom naar boven gehaald, het laatste eindeke draad wierd er aan vastgemaakt, en een nieuw einde draad werd wederom op dezelfde wijze gesponnen.

Sommige Madonna's worden aldus spinnend verbeeld.

In 't eiland Cyprus, gelooven wij, spinnen ze nog zonder spinnewiel.

In 't jongsteentijdsch paaldorp bij Lüscherz of Locras ontdekt in 't meer van Biel vond men een stuk eener verkoolde spil met den draad er nog rond gewonden.

In de oortijdsche dorpen van den jongen steentijd en den bronstijd, ook in de onderste lagen van Troja vond men eenvoudige en versierde spilschijven.

J. CLAERHOUT

Mengelmaren

Elshout

In de geschiedenis van het woord els kan men verschillende taalverschijnselen waarnemen.

De oudste gedaante is vermoedelijk *erila* in 't oud frankisch gelijk in 't oud hoogduitsch.

Daarin hebben *r* en *l* van plaats verwisseld, want men zei ook *elira* in 't oud hoogduitsch en men zegt ook *eller* in het duitsch.

Daarin verwisselt ook *r* met *s*, want wij zeggen nu els.

De oudste frankische gedaante moet *arila* geweest zijn met *a*, gelijk *alnus* in 't latijn en *aune* in 't fransch: 't is immers die gedaante die bewaard is in onzen frankischen plaatsnaam *Harelbeke* de weergade van den duitschen plaatsnaam *Arlbach*, elsbeke.

Eene gedaante met *a* is ook bewaard in 't angelsaksensch *alor*, engelsch *alder*.

Den 16^{n} October van 't jaar 1917 hoorden wij nen oudsprakigen ouderling zeggen:

- 'k Heb daar nen schoonen alsiboom van 40 voet lang, allerbeste hout, waarin de worm niet en komt en waarvan ik zou kunnen meubels maken... Bij gebrek aan hout moet ik hem klieven om te branden.

Dat was een boom in elshout en op de lippen van dien man vernamen wij den ouden klank *a*, die ook bewaard is in den alouden naam van Harelbeke, *Arlabeca* in 836.

J. CL.

Beke

Guido Gezelle zei ons nen keer dat beke zoovele was als *breke*, een water dat zijnen weg breekt door 't land.

Broek komt ook van den stam breken en broek is een beek, aangezien men zoovele spreekt hier in de streke van meulebroeken, 't is te zeggen meulenbeken, beken die een meulen doen draaien.

De groote taalgeleerden van Europa brengen nu ook 't woord beke in verband met breken, maar al den weg van 't sanskrietsch *bhanajmi*, ik breke.

Guido Gezelle zag dikwijls diep en ver.

J. CLAERHOUT.

Een getrouwe Vaderlandster

O. Vrouwke van de Marliere

Het gehucht ‘Marliere’ geheeten, dat gelegen is tusschen Risquons-Tout en Toerkonje, had vroeger tijd een kerkje. Boven het portaal dezer bidplaats, stond in eene nis een oud Onze Lieve Vrouw-beeld, dat door de bewoners van de Marliere en gansch het omliggende eene groote vereering werd toegedragen.

Na de verovering van dit grondgebied door Lodewijk XIV en de aanhechting ervan aan Frankrijk, bemerkten de geloovigen zekeren morgen dat het beeld den rug naar het Zuiden gekeerd had. Zoo dikwijls als de H. Maagd in hare vorige houding gezet

werd, zoo dikwijls stond zij 's anderdaags terug met het gezicht naar België, haar voormalig vaderland.

Het Lieve Vrouwke van de Marliere, zoo vertelden de menschen, wilde door de Franschen niet ‘geannexeerd’ worden.

(Vernomen door een oude vrouw uit Fransch-Vlaanderen).

CYRIEL DE VUYST.

Moeder met heur bende

J. Fonteyne

Op 't laatste van verleden jaar heeft heer Armand Caillat uit Frankrijk een vesteling gemaakt, genaamd ‘van 't H. Herte bewaker van den huize’: 't was H. Hert te midden met de armen open, en, onder Hem geknield, ter linkerhand een vader met ‘het’ zoontje, ter rechter hand een moeder met ‘het’ meisje; *de ouders en twee kinders* ALS OORBEELD VAN EEN HUIS.

Dit zag ik in een nieuwsblad; 'k zag ook in 'tzelfde blad, onder de winkelmaren, een éérste slag van tandenzeep: zoodanig was die zeepe goed dat, op een teekening erbij, er twee ‘toekomenden’ elk op zijn kant, in elk zijn bed, en elk ten zijnen huize, er eenen goeden mond en goeden slaap van hadden met daaruit nog een goeden droom: ze droomden zoo, afzonderlijk maar wedergadelijk, van wat er boven stond: *een knechtje al Jonkman's kant, een dochtertjes al 't Meisken's...*'N OORBEELD VAN EEN HUIS.

Ik dacht daarop bij 't nazien van het boekje ‘Binnen en Buiten’ hier boven laatst besproken. Immers in ‘Binnen en Buiten’[(1)] zijn de kinders Rik en Jet. *één knechtje en één meisje*; en in 't verhaal, bij oom en moei van Rik en Jet, is 't eender: Toon en Trientje, *één knechtje en één meisje..*, tot tweemaal toe HET OORBEELD VAN EEN HUIS.

En zoo alom, al meer en meer.

Belet het eens. Men steekt in Vlaanderen al meer en meer ons handen vol met eens-of-anders afbeeldingen van wat men heeten kan

(1) Vgl. hiervoor, op bl. 117-119.

OORBEELDIGE HUISGEZINNEN, en telkens houdt dat in: *de ouders eenerzijds en anderzijds één knechtje en één meisje;* een ‘koningswensch’ heb ik nog gehoord (te Watou: 13-IX-17). 't Is zoo in schetsen en verhalen, in leerboeken, op vlaggen en op teekeningen, in handels-maren, talwikkingen, berekening van huishoudkunde, enz.

Is 't echter ook niet zoo, dat zoogezeid-een-oorbeeld in 's menschen kop geraakt, en verder in de zeden?

't En is Goddank niet vlaamsch totnog, dat oorbeeld.

... Men schouwe nu naar 't schetske hier vooraan. We 'n gaan geen gaven ervan zeggen van dat schetske: niet zeggen of het kunstig is, of niet. De lezer zie dat zelf. Dies boffen we er niet mee. Nog meer: naar kleêrs en houdingen en uitzicht van het landschap, zouden we 't laken zelfs dat schetske van hierboven, en zoo b.v. durven zeggen dat het niet vlaamsch en toogt, om wille van die kleêrs en houdingen en landschap. Maar dan, is er wel één van ons die aardigkijken zal van heel ‘die bende’ kinders? Geen één, hij zal ze zelfs niet tellen; hij ziet dat wel: da 's Vader die op wandel is met ‘*Moeder en heur bende*’. Ontelbaar. Dat is vlaamsch. Dat schijnt ons nog 't gewone. Zelfs menig lezer gaat er zijn die zeggen zal: ‘'k en zie ik niets bezonders aan deze teekening’. Ik evenmin. 't Is 't alledaagsche...en dus 't bewijs dat 't *oorbeeld in de vlaamsche kunst nog is van Moeder met heur bende.*

.....

Nu: ‘Vlaamsche strijd’ naar onzen zin ware (benevens al 't gemeeting omendom) te zorgen dat ons volk, ons kunst, ons taal, ons uitingen zoo één zoo al, in 't minste-'t minste dat er is, al werkelijk vlaamsch blijven. Want uitingen ontspruiten uit ons geest en hert, maar hebben ook hun werking weder: en, laten we ze vreemde worden al is het maar vanbuiten, ze gaan ons op hun beurt van bin ook doen vervreemden. Zoo leert de zielkunde.

Jazelfs een vesteling op zijn ‘fransch’ (nog zelfs van 't H. Herte of zoogezeid nog zelfs gemaakt voor 't welzijn van den huize) kan - kunst- en zedematig - in Vlaanderen eerder kwaaddoen,en rechts nog eerst van al aan 't herte van ons volk en aan zijn huis daarbij.

L.D.W.

Bijblad aan *Biekorf*, 't jaar 1922, jg. xxviii, t[k] 6.

Hortulus Animae

Jaar 1909 kwam uit bij A. Oosthoek te Utrecht (Van Holkema en Warendorf te Amsterdam), een gedrukte weergave van '*Hortulus Animae*', hs. uit de K.K. Boekenschap van Weenen. Dit onschatbaar kunstwerk wordt terecht *den gentschen schilder* GEERAARD HORENBOUT *toegeschreven*; het werd door hem omtrent 1520 geboeksteld en met een groot aantal merkweerdige 'verluchteriën' versierd. De uitgave van Oosthoek bevat op zijn geheel 514 bladen (vóór-en aarkant), waarvan 109 in kleuren en 62 in perkamenttoon weergegeven, mitsgaders 857 afbeeldingen in den tekst in 't zwart - voorwaar een echt pronkstuk.

Het uitkomen van die uiterst welgelukte weergave had voor ons Vlamingen een dubbele weerde.

Vooreerst bracht het rijke grondstoffen bij tot de studie der 'verluchteriën' van het laatste tijdstip onzer middeleeuwsche kunst, en was het een geheele veropenbaring over het huiselijk leven onzer toenmalige voorouders, over hunnen kunst- en meubelschat, over de inwendige schikking onzer oude kerken en den gang der kerkplechtigheden van weleer.

Doch vooral maakt zij voor eenieder en volledig genaakbaar een ouden tekst die anders maar onvolledig bekend stond, immers in de duitsche bewerking van SEBASTIAAN BRANDT (ook gedaan naar een oorspronkelijk hs., thans verloren, gelukkig nochtans overgedrukt 't jaar 1510 bij Martijn Flach te Straatsburg).

Als nu de kunstlievende en letterkundige Margaretha van Oostenrijk dien tekst waarlijk goedvond om hem te doen overboeken door den vermaarden Horenbout, is het reeds een bewijs dat *Hortulus Animae* een stuk van bedied was. De hedendaagsche uitgevers beoogen weliswaar eerder zijn zeldzaamheid en zijn liturgische en letterkundige weerde. het waarachtig eenige overblijfsel van een verdwenen oorspronkelijken tekst bleef daarin immers behouden. Doch zijn innerlijke weerde staat hooger nog; immers de duitsche bewerking van Sebastiaan Brandt *die das niet het eenig overblijfsel* van een oorspronkelijk werk is, blijkt er enkel 'n omwerking. En als alzoo een omwerking door

deskundigen van dien tijd ongemeen hoog werd geschat des nog belangrijker zal dus het oorspronkelijke geweest zijn, waarvan juist de samenstelling hier bij vergelijking met de omwerking kan worden vereenzelvigd.

Een volledige gedrukte tekst van *Hortulus Animae*, en die het oorspronkelijk werk wedergeeft, bestaat nu dus tot heden nog, alhoewel hij gelijk deze van Straatsburg, slechts een afdruk is van een middeleeuwsch handschrift.

Sebastiaan Brandt geeft voor hoofding: *Der Selen Gärtlin*. Onze uitgevers stelden in hunne aankondiging '*Gaarde der Ziel*'; doch op den omslag der uitgave lezen wij '*Zielentuintje*'. Een oud vlaamsch hs. (een overzetting dus) welke we eens bezaten doch nu verloren ging met den oorlog, even ook een ons toebehoorend en welbewaarde drukwerk der XVP^{e} eeuw geven: '*Der Sielen Bogaert'.*

Der Sielen Bogaert is het grootste gebedenboek en wel het merkweerdigste, in de middeleeuwen voor de wereldlijken bestemd. Gezien zijn omvang en diensvolgens zijn hoogen prijs of geldenisse moet hij nog al zeldzaam geweest zijn, want nooit van meer dan één overgebleven hs. ('t mijne evenvermeld) hoorden wij gewagen. In de XVIe eeuw wierd *Der Sielen Bogaert* gedrukt, waaraf wij hier ons gezeiden volledigen afdruk hebben. Ongelukkiglijk ontbreken mij titel en tafel; de tekst is van einden te orden ongeschonden, en sluit met den gewonen boekvasten aanvoeg: '*Den almachtigen eewigen goeden Godt, Maria der ghenaden Coninginne ende al dat hemelsche heyr, tot lof ende eere, eyndt dat Hortulus Amimae*'.

De tekst van dien oordruk is van woorde te woorde de zelfde als mijn gezeide vlaamsch hs., dat nu wellicht den weg naar den Oosten is ingeslegen[(1)]. In het vierde

(1) Dit handschrift besloeg 248 bladen (vóór- en aarkant), ook juist het getal der bladen van *Der Sielen Bogaert* nl. van mijn eersten oordruk; een later drukwerk (welk ik insgelijks in handen gehad heb uit de verzameling van wijlen K. de Gheldere), beslaat 262 bladen.

In dat getal 248 van 't hs. zijn niet begrepen 1°/ de jaarwijzer met de maanden en de heiligen (kalender), 2°/ de tafel; beide zonder blad-merken.
Het hs. was 10 centim. breed op omtrent 15 lang. Geschrift einde 1400 met roode aanvangletters hier en daar in den tekst, geene versieringen; geen aanduiding van vroegere bezitters.
Omslag: perkament op kartonpapier - uit lateren tijde -. De kalender vooraan had veel leemten gelijk hier en daar ook mijn even genoemde oordruk. De tafel aan 't einde was volledig doch er ontbrak een wit blad heel van achter, 'k Had het gekrogen, met nog eenige oude boeken van minder gehalte, van eene boerin van Moorslede nu overleden. Daar ik nooit een hs. van *Der Sielen Bogaert* gevonden heb, denk ik dat dit mijne het eenig-overgeblevene was. Wat de twee oordrukken betreft, mijn eerste oordruk (10 cm. × 14 cm.) heeft een groot getal houtsneden die juist dezelfde zijn als die van den tweeden druk (10/16) (K. de Gheldere's) maar ze zijn meer versleten, doch mijn zoogezegde oordruk heeft boven ieder maand des dagwijzers een eigenaardige verbeelding. Alzoo verbeeldt October 'den wijnoegst': links prest men den wijn; rechts giet men de vaten vol. (Een bewijs dat men nog te dien tijde alhier wijngaarden kweekte?)

deel, nochtans dat betrekking heeft met God en zijn heiligen zijn er in den druk nieuwe heiligen bijgevoegd die in het handschrift onmogelijk konden staan; hetzelfde in Sebastiaan Brandt's omwerking waar daarbij nog de heilige 'Veltin' gevoegd is geworden.

Der Sielen Bogaert, als 't oud oorspronkelijk latijn, is verdeeld in 5 deelen, met kalender vooraan en register alachter.

Het eerste deel begint met '*de vier Beginselen der Evangelien*' en geeft daarna '*de zeven Ghetijden nae de seven daghen der weken*'.

Het tweede '*houdt in veel schoone ghebedekens om des morgens en tsavons te lesen, met de seven psalmen der Penitentien van David, ende Letanien met ghebeden der oude vaderen*'.

Het derde deel '*van den heylighen Sacrament der Biechte ende des Lichaems Christi*'.

Het vierde '*gestelt op de heylighe drievuldicheyt ende Gods heylighen, oock op de principaelste Feestdaghen der heyligher Kercken*'.

Het vijfde '*voor ghemeyne ende Sonderlijcke zaken, oock voor cranken en dooden*'.

Nu zullen wij nagaan wat de duitsche bewerking van de vijf oorspronkelijke deelen behouden heeft.

Van het eerste deel heeft Sebastiaan Brandt '*de vier Beginselen der Evangelien*' en wat erger is de zes eerste '*ghetijden*' achtergelaten om met de '*Ghetijden*' van den zaterdag - deze van Onze-Lieve-Vrouw - aan te vangen. Het tweede deel, alsook het derde heeft de bewerker in den doodboek gelaten, en uit deze twee deelen heeft hij hier en daar een gebed, ook de zeven boetpsalmen overgenomen om ze waar het niet te stade kwam in het vierde deel in te lasschen. Het vijfde deel geeft hij getrouwig weder.

De eerste druk van Martijn Flach of de omwerking van Sebastiaan Brandt laat dus in dit opzicht veel te wenschen over.

Nog ware er na te speuren of het wel Flach en Braadt, of niet liever een vroeger afschrijver van het handschrift *Hortulus Animae* zal geweest zijn die 't middeleeuwsch oorspronkelijk stuk verminkt heeft. Immers met de verspreiding der boekdrukkunst hadden de ‘afschrijvers’ en ook de ‘verluchters’ te worstelen tegen twee ernstige, schier onoverkombare moeilijkheden.

De gedrukte boeken wierden al langs-aan goedkooper, en aan een anderen kant waren de gedrukte boekstaven keuriger en veel regelmatiger en zuiverder dan de geschrevene. Om dit te bemiddelen konnen de uitgevers niet anders uitverzinnen als vooreerst den inhoud der boeken wat verkorten en dan van de ‘verluchters’ een keurig bijschrift op hunne printen eischen. Dit wierd voor het eerste hier en daar gedaan en voor 't tweede kan men bestatigen dat sedert het einde der jaren 1400 tot het laatste tijdstip der oude verluchtkunst de geschreven bij tekst al de andere tijdstippen in zuiverheid en keurigheid vooruitstreeft(1).

Het kan dus wel gebeuren dat de tekst, door Brandt benuttigd en gedrukt bij Flach, reeds te voren verkort en verbeterd, verminkt dus was.

Zoo het den lezers aanstaat, zullen wij bij gelegenheid het een of het ander brokstuk uit *Der Sielen Bogaert* voor Biekorf bestellen. Intusschen ware het aangenaam te vernemen dat er nog oude afdrukken van dit werk zouden bestaan, al waren zij ook onvolledig of gewijzigd.

J.V.

(1) Om daarvan overtuigd te worden behoeft men maar een handschrift met ‘verluchteriën’ gade te slaan vóór de uitvinding der drukkunst verveerdigd. 1° Nemen wij b.v. uit het getijdenboek van Milanen, waaraan de grootste verluchtschilders van het Westen gewrocht hebben, bladz. 93: ‘Het doopsel van Christus in den Jordaan’. De verluchtschilderij is van Hubrecht van Eyck, en het geschrift van een andere hand. Voorstelling on landschap zijn overheerlijk en een meesterstuk van een schilderij weerd; doch hot geschrift steekt niet weinig af; men zoude het willen weg weren. Zoo gebeurde 't gemeenlijk. 2° Het verminken van vroegere handschriften, kan men meest bespeuren in de geestelijke boeken zooals de *Aurea Legenda*, waar veel uitgelaten wierd; en de *Passieboeken*, waarvan de gedrukte teksten beter en vollediger den ouden tekst wedergeven dan de geschrevene na de uitvinding der drukkunst.

[Nummer 7]

O Leeuw der Gulden Spooren

Vervaarlijk is 't geweld...

Dat vinnig

het kittelt Vlaanasche ons bloed ten strijde!
Verwinninge ons verblijde! Schept, Vlamen, Vlaamschen moed!
G. GEZELLE

Roeierslied

De spieren spannen op het spaan,
De stuurman roept: geeft acht!
Wij roeien op den morgen aan
Uit duisternis en nacht.

De baren
verzwaren
de trage vaart
Al bruischende alom, alrond;
De winden
verzwinden
bij dageklaart,
Dra kriekt er de uchtendstond!
Wij roeien op den morgen aan
Uit duisternis en nacht.

Een forsche snok, een norsche zwaai,
Daar schemert 't morgenlicht!
En tammer buist het stormgewaai,
De haven rijst in 't zicht.
De branding zuigt aan doch wij naken strand,
Wij schieten de klip voorbij.
Ons duurbare scheepje heet ‘Vlaanderland’,
De roeiers zingen blij:
‘Een laatste snok, een laatste zwaai
En Vlaanderland haaft vrij!’

J.S.

Oortijdsch Belgenland

Het Chellestijdvak

Het Chellestijdvak is het onderwerp dezer bijdrage[1]. Het wordt aldus genoemd naar den name eener kleine stad in Seine-en-Marne, waar de overblijfselen van dit tijdvak het best werden waargenomen.

Het wordt ook het vloedpeerdtijdvak genoemd. 't Is het eerste oortijdsch tijdvak: toen leefden vermoedelijk de eerste bewoners van Europa en van ons vaderland.

(1) J. DÉCHELETTE, *Manuel d'Archéologie.* I. *Archéologie préhistorique.* Paris, 1908, bl. 35-76. - G. et A. DE MORTILLET, *La Préhistoire.* Paris, 1910, bl. 131-151 en 556-596.

't Is ook het eerste tijdvak eener lange tijdruimte, welke de oude steentijd genoemd wordt.

Wij zullen eerst zijne kenmerken bespreken. Daarna zullen wij de belgische woonoorden van dit tijdvak bekend maken[1]. Dan zullen wij een woord zeggen over de levenswijze onzer eerste en allervroegste voorouders.

***

Het Chellestijdvak is gekenmerkt door zijne ligging in een bed van keigerol, in de oudste en onderste lagen van het vierde aardkorstelijk tijdvak[2].

Zijne eigene dierenwereld kenschetst het verder; men treft de overblijfselen van dieren aan, die in eene zachte en warme luchtgesteltenis leefden; de voornaamste zijn *Elephas antiquus*, het Mercksch neushorendier en het groot vloedpeerd, aan hetwelk ditzelfde tijdvak ook zijnen naam ontleend heeft.

Wanneer leefden de menschen van het vloedpeerdtijdvak?

't Wordt daar nog over getwist, doch de geleerden die best ingelicht schijnen en de zaken nauwkeurigst onderzochten meenen te mogen bevestigen dat het Chellestijdvak even den laatsten ijstijd voorafging, en in de laatste tijdruimte past welke de beide laatste van de vier ijstijden van elkander scheidt[3].

Het Chellestijdvak bezit ook zijne eigene, kenmerkende werktuigen, die meest van keisteen gemaakt zijn,

Het meest bekende is de zoogenoemde vuistknol.

Deze keisteenknol is langs beide zijden grof gekapt. Zijne grondgedaante is amandelvormig; het dikste uiteinde is geschikt om in de hand gevat te worden; het andere uiteinde is wat scherper.

(1) *Le Chelléen belge*. In *Ann. de la Société scientif, de Bruxelles*, 35e jaargang, 1910-1911, bl. 234-248.
(2) Vgl. *Biek*. 1920, XXVI, 134-137.
(3) *Bielorf*, 1912, XXIII, bl. 193. - H. OBERMAIER, *Das geologische Alter des Menschengeschlechts*. In *Mitteilungen der geolog. Gesellsch, in Wien*. III, 1908.

Deze grondgedaante komt minder of meer in vier gedaanten te voorschijn:

1° Daar zijn grove, amandelvormige bijlen: met de beide langste kanten kon men kappen en zagen, snijden en krabben.

2° Daar zijn eivormige bijlen, met dewelke men hetzelfde werk kon verrichten.

3° Men vindt ook schijfvormige vuistknollen, welke men als hamers of slingersteenen kon bezigen.

4° De langwerpige, spitsvormige bijlen konden dienen om te booren of als wapen om te steken. Met de scherpe zijden kon men ook snijden.

Men meende eerst dat de vuistknol het eenig werktuig was der menschen van den Chellestijd; een nauwkeuriger onderzoek heeft tot de ontdekking van verder klein gerief geleid.

Daar zijn splinters met eene spits om te booren, kanten om te snijden en eenen kerf om af te ronden; - splinters zoo geschikt en bewerkt dat men langs boven kan duwen en langs onder kan snijden; - driehoekige splinters met verschillende snijkanten; - splinters met spitsen om te booren; - splinters met eene zijde om ze vast te grijpen en eene tegenovergestelde zijde om te schrepen.

***

Nu een woord over de belgische woonoorden van het vloedpeerdtijdvak.

Men treft in Belgenland zulk geene bepaalde, leegliggende bedden van keigerol aan, met een overvloed van kenmerkende vuistknollen, zooals men die in Frankrijk in de groeven van Chelles en St Acheul tegenkomt, in de oudste aanspoelingen van de Marne en de Somme, vereenigd met de dierenwereld van *Elephas antiquus* en zijne tijdgenooten eener warme luchtgesteltenis.

't Zullen toch wellicht eenige zijscheuten van de stammen, welke de boorden van de Marne en de Somme bewoonden, tot in de vallei van de Trouille gekomen zijn,

want in de vallei der Trouille liggen de dorpen Spiennes en St Symphorien en op het grondgebied dezer gemeenten treft men diepe en uitgestrekte groeven aan van phosphoorzure zouten, in dewelke er van de onderste grintlagen van het vierde aardkorstelijk tijdvak waarneembaar zijn. In de groeve van St Symphorien werd er nog gewerkt toen wij ze in 1910 bezochten. Deze van Spiennes is verlaten. In eene der onderste grintlagen dezer beide groeven, heeft men eenige vuistknollen, eenige amandelvormige bijlen van het Chellestijdvak, met eenige kleine lemmers en krabmessen kunnen verzamelen, doch vereenigd met de dierenwereld van den mammouth(1).

Hiernevens eene schets van eene amandelvormige bijl in de verlaten groeve van Spiennes gevonden. Zij is 12 centimeter lang en 7 centimeter breed.

't Worden wel in 't Brusselsch Natuurkundig Muzeum nog vele vondsten uit de Hainevallei, in prachtige glazen toogladen ten toon gesteld, doch 't is klaar bewezen dat al die vondsten, afkomstig uit de omstreken van Binche, onecht zijn en door bedriegers aan den man gebracht wierden. Hoe zulke dingen in een groot staatsgebouw en in eene hoofdstad geduld worden, hebben wij nooit kunnen begrijpen. Tot nu toe zijn wij de eenigsten

(1) DE LOË. E. DE MUNCK, *Essai d'une carte préhistorique et protohistorique des environs de Mons*. In *Ann. de la Société d'Archéologie de Bruxelles*. IV. 1890. - E. DE MUNCK, *Note préliminaire sur des silex quaternaires découverts dans le Hainaut*. In *Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthropologie de Bruxelles*. Deel VI, 1887-1888, bl. 182. - E. DE MUNCK, *Observations sur quelques gisements préhistoriques de la région de Mons. Ibidem.* Dl. XIX, 1900-1901, bl. CXXVI-CXLIV. - J. FRAIPONT, *La Belgique préhistorique et protohistorique. Industrie Chelléenne*. In *Bulletin de l'Académie royale de Belgique*. Jaarg. 1901. bl. 829-830. - Ons oordeel over het Chellestijdvak in Belgenland werd overgenomen in l'*Anthropologie*, Paris, 1911. Dl. XXII, 1911, bl. 674. - De vondsten zijn te zien in het Jubelparkmuzeum en in het natuurkundig muzeum te Brussel.

in Belgenland, niet om het bedrog vast te stellen, maar om tegen die dwaze en onwetenschappelijke uitstalling onze stem te verheffen[1].

***

Wij kunnen ons eenigszins de levenswijze der menschen van het vloedpeerdtijdvak verbeelden.

't Is eene warme luchtgesteltenis: en op een vochtigen en heeten bodem, tusschen een overvloed van welige gewassen, die in zwoele gewesten tieren, bewegen groote kudden wilde beesten, vloedpeerden en neushorendieren, herten en buffels, reusachtige olifanten en vreeselijke sabel-katten[2].

Stammen van eenige jagersgezinnen zijn op de boorden van de breede stroomen gevestigd, die tusschen de wouden kronkelen.

Daar hebben zij eene oppervlakte uitgerood en op dien grond hebben zij hunne hutten van takkenbossen aangelegd.

Rondom dit woonoord ontsteken zij's nachts groote vuren om de wilde dieren te verschuwen; dit kunnen wij vermoeden, omdat diergelijke volkeren, die nu nog bestaan, dit plegen te doen.

Daar beloeren zij het wild dat naar den watervloed komt om te drinken. Zij doen 't in putten vallen; zij dooden het met hunne slingersteenen of met hunne vuistknollen, die zij wellicht soms aan eenen stok hebben vastgemaakt.

Als zij zelf niet bezwijken en 't gevaarlijk spel gewonnen hebben, dan gaan zij het stuk neêrgeveld jachtwild te keer met hunne vuistknollen, welke zij nu met de hand vastgrijpen en bezigen en de beste brokken sleuren zij naar hunne hutten.

Op de boorden van den stroom liggen er ook aangespoelde

(1) G. CUMONT, *Les poignards en silex belges, d'après M. Obermaier*. In *Bull. et Mém. de la Société d'Anthrop. de Brux*. Dl. XXVII, 1908, bl. XXVII-XLIII.

(2) *Machairodus meganthereon*. Uitgestorven dierensoort.

keibedden en tusschen die keien vinden zij de stof van 't gerief hunner wapens en werktuigen.

Soms verlaten zij hun woonoord; dan worden die hutten, met hetgeen er achtergelaten wierd, wel eens weggerukt door den stroom en in lagen van aangespoeld zand en grint begraven.

Dan zijn de mannen van de negentiende en de twintigste eeuw gekomen en die karige overblijfselen van de beschawing der eerste menschen van Europa, die zoo diep in den grond verscholen zaten, zijn weder aan het licht gekomen.

Kent men geraamten van menschen van dit tijdvak en kunnen wij een oordeel uitspreken over het lichamelijk maaksel onzer allereerste voorouders in Europa?

Met volkomene zekerheid, neen.

Men spreekt veel van het kakebeen van Mauer door Schötensack, in dit dorp bij Heidelberg, in October 1907, in eene zandgroeve, 24 meter diep in den grond gevonden. 't Is 't kakebeen van den *Homo Heidelbergensis*[1].

Indien het van een mensch voortkomt, - want er zijn geleerden die eraan twijfelen -, 't is alleszins ouder dan het Chellestijdvak en 't behoort tot een slag van menschen en tot een tijdvak van dewelke er nog geene sporen bekend en zijn.

Men spreekt ook veel hedendaags van den mensch van Piltdown in Sussex, *Eoanthropus Dawsoni*[2].

Daar heeft M. Dawson, in keigroeven, in de onderste lagen van het vierde aardkorstelijk tijdvak overblijfselen van menschenbeenderen gevonden, - echte fossielen -, want ze dragen sporen van een verblijf in den grond die aanwijzen dat zij bij 't vormen van die lagen erin begraven wierden.

(1) Dr HUGO OBERMAIER, *Der Mensch der Vorzeit*. Berlin-München-Wien, 1912, bl. 331 en 346.

(2) M. BOULE, *La Paléontologie humaine en Angleterre*. In l'*Anthropologie*. Dl. XXV, 1915, bl. 1. - Ontledingen van Engelsche en Amerikaansche boeken in l'*Antropologie*. Dl. XXIX, 1918-1919, bl. 564 en volg. verschenen in Januari 1920.

Dit geschiedde in den zomer van 1912 en in den winter van 1915.

Den eersten keer vond M. Dawson stukken van eenen schedel en een kakebeen.

Den tweeden keer vond hij twee stukken van eenen anderen schedel en eenen tand.

Met die stukken aan malkaar te doen en met plaaster heeft M. Smith Woodward schedels verveerdigd, maar 't wonderste is dat het kakebeen bij den eersten schedel gevonden, niet en past op dien schedel, want het is het kakebeen van eenen Sjimpansé, en de tand bij den tweeden schedel gevonden schijnt ook een aaptand te zijn.

Leest over dit wonder geval eene bijdrage, genaakbaar voor elkendeen, van Pater Tailhard de Chardin in de *Revue des Questions scientifiques* van 20 Januari 1920.

De meeningen verschillen: de eenen aanzien het kakebeen van Piltdown, algelijk als toebehoorend aan den *Eoanthropus* van Dawson; de anderen zeggen dat dit onmogelijk is; zij aanzien het kakebeen als dit van eenen aap dien zij noemen *Troglodytes Dawsoni*, of in Amerika *Pan Dawsoni*, naar den naam van den vinder.

Die schedels, het kakebeen daargelaten, zijn echte menschenschedels; ze trekken op deze van de Australiërs en ze staan veel nader de hedendaagsche, dan de vermaarde schedel van Neanderthal en de andere bekende schedels van het mammouthtijdvak.

De schedels van Piltdown behooren tot het Chellestijdvak, want in die lagen, in dewelke zij aan het licht kwamen, vindt men voorwerpen van dit tijdvak.

J. CLAERHOUT

HET IS VERBIJSTEREND te *constateeren* hoe *frivool* de *publieke opinie* is, zoo lees ik in mijn ‘internationaal-vlaamsch’ dagblad; dat zal zijn in zake 't verontvlaamschen van 't vlaamsch! Nooit meer lees ik ‘dam’ ‘voorland’ ‘wandelpad’ enz., maar *trottoir*. Nooit meer de ‘vaart’, 't *kanaal*. De nieuwe ‘penningen’ tewege zijn *jetons...* enz. enz. Deze woorden zijn geen fransche zie'-je, maar ‘internationale’! En de kleêrwaarster des Pauzen heet ook om deze reden zijn *garderobière...* althans in ‘het’ vlaamsch!

MOORD.

Zonne gij die 't al omvademt

Zonne gij die 't al omvademt,
al beweldigt, al verblijdt, die
glimt en gloeit, en glanst en glinstert,
hooge praalt, en leege schouwt op
al dat gij bezielt, op
al dat u beneên van doen heeft. -
- Zoete zonne,
gij onmisbaar voor de wereld,
gunst van Hem, die
oorsprong was van al dat goed is,
beeld van God, Gods werk, en
werktuig in zijn handen. -
- Zomerzonne,
die nu 't killig steen komt warmen,
en versier zet op ons puinen! -
licht en leven is en blijft 't ver-
heugend kenmerk van uw aanschijn.
- Toch, o zonne, kunt ge wreed zijn,
wreed met wroede vriendschap,
en nu rooft ge wat ge jundet,
zuigt ge zoenend 't leven weg, uit
't bedde van dien landgracht(1)
waar 't 'geschut(2) de diepte vulde, en
't halfgevulde weêr verdiepte. -
- Dáár, o zonne, wordt uw stralen
wordt uw kleisteren
onbermhertig moordgeprikkel
tusschen 't boordgroen
waar ge vroeger 't loven wektet. -
- Met uw laaiend lichtvermogen
spreidt ge minzaam

(1) Bij de verwoeste hofstede van Norbert *Feryn-Lootvoet*, te Nieuwcapelle.
(2) 't Oorlogsgeschut van den *Duitsch*, dat van over den Yzer, uit *Merckem, Woumen* en *Clercken*, ons zoo vreeslijk geteisterd heeft.

rampe en rouwe op 't broos bestaan van
lieve vischjes,
blanke bliekskes, gansch tevreden
met hun onbeduidend kleinzijn,
met hun nederig onbespeurd zijn,
- waarborg voor geruste dagen. -
En ge zocht ze, tusschen 't blomkruid,
en ge vondt ze, d'arme diertjes,
onlangs vrij, zoo
prettig en zoo klibber nog, zoo
ingelukkig!
Zij die nu met angst gevoelen
dat het peil zakt,
dat de diepte krankt, de
wijdde en langde krimpt van
't water dat hun overschiet als
laatsten toevlucht van hun leven. -
- En dat water, ach! ge moet, ge
wilt het hebben,... zuipt het uit, zoo
loos en boos en zonder dorst, al
bliksemen ongenadig
in en om dien redplas. -
En daar wemelen
- langsom nauwer ingesloten -
ons bedrukte ons kleine schepsels,
wers en walgend van hun leefvocht
dat vermeurde
dat ontkracht wierd en vergoord is
bij de veelte en bij 't geweld doen.
- Kokermuilend danst ge zonne,
welgezind, op
't mierlen van hun kopkes. -
- Wie beschaft hier,
buiten 't weten van de wereld,
wie beseft, bij *zomervreugd*, dat
treurspel in dien landgracht!
.....

Na twee dagen, zie 'k de lijken,
met daartusschen
deze nog die 't overleefden,
smekkend naar wat hun ontbreekt, naar
laving, laving,
krachtloos roerend
op dien blooten, op dien bruinen
uitgedroogden leemgrond;
- slagveld zonder strijdgerucht, en
doodsnood zonder hulpe! -
Botte zonne,... lijze en langzaam,
ongevoelig, speelt ge nog in
't goud en 't zilver van hun kleedjes.
.....
Uit het kophaar
van nen oude grijsden bolaard,
- breedgesplet van
aan zijn hoofd tot aan zijn teen... vier
musschen, bedelend en begerig,
mikken op mijn weggaan. -
- Nooit 'n vond dat vedervolk zulk
onverwacht, zulk heerlijk voedsel.
.....
Trage, treurig, trok ik huiswaarts.-
- In mijn ziele zonk de zonne,
liet heur stralen spreken:
‘Vriend, hoe kunt ge mij weêrzien toch!
Uit mijn herte en uit mijn oogen
lacht mijn liefde.
Nooit 'n kon ik vreugde scheppen
in de dood van eenig wezen;
wetten volge ik,
wetten die mijn licht bestieren. -
Mocht ik land en weide
ros en rundvee
blomme en bogaard
laten kwijnen?... ging ik voort, ge-

blinddoekt deur den hemel dolen,
bij dat lang verachterd blijven
van den akker?
kon ik wel den mensch versteken
voor die zwemmende nietelingskes?
zou 'k gestadig
mijn ontsmettend licht ontzeggen
aan de zieken, aan de kranken,
wachtend naar mijn warme komste?
zieken die vol hope nu, en
in de schauwte van hun huisdak,
onder 't loof van d'oude linde,
voelen dat hun bloed vernieuwt, en
dat hun herte weêr gezond wordt? -
'k Liet ze worstelen, al die bliekskes,
al die wellige waterwiemkes,
'k lei ze machteloos op hun sterfbed,
'k liet ze doodgaan
eer ze later ondervonden
wat de wereld meêbrengt;
en op voorhand, stil, voorzienig,
kwam ik hun gezin onttrekken
aan de muil van snoek en paling,
aan den gruw van 't netgebreisel,
aan het spokkend
uitvaartlied van panne en rooster.
- Dood nu, vóór ze, bitter klein nog,
wisten schier wat leven is, en
met hun dood het leven steunend
van die zwervend
dagelijks moet zijn aas gaan zoeken.
- Looft Gods wegen in mijn werken,
looft zijn wijsheid in mijn oordeel'.

A. MERVILLIE
Nieuwcapelle, 1920.

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

(Vervolg van bladz. 106)

Beeld u een keer in dat het stikkend heet is, en dat ge een beetje buiten zit, en dat ge in 't gezegend jaar 19 zijt, en dat ge op de slagveldstreek zit niet verre van den Yzer. Stille zit ge daar plannen te maken voor 't effenen van uw land, hoe uw huis zal zijn, en van vervlogen tijden. En ge zijt met uwe gebeurs en huisgenooten aan 't klappen. Al met eens springt er een recht: gebeten, dweers door kleers en al. 's Anderendaags een leelijk gezwollen been. Daar vliegen met dozijnen de daders. Zie dat moet ik hebben. Op een eerste zicht: 't zijn pauwen of dazen. Jamaar ze zijn veel schooner! Geluwe ringen op 't achterlijf, zwarte driehoekige plekken, en gelijk een zon op de zwarte vleugels. Een mugge zingt bij heur naderen, de pauwen gonzen bij hun vlucht, maar deze steekt heur snuit door vel en vleesch, bedekt of onbedekt zonder gezang en zonder gegons. Gelijk bij de muggen zijn 't enkel de wijfjes die zoo boos driftig menschenbloed begeeren. 't Is naar mijn beste de *Chrysops coecutiens Linn.* of blinde goudoogpauw. In 1920 werden zelfs menschen gesteken al op den tram zitten, maar talrijk waren de goudoogen niet meer, en in 1921 waren ze naar elders verhuisd om er de vierde plaag[1] van 't land der Pharao's te verbeelden, en met hun violette oogen te lonken naar menschenbloed.

* * *

Voor 't laatste moet in de insectenwereld gekeken worden naar de enkele vlinders die den oorlog overleefden. Eere wien eere toekomt! Een pracht van een vlinder: vleugels met bruinroode bovenzijde, op elken vleugel een geschilderd oog op den voorrandshoek; de voorvleugelooge geluw met een helderblauwen kring, de achtervleugelooge blauw bestoven met donkergeluwen rand. Elke vleugel

(1) Uitt. VIII. 24.

heeft een uitspringenden tand. Als de *Vanessa 10 Linn*. of dagpauwoog zijn vleugels toeslaat vliegensmoe, ziet men dat de achterkant zwartachtig grijs is. Vele van die soort zag men op en rond de bloemen wiegelen en 't zal u niet verwonderen daar er vele brandnetels waren, en dat zijn rups smaak vindt in dat kruid. De twee andere vlinders in 't verwoeste veld zijn gebroeders: de *Pieris Brassicae Linn*. of 't groot koolwitje met zwarten rand op den hoek der bovenvleugels, en wit elders, buiten bij 't wijfje dat twee zwarte ronden heeft, en de *Pieris Rapae Linn*. of 't klein koolwitje, doch deze laatste in kleiner getal. Wie zijn koolen bezorgde kon ook veel meer blauwachtig groen behaarde rupsen vinden van het groot koolwitje, dan de kleinere onbehaarde groene rupsen van de *Pieris Rapae*.

In de eentoonigheid der vlakten, langs de bloemende kruiden brachten zij toch leven bij, en leven in vreugde, waar vreugde zoo zeldzaam was.

Gij wentelt alleszins, onvolgbaar bij der ooge, omhooge, omleege nu, nu wederom omhooge; en, valt ge op eene blom, met beide uw' vlerken toe, nog nauwlijks hebt ge een zeupke uit haren kelk gezopen, of weerom op de vlucht, met beide uw' vlerken open, zoo schijnt ge uw' ruste al moe[1].

M. VINCK

Kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden van Guido Gezelle

(Vervolg van bladz. 138)

Brief.

Gezonden ter vertroosting aan zijnen welbeminden volgeling Edmond Van Hee.
Hoe heerlijk van vers en hoe roerend, zelfs voor hem die met de omstandigheden niet

(1) G.G., *Jaarkrans*, 'Pieris Brassicae Linn.'

bekend is waarin deze brief werd geschreven, met die prachtig dooddroevige verzen:

O kind wat heeft de bittere kelk toch bitters in Waar uit de mensch van kindsbeen af het sterven drinkt!

Hierop volgt onmiddellijk een andere: *Hoe vaert, hoe vaert gij nu, mijn kind*. (Zie volgende stuk).

Zekeren morgen kwam Prosper Van Langendonck uit Brussel, mij op mijn leeraarskamertje bezoeken te Kortrijk. Seffens bij zijn binnentreden vroeg hij *Gedichten, Gezangen en Gebeden*: ik gaf ze hem en hij verklaarde dat hij nu eerst geheel en gansch Gezelle begrepen had, hij had den meester gezien in een nieuw licht, den eenigen waren Gezelle, te weten den gevoelsmensch: die, omdat hij priester was, zijn hert onder zijn voeten had gelegd en trapte erop dat het kraakte, maar die bleef *mensch* spijts alles; en uit dat gedwongen hert scheurden soms de liefdekreten, machtiger dan hijzelf, ze ontsprongen hem, maar hij breidelde weer die onstuimige stormers en deed ze schuilgaan in zulke verzen als *Dien Avond en die Rooze*, en en dit stuk hier voorhanden en menig andere: waarin er dus oneindig veel meer zit dan de beteekenis van een gelegenheidsgedicht.

Van Langendonck las ze mij voor, zóó geroerd dat zijn oogen vol tranen stonden: zoozeer om zijn ontdekking zelf als om de bevestiging die uit ieder vers hem tegenklonk: algemeen menschelijke liefde. - Zeker! en waarom niet, maar dat Gezelle ze in zulke versjes stak was geen gewild schuilgaan met zijn geweten: dat hij, zooals men 't noemt erotisch had kunnen dichten, is nog daarmee niet bewezen, maar dat hij het alleszins niet wilde, dat staat vast.

Hoe vaart Gij?

Nog een brief.

De dichter heeft bij 't uitgeven eene strophe - niet de schoonste - laten wegvallen.

Achter de verzen:

> dan is 't op u
> da'k peize, hoe vaart gij nu?

kwamen de volgende verzen:

Welaen
In 't boot
'n Hebt gij nood
Als wind en wagen en water stoot
Dat men een helpend hand u bood
En zeide kom aen land!
O kind hoe vaert gij nu?
Wellicht en zal 'k noch mast noch iet
Meer zien van 't schuitje, en 't lied
Dat onze ziel te zamen zong
Ik zing 't en gij zongt het 'Mon'n!
Zoo ver van mij misschien
En ik zoo ver van u
Hoe vaert gij nu?
En... zal 'k u wederzien?

Daarna gaat het verder:

Het zij gij Noord- of Westerwaart...

Dit gedicht werd aan Edmond Van Hee opgedragen 'op Onze-Lieve-Vrouw-ter-Snee - A.D. 1860', 't jaar als Gezelle het College moest verlaten. 't Is een afscheidsgroet. En de jongen schreef er een lang antwoord op: 'Hoe da'k nu vare'[(1)].

To a Friend.
Den 24^{en} Maart 1862.

Was een stukje in 't Engelsch dat Gezelle zond aan V. Oye - deze vertaalde het in Vlaamsche verzen en zond het terug naar den meester met zijnen dank en de uitdrukking van zijne warmste genegenheid en het verzoek om zijne vertaling in *Ged. Gez. en Geb*. geplaatst te zien, zonder den naam van den vertaler.

'Mijn inzicht was niet van onder den titel "*Aan een Vriend*" mijnen naam te laten vermoeden, maar ik had er lust toe een perelken *ter uwer vereering* ten tooge te stellen; en dan, het was mij streelend en zoet te mogen verhopen al de poeziebloemen die Gij mij schenken wildet in 't een en 't zelfste busselken te zien samensnoeren, en zoo, tevens met genoegen en secretelik eens later te mogen

(1) Zie *Biekorf*, 1913, XXIV, 281-282.

zeggen dat ik, alhoewel verre van u en van de plaatse waar uwe verzen gedrukt worden, ten minste ook, als vroeger, een handjen hebbe toegestoken aan de oprigting uwer gedenkzuil. In alle geval, mijnheer, aanveerdt gij ofte niet mijn voorstel, uw engelsch handschrift behoude ik voor immer....'

Van welk gedichtje is er hier spraak? In de eerste uitgave komt geen een stuk voor onder den titel: 'Aan een vriend'.

Uit Leuven, Onbevl. Ontvangenis 1862, de volgende regels van Van Oye:

> 'Bestaan er geen nummers meer van het *Vlaemsche Land* van NEUT waarin gij die twee gedichtjes geschreven hebt: *Wat comet al vander haeghen*? en dan nog een ander wiens titel mij niet te binnen komt. Ik maak eene verzameling van al uwe verspreide gedichten'.

Van die verzameling is nooit iets geworden, maar welke zijn die twee stukken?

Uit Thorhout 14 April 1863.

> 'Wanneer komt uwe "*Paeschkeerse"* uit'?

Poucke.

Hendrik Van Doorne met zijn broer waren leerlingen van Guido. Hendrik werd engelsch missionaris in Southwark en later bij de familie Weld op West-Lulworth. Zijn broer werd notaris te Poucke in het ouderlijke huis. Gezelle was vriend van den huize bij de Van Doorns en menig gedicht werd hun opgedragen, onder andere: *Hoe zoet is 't tusschen broederen twee*.

En op den familienaam Van Doorne zinspelen de volgende versjes die ik vond op een los bladje papier tusschen veel andere:

> G'hebt alle andere deugden g'hebt nen
> alderschoonsten name maer
> hij bediedt nen felgebekten
> stekelstamden tronk voorwaer.

Van de moeder der Van Doorne's geldt het volgend kleengedichtje:

Heil u moeder
moeder, moeder
'k heb u éénen keer gezien
en 'k en zie u
moeder, moeder,
nimmer weder meer misschien
dan in 't hert, o
moeder, moeder,
en den edelen oogenstrael
van uw kind, o
moeder, moeder,
in zijn herte en in zijn taal!

Hoe licht is toch de sparke vier.

‘Gustaf had, toen hij een jongen was, altemets eene vreemde ontsteltenisse, eene benauwdheid: alle lichten werden millioenen keer grooter! Ne keer ontwaakt hij in zoo'n toestand nevens mijn bed. Wij loopen, naar wie? Naar wie zouden wij loopen? 't En kwam niet eens in ons gedacht van naar den surveillant te loopen die sliep op onzen dortoir, maar wij doolden naar den 4^{den} dortoir waar Gezelle bewaker was. Hij stond op en sloeg licht, maakte vier en bleef met ons totdat de aanval over was. 's Anderendaags kregen wij hier deze verzen. Maar 't en is er niet geheel, er waren nog vele verzen bij die 'k heb overgeschreven, maar ze zijn ievers weg’ (H.V.).

Hier zijn ze:

Herinnering aan den nacht na
Onzes Heeren transfiguratie, 't jaar O.H. 1858.
Aen Hugo Verriest, Eugeen Van Oye en Gustaf Verriest.

De 32 eerste verzen in het handschrift zijn dezelfde als in den uitgegeven tekst: op vers 32: *naar mate en recht en redelijkheid*! volgt in 't handschrift:

Hij gaf mij zijne milde hand
Zij dank! Zij nogmaals dank, verstand
Een sparke van zijn stralend vier
Een weerglans van zijn wijsheid, schier
Maar half erkend nu, dikwijls eer
Vergeten en veracht, en - meer
Dan schandelijke laster! - dwaas
Geloochend en ontkend, Eilaas!

Gij drie, den naam van vrienden weerd,
Mijn vrienden! weet, mijn hert begeert

en hier gaat de uitgeg. tekst voort:

Geen ander lamp of licht voor mij
Dan dat aen 't licht ontsteken zij
Van Jesus' Sacramentaltaer
Daer brande 't ende 't sterve 't daer.

hier weer het handschrift:

Daer brande 't Gij wier manlikheid
Der volken een gezant bereidt
Den hemel eenen burger, - Gij
Die - nooit te dikwijls - aen mijn zij
In mijne ziel de ziele spreekt
Die door uw stralende oogen breekt
En gij, die nauwliks boven 't wied
Gij, zwakke plant, de zonne ziet
Maer wassen zult - welhaest misschien,
God geve 't, boven ons gedrien.
En ik die vriend en priester, en -
Dat hope ik - ééns uw Broeder ben:
Vier wieken en één vlamme maer
Zoo blake en blinke onz' lampe, dáér,!
Dáér waeit er nimmer wind die fel
Het flikkren van de vlam ontstel'
Daer sluipt geen spook te middernacht
Daer faelt de helsche en alle kracht,

vier verzen van den gedrukten tekst:

Daer dwaelt het licht nooit, ende 'n leidt
Ons nievers dan naer de Eeuwigheid
Des lichts, waeraen geen duisternis
Geen schaduw noch geen uitgaen is.

en 't handschrift heeft verder:

Doch, hier, aleer de lampe koud
Geen olie en geen licht meer houdt
En de edele ziele, losgelaeid
Van 't lichaem, naer den Hoogen waeit,
Alhier waer vreugde en droevigheên
Te saâm gesmaakt, te saâm geleên,
Te saâm onthouden, mogen, ach!
Verblijden menig droeven dag, -
En iedren keer dat mijn gedacht
Het beeld ontmoet van gisternacht,
Ik peize op u, op wien peist gij?
Ik bid voor u, ach bidt voor mij!

J.C. Heri, Hodie, Ipse et in saec^{a}. Rousselaere, St Cajetaensdag, 7 Aug. 1858.
(*'t Vervolgt*)
C. GEZELLE

Mengelmaren

't Barekleed van de Ypersche Schepenen

DIE IMMERS 'T JAAR 1303 VERONGELUKT WIERDEN.

Weledele Heer E. Coppieters Stochove handelt erover in de *Ann. Émul. Brug*. (1915-'22, LXV, 127-130 met afb.).

Hij herinnert - alleenmaar herinneren - hoe die moord van de schepenen geschied is, of, betergezeid, wellicht zal geschied zijn volgens LAMBIN in zijn *Verhael van den Moord van eenige Schepenen, Raeden ende andere inwooners der stad Ypre, gebeurd den 29^{n} en 30^{n} November 1303* (Ypre, 1831, 72 bl. in 8^{n}). Tegen sommige gezegden uit ditzelfde verhaal hadden WARNK.-GHELDOLF in 1864 (V, 73) en A. VANDENPEEREBOOM in 1880 (*Ypr*. IV, 157 vlgg.) menige bezwaren geopperd. Weled. Heer C. laat dit zoo.

Na den moord van de schepenen was allengerhand in S. Maarten's allejare op S. Andriesdag een dienst voor de slachtoffers in de gebruiken gekomen, zoogezeid tot in 1794. Deze dienst wordt door Weled. Heer C. in 't geheugen herroepen.

Werd die dienst niet hernomen na de Fransche Beroerten? Weled. Heer C. schijnt te zeggen van neen (bl. 127). Integendeel ED. VANDEN BOGAERDE (*L'Église de S. Martin à Ypres. - Ann. Soc. hist. arch. litt.... Ypres*, 1862, II, 256-289, met af bb.) -buiten Heer C.'s wete? - schijnt eerder te zeggen van 't doet en van zelfs totnog in zijn tijd (bl. 271).

Wat daar echter van weze, Weled. Heer C. in zijn opstel heeft het vooral op het ‘baerkleed’ welke in dat jaargetijde van dienst was. 't Was een oud en een kunstig, en dat maar daartoe 'n diende: ‘reparaturn’, hermaakt of hersteld [?] in 1628, alleszins een ‘van rood damast [“de satin rouge” zegt Ed. VdBogaerde, bl.270], omzet met groene boordekens, rondom zijn de waepenen van de gezeide schepen gebordeurt op eenen witten rand’ (*An Ém. ald.*, bl. 128-129). Heel 't opstel van Weled. Heer C. gaat over 't beschrijf van dit kleed, in 't bezonder van de ‘waepenen’ die erop stonden, en ook van de namen die ‘un certain Devos’ (*ald.*) ertoe heeft aangewezen. Nochtans of deze uitleg beslissend zal wezen 'n blijkt niet, want zeggen is 't wel maar bewijzen is 't minder.

Daarbij in zijn opstel geeft Heer C. nog een afdruk van 't kleed ‘photographié sur un dessin fait en 1796 par un certain Devos qui a accompagné son travail de la note: *Pelder dienende voor het jaergetyde...* enz.’ (*ald.*) [beide, teekening en werk, berustende - zoo ik het wel voorheb - in de ‘Archives particulières de Mr F. Thibault de Boesinghe, au château de Swevezeele’ (*ald.*)]. Doch was er niet beter's dan dat? Weet Weled. Heer C. dat het ‘baerkleed’ - wanneer eens het jaargetijde uit was - nog allejare te toogen gesteld werd op S. Andriesdag over een lijkbare te midden S. Maartenskerke vlak vóór den predikstoel? En dat het - zoo zegt mij een Yperling - tijdens den oorlog binst de beschieting gered werd, en nadien gave weeregekeerd is, ja op den laatsten van Slachtmaand ll. wederom in de kerke te zien was?

Het zou dus nog bestaan?

In zijn oorspronkelijken staat?

Als dit wezenlijk waar was, best zou het zijn dit oorspronkelijk kleed zelf maar te lichtbeelden en te onderzoeken. 'n Doet 't niet?...

En nog iets: aangaande den moord van de schepenen. In de Stadsoudheidzale te Yper - vertelt me dezelfde Ypersche liefhebber - was tot vóór den oorlog bewaard ‘de groote vuurtange waarmede de schepenen van 't leven gebracht zijn’. Ge kunt daarin zeiselachtigheid tasten! Maar nu! ‘Die tange hong in een eikenhouten kasse versierd met de wapenen der eigenste negen schepenen. Toen de stad werd “besmeten”, zijn deze gedenkstukken verdwenen’. 't Is jammer. De gedenkenis echter blijve over.

L.D.W.

‘Hoe een meesterstuk van Jordaens ten onder ging

‘Hiermede wordt bedoeld het beroemd doek: ‘De Aanbidding der Wijzen’ van Jordaens, in het bezit der kerk van Dixmuiden die er terecht trotsch op was. Dit meesterstuk waarvoor Jordaens, in 1642, 1800 frank kreeg, werd door de Franschen gestolen in 1794, teruggeschonken aan België in 1816, en verdween voor goed in het bombardement van 1914, te Dixmuiden.

‘Op aandringen van den Z.E.H. Deken Moulaert had men het schilderij uit de bedreigde kerk verwijderd en overgebracht naar het klooster der Broeders van Liefde. Dezen hingen het doek in de feestzaal van hun gesticht. Tot plots, omstreeks 25 October 1914, het bombardement over de stad losbrak, en de broeders in aller ijl moesten vluchten met de kinderen die aan hunne zorg werden toevertrouwd. Intusschen zat priester Moulaert dagen lang in een kelder verborgen en werd, bij nacht, met de religieuzen van St Nikolaas en de ouderlingen der godshuizen naar den anderen Yzer-oever overgebracht.

‘Het, kostbaar doek bleef in het gesticht der broeders achter, en niemand der daar kantonneerende soldaten, had eenig besef van zijne groote waarde.

‘Zekeren dag, 29 October, sloeg een bom een groote bres in een muur der feestzaal, en een soldaat vertelde naderhand hoe men ‘een groote geverfde print’ vóór het gat geplaatst had, om regen on wind buiten te houden...

‘Nochtans, tot in de eerste dagen van November ware het mogelijk geweest hot meesterstuk te redden. Doch het onverbiddelijk militair bevel luidde: ‘Niemand in Dixmuiden binnenlaten’.

‘Dit was het doodvonnis van het schilderij dat opgegaan is in de vlammen, welke de stad vernielden’. (*De Standaard*: 27-IV-22).

Een dergelijke ‘stichtelicke historie’ is:

Hoe de bandvesten van Yper ten onderen gingen

... ook door een ‘onverbiddelijk bevel’ nu van de stedelijke overheden die immers - om een prulle - beslisten den handvestwaarder

te straffen met hem te beletten 's Stads oorkonden te redden!... Ze golden onder de voortreffelijkste van 't Land - die handvesten namelijk -!

Bondig en voorwerpelijk staat dit uiteengedaan in de *An.Ém. Brug*. 1922, LXV, 170 vlgg. 't Is best dat het eenmaal geboekt werd.

We hebben dat allemaal weten gebeuren, met nog vele andere ergerlijkheden erbij. En niemand 'n mocht er spreken noch handelen.

Eeuwige schande.

L.D.W.

Bruman

(Vgl. *Biek*. boven, bl. 93).

Bruman, nevens *brudeman* - beide zijn bewaarde geslachtsnamen - is een oud Saalfranksch woord, dat, met andere van dit slag, reeds lang opgenomen is in de reeks der Saalfranksche woorden die den *eind-val* der *d* of *t* hebben. Aldus *cle* (kleed); *tog* (togt) (tocht); *hun* (hond); *chun, chunna* (honderd, honderd (meerv.)) enz.

Daarover meer, in een verdere bijdrage over den klankval - beginmidden- en eindval der klanken - in het Saalfranksch; taalverschijnsels, tot heden ten dage, nog in West- en Fransch-Vlaanderen na te speuren.

J.V.

Florimundus!

Vanwaar deze naam? Hij komt in geen martyrologium, noch heiligenlijst, mij bekend, voor; nochtans velen over gansch België staan aldus gekerstend.

Zou men niet mogen zeggen dat St Fromundus † 7^{e} eeuw Bisschop van Arles, *Bol*. 24 Oct. (X, 842) zou de oorsprong zijn? Of, moet men hem zoeken in een koppelnaam? Er bestaat een Sint Flos martelaar te Catan in Ceciliën, op 31 Dec., en ook St Florus, mart. te Ostia op den Tiber, 22 Dec., en St Mundus † 10e eeuw, abt in Schotland, *Bol*. 15 April (III, 388); uit deze twee namen samen Florimundus, Florimon(d)? Uit *Nederlandsche Doopnamen* door J.J. GRAAF, Bussum, Paul Brand, 1915, of *Les noms de Baptème* van P. ALFR. DESCHAMPS S.J. geraakt men niet wijzer.

Kon een der noeste wroeters van ‘Biekorf’ een H. Florimon kennen of deze vraag opklaren, hij ontvangt bij voorbaat besten dank.

Met den meesten eerbied hand en groet.

D. URB. H.

Kleinigheden over ‘Napoleon-den-Groote’

Zelden vindt men alhier iets over hem in het vlaamsch, 'k bedoel van volkskundigen aard, in den gemoedelijken trant b.v. van

> ‘Napoleon en Marie-Louise,
> en Marie-Louise en Napoleon!’

't Is 't opmerken weerd. Ons volk zou-je zeggen, 'n maakte geen zeer hoofd in zijn vorsten.

Wel vindt men op Napoleon kleinigheden in 't latijn en in 't fransch ...voortkomende dus van geleerde bollen. Hoogvliegende dingen en zijn 't niet; maar pronkstukskes toch, die doen immers om diep of pittig te zijn. Beuzeling waren ze wellicht uit kleine kranskes van groote menschen.

't Doodsbeeldeke van Napoleon - in 't latijn - (*Biek*. 1921, XXVII, 119) kwam van een monnik van Aulne.

't Volgende voorzeggingske riekt ook een beetje naar iemand die geren sprak in een eeuwige taal.

> *Vaticinor tibi, quod Navalis Laurea Cinget*
> *Tempora, nec magnas spes mare destituet*.
> *Dejiciet tua gens cunctos, nec gallia victrix*
> *Denique frangetur littus ad Euboicum.*
> *Sors bona, non mala sors concludet praelia, quarè*
> *Saecula te dicent Pars bona, non mala pars.*

'k Wil niet zeggen nochtans dat dit in Vlaanderen gemaakt werd. 't Heeft er alleszins zijn ingang gevonden, vermits het er zorgvuldig op een los bladje bewaard bleef.

't Zelfde voor hier-nog-een stuk in het fransch, een ‘dicht’ van 64 voetreken.

‘Seul le lecteur français doit être respecté’, maar 'k en zou 't algelijk niet durven hier overdrukken noch in zijn oorspronkelijke taal, noch vertaald in het vlaamsch. 't Is tè plat. 't Is namelijk een spot op de eendelijke lasten die ten tijde van Napoleon op de menschen kwamen wegen: ‘belastingen van àl de duivels’ zou men nog-heden zeggen; en werkelijk die belastingen worden er voorgesteld als komende elk van een duivel. 't Stuk heet - men late me dàt zeggen - ‘Chieries infernales’, en 't begint met

> ‘Tous les diables se disputant
> qui ch.....le plus puant
> le premier outant ses bretelles
> ch.. la taxe personnelle
> de 2 [= le deux] quoique constipé
> ch... le papier timbré’... enz.

En 't eindigt met iets van

> ‘.....un empereur
> et.....un petit napoleon
> celui-ci plus tendre que brave
> nous ch.. du sucre de bettraves
> et plus tard imitant son papa
> désolera la terre et nous ruinera’.

Is dit stukske van belang dan? Uit zijn eigen, neen 't. Maar wel als betoog van de beweenelijke laagte waarin onze ‘salons’ gezonken lagen te dien tijde.

't Zou me niet verwonderen kwam deze ‘dicht’ van Vlamingen voort. Trouwens in die dagen rook heel ons Rederijkerswezen naar dergelijke onderwerpen, zelfs bij geleerden. Ook de kluchten van 't volk. De menschen 'n hadden toen maar dat van vinnig's en fijn's!

Dat is òòk 't weten weerd; vooral voor dezen die de kunst vanuit die dagen zouden zoeken te onderleeren.

Wie zulk onsmakelijken bucht ievers gemoet, 'n moet hem niet te gauw versmaden, noch zeggen ‘smijt weg’. Want dit is ook gedenkenis uit vroegerjaren, al zij het van verval. Insgelijks immers van verval mag men de reden zoeken, al was 't om te beletten dat in 't vervolg zulks mochte wederkeeren.

Beide bovenstaande stukjes komen uit het ‘Archivum Capucinorum Belgii’ sect. III, nn. 9603, en 2054.

T. RAPAERT

Zullebeke en *Zinnebeke* wordt er gezeid in de streke zelf. En de Westvlamingen van elders zeggen *Zi*llebeke en *Zu*nnebeke. Taalgeleerden, wat schuilt daarachter?

***

't Geld van een kreute [= wrek]
vergaat in leute (onder de erfgenamen).

(Pervyse).

***

Noo(d)tje komt op zijn plooitje (Brugge). Is dat ‘naadtje’, op zijn brugsch ‘noodtje’?

[Nummer 8]

De Morienen

Caesar had veel moeite met de Morienen, want ze zaten verdoken in hunne bosschen en moerassen.

De bosschen stonden vermoedelijk meest in dit deel van Vlaanderen dat zandachtig is en nu het Houtland genoemd wordt.

De moerassen lagen in de streke die wij nu 't Bloote noemen, in de vlakte langs de kusten van de zee, welke in die tijden wat verder westwaart lagen.

In dit gewest is er nu een dubbele grond waar te nemen; daarover zwoegen wij sedert 25 jaar, en hoe danig klaar en duidelijk het ook weze 't worden nog altijd geleerde menschen gevonden die het niet en weten.

De bodem, die nu de onderste grond is, was tijdens de Morienen en de heerschappij der Romeinen bewoond. Men vindt er den dering, soms bijkans boven, soms diepe. Die bodem was met moerassen doorsneden en 't is van die moeren of *paludes* dat Caesar gewaagt[1].

(1) C.J. CAES. *De Bello Gallico*, L. III, c. 28.

't Is daar dat de Morienen volgens Strabo op kleine eilanden woonden.

De menschen en kunnen in geen moeras wonen, 't en zij in paaldorpen of 't en zij in *crannogs* of paaleilanden.

Een paaldorp was gemaakt als volgt: staken stonden in 't water. Daarop timmerde men een vloer van planken. Op die planken bouwde men hutten. Men genaakte den oever 't zij met booten, 't zij met eene brug.

Een crannog was gemaakt als volgt: paarwijze stonden van afstand tot afstand staken in den grond geslagen. Tusschen die palen die alzoo twee en twee in den grond stonden en maar nen voet of twee boven den moerassigen bodem uit en staken, lagen boomstammen vast. Men maakte alzoo eenen rechthoek van vastgeleide boomstammen in reken en die rechthoek was langs de vier zijden met boomstammen omringd. Op den vasten bodem aldus bereid, bouwde men een dorp. Zoo een werk hebben wij in 1904 in een kom der zeehaven te Zeebrugge gezien. Zoo een stel heet men *crannog*. 't Werden er vele ontdekt in Ierland, Schotland en Engeland. Het paaleiland van Zeebrugge was het eerste van het vasteland.

't Is in den dering van den ondersten grond dat men soms keimessen en ook vaatwerk van de Morienen en de Belgo-romeinen vindt.

Omstreeks het jaar 400 na Christus is de vlakte overstroomd geweest; 't zeewater heeft er eene laag aangespoelden grond over gerold: dien grond, dien tweeden bodem, den bovensten grond hebben de Friesen uitgedijkt, uitgebaat en bewoond.

* * *

In de opene plaatsen der bosschen van het Houtland bestonden er boerderijen en woonoorden, welke Caesar in brand deed steken, nadat hij de boomen der wouden had afgekapt.

Zouden er geene overblijfselen van zulke keltische woonoorden, van zulke gallische dorpen in Vlaanderen meer te vinden zijn?

Wij gelooven wel van ja.

Zeer dikwijls zijn wij gaan zien naar eene omheining die op het grondgebied van St-Andries bestaat, op 1650 m. afstand van de kerk van Varsenaere.

Ze is geteekend op de schoone kaarte van Pourbus van 't Brugsche Vrije.

Doet eens eene wandeling door de sperrebosschen en de velden; 't is zeer aangenaam als 't heidekruid aan 't bloeien is en met zijne purpere tinten het landschap verblijdt. Ge vindt die omheining eenige meters achter 't kasteel van M. Rotsart de Hertaing.

't Staat op de beide pilaren der ingangpoort vermeld, wat er daar vroeger binnen die omheining te vinden was, namelijk o.a. een *Sartreusinen* klooster.

't Zou er ook wel mogen opstaan, wat er daar vóór den tijd van Christus te zien was toen onze voorouders, de Morienen, de streke bewoonden.

Die omheining is omtrent vierhoekig; een van de twee kortste kanten is van in 't midden niet meer recht maar een weinig afgebogen, zoodanig dat de twee langste zijden van den vierhoek niet even lang zijn en dat de vierhoek maar een vierhoek is bij wijze van spreken.

Die vierhoek is omtrent de 300 m. lang en omtrent de 100 meter breed.

De omheining bestaat uit eene gracht. Voor de gracht, al buiten, ziet men een aarden wal; bij de grondlijn is deze wel 10 meter breed; zelfs het einde dat ligt van aan de ingangpoort tot aan den rechtschen hoek is bij de grondlijn wel 24 meter breed.

Wij hadden die omheining reeds meermaals gezien en bezocht; lijk al de bezoekers en wisten wij niet wat zij te bedieden had.

Nu, tijdens den oorlog, lazen wij de beschrijving van zoo eene omheining die bewaard is te Gerichtstetten in 't groot hertogdom Baden[1].

(1) E. WAGNER, *Fundstätten und Funde im Grossherzogtum Baden*. Deel II, blz. 305. Tübingen, 1911.

- Wel, zeiden wij bij ons zelven dat gelijkt, lijk twee druppels water, het onbekend en raadselachtig kamp van Sint-Andries. 't Kamp van Gerichtstetten is van het Latenetijdstip, van den gallischen tijd, van de vier laatste eeuwen vóór Christus. 't Kamp van Sint-Andries, de weerga van het badensch kamp, moet ongetwijfeld ook een gallisch kamp zijn.

Na den oorlog konden wij het schoon boek koopen van M. Déchelette, in den oorlog gesneuveld, dat handelt over het Latenetijdstip en dat maar in 1914 uitkwam.

Ons vermoeden werd bevestigd.

Daar vernamen wij dat er nog elders, voornamelijk in de omstreken van Reims en in Duitschland zulke gallische kampen als de twee gelijke van Gerichtstetten en Sint-Andries bestonden[1].

Men vindt er gewoonlijk grondvesten van gallische woningen en sporen van huisgerief.

't Is jammer dat opsporingen nu zooveel geld kosten.

Wij zouden binnen de omheining van het kamp wel overblijfsels vinden afkomstig uit de woningen der Morienen en in de nabijheid ergens een grafveld waar de vroegere bewoners van den versterkten *vicus* begraven liggen.

J. CLAERHOUT

Het Oude Hof

Een stille navend valt en verft met roode schingen
't onmeetlijk groen tapijt, dat men ‘het Bloote’ naamt;
nu dubbel bloot, beroofd van haag en boomenkringen
èn huis en hof en wat daarrond ook roert en raamt;
beloenberd, groen van veld, met gouden hoofd beschilderd
waarop als wapen drijft, in zilver uitgebeeld,

(1) J. DÉCHELETTE, *Archéologie celtique Second Age du Fer*. Parijs, 1914, bl. 972.

benoorden in een perk doorkloven gansch verwilderd
het oude heerenhof met daking scheef en scheeld.
Vijf eeuwen hield het uit, spijts brand en oorlogsrampen,
en draagt op 't puinig lijf aan oost- en zuiderkant,
met meenge bluts en buil van lichte bommenschampen,
nog fier het kenmerk van vijf eeuwen vlaamschen trant.
Ontkleed van kalk en verf nu toogen de oude steenen
hun boog en strek hun zul nog onberisplijk schoon;
een oorbeeld dat zijn leest ons 'nieuwwerk' zal verleenen(1).
Men schenke ons oude kunst voorwaar geen beter loon.
Het dumstert meer en meer, en in de breede bochten
van d'souden ringwal baadt het roode zonnewiel
en licht, zoo naar, een hoek der heime kelderkrochten.
'k Krijg huivring over 't lijf, mij bangt het in de ziel.
De vloer ligt omgewoeld, doorzaaid met tegelscherven
waar sichten maanden nog geen stervling binnen tord.
Daar vleggert in een hoek vol donkerroode verven,
bij vodden rood van bloed, bij kleedren vuil en vort,
waarrond een groote berm van kruiken en van flesschen,
als 't ware een stuk papier beschilderd en bestaafd.
Hier kwam de 'Kamerad' zijn droge keel ververschen,
hier wist hij buiten schot zijn eeuwgen dorst gelaafd.
Den kelder binnen!... traag en mijde al loeren
of er geen onraad stak in poort of deur of gang
in wand of zoldering in keldertrap of vloeren!
'k Vergeet dit gruwlijk zicht toch nooit mijn leven lang.
De lijken waren weg... al 't andre was gebleven
dat men niet namen kan, met reuk van drek en bloed,
een duivels-domdag, zoo nooit één er wierd beschreven.
Twee stappen zette ik maar, en bij den laatsten gloed
van 't schemerend avondlicht, reikte ik met bevend handen
naar 't vierkant stuk papier dat ronddoolde in dien broel.
't Was kunstig afgewrocht met roode en blauwe randen,

(1) Naar den trant van het oude Hof wierden de bijzonderste gebouwen hermaakt.

doch had voorwaar geen kunst, maar '*'t duitsch en 't bier*' ten doel[1].
Wij jonden nog een blik aan 't oude slot waar heden
een blad is uitgewischt der oorgeschiedenis.
Daar huisde 't hoog geslacht der 'Weinssoens' in 't verleden
dat heul en hulpe schonk aan Land en Kerk en Disch.
Het avondlichtte in 't dorp; de wind kwam heimlijk ruinen
in d'shalfgewassen kroon der linden langs de kerk,
der linden doodgeleefd, nog heerschend over puinen.
Aan 't eind der noorderbeuk daar steekt een zware zerk
zijn rondschrift uit den berm der verschgeweerde steenen.
Het blad van 't kunstgewrocht zit diep en roept ons nood.
Vertrouwen wij den nacht; de nochtend zal verleenen
ons licht en moed bij 't krieken van het morgenrood.
Een schoone dageraad kwam licht en moed beschaden
en vóór het noengetij daar rezen uit den pand
van d'seeuwenouden vloer in keurge lijngewaden
de jonkvrouw die eens stond aan 't hoofd van hof en land
die was, zoo luidt haar zerk, 's her Jacop Weinssoens vrouwe,
dan nevens haar, heel rijk, in misgewaad gekleed
met lossen zwier en vorm, met breede koorhemdvouwen
heur broeder, kelk in hand, ter mis schoon uitgereed.
Ze dragen beide om 't hoofd den wimpelband der hope
op lijfsverrijzenis en blij te Gode gaan.
Voorspellend beeld! Weerom zal Hof en Kerk, geropen
uit 't rijk der dood, rondom uw kunstig praalgraf staan.

HORAND

(1) Op het verrunseld stuk papier stonden, keurig geschilderd, de volgende rijmreken:

Wo Deutsches Bier
Und Deutsches Wort
Da ist ein Stück
Vom Heimatsort.

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

(Vervolg van bladz. 162)

Onder den oorlog babbelden de menschen om ter meest: oorlogskansen, oorlogswinsten. Alhier in 't Engelsch, aldaar in 't Fransch, ginder in 't Duitsch, en 't waren veel generaals, en niet min woekeraars. Ondertusschen drukten de bladen heel belangwekkende praatjes voor hen die verre van de slaglijnen leefden. En de kanons dreunden om alles te overschreeuwen. De wereld was nooit voller met gerucht geweest.

Één ras alleen zweeg en voldeed aan de wet van den Schepper: ‘Crescite et multiplicamini’. En of 't gelijk had!

Yzer en Blankaard sinds eeuwen gescheiden, sloten vriendschapsbanden en lieten hun water over de meerschen loopen.

Een zee, zoo stil en zoo gewenscht, was 't, dat 't visschenras er zijn deugd in had.

Eindelijk was de woelige wereld uitgepraat.

In de Blankaardstreke kwam hier en daar een gezin zijn oude zate opzoeken. Maar 's vrijdags bizonderlijk kon daar geen sprake zijn van visch of eiers, tot eindelijk de wateren in de oude beddingen liepen, en toen had men de wonderbare vischvangst: Palingen (*Anguilla vulgaris Cuv.*) bij duizenden met olijfgroenen rug en witten buik spartelden in de pan of in den stoofpot tot troost van hen die heel dikwijls 't vleesch te derven hadden. Overal staken ‘hilten’ in de breê grachten, en de vangste was overvloedig genoeg om vrienden en kennissen een portie te overhandigen. Daarbij waren putten te wazen tot aan de kwelme, en 'k leerde daar de fijnste paling kennen. De moozepaling met geluwen buik, dien laat ik voor anderen, maar de ‘mijnepaling’ uit de kwelme, groen alboven, wit alonder, was zooveel te smakelijker, bizonderlijk als hij ‘duimpaling’ was; al was de dunnere ‘zomerpaling’ ook niet

te misprijzen. ‘Armpalingen’ van 3 tot 4 kilo waren in 't geheel niet zeldzaam. Deze laatsten waren dobbel welkom, daar hun taai vel heel goed de ‘weerster’ aan de vlegels vervangt.

Buiten de palingen kreeg men, met volle kanselmande opgeschept, prachtige karpels. De *Cyprinus Carpio Linn.* met zijn breed eivormig lijf, diep uitgesnedene steertvim, donker olijfgroenen glans waardoor een goudgeluw geschitter loopt, lippen en buik geluwachtig, is genoeg gekend om onbeschreven te blijven. In den hooitijd is zijn vleesch rozekleurig, en 'k at hem liever gekookt dan gebraden, na hem volgens de goê gewoonte van de Blankaardsche kokinnen daags te voren in azijnwater geweekt en hem een glas azijn ingegeven te hebben ‘om hem te doen spingen’; 'k zeg het u volop, 't zijn fijnere visschen op de wereld, maar na den oorlog in deze omgekeerde streke was men al blij om die gave Gods.

Beter van smaak is hier de vette tinke of zeelt (*Tinca vulgaris Cuv.*) met heur dik vel, goudgeluw getint, somber gekleurd op den rug, violette vimmen. Hier in de stille waters met leemachtigen grond, tusschen riet en lisch vond ze al wat heur herte lustte om jaarlijks een drie-honderdduizend eiers te leggen en ons alzoo een fijn vleesch in overvloed te bezorgen. Vroeger snakte ik weinig naar tinken, maar sedert ik op zijn Blankaards leerde 't vel te doen verdwijnen, ben ik liefhebber van dat gebraad, en zulke groote en zooveel steken nooit tegen.

De koning van de riviervisschen is wel gewis de snoek (*Esox lucius Linn.*). Een roover is 't, een leelijke roover met zijn afgeplatten kop, zijn snavelvormigen snuit, zijn mond vol tanden die zelfs op zijn tonge staan. Gedurig schiet zijn donkergroene rug, geluw beplekt, door 't water, op jacht naar alle vleesch en visch die in 't water baadt. Hij bijt zelfs buiten 't natte naar de hand die hem de eer aandoet van hem te schrepen en te kuischen om hem in mijn stoofoven te steken.

In 1920 waren snoeken van 8 tot 10 kilo geen zeldzaam-

heid, maar op 't einde van 1921 was men al tevreden met een ‘haringsnoekske’ waaraan een man of twee goed kunnen peuzelen.

Over andere visschen, zooals den baars (*Perca fluviatilis Linn.*) met zijn roô vimmen, behoeft er niet gesproken, daar zij in gewoon getal waren.

('t Vervolgt)

M. VINCK

Wijstje van Warden's

Wijstje Warden's was te Veldeghem geboren en naar Aertrycke gedregen, t.t.z. dat zijn ouders naar Aertrycke verhuisden eer dat Wijstje kon loopen, zoodat het er dus naartoe gedregen moest worden.

Ward, Wijstje's vader, ging er gaan nestelen op een klein doeningske, een kortwoonste met wat stallinge eraan, en een lochtingske met een were daarrond. Moeder molk een paar koeien, en vader timmerde een zwingelkot op. Hij had er danig veel werk, meer werk als pluk, mag men zeggen, en wrocht met een man of zeven. Zij geneerden er hen allemaal om ter best; bij zoover dat Lena, de boerinne, die schâ-voor-bate-koeien hield op 't koeiplekske daarnaast, en ook twee van heur jongens naar Ward's gezonden had, op zekeren morgen kwam vragen: - ‘Warden, Warden zei ze alzoo, 'k zitte thuis met een heel nest groote jongens, en 'k en hebbe maar een schorte lands, zoodat we op malkaars handen zitten te kijken; zoudt gij niet kunnen zorgen dat mijn twee jongste springers bij u, jaar uit jaar in, werk blijven hebben’? - ‘Wel 't doet, was het antwoord, als zij doen wat ze doen moeten, ze gaan werk hebben Winter en Zomer’. Ward kocht kroten voor de jongste van zijn hulpen, en vlas voor de volslegen zwingelaars, en daar was er bezigheid, zaligheid en weelde!

Nog piepjong vloog Wijstje ookal in 't gareel. Ward, als generige huisvader, en hield van geen luiaards, en hij zou

van zijn Wijsten, zijn oudsten, een waar broedpeerd maken, een vlaamsch peerd, een dat string trekken kost nevens gelijk welk een ander, en geen looper, geen leurder die zonder broodmes gekweekt was.

Nog of hij het oolijk aan boord lei!

Als Wijstje nog maar effen zeven jaar oud was en groeiende in zijn achtste, werd hij ook al in 't zwingelkot gedreeld... en gedrild. Ge kunt peinzen, Ward moest voor hem den zwingelvoet indelven, en dannog een verhoog vóór 't berd optimmeren opdat dat klein dingen, dat neutebukske van dien jongen aan de krage had gekunnen.

Wijstje kreeg dus zijn steke te staan nevens 't ander werkvolk, eerst om van jongsaf 't werken in te hebben; daarbij omdat vader haast altijd op rabotte moest met den muil achter vlas of kroten, en dat het een zekerheid, een gerustheid was als dat kind bij ‘het volk’ stond: zij 'n gingen, alzoo rekende Ward, niemendal uitmeten dat niet en docht, enja uit vreeze dat de jongen het nog uitbrengen zou.

Den eersten dag liet Ward hem kappen en kerven van 't vaderland weg. Ja, de jongen had nu en dan al eens een zwingelspaan in zijn handen gekregen, maar 't was toen lachedingen en uit leute geweest, nu echter was 't meening en uit goed. 's Avonds woog vader zijn hoopje zwingelinge; hij had een steen gezwingelde kroten, en vader aanstonds zei zijn gedacht. Hij 'n stak het achter geen stoelen of tafels, hij stofte en bofte met zijn Wijsten tegen alle weêr in: ‘Maar kijkt, en peist een keer, voor zulk een jongen een steen gezwingeld vlas’! Zi', de stoel was te koud waarop Wijstje 's avonds moest aan tafel zitten, dat hij zoo geprezen werd. De jongen was er danig mee bemokkeld; hij 'n kon bijna niet slapen dat hij zoo gejogen lag om 's anderdaags weer aan zijn berd te staan zwingelzweerden.

Opgevuurd door zijn vader, stond Wijstje 's morgends vóór henne en vóór liane, al met nieuwen moed aldus weer aan zijn zwingel berd. Goede moed is half teergeld, en wel gezeept is half geschoren, dacht vader. De jongen weerde

hem lijk een doornhage, duivel en dal, en 's avonds had hij gezwingeld twee steen. Hij had al gedaan wat hij kon. Hij blaasde erbij. En vader, wat zei vader nù van zijn zoon? Ja vader! 't Verbruinde zeere voor Wijstje. 's Avonds aan tafel, besloot vader: ‘Ha jongen, ge zijt neerstig geweest, g'shebt getoond wat ge kunt, ge gaat nu zien dat ge 't alledage zoo doet, twee steen alledage nietwaar’? Vader en zei niets méér, maar Wijstje krabte achter zijn oore, hij voelde dat de duivel hem een keerse gelucht had. Nu, werken moest hij, en werken zou hij. Vader toch meende 't goed, en vader wist dat jongens niets zouden doen, of niet genoeg, wierden zij niet op peil gezet.

Twee steen was dus zijn peil en zijn mate. Wijstje schoorde hem heel de weke lijk een kat op een sarge, want al dat hij meer had dan twee steen daags ging hij betaald worden een dikken den kilo[1]. Of hij er weer op gebekt was!

Zoo gerocht de weke op beur rugge en op heur einde, en 's zaterdagsavond was 't pree. Vader stond in huis bachten de tafel met de beurs en de schijven. 't Werkvolk schoorvoette binnen om hun daghuur en ging volgens oude en grootte aan banke gaan staan. Wijsten, nog een droeve jongen, hield den steert. ‘Waar is Wijsten da’’ wonderde vader? D'anderen striemden boven zijn hoofd uit, de lucht in, en vader 'n zag hem niet. ‘Hier’! riep Wijsten, en hij bultte door den drom tot voor tafel. Vader wilde hem de eere aandoen hem den eersten te betalen; en met een goed woord van vader kreeg hij een dubbel frank, die met denzelfden gange in zijn spaarpot overging tot bij moeder's. En preusch, preusch lijk vijftig was Wijsten daarop.

Wijstje zijn spaarpot groeide aan van weke tot weke, en als 't zoo verre kwam, wisselde vader zijn kleutergeld uit in vijffrankenaars. Vader niettemin zorgde er toch ook voor dat de ponke op tijd en stond slonk, want, peinsde hij, we

(1) Een steen gezwingelde kroten gold 3 kilo, en betaalde 0,10 den kilo. Een steen gezwingeld vlas gold 4 kilo, en betaalde 1 fr. 't steen.

mogen algelijk van Wijsten geen spaarkant of geldduivel, geen spaarmalie, geen splijtermijte gaan kweeken. Wat deed hij? Vader, die pront alle weke naar den woensdagmarkt van Thorhout ging, zei dan aleens op een morgend: ‘Moeder, geef daar een keer twee van Wijstje's vijffrankenaars. 'k Ga hem een paar schoen meebrengen van de markt’.

Zoo had vader een reden, den jongen zijn poentje te rooven. Al 'n kostten de nieuwe schoen toen wel geen tien geheele franks, toch was er Wijsten stijf mee gezet en blij lijk een haze. Als hij ze 's zondags daarop aan zijn voeten aanhad om ermee naar de hoogmisse te trekken, ging hij lijk op schaapwolle van danige preuschheid.

En zoo was 't dat vader Wijstje leerde werken en hem weren, sparen en spijkeren, ramen en bedeelen. Zoo was 't dat de jongen altijd krakende-net en proper gekleed liep, het nieuwe kreeg eer dat hem 't oude vaneenviel... en dàt - hij mocht het zeggen - van zijn eigen gewonnen centen.

Maar... zei Wijstje van Warden's, die dat zelve vertelde, 't en gaat nu alzoo niet meer. 't En zijn nu geen kinders meer, nievers... waarom, omdat er geen ouders meer zijn.

J. BOORDUYT

Slapende botten van Guido Gezelle

Gij zuipt den morgendauw

Gij zuipt den morgendauw
gij zicht de zonnestralen
die uit den hemel blauw
in uwe groenten dalen
gij zendt de schaduw rond
en laat uw voet omtrent
gerust den noenestond
genieten.

O Boom zoo schoon van naam
als van gedaante schoon
gij zendt uw schaduw rond
en heet elk wellekom
die met den noenestond
zoekt uwen voet rondom
te rusten rust zegt gij
ik sta en ik zal waken
opdat geen fel getij
noch zal van verre en bij
geen leed uw hoofd genake
dus slaap maar slaap.

Hoe schoone staet gij daer

Hoe schoone staet gij daer
gebouwd als op uwzelven
gij edele steunpilaer
der wijde wolkgewelven
o boom wat schoone naam
met ruwheid rond uw borst
en vroomheid binnen u
gegroeide plantenborst.

Hij kraakt nen langen keer
en geeselt in zijn storten
de zachte moeder aarde
den grond van zijn geborten
mijn kist misschien o boom
wat lessen spelt gij mij.

Bemerkt ondertusschen hoe dat er tusschen blad en bloed, den wortel van bloedeme bloeme, maer een verschil van klank en is *a* en *oe*; alle twee zijn uitloop, alle twee worden verbeeld door *bld*, 't eene is uitloop *a* en 't ander is uitloop *oe*, 't eene is *bla* en 't ander is *bloe*, 't eene is blad en 't andere is bloedeme bloeme blomme.

Uitloop uit menschen of dierenaders heet bloed; loopen en slagen beteekende eertijds hetzelfste; wagenslag is

wagenloop; voorslag en voorloop, uitslag en uitloop, hoornen loopen of slaan uit.

de gansche boom stond overhoop
met eenen rijken blomuitloop
van wolkend wit beslegen
en neerwaard wierd bij elken wind
het groene gers rondom gepint
met bloei- en blommenregen[1].

S.-Niklaaisbeeld

Van Oostduinkerke

Slacht van *S. Anna* gezeid van Nieuwpoort (boven. bl. 82), dit beeldekestond, als zijnde van Oostduinkerke, in 't Océangesticht op de Panne tijdens den oorlog.
Een lief-lief dingske.
En thans, waar is 't thans?

Er viel nog wel een keer te onderzoeken hoedat *S. Niklaai* zooveel bijval had voordezen in onze westlandsche gemeenten, nl. haast altijd (maar 'k en weet niet of 't hier ook zoo was) als schutsheilige van de *Gilden van 't H. Sakrament* (zooals te Becelaere b.v.).

Oostkerke's Geestelijkheid

(1) Bovenstaande bewijst eens te meer met welke vereerende toewijding en ernst de dichter werkte aan zijne taal, zijne kunsttaal.
C.G.

(Vgl. *Biek.* 1920, XXVI, 251-254, 278-281).

Geen bescheiden bezitten wij nopens den naam der Benedictijnerpaters die de oude parochiekerk van Oostkerke en de uit haar gevormde kerken bestuurden.

Nog verbleven de kloosterlingen ter parochie ten jare 1178. Immers uit een stuk ten dien jare opgemaakt, vernemen wij dat de inkomsten die de St Quintinsabdij te Isandic (Yzendyck) vermocht op te lichten, naar Oostkerke moesten overgebracht worden[(1)]. Toen ze hun apostelwerk ten geheele voltrokken hadden, namen wereldlijke priesters hunne plaats in.

Luidens de oudstbewaarde oorkonden die uit de 14e eeuw dagteekenen, genoot de abdij het recht ter kerke van Oostkerke, twee pastors, twee kapelanen, twee kosters of matricularii en één scholaster te benoemen[(2)]. Welk onderscheid er bestond, wat bediening en inkomsten betreft, tusschen beide parochieherders die samen het pastoreel ambt uitoefenden, konden we uit de kerkrekeningen niet achterhalen. Enkele malen gebeurt het dat een herder, 'erfachtig of verus pastor' genoemd, wien de gansche parochie toevertrouwd was, bij zijne kudde niet verblijft: dan is hij door twee pastors 'stedehouders' vervangen.

De twee kapelanen waarvan hooger sprake is, zijn de beneficianten die het bezit hadden der kapelrien die destijds ter kerke bestonden, de kapelrie van O.L.V. van Boonem en deze van Utenem. In 1331 staat eene enkele kapelrie aangestipt, wier naam niet vermeld is[(3)]; naar jongere oorkonden bevinden we dat het de kapelrie was van Boonem, wellicht rijk begiftigd, en daarom dikwerf 'pinguis' genoemd. Eene eeuw later bestonden beide beneficiën. Nog komen twee kapelriën bij, in 1455 aangestipt, de kapelriën van 't H. Kruis en van O.L.V. van Lembeke.

(1) 'De debito ecclesiae sancti Quintini de Insula apud Isandicam, ab uno colligendo et apud Oskerke deferendo'. Charte de Matthieu, abbé de St Quentin, donné à Bruges en 1178. (CH. DUVIVIER, *op. cit.*).

(2) Dit zyn de beneficien die staen ter presentacie vanden abt vander voorseide abdie van Sinte Quintins binden lande van Vlaendren:
'Inde kercke van Oostkercke II Curen, II Capelrien, II Costerien metter scole'. (Staatsarchief Brugge. Fonds: *Archives ecclésiastiques*, n° 416).

(3) Registrum decime biennalis Domino Regi Francorum concesse pro anno 1330 et 1331. 'Duo curati de Ostkerke c lib. - Capellanus ibidem XLV libr.' (*Annales Soc. d'émul. Bruges.* Tome XXII, p. 184).

Daarnevens worden de twee broederschappen vermeld van O.L.V. der Visschers en van O.L.V. van Eyenbrouck[1]. Mogelijks vond bet broederschap van O.L.V. van Eyenbrouck zijnen oorsprong in de bakermat waar voorheen de aankomende Benedictijnerpaters van St Quintinsabdij hunne woonstede gevestigd hadden. Over de priesters beneficianten der kapelrien van Boonem en Utenem wordt in de kerkoorkonden niet gewaagd omdat zij bijna nooit te Oostkerke hun verblijf hielden; zij genoten de inkomsten hunner beneficiën en gelastten, mits bepaalden loon, de priesters die ter parochie woonden, met het uitvoeren der diensten hunner kapelriën.

Nog stonden twee onderpaslors, ook kapelanen genoemd, ten dienste der kerk. Een hunner draagt soms den naam van ‘capelaen van Eyenbrouck’. Twee matricukirii of kosters die met de priesterlijke weerdigheid bekleed waren, hielpen den kerkdienst uitoefenen. Een hunner, in de kerkrekeningen met den naam van ‘orghelare’ bestempeld, bespeelde het kerkorgel. Onderpastors en kosters verbleven allen ter parochie.

De Godsdienstberoerten - Pastor Adriaan van Geertruyen.

Pastor Adriaan van Geertruyen beleefde het rampzalig tijdstip der geuzenberoerten dat in onze streken omtrent zes jaar aansleepte.

In Maarte 1578, viel de stad Brugge onder het bewind der Gentsche Geuzenrepubliek door Jan van Hembyze en Frans de la Kethulle ingevoerd. Ten zelfden jare beklommen er protestantsche leeraars den kansel der katholieke

(1) *État bénéficial de la Flandre et da Tournaisis au temps de Philippe le Bon (1455)* par Joseph Warichez. (*Analectes pour servir à l'shistoire ecclésiastique de la Belgique*, 1912. Tome 38). Daar staan vermeld: ‘capellania de Boneem, - capell. S^{tae} Crucis, - capell. Hutenhemme, - capell. de Lembeke’. Verders: ‘Servicium confraternitatis Beatae Markae piscatorum’ en ‘Servicium confraternitatis Sanctae Mariae de Eyenbrouc’.

kerken, om den volke de verderfelijke leering van Calvin in te planten. Twee jaar nadien, vinden we in alle de gemeenten ten noorden van Brugge protestantsche ministers die rond zich eenige afgevallene katholieken schaarden. Een welsprekende oorkonde, de kerkrekening van Bâmesse 1582 tot Bâmesse 1583, verschaft ons deswege bondige, doch bevestigende inlichtingen, wat Oostkerke aangaat(1). Eene protestantsche gemeente was er ingericht aan wier hoofd Mahieu Makereel als 'dienaere des woordts' optrad. Hij had voorheen ergens in 't Ypersche de dwaalleer aangepredikt(2). Ten minste een 'ouderlinck' stond hem ter zijde. De inkomsten der parochiekerk zijn in de handen der afvalligen overgegaan. De aangehaalde rekening werd aan Makereel ter inzage aangeboden. Ter kerk predikte hij de nieuwe leering en vierde er met zijne volgelingen het avondmaal. Een vreemdeling leerde er de arme kinderen en trad als voorzanger op bij 't uitvoeren der geussche psalmen.

Intusschen was de ieverige parochieherder Adriaan van Geertruyen verplicht geweest zijne kudde te ontvluchten. De 'Rebellen' hadden hem verjaagd en van al wat hij bezat ontroofd(3). Of de nieuwe religie te Oostkerke vele aanhangers vond, betwijfelen wij. Immers op eene vergadering der protestantsche ministers, op 3^{n} Juli 1582, te Dudzeele gehouden, beklaagde zich de predikant van Oostkerke omdat hij 'geen vorme van kercke gecrygen en can'. De vreeze voor de aanslagen van geussche legerbenden laadde wellicht oogenblikkelijk een dwangjuk op de schouders der katholieken. Reeds in December 1579 waren soldaten

(1) De kerkrek. 1583-84 (Staatsarchief Brugge) werd op 26^{n} October 1584 gesloten, in 't bijwezen van Gilles Steyaert hoofdman, Mahieu Macreel predicant, Christiaen dheere scolaster, Aernout Hetselinck, Winnocx Loonis ende meer andere.

(2) H.Q. JANSSEN, *De kerkhervormingen in Vlaanderen.* Eerste deel, bl. 343.

(3) 'Deur redene hy tzyne binnen der voornaemde prochye hadde verloren ende duer de Rebellen moeten hem absenteren ende vertrecken'. Kerkrekening 1584-89 (Staatsarchief Brugge).

uit Sluis afgekomen en hadden zich gewoldigerhand van de kerksieraden meester gemaakt[1].

En nu raadplegen we de oorkonden: ‘Betaelt Mahieu Makereel, dienaere des woordts tot Oostkercke over zynen dienst van maent van nôv. ende maent d|^ec. 1582, ende voor lauwe, sporkele, maerte tot augusti 1583, 600 pond. parisis. - Betaelt Christiaen de Heere als scholaster ende voorsangher van zyne dienst van maent dêc. 82 tot aûg. 1583, 162 p.p. - over tleeren van schaemel kinderen, 6 p.p. - voor een stoop zoeten wyn up den helyghen paesschendach om de ghemeente tavends mael uut te rechten, 2 p. 14 schellingen par. - voor 2 nieuwe glasen omme taevent mael uut te rechten ende een broodt van 2 grooten, 24 sch. p. - Betaelt in handen vanden minister ende een ouderlinck om in classis te ghaene te Lisseweghe, den 13 lauwe 1583, 6 p.p. - te Damme, 19 julius 83, 6 p.p. - te Brugghe, 20 sept. 83, 6 p.p.[2].

Op 22 Mei 1584, gaf de stad Brugge zich aan Alexander Farnèse, gouverneur der Nederlanden, over. Zoodra verdwenen Calvinismus en geussche predikanten uit onze streken. Ook keerde de parochieherder die de rekening van 1584 met den naam van ‘verus pastor’ bestempelt, tot zijne schapen terug. Zijne dankbare parochianen schonken hem ‘voor eene gratuiteyt ende wellecomme’ 36 pond parisis en de kerkmeesters stonden hem een jaarpensioen toe van 48 p.p. te beginnen met eersten van lauwe 1586.

Nopens de verwoestingen die de kerk, tijdens de geuzen-

(1) *Précis analytique des documents que renferme le dépôt des Archives de la Flandre Occidentale*, 2e sér., t. IV, p. 86.

(2) Kerkrek. Oostkerke. Bavis 1582-Bais 1583, passim (Staatsarchief Brugge). - In het kerkarchief van Oostkerke ligt een los bladje waarop te lezen staat: ‘Dit naervolghende dat ic jacop Heereboort betaelt hebbe den predicant van Oostkercke ghenaemt Mahieu Maekereel, van preken van baraesse XVc LXXXIII, 20 pond. 15 schell. grooten’. - De betaling geschiedde in ‘gouden leeuwen, goude croone ende aelve ende dobbel rehaelen’. Kerkrek. Bâm. 1584-Bâm. 1589. (Staatsarchief Brugge).

beroerten onderstond, vonden we in de plaatselijke oorkonden geen inlichtingen. Enkel geringe aanteekeningen maken melding van twee ter kerk ontroofde schilderijen die het hoogaltaar en St Jansaltaar versierden: de eerste bevond zich te Sluis, de tweede te Damme. Pogingen waarvan de uitval ons onbekend bleef[(1)] werden door den pastor en de kerkmeesters aangewend om er weêrgave van te bekomen.

Niet alleen waren de geschilderde autaartafels ter kerk ontvreemd geweest, maar ook waren een of meer klokken van Oostkerke naar Sluis overgevoerd[(2)].

In de oude Ste Walburgakerk, te Brugge, lag een witte grafsteen, waarop een priester in missegewaad gebeiteld was. Het opschrift luidde: ‘Sepulture van Heer Adriaen van Gheerwyn, Pastor van Oostkercke, tzydert tiaer XV^{c} LXV, die ovleet de XI julius XVI^{c} IIII’. De naam van den Herder werd òf mis ingebeiteld òf kwalijk afgeschreven[(3)].

J. OPDEDRINCK † (Vgl. *Biek.* 1921, XXVII, 92-93).

Plage is plage

De Vlamingen die erop uit zijn den ‘Nederlander’ uit te hangen, gebruiken thans weer twee andere spreekwoorden, overal waar het een beetje kan zijn: *het loopt niet van een leien dakje*, en *iets aandikken...* in afwachting van nog nieuwe, ook alzoo, die gaan volgen, alle maand andere. Dat ze ‘vlaamsch’ *kenden*, zouden zo meenen dat er waarlijk niet wat anders on is, al was het in 't ‘vlaamsch’, om te kunnen doorgaan voor ‘nederlander’? Neen-z'.

(1) Op het losse kladje zooeven vermeld staat: ‘Betaelt ten Damme in Buscahe [Biscaye, een gasthof] met Heer Adriaen, prochiepaepe van Oostkercke, als de houthaer taeffele van Ste Jans daer in Moerjaens Hooft [eene herberg] ghehaelt was, 14 sch. gr. - Betaelt van ghelaeghe aen de steehouder vanden balhiu van huushouck ghedaen om de zelve taeffele van zelven houthaer, verteert ten Damme inde Sterre, 8 sch. gr.’. - In de Dischrekening van Oostkerke 1596-98 lezen wij: ‘Betaelt Ghenette Abrahams, tavernieresse inden Arent, van zulcx alser verteert was met mynen heere den Pastor, kerkmeesters ende dischmeesters int raemen van thaelen van het tafereel vanden hooger oultaer te Sluus over de quote vanden aermen, 3 p. 2 sc. p.’.

(2) J.H. VAN DALE, *Een blik op de vorming der stad Sluis.* J.C. en W. Altorffer, Middelburg, 1871, bl. 138.

(3) GAILLARD, *Pierres funéraires, Ste- Walburge*, 83.

Mengelmaren

Het leven van de H. Godelieve
Patrones te Ghistel in Vlaanderen

Liedjeszangerslied overgenomen van een vuilbeduimeld bladje < omtrent 1870? immers bij 't achthonderdste verjaren van Godelieve's dood?> uitgegeven door J. Libeer te Harelbeke.

Stemme van den Dragonder te peerd.

Komt al wie de deugden beminnen
luistert hier met rijpe zinnen
aanhoort het leven van eene vrouw en maagd
onzen bijstand en patronesse
de heilige martelaresse
't is Godelieve die om haar deugd
bij God geniet de hemelsche vreugd.
Van ridderlijke ouders geboren
was zij van God uitverkoren
om hare zuiverheid en groote deugd
hare eenigste zorg en behagen
was de arme lieden te onderschragen
maar wijl zij spijs aan den armen draagt
heeft haar den hofmeester aangeklaagd.
'T gebeurde dat zij tot twee rijzen [= reizen]
uitgedeeld had al de spijzen
zelfs op den maaltijd bereid voor den graaf
terwijl haar papa haar bestrafte
God een mirakel verschafte
men vond de spijs weer in overvloed
tot tweemaal God een mirakel doet.
Bertholf, een edelman rijk en machtig
tot Ghistel was hij woonachtig
kreeg haar trouw, door 't woord van den graaf
de bruilofsfeest [zoo] was overvloedig
maar Bertholfs moeder was grammoedig
smeed een verraad van den eersten dag
voor Godelieves hertgeklag.
Den laster heeft zij overwonnen
't hert van Bertholf haren zoone
want op den avond van de bruiloftsfeest
wierd zij van Bertholphus verstooten
en gansch versmaad opgesloten
en van de knechten beschimpt bespot
zonder te klagen over haar lot.
Zij wierd in eene kamer gesmeten
waar dat zij kreeg voor haar eten
droog brood en water en dagelijks min
te weinig om daarbij te leven
en nog kwam zij den helft te geven

aan de arme lieden van dag tot dag
't geen Bertholfs moeder met nijd aanzag.
Om de heilige maagd te verachten
moest zij de kraaien gaan wachten
op eenen akker met kooren bezaaid
zij ging om haren man te gehoorzamen
met eene dienstmeid te samen
zij doet al wat haren man gebied
hoort welk mirakel er geschied.
Zij en mocht het veld niet verlaten
schoon zij wist dat het was tot haten
de mis begon door het luiden der klok
maar door den naam Jesus almachtig
en haar gebeden zoo krachtig
de vogels vliegen in eenen stal
wijl zij de mis gaan hooren zal.
De dienstmeid die alles bespeurde
wat wonder dat er gebeurde
zij loofde God en liep bij haren heer
aan wien zij de zaak openbaarde
en het mirakel verklaarde
maar Bertholfs moeder met gramschap zij [= zei]
al wat zij doet is door tooverij.
Bertholphe als eenen ongebonden
heeft zijne twee knechten gezonden
om uit de kerk haar te halen naar 't hof
zij wierd in eene kamer gesmeten
waar dat zij kreeg voor haar eten
dagelijks met [= wat?| water en droog brood
om te doen sterven van hongersnood.
Schoon dat zij veel hongersnood lede
zij deelde den arme noch mede
door hare venster ter liefde van God
maar eenige deugzame [zoo] lieden
die hare ellenden bespieden
deden haar vluchten door hunnen raad
om te voorkomen noch grooter kwaad.
Zij vlucht met hare dienstmeid te gader
te Longfort bij haren vader
zij kenden schier hunne dochter niet meer
vervallen en geheel armoedig
de dienstmeid heeft hun zeer spoedig
deugdelijk geheel het geval gezeid
elk weende daar van medoogendheid.
Na rijp onderzoek over die zaken
haar vader ging het kenbaar maken
hij kloeg aan bisschop en ook den graaf
waarop die twee heeren beraamden
en haren man Bertholphus praamden
van haar te eeren naar waarde en lof

dus wierd zij weder gehaald in het hof.
Bertholphus en zijne moeder te samen
over die daad hun beschamen
uit wraak en nijd zwoeren zij hare dood
waartoe zij twee knechten uitkochten
die dagelijks haar leven zochten
Bertholphus reed naar de stad Brugge voort
tot dat zijne vrouw zou zijn versmoord.
De bloeddorstige moordenaren
kwamen bij nachte en als barbaren
aan de slaapkamer van de heilige maagd
zij hebben haar buiten doen komen
en met geweld vastgenomen
en haar verworgd met een wreed gemoed
met 't hoofd gelegd in den watervloed.
God wilde die moord niet vergeten
maar door mirakels doen weten
d'saarde waar zij stond terwijl men haar worgd
zagen in witte steenen veranderen
ook al het bloed bij malkanderen
geloopen uit dien heiligen mond
herschept uit kalksteenen op dien stond.
Het water waar zij heeft gelegen
heeft zooveel krachten verkregen
dat het geneest veel ziekten en kwaad
God kwam haar dood te verkonden
aan de geburen in het ronde
door het leed van d'sengelen al gelijk
die haar gelijden [= geleidden] naar het hemelrijk.
Bertholphus toonde eene valsche rouw
over de dood van zijne vrouw
deed haar begraven volgens zijnen staat
een blinkende licht uit de wolken
daalde neder tusschen de volken
met een hand die den zegen gaf
over haar heilig lichaam en graf.
Bertholphus na de dood van zijne vrouw
kwam wederom in trouw
en won een dochterken maar het was blind
als het was zes jaren
kwam Godelieve haar verklaren
op eenen nacht met eenen goeden trouw
dat zij het gezichte bekomen zou.
Zoohaast den dag nu was gekomen
het kind heeft betrouwen genomen
en zich doen leiden aan den waterput
zijne handen in het water gesteken
en aan zijne oogen gestreken
hier wierd het klaarziende, o wonderheid
het heeft aan de Maagd veel dank gezeid.

Dan heeft de Heilige Godelieve
om Bertholphus hert te doorgrieven
na de dood van zijne tweede huisvrouw
haar vertoond aan eene dienstbode
die had een naaister vannoode
Waar zij twee hemden voor Bertholf maakt
't geen zijn bekeering veroorzaakt.
Bertholf die deze mirakels bespeurde
en zijne vroegere daden straf betreurde
reist naar Jerusalem naar het Heilig graf
daarnaar in een klooster begeven
en eindigt zijn boetveerdig leven
tot Winocxbergen in zijn grafstede
en zijne ziel de eeuwige vrede.

Lazarus' opstanding in de Processie van Veurne

't Schijnt, over vijf-en-twintig jaar was er nog in de Processie van Veurne een verbeeldinge van de verrijzenisse van Lazarus.

‘Ze droegen een kiste, en ze zetteden die altemets neere, en O. Heere klopte erop en zei: Lazarus, opstaan! En Lazarus stond op...’

Zoo vertelde mij een mensch - ze had het gezien - van omtrent de vijftig, die sedert vijf-en-twintig jaar de Processie nietmeer bijgewoond 'n had.

En dat mensch voegde daarbij: 't Is jammer dat ze die Processie zoo stelselmatig vernieuwerwetschen. Dit wordt gedaan *door* menschen, ja geestelijken, die van Veurne niet en zijn, en *om den wille* van menschen die ook van Veurne niet on zijn.... Wie Veurne niet begrijpt, onderander in zijn oude boetplegingen, late dan Veurne alléén zijn Veurnsche leven begaan. En die 't niet en wil zien, blijve thuis. Wat er sommige oude dingen te Veurne aardig doet uitkomen, is rechts altijd die gestadige tegenstellingen tusschen het oud volksche dat over is en het nieuwe geliefhebber dat ingebracht wordt. Vandaar alsan-maar-voort meer en meer te veranderen. Nochtans vandàge wat weg en mòrgen wat weg, men zal hebben op een einde een kunstmatige ‘Processie’ lijk vele, nietmeer eene die gegroeid is uit 't volk, nietmeer een levende gemeenzame oprechte eenige biddinge, maar een blonke en doodsche betooging van betaalde verkleedsels.

Zoo sprak dat mensch. Had ze geheel-te-gansch ongelijk?

W.I. D'OORE

Niepenbosch

‘Niepkerkebosch’ staat er boven op bl. 85, 111, 112. 't Volk zegt, en 't moet zijn ‘Niepenbosch’.

[M.D.L.C.]

Om de kleine kinders gauw te leeren ‘loopen’

Stelt ze binst de Consacratie van de Misse [dit zal zijn *van de Hoogmisse*] *in een hoekske...* en dan met een lintje, waarvan gij het einde in hun handje geeft, wenkt ze.

Vrouw Dinge deed het alzoo, en ze heeft er wel tiene grootgekweekt, die alle tiene stijf gauw alleene liepen.

Maar, vaneigen, 't moet een beetje in hun'sder oude zijn, ze 'n kunnen niet loopen met den bundsel aan hun'sder beentjes.

(Zoo zei te Brugge een vrouwmensch uit een klein straatje).

Een ‘Vlaming’

als in *Vlamingstrate* te Brugge, ware oorspronkelijk ‘een lage moerassige grond’ (Vgl. VMKVL. Acad. 1922, 560-562).

‘Nood(t)je’ (boven, bl. 172) = Naadje

Te Oostende zegt men: ‘*Alle matige komt op zijn plooitje*’.

Geen mogelijkheid om [daar] *naad* en *nood* te verwarren.

J. VERCOULLIE

Te Brugge wèl: *naad* en *nood* worden op dezelfde wijze uitgesproken. En de Brugsche spreuke ‘*Noodje komt op zijn plooitje*’ zal dus gelijkstaan met die Oostendsche ‘*Alle naadje...*’.

Doch waar is die spreuke dan ontstaan? Te Oostende, als ‘naadje’? of te Brugge, als ‘noodje’? Liever hier, immers onder den aantrek van 't voegen van ‘noodje’ met ‘plooitje’?

L.D.W.

[Nummer 9]

Het Dorpshuis te Cuerne

Het dorpshuis te Cuerne werd in 1918 door het geschut erg beschadigd.

Doch wij mogen van geluk spreken.

De eigenaar is een smaakvol man en hij heeft niet gedoogd dat men zijn oud en eigenaardig gebouw zou schenden en de schoonheid ervan te niete doen.

Neen. Hij heeft gewild dat men zijn huis in zijnen vorigen stand zou herstellen. Hij heeft de keten der overlevering niet verbroken.

Hij heeft het schilderschoon deurhuizeken bewaard dat vóór de ingangdeur der herberg te zien is.

Zoo een bestond er vroeger ook vóór de ingangdeur van den *Truiel* te Kortrijk aan de Brugpoort. Zoo een is er ook nog bewaard aan de *Sneppe* te Pitthem en 't is te hopen dat men zorgen zal dat dit, als sommige andere, niet afgebroken en worde.

Eilaas, wat al schoonheid en eigenaardigheid en is er in onze vlaamsche streken niet verloren gegaan...

***

Zoo een huizeken dat vóór den voorgevel van het huis, in hoekrechte richting vooruitkomt, bestaat uit een kapken, rustend op vier pijlers: de vorenste kant blijft open, om langs daar binnen te gaan; de achterste kant blijft van zelfs open voor de ingangdeur van het huis; de twee zijkanten van dit ruim zijn gesloten, elk met een bank en zijne rugleuning, zoodanig dat het huizeken al de zijkanten openstaat, tusschen de leuning der banken en de goten van het dakje.

***

Dat lief deurhuizeken van Cuerne moet het overblijfsel zijn eener zeer oude overlevering.

Wij behooren dat eens na te gaan.

Een onderwerp van wetenschappelijke navorsching is hedendaags de bouwtrant der huizen en voornamelijk der landelijke woningen[(1)].

Men kan ze herleiden tot verschillende vaste soorten, die elk 't een of 't ander volk kenmerken.

Daarna heeft men een tweede onderwerp van opzoekingen begonnen; men heeft de geschiedenis opgespoord van elkeen dier woningsoorten en zoo spreekt men van oude keltische, oude germaansche, oude italische, oude indische, oude grieksche huisgedaanten. Men heeft zelfs het oorbeeldig indo-europeaansch huis van het zoogenoemd arisch stamvolk daaraf kunnen afleiden en bepalen.

En nu om te weten hoe ons deurhuizeken van Cuerne past in het raam van al die opzoekingen, moeten wij ons zwichten van alle verwarring en drie dingen onderscheiden:

Ten eersten de voorhalle van het oud indo-europeaansch huis. 't Is eene ruimte aan den voorgevel of aan een der

(1) Zie o.a.: RUDOLF HENNING, *Das deutsche Haus*. Strassburg, 1882. - *Biekorf* V, 152: Friesche Woningen. - Onze opsporingen nopens frankische en friesche woningen hier on daar in de jaarboeken der maatschappijen l' *Émulation, Société scientifique de Bruxelles* en *Société d'Anthropologie de Bruxelles* sedert 1900

zijgevels van het huis. Haar kenteeken is dat zij gansch de lengte van dien voorgevel of dien zijgevel beslaat. Zij is gesloten ofwel open en in dit laatste geval rust zij op pijlers al den kant van den openbaren weg. Die voorhalle van het indo-europeaansch huis is in vele germaansche huissoorten, ook in keltische, grieksche en indische huisgedaanten te zien. Men kan ze waarnemen in vele onzer hedendaagsche lusthuizen. Het frankisch huis echter, het friesch en het saksensch en hebben zulk geene voorhalle. Zoo eene voorhalle of zoo een afdak noemt men bij ons de love[(1)].

Ten tweeden het zoogenaamd *vestibulum* veler huizen. Dit is de voorzaal, en haar kenteeken is dat zij niet buiten het rechthoekig huis maar binnen zijne ruimte te zien is en er deel af maakt.

Ten derden, het deurhuizeken hetwelk wij hierboven beschreven hebben. Het is eene voorzaal, in 't fransch *porche* genoemd, die verschilt van het *vestibulum* omdat zij buiten de ruimte van het huis komt en op den openbaren weg uitsteekt en die verschilt van de voorhalle omdat zij de geheele lengte van den gevel niet en beslaat vóór denwelken zij gelegen is. 't Woord *love* past bij ons ook op zulk een deurhuizeken en 't heeft dus onder meer die twee bediedenissen. In dit opstel zullen wij zoo een deurhuizeken een *loveken* noemen.

***

Waar moeten wij nu met ons loveken van Cuerne naartoe?

Wij kunnen enkel zeggen waar wij het tegengekomen hebben niet in levenden lijve, maar in beelde.

Men zal ook wel doen de schilderwerken onzer oude vlaamsche meesters te onderzoeken. Ze zijn ook zeer merkweerdig voor het onderzoek der geschiedenis van den huistrant.

Stijn Streuvels zond ons eene zichtkaart uit het land van

(1) Dr J. VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek*, *sub verbo*: love.

Genoveva; daarop stond er een gasthof van Niedermendig en vóór de ingangdeur vertoont het een loveken.

In de koninklijke boekerij te Brussel berust een handschrift uit de 15e eeuw: *Chroniques da Hainaut.* Het bevat zeer fijne en zeer schoone kleine schilderwerken: een huis van Henegouwen staat erin verbeeld, en 't heeft een vooruitkomend loveken aan den zijgevel(1).

Aan de houten boerenhuizen der vallei *Gudbrandsdalen*, in 't noorden van 't meer Mjösen in Noorwegen, ziet men ook schilderschoone lovekens aan den voorgevel.

De afbeelding van zoo een boerenhuis hebben wij hier voor ons liggen(2).

Oude kerken zijn niets anders als vermeerderde woonhuizen en ze volgen den trant der woningen. De romeinsche basilica is uit het romeinsch woonhuis geboren. Het schip eener gotieke kerk is niets anders als de veredeling van het schip eener slanke en spitsige frankische woning.

In Oppersilezië staan er houten kerken.

Wij hebben hier de trouwe teekening van het houten kerkje van Syrin, een dorp in 't zuiden van Ratibor gelegen. Dat eigenaardig kerkje dagteekent van 't jaar 1305; 't is zeer liefelijk en 't vertoont ons den trant der woningen van het dorp; neemt het torentje en den koor weg en gij hebt het landelijk huis van Oostduitschland. Voor den ingang van het kerkje staat er een bekoorlijk loveken(3).

't Schijnt dat die overlevering houten kerkjes te bouwen aldoor den Jablunkapas ook overgegaan is naar Hongarië.

In 't bisdom Szatmar, ten oosten der hoogere Theiss, staan er ook zulke houten kerkjes, waaraan de menschen van die streken zeer verkleefd zijn.

't Staat een kerkje als dit van Syrin te Vörösmart, niet ver van Szatmar, doch de love van het hongaarsch kerkje

(1) M. SCHWEISTHAL, *Histoire de la Maison rurale en Belgique.* Extrait des *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles.* Bruxelles, 1906. Deuxième partie, p. 51.
(2) RUDOLF HENNING, *op. laudat.*, bl. 71.
(3) *Ibidem*, blz. 90.

is een voorhalle op pijlers rustend, die geheel de lengte van den voorgevel bekleedt[1].

Die kerkjes zijn eene volkenkundige zeldzaamheid en sedert lang hebben zij de belangstelling der hongaarsche geleerden verwekt.

't Schijnt dat er in die streken, zooals in Zevenbergen, nederduitsche stammen wonen, en in dit geval zouden het vlaamsche uitwijkelingen zijn, zooals er vele in de Middeleeuwen naar 't Oosten getrokken zijn.

Dat was de meening van wijlen Dr Haas, bisschop van Szatmar.

De trant dier kerkjes met hunne voorhalle zou alsdan wel kunnen uit Vlaanderen afkomstig zijn.

Ge ziet dat de eigenaar van het dorpshuis te Cuerne overschot van gelijk had zijn zeldzaam loveken te bewaren en in eere te houden.

Hulde brengen wij hem hier. En terzelfdertijde drukken wij de meening uit dat het loveken vóór de deur het overblijfsel en de vermindering is der voorhalle, die men reeds in het oorspronkelijk indo-europeaansch huis ontwaart en die zoo lang is als de gevel aan denwelken zij gehecht is.

J. CLAERHOUT

Ons klokje

Gruwzaam hangt de winteravond.
Stil en stom is 't allerwegen...
- Ei! ons kleine torenklokje
Zendt zijn eersten groet mij tegen!
Ei! zijn tintelende klanken!
Rinkelende zilveren kralen,
Helder als bij 't morgenkrieken
De allereerste zonnestralen,
Frisch gelijk een zomerregen
Op de dorstig-dorre heide,

(1) RODOLF HENNING, *op. laudat.*, bl. 87 en volgende.

Bibberend als de klare dauwdrup
Aan de grasjes in de weide.

***

Sijpelt, lieve klokkeklanken,
Lavend in mijn harte neder!
Licht mij in de duisternissen,
Geeft mij vreugde en vriendschap weder!

Laat, bij zuiver-vlaamsche tonen,
Spel en leute in 't rond weer huppelen,
Vadermin en broederliefde
Zoet in oor en harte druppelen.

Laat de vlug-gewiekte zwaluw
Zwierelen om uw torentinne;
Laat de spreeuwtjes rond u kwelen
Met de merel blij van zinne;

Laat ze ronken, slaan en tjierpen,
Duiven, musschen ende vinken;
Laat den nachtegaal in 't rijshout
Gorgelen, fluiten, lachen, klinken.

Luidt door 't ritselende loover
Van de beuken, de eeuwenoude,
Over veld en wei en vennen,
Doof de sparren in den woude...

***

Wees de stemme ons van den Engel
Onder 't kloppen van ‘de bede’,
Bij het knielen van den landman,
Driemaal daags, naar de oude zede!

Doe, Maria, lieve Vrouwe,
Met des klokjes klankenkralen,
Eenen regen van genaden
Over huize en kinderen dalen.

LEO BITTREMIEUX
7-I-1907.
Huize Sparrendaal (Noord-Brabant).

Avekapelle

A*vencapella*, 1199, D'HOOP: *Pop. - Avencappella*, ib. *in parrochia de Veravencapelle*, 1316, *Cr. et Cart. S. Nic. Furn.* - Vgl. verder DE FLOU'S *Wdb. d. Top.*, op 'Avecapelle'.

Dat is de kapelle van of gesticht door Vrouw *Ave. - Ave*, gen. *Aven*, vroeger *Ava, Aba*, is nog een van die alledaagsche, korte, veelgebruikte namen, waarvan de mannelijke tegenhanger, met gewone verdubbeling van den medeklinker, de insgelijks veel gebruikte *Abbo* is.

Men zou kunnen vertalen door *Chapelle-Dame-Aveline, - Aveline* zijnde eene diminutieve afleiding van *Ava.* Men vergelijke *Sart-Dame-Aveline*, in Brabant, en, als soortgelijke benaming, *Bois-Seigneur-Isaac* (Brab.).

A. DASSONVILLE

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

(Vervolg van bladz. 181)

't **W**as een aardig ding na den oorlog over de wild opgeschoten kruiden benden patrijzen te zien vliegen, en waar 't verhakkelde kreupelhout stilaan weer opgroeide, kudden bosclifazanten (*Phasianus colchicus Linn.*) in logge vlucht hun roodbruin grijsbeplekte vederendracht te kunnen bewonderen, aangevoerd door den haan met zwartblauwen kop en hals waarover een groene goudglans lag. Natuurlijk dat pensjagers hier in hun klavergras leefden.

Wat zeldzaam was en enkel met de graankweekende menschen weerkeerde was de mussche (*Passer domesticus Linn.*), die in zijn bruin schooierskleed zoo geerne kijft en vecht en de rijpe terwearen leeg plundert.

Enkele zwaluwen met hun zwarte vleugels en steert, hun zwart staalblauw bovenkleed, hun wit onderlijf (*Chelidon*

urbica Linn. of huiszwaluw) kwamen weer de lente uitschetteren en trachtten op de houten huizen onder de euzing hun leemen nest te plakken. Ach Heere, tot spijt van den mensch, viel 't plaksel zoo dikwijls af als dat door de vele winden de zwakke menschenweunste weg en weder kraakte en schudde.

In 1920 kwamen rond den Blankaard vogels wonen die tot nu toe aan de beste vogelkenners der streek onbekend waren. Overal schreeuwden en babbelden de jongen in de oude suikerkiste waarover traliedraad spande, tot groot vermaak van de jongens. De vogel, de grootte van een spreeuw, blauwendig grijs, met een zwarte striep op de oogvlakte, zwarte vleugels witbeplekt, heeft een kloeken bek waarvan de bovensnavel benedenwaarts buigt. Een roofvogeluitzicht, al is 't een van de ‘orde der zangvogels’. Veel en lang pleizier had men toch niet van den klapakster (*Lanius excubitor Linn.*), want 't is een vleescheter. Vogelliefhebbers zien liever zijn hielen, want eet hij muizen en kerfdieren, hij doet te veel schade aan de nuttige vogels.

Ginder hoog, heel hoog zweven op dezelfde plekke stil winkende, dozijnen roofvogels, en vallen soms lijk een steen plots op 't verwoeste land om een muis te pakken, 't Zijn muizepakkers, zeggen mij de menschen, en nooit waren er zoo veel. Van bij kon ik nooit die schuwe vogels zien, maar uit een ‘onderstand’ op de puinen van een hofsteê gemaakt, zag ik er eens een als een schicht wegvliegen, iets bruin en grijsgeplekt. 't Kan wel dat de muizepakkers de *Buteo vulgaris L.* of buizerds zijn.

Bachten 't Merckemsch kasteel, dicht bij 't Maartje, stonden eertijds hooge boomen en daar was de reigerie van de Yzerstreke. De boomen werden in spienters geschoten, en de vogels, de reigers getrouw aan de streke kwamen na den oorlog weêrgevlogen met achterwaarts uitgestrekte steltpooten. Hun oude zate was weg, maar ginder op de aandekooie van de broeken stonden ontschorste boomen. Hun nieuwe zate was gevonden, tot de eigenaar de boomen deed vellen; en nu vliegt soms nog de *Ardea cinerea L.*

langzaam door de lucht, pijnlijk schreeuwende om de verwoesting van zijn steê, en zoekende waar hij met zijn ‘eegervolk’ eens zal kunnen van 't ballingschap weêrkeeren.

- Mijnheer, 't waren hier na den oorlog een schrik van stinkers! zei me een jachtwaker. - Stinkers? - Ja, zwarte vogels, met korte pooten en zwemvliezen lijk van de aanden, een redelijk langen bek waarvan de punt in haak overplooide. Een palingdief! Drie tot vier kilo per dag. Ze stinken, en hun jongen stinken, en 't zijn stinkers. - Kunt ge mij geen brengen? - Ze zijn verdwenen en mijnheer de L. zegt dat ze verhuisd zijn naar mijnheer d'Ydewalle's kooie, ievers in 't Brugsche waar groote wijdauwvelden liggen. Zoo dan toonde ik mijn zegsman een plaat waarop pelikaanvogels stonden, en zijn vinger wees oogenblikkelijk op de *Phalacrocorax pygmaeus Pall.* of kleine aalscholver.

Stilaan vroeg ik of hij andere vieze vogels had in de natte broeken, 't Doet: Pitoors, mijnheer, ze schreeuwen lijk oude koeien. Pitoors, dat zijn ‘butors’ in 't fransch, roerdompen in de boeken (*Botaurus stellaris Linn.*). Okergeluwe vederen, met donkere plekken, korte pooten, lange teenen, puntige bek, dat is de pitoor; maar die gevaarlijke kerels zijn ook weêr verdwenen.

('t Vervolgt)

M. VINCK

‘Vondste’ in de kerk van Beerst

Te Beerst, al diepgronden, heeft men in 't midden van den middenbeuk der kerk een dertigtal brokstukken gevonden van een vier-evangelistenteekening op steen, oorspronkelijk uit de XVe eeuw.

Een echt *vierhoofd* of ‘tetramorphe’ met de vier hoofden op één lijf (REUSENS, *El. d'arch. chr.*, 1e uitg., I, 485-488) zuilen wij hier niet voorhanden gehad hebben; echter wel

den linker- of rechterbovenkant (vgl. *ald.* II, 311-312, 473) van een gewoon vierbeeld: nl. een menschelijke gedaante met midden- boven- en benedenvlerken.

Teekening en uitvoering zijn van meesterhand. Alles is in inkap gebeiteld, op wit marmer met lichte roode aderen doorweven.

De stukken hebben ongeveer acht centimeter dikte. De teekening van dien linker- of rechterbovenkant zal nagenoeg 80 cent. hoogte bereikt hebben. Het geheele stuk hoeft twee meter breed en drie meter lang geweest te zijn, voor een minste. Zulke verbeeldingen lagen gewoonlijk te midden den vierweg van de kruisbeuken. Misschien zijn onze brokstukken van dààr tot in den middenbeuk der kerk verplaatst geworden, of als opvulling aldaar geworpen tijdens het verhoogen van den vloer. Men zal de opsporingen voortzetten.

J. VALCKENAERE

Kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden, van Guido Gezelle

(Vervolg van bladz. 167)

O Vriend wat schaadt wat baat het ons.

Zie: *O deugd van Dankbaarheden*, bl. 207. Dequidt in zijne studie over Gezelle in het Gezellenummer van *Dietsche Warande en Belfort*, zegt: ‘wanneer deze professor was, had hij onder zijn studenten twee drie vijanden - onverzoenbare - en dit is hier op hen gedicht. Achter 't laatste vers stond er nog: *op mij....* maar dat is weggevallen met nog een gevolg van wel 25 verzen’.

Hier is dit gevolg:

Op mij! vaerwel! - vooruit on Gij!
Mijn eedle Gustaf, volgt gij mij?
Gij beeld uws eedlen broeders, dien
'k Zoo geerne en ach! zoo zelden zien
Mogt ende dien 'k nu dikwijls, *nu*
Mag wederzien en zie in u.

Gij ziet niet rondom u, gij ziet
Naer God! en naer de menschen niet
Naer God omhooge, omleege wroet'
Wie wil, naer God is 't dat gij moet. -
O mogt ik Hem - Dan waer mijn deel
Te zoet o God! - Aen u geheel
En gansch gehecht zien! Mogt ik Hem
Die zulke gunste onweerdig ben,
Van tranen blind, op bei mijn knien
Omhelzen ende... priester zien!

J.C. heri, hodie, ipse et in saec[a].

Rouss. O.L.V. Lichtmisse A.D. 1859[(1)].

Wat heeft dan S. Dequidt nog geschreven?

'Slecht volk loerde op den zonderlingen man, miskende, bedroog, belasterde hem, en spouwde naar zijn priesterkleed.

Dat gevoelde hij toch soms en dan brak zijn hert, dat bij 't minste gewaai van vreugde of lijden trilde, in bitter geween los.

Doch rechtte hij het hoofd en dichtte:

O wat raakt het...'

't Geen waarop Dequidt zinspeelt is gebeurd in Gezelle's Brugschen tijd, einde '60 en begin '70: en de versjes die hij ermede in verband stelt zijn van '59.

O Deugd van Dankbaarheden.

Dat Gezelle gevoelig was voor dankbaarheid bewijst dit stukje, dat onder de Kleingedichtjes opgenomen werd in de 1[e] uitg. bl. 114; en dat ondankbaarheid hem deed lijden vernamen wij uit: *O vriend wat schaadt wat baat het ons* (aan Gust. Verriest). Zie vorige bladzijde.

Guido had een vers aan zijnen jeugdigen vriend Edmond Van Hee gezonden: deze had het overgeschreven en, op de keerzijde van 't blad, van zijne eigene versjes gezet en dit teruggestuurd als dankbetuiging. Gezelle liet het eenige dagen liggen zonder iets gewaar te worden, maar daarna kreeg Van Hee en nieuw blad met een stuk dat tot slot de verzen voert: 'O Deugd van Dankbaarheden'.

Het staat op zijn geheel in *Biek.* 1913, XXIV, 285.

(1) Het antwoord van Gustaf Verriest op bovenstaande verzen is te vinden in *G. Gezelle* door C. GEZELLE, Veen, Amsterdam.

En Edmond met zijn veerdiger als dichterlijke penne antwoordde weerom en had het laatste woord.

Ik misse u.

Is een van die verzen waar Van Langendonck bijzonderlijk op steunde tot staving van wat hij beweerde[1].

't Edele spel der Schaverdijnders.
Aan Hugo Verriest

> ‘Guido Gezelle was de schoonste schaverdijnder van geheel Europa! hij hield zijn kapote over zijne schouders gesmeten; 't was een waaiende pluime op stalen voet. Hij had ievers een riet uitgetrokken en wij vervolgden hem en trachtten hem 't riet te pakken. Dit stuk is gedicht in den tijd toen hij werkte aan Hiawatha, 't is in denzelfden rythmus geschreven’. (H.V.).

Pro Christo Legatione fungimur.
Aan den E.H. Prof. J.W. Brouwers van Roermond, herinnering aan 't Congres van Antwerpen 1861.

Vroeger stond aan 't hoofd van deze verzen: *Stem van priesteren*: zoo ten minste stond het op het afschrift door Van Oye ontvangen, vóór het naar den drukker ging.
Op Van Oye's afraden bleef het opschrift weg.

Taalgeleerdheid.
Aan Pastor De Bo.

‘'t Is juist alzoo dat hij ons lesse gaf!’ (H.V.).
Gemaakt te Brugge als onderpastor, en afgestaan aan *Rond den Heerd.*

Aan Ameet Vyncke
Priester, gewezen pauselijk soldaat.

Onderpastor te Dudzeele, vertrok naar de afrikaansche zending der Witte Paters van Maison Carrée, onder Mgr. Lavigerie, en stierf in Afrika. Guido dichtte voor hem een doodsprintje, dat te vinden is in 't bijvoegsel van *Kerkhofblommen.*

(1) Zie boven, bl. 163.

De Goe De Goe Gedachten.

Is verhuisd uit de 1e uitgave naar *Kleingedichtjes.*

Tranen.

Jr Karel de Gheldere van Hondswalle was een van Guido's volgelingen aan wie deze het liefst en zeer dikwijls verzen afstond en van wien hij verzen tot antwoord terug ontving: hij gaf hem lessen of vermaningen in versvorm, of eenvoudig gelegenheidsstukken.

Aldus overhandigde hij hem in 1858 in festo SSrum Innoc., een stukje papier waarop hij eigenhandig en in potloodschrift aan zijnen leerling het heerlijke stukje vereerde: *Tranen weent de grijze landman.....* dat hij onderteekent, zooals hij 't met zijn meest vertrouwde studenten plag te doen: niet met zijnen naam, maar met: 'J.C. herie, hodie, Ipse et in Saeca', en voegt erbij: 'With many thanks to Mr Chs de Gheldere'.

Een ander maal dat Guido hem verzen gezonden had, antwoordt de dankbare leerling:

> 'Mijnheer Gezelle, Ik dank u voor de zende die gij mij komt te doen. Ik zou geern, kon ik maer, in verzen u een antwoord geven, maer sedert ik met philosophen en godgeleerden om moet gaen, weet ik niet meer noch van voeten noch van rijmen, en al mijn vier, brandde 't eens, is uitgedoofd. Vlaemsch nochtans is mijn liefste tael, en geern, ja liever dan weleer, ontvang ik in vlaemsche verzen de lesse die gij mij geeft.
> Ontvange ik er dikwijls!'

Zoo welkom als de Bie

is insgelijks een antwoord op verzen van K. de Gheldere.

Een Bonke Keerzen Kind.
Aan Eugene Van Oye.

Op de begrafenis van E.H. Jozef Gezelle, pastor te Steene (bij Oostende) en broeder van Guido, was Dr Eug. Van Oye aanwezig: hij kwam bij mij om zichzelf aan mij voor te stellen, en gaf me de volgende bekendmaking: 'Onder de volgelingen van meester Guido, was ik St Jan'.

En dat blijkt inderdaad echt uit de menigvuldige brieven tusschen die twee gewisseld, en uit den toon van die

brieven, alsmede uit het groot getal verzen dat de meester zijnen geliefkoosden leerling opdroeg.

Het stukje moet iets te doen gehad hebben met een Engelschen tekst waarin het woord *bunch* bijzonder den dichter zal getroffen hebben; 't gebeurde immers nog dat hij om wille van een treffend woord zich aan het dichten zette.

Dien Avond en die Rooze.

E.V. Oye aan G.G.

Thorhout 23 febr. '59.

> ‘Zie hier uwe verzen, M^{r}, gaat gij nog lang den drukker laten rusten? Ik zeg het niet omdat het voor *mij* is, maar ik vinde met menige anderen, dat ‘*Dien avond...*’ een van uwe zoetste stukjes is. ‘Toch lang bewaart... [mijn hert]’ het mijne ook!! Er zijn er eenigen die mij gezeid hebben dat zij uwe *enjambements* niet geern hebben, die nogal dikwijls voorkomen’.

Leuven. December 1861:

> ‘Ik ben blij dat gij *Dien avond en die Rooze* in *Reinaert* niet geschreven hebt. Zoo een spotternijgazette is u niet weerd, mijnheer. Verhef u, veredel uwe heilige muze! zing nogmaals als in uw.....; in uwen *Excelsior* in uw *Dood was de stam van dat kruis, en de wínden voerden waar wete ik? het speelzieke loof!* Dat is uw poezij! *Sursum Corda!! Excelsior!!*’

Leuven, 22^{en} Mei 1863:

> ‘Al is 't dat ik zoo weinig tijd heb, toch kan ik niet anders dan u een woordeken schrijven om u uit ter herten te bedanken over de permissie die ge mij gegeven hebt uw *schoon schoon* gedichtjen: ‘*Dien Avond en die Rooze*’ aan mij opgedregen, te laten drukken.
> Iedereen die 't gezien heeft, zelfs de koelste voor het gevoelen van dichterlijke schoonheid, hebben maar één woord, één uitroepingsteeken om het te loven en te bewonderen; en zonder twijfel durf ik zeggen dat de schoonste perel in onzen letterbundel de uwe zal zijn. Uw stuksken is één note muziek, eene harmonij, één pracht van zoeten teederheid van 't begin tot 't einde.
> Ik dank u!!
> Maar ik had niet noodig tot heden te wachten, dat het gedrukt staat, om er al de weerde van te schatten en u den dank te geven die u toekomt. Altijd heb ik het met zorg, liefde en vereering bewaard onder mijne kostelijkste kleinooden en mijne dierbaarste herinneringen.

Gij kent mij, gij weet dat zoolang ik leve, ‘ten ware ik het al verlooze’ mijn herte uw beeld en uwe liefde bewaard houdt; maar ik heb u nu mijn dank toe te sturen omdat gij gewild hebt dat mijn naam aan het hoofd van uw godichtje gedrukt wierde. Waarom dan hebt ge 't niet vroeger gewild? Waarom is ‘*Dien Avond en die Rooze*’ in uwe *Gedichten, Gezangen en Gebeden*(1) niet opgesloten? Ik wete

(1) 1ste uitgave.

wel dat ik het u gevraagd heb wanneer uw nieuwst uitgekomen dichtboek
al gedrukt was en dat gij mij ten antwoord, hebt gegeven: ‘dat niemand
het verstaan zou....’

12 Juni.
Tot zoover was ik gekomen den 22 Mei.

Zie, Mijnheer, wil ik u eens kort en klaar mijn onbewimpeld gedacht zeggen over uwe aarzeling om ‘*Dien Avond en die Rooze*’ te laten drukken? Mij dunkt - ik kan mis zijn - maar mij dunkt dat gij niet geern iets in dien zin waar uw herte spreekt, in 't publiek liet verschijnen, omdat gij het voor gewaagd hieldt zóó te spreken dat alleman het hoorde aan een jongen van wiens gevoelen gij niet zeker waart, een jongen die ‘in de landbouwschool op de banken gezeten heeft, die dubbele a schrijft, en die wat te Nederlandsch is in zijn vlaamsche gevoelens...’

Desinit in piscem... en we laten hem varen...
St Jan wordt lastig.

Aan de Voorgaande.

Zie het voorgaande stuk.

Van de Wilgen.
Aan Mr Victor Van Coillie, van Beveren.

V^{r} Van Coillie, was een van Guido's weibegaafde en dichterlijk aangelegde leerlingen: menig stuk heeft hij van hem in handschrift bewaard.

‘Dit stukje werd uitgeleid als zijnde tegen Mr Vanhove gemaakt: deze, die immers superior was op 't seminarie, had die wilgen doen kappen, en Gezelle “kon daar niet over”’. (H.V.).

Intusschen hij komt, hij die rekent en telt
Voor hoevele zijn hand u mag leveren
.....
Gij ligt nu geveld en gevallen!

Polydor, Gij kind van Vlanderen.
Aan Polydor Demonie.

‘Polydoor Demonie, een dolend kind, niemand had hem ooit vast. Hij was overal in alle vakken de eerste. Na eene proclamatie zond Gezelle hem onderstaande verzen. Al dat volkske ging te biechte bij hem...’ (H.V.).

‘Polydor, gij kind van Vlaenderen’ is de tweede helft van een langer stuk:

> 'k Wou da'k Polydor een dichtje
> konde dichten licht en fijn
> maer daer zegt mij iets van zwicht-je
> kwestie zal 't te laet niet zijn.
> Polydor heeft πολλὰ δῶρα
> Polydor stae wel bekend
> en daer zijnder verre vooren
> ende veel zijn herte omtrent.
> Vele zijn ze en vele vooren
> die hem zeggen kom na mij,
> Gij en zult gij Polydoren's
> hert niet krijgen, arme! Gij!
> 'k Wou nogthans ne keer 't beproeven
> of ik in Gods name zie
> Polydor, o Polydor.

En, alsof de dichter nu eerst tot volle bezieling kwam, liet hij op 't zelfde blad, het schoon gedicht aan Polydor Demonie dat hier in *Ged. Gez. en Geb.* opgenomen werd, uit zijn herte en uit zijn penne vloeien:

> Polydor, gij kind van Vlanderen
> kind van God en kind van mij.

(*'t Vervolgt*)
C. GEZELLE

[Zus of zoo?]

Thans worden de vlaamschgezinden bedeeld in *Optimisten* en *Pessimisten*; en die beide benden zitten zoogezeid elk lijk aan een kant van een renbane. Dan tusschen de twee op het zand van de bane, loopt het volk, nl. de vlaamsch- en franschsprekende ‘Vlamingen’.

- En de *Optimisten* zeggen: - 'n gaan we met 't vlaamsch niet vooruit? Ja-w', nietwaar?
- En de *Pessimisten* antwoorden: - neen-we, we zakken ermeê.
- Kijkt een keer op naar ‘ons’, zeggen de eersten.
- Kijkt liever neêre naar 't volk zeggen de anderen.
- De eersten dan: Welk een verschil bij voorheen, bij vóór 30 jaar: zijn we niet talrijk geworden? Kijkt met hoeveel we nu zijn de ‘*élite* van 't vlaamsch *intellect*’. Leest onze *kranten*: ‘we beleven een *éclatante* overwinning’, ‘wij *ageeren* in alles op de *directie* van 't land’, ‘behalen *sous peu, haut la main*, alle onze *objectieven*’, en intusschen ‘de vlaamsche *opera opent haar poorten*’ en ‘oud-Brussel zal *fungeeren* als vlaamsch *artistiek cabaret*’! ‘*Textueel*’. Wij zijn geworden voornaam en ons vlaamsch is 't medeen.

- De anderen antwoorden: Wij ja, wij de toeschouwers, wij, we zijn talrijk geworden, ttz. met een grooter getal ‘*doen* wij heden *aan...* vlaamsch’! Met veel mèèr wis dan eertijds; maar *zijn* wij nog vlaamsch? En ons volk? De buitenliên, Steê, de werklui, het schrijfvolk, de winkeldienstdochters, de sport- en de leerkinderen, enz. enz.? En wie is er het volk? Wij die de vlaamsche menschen bekijken dààr vóór ons in het zand, of die vlaamsche menschenhoop zelve?... En wat is er het vlaamsch? Ons bastaardgebrabbel waarmee wij ons eigen goed, geest, geheugen en mondkrachten, en klankzwier bederven, of de beschaaf bare volkstaal waar het ‘volk’ naar ons voorbeeld ook meer en meer aan verzaakt? Dunt het getal der vlaamschsprekenden niet, en 'n ontaardt hunne taal niet aanhoudend? 't Minste-uit wordt almeer genoemd in het fransch. Tot zelfs de ploeg van den landman heet nu al een ‘charrue’, en de ploeg van den werkman wordt geheeten ‘équipe’... ‘Chef de kiep’ ‘chef de... hier’ ‘chef de... daar’ zonder einde. Er wordt nietmeer gegoêndagd in het vlaamsch: 't is ‘bonzoer’ en ‘bonsoor’ ‘a revoor’ ‘a demain’. In de winkels, op straat, op reis, in het alledaagsch leven, het ‘volk’ (niet wij, die ‘doen aan het vlaamsch’) het volk, hoor-je, 't volk meer en meer - enja naar ons voorbeeld - vervreemdt aan zijn taal uit voornaamheid, veel meer, honderdmaal meer, alledage nog meer, meer dan 30 jaar leên! We gaan naar den diepen (niet wij die ‘doen aan het vlaamsch’ maar ons volk!). En wat wordt er daartegen gedaan? Gezitdagd uitsluitelijk, ‘dagen’ en ‘weken’ gehouden, *gestaan in het teeken van* ‘*actie*’... met de tonge vooruit!... waarna: wat? waarna weêr wordt gewacht naar telkens een ander ‘betooging’! En vanwege de leerknapen? Nu, dat de verloftijd weêr om is - we vragen 't ons af achter ieder verloftijd - is er wel één onder hen, van die mannen met tijd en geleerdheid, is er wel één die b.v. zijn weken gebruikt hoeft om een ouderen werker, in de stilte en den last van zijn vlaamsche gezwoeg of geleer, een stonde of twee-drie nu en dan hulpe te biên? Is er wel één? Één misschien. Twee misschien! Meer niet. Over 30 jaar, mestendeel! We zakken, en zeere... *en beauté*, maar we zakken.

- En daarop worden de *Optimisten* dan hitsig. En de *Pessimisten* krijgen ervan... verwijtsels, dat het stuift over 't volk op de bane, zoodat 't volk verwonderd eens opkijkt.

- Maar wat moet-je dan zijn? vraagt het volk: *Optimist*? *Pessimist*? Allesgoed? Alleskwaad?

...Niemendalle daarvan. Een treffelijk man effendoor. Een mensch uit zijn volk, maar een treffelijk mensch, in Vlaanderen een treffelijke Vlaming, dwersdoor. Zorgen we, dat allen het worden.

A'zo'.

Franschvlaamsche Trouwfeesten

(Vgl. Boven, bl. 83).

Daar waar een jongedochter trouwt met een jonkheid uit een ander parochie, den dag van het huwelijk

gaan de jonge gasten van den hoek den vreemden trouwer tegen, al schietende met hunne roers dat het buischt; de trouwer dan mits zooveel potten bier betaalt daarop het recht zijn vrouwmensch mee te hebben.

Ten anderen op alle trouwdagen wordt er *geschoten.*

Voordezen kwamen de *bruiloften* af te voete, met den violeman vorenop. Thans is het veel op een witte-wijtewagen; en 't en is niets zoo geestig als heel dien hoop menschen al kraaiende en zingende te zien uitpuilen vanonder dat gespannen wagenzeil met bloemen op en linten.

Te Niepkerke, zingt de man bij 't uitkomen uit wethuis en kerke:

Mariera
qui voudra,
pour moi je ne marie guère,
mariera
qui voudra,
pour moi je ne marie pas.

En heel de bruiloft antwoordt:

Marié ti-même, ti-même,
marié ti-même.

Achter de misse, onder 't portaal, *beschenken* de eereknaap en de eeremeid eerst de trouwers met bloemtuilen, en daarna heel den hoop met witten wijn en koekjes. Vandaar vallen ze binnen in de herberge. En dan steken ze 't op naar huis om er aan banke te gaan. Deze *maaltijd* nu 'n geraakt nooit uit vóór den tienen. Niet dat ze daar blijven zitten geplakt tot zoo late; neen: achter een ure twee-drie 't eigenlijk mul is op, maar 't wordt dan eens de beenen gerokken, en gewandeld tot aan de naaste herberge (daar waar er een bij of omtrent is), of men draait een keer rondom de weide, een keer alover 't geboerte, en men komt dan weer een brokke eten. D's-anderendags, achter de misse voor de overledenen van de twee kanten, herbegint men te kermissen, en den dag daarover weêrom.

Op den maaltijd zelven is het stijf het gebruik dat *de jonkheden springen om 't vrouwmensch heur schoe af te trekken*, waarvoor deze in de plekke een kloef aan heur voet krijgt;

en die clan dien schoe heeft geroofd, is er mee door, het gat uit, met achter hem al de andere jonge gasten die hem zijn stuk zoeken te ontstelen. Ze vliegen 't hof rond, achter en voren, onder en boven, aleens op een dak, op een wilge, totdat ze erbij blazen van loopen en vechten, en dat de schoe dan weêregeraakt bij de nieuwe-getrouwde. Deze, eindelinge, koopt hem wederom af, tegen bier oftewel tegen wijn die gewarmd is.

't En is niet altijd om 't wijf heuren schoe dat ze vechten. *Elders is 't om heur kouseband*, een in rood-en-wit, een bestemd voor die leute, daarom eigenlijk aangedaan. En als die kouseband eens weêregekeerd en -gekocht is, wordt hij dan in tuitjes gesneên, en rondbedeeld aan de genooden[1], die hun eindeken elk in zijn knoopgat dan steken.

In 't Casselsche en al Bergen rooven en verkoopen om 't even de jonkheden dat wat ze heeten de *Maagdetaarte*, wanneer men die immers onverwachts op het laatst binnenbringt. Deze taarte is een eenvoudig gebak met een schele, en als men die opheft, 't en zit ander's niets in als schellen van rapen en eer'appels.

[M.D.L.C.]

't Hout van Niepen.

Boven, op bl. 195, staat er ‘Niepenbosch’ als zijnde door 't volk gezeid (insteê van ‘Niepkerkebosch’). Als het volk thans dit werkelijk zoo zegt, dan is dit een uitzonderinge geworden aan 't oude gebruik en medeen aan de gemeenzame geplogenheid welke heden nog heerscht vanaan 't *Elverdingh-hout* in het Ypersche tot zuidwaard voort aan 't uiterste einde van 't vlaamsch. Overal zei men altijd daar 't *Hout* nooit het *Bosch*, en ‘*le bois de Nieppe*’ is immer geweest 't *Hout van Niepen.*

[K.D.F.]

(1) In Noormandiën gaan de bruiloften alreeds velemeer heerachtig, plechtiger eenigszins, meer gepapt en gestreken. Alzoo achter de misse, aan de kerke, krijgen al die daar zijn of te naargange komen een wit zijden lint, koeleweg... (Ons Lieve Vrouwe ook op heur altaar)... 'n Zou dit wit lint nu niet een verdeftigde gedenkenis zijn van insgelijks alzoo een kouseband eertijds? L.D.W.

Mengelmaren

GOD GEDENKE DE ZIELE
van zaliger
Eerw. Heer Aug. Van Speybrouck
achtereen leeraar en legerherder,
geboren en overleden te Brugge
1843-1922.

Weêrom-een weg uit de ‘Westvlaamsche’ schare.

Hij telde in '89 onder de stichters van *Biekorf* (vgl. *Biek.* 1914-'19, XXV, 15). Hij was het die de ‘Voorboodschap’ bij dezes uitkomst onderteekende, hij die den drukker besprak, en die de eerste afleveringen in gang stak. Zoolang hij maar gaaf en gezond bleef, hielp hij voort meê nadien, door het inzenden van volkskundig verhaalgoed, of ookal van boeiend gemaar over geschied- en taalkundige vondstjes waar trouwens zijn speurende geest immer onrustig en mededeelzaam op uit was.

Hier zijn bekende geboekschap: althans het voornaamste. Vele opstellekens van minder gehalte zijn ons ongetwijfeld ontsnapt: b.v. uit *Bond den Heerd* (dien we niet 'n hebben kunnen doorloopen) of uit andere tijd- en nieuwsbladen waaraan hij gestadig heeft medegewerkt. 't Meeste van wat hieronder staat, niet alles nochtans, werd aangewezen reeds door *P. Allossery* en de *AnÉm.*, in elk hunne *Boekenschouw.*

1876. *Oostende overvallen door de Geuzen in 1572.* - RdH. bd. XI, bl. 174-175.

1876. *Oostende vóór den tijd der Geuzen.* - Ald. bl. 255-256.

1879. *De Scholen en de Meesters van Adinkerke.* - Ald. bl. 228-229.

1884. *Le Beverhoutsveld: son origine, étymologie des noms des villages et hameaux voisins: Oostcamp, Assebrouck, Bulscamp, Boelare, Laar, Knesselaar, Buutelaar. Situation et étendue du Beverhoutsveld, Administrateurs, Veldheeren, etc., et administrés ou Aanborgers. Lutte pour la défense du Beverhoutsveld. La bataille de Beverhoutsveld. Annexes.*- AnÉm. bd. XXXIV, bl. 154-268.

1884. *De Oranjemolen* [*Beverhontsveld*]. - RdH. XIX, 331-333.

1884. *De Neêrhekkenbalie* [*Beverhontsveld*]. - Ald. 353-357, 361-364.

1885. *Het Beverhontsveld, gemeenteweide gelegen te Oedelem bij Brugge.* - Ald. 37-38, 46-47, 54-56, 61-62, 85-87, 103-105, 119-120.

1885. *Beernem.* - Ald. 269-271.

1885. *Wandeling rond Brugge. Het Beverhoutsveld te Oedelem.* Brugge, Claeys.

1886. *Vier parochienamen* [*Breedene, Dudzeele, Eessen, Kortrijk*]. - RdH. XXI, 68-69.

1886. *Glossaire*, J. COLENS *Compte communal de la ville de Bruges, Mai 1302 à Février 1303; avec une introduction et une table des noms; suivi d'un* - par Aug. Van Spreybrouck. Bruges, De Zuttere.

1886. *Suite du glossaire explicatif du compte communal brageois de 1302. L'orthographe flamande de ce compte*. - AnÉm. XXXVI, 161-186.

1886-'88. *Environs de Bruges. 'Les Lieux dits' cités, au XVIIe s.*, *dans l'échevinage de Bruges. Délimitation du territoire soumis au XVIIe siècle, à la juridiction des échevins de Bruges. Liste des noms d'après l'ordre alphabétique*. - AnÉm. 1886, XXXVI, 355-395; 1888, XXXVIII, 1-172.

1889-'90. *Biekorf*. Vgl. boven.

1890. *Sint Eewouds en nog Sint Eewouds capelle te Sint-Andries bij Brugge*. - Biekorf I, 9-11, 23-25.

1890. *Jantje van Sluis* [*en vlaamsche klokken*]. - Ald. 161-163.

1890. *Les trouvailles archéologiques faites dans la Flandre Occidentale, etc*. [*te Wercken*], - AnÉm. XL, 102-135.

1890. *Niezen*. - Biek. ald. 184-186.

1890. *Hoe onze ouders spraken*. - Ald. 214-217.

1890. *De rouwe van de Bie'n*. - Ald. 280-283.

1891. *Brugge-aan-Zee*. - Biek. II, 24-27.

1891. *Ter streep*. - Ald. 90-92.

1891. *Over eenen zerk van 1362* [*Sysseele*]. - Ald. 94.

1891. *Un Saint-Georges, statue du XVe siècle (près Bruges)*. - Bull. Ac. Roy. d'Archéol. de Belg. 1891, t^k^ 2-3.

1891. *Franken in Brabant*. - Biek. ald., 209-213.

1891. *Vier beêvaartplaatsen ter eere van de twee Sinte Eewouds*. - Ald. 249-251, 257-259.

1892. *De Gilden in St. Jacobs te Brugge*. - Ald. 56-59, 75-78.

1892. *De bloedput van het Beverhoutsveld*. - Biek. III, 138-142.

1893. *Nobel's sprengolie of Dynamitis*. -Ald. IV, 139-142.

1896. *Meunikenreede. Brie vragen en drie antwoorden*. [*Oorsprong, ligging en betrekking met Oostkerke*]. - Ald. VII, 39-42, 73-76, 101-108, 132-138.

1896. *De herbergen over twee honderd jaar*. - Ald. 193-198.

1896. *Lange Meester*. - Ald, 218-220.

1896. *Eene kerkherstelling* [*Emelghem*]. - Belfort, XI, 234-243.

1896. *Ingelmunster in den Franschen tijd*. - Biek. ald. 299-303.

1897. *Naar Jerusalem*. - Ald. VIII, I-XVI.

1898. *Eigen- en Ambachtsnamen*. - Ald. IX, 273-277.

1898. *De geschiedenis van 's menschen schoeisel*. - Ald. 316-319, 328-331.

1898. *Lazaret gesticht op Emelghem door die van Iseghem*. - Ald. 320.

1899. *Het huisgerief van onze Voorouders* [*XVIIe e.*]. - Ald. X, 244-248.

1900. *Op Tabakdozen*. - Ald. XI, 64.

1900. *De Brugsche Pourpointiers of Wambuisstikkers*. - Ald. 333-336.

1908. *De Elf Zwanen* [*Engelsch Zeisel*]. - Ald. XIX, 257-266, 276-282, 289-293.

1909. *Eigen- en Ambachtsnamen*. - Ald. XX, 8-16, 97-105, 246-251, 262-269.

L.D.W.

Oude liedjes en deuntjes

Een trouwe lezer (op het lezen van '*Godelieve*' hierboven, bl. 192) vraagt achter inlichtingen over de liedjes waarvan hierbijgaande hoofdingen.

Weet gij Toon Cabas niet woonen. - Van het Schippers-Gastjen.- Het Weeze kind. - Op den laesten adieu. - Partons pour la Syrie. - Van het Nederland. - De Morinne van America. - Du Galob. - Den Handel. - De Nieuwe Republiek.- Van de zeventien vrouwkens. - Ik ben een meysken als mijn moeder. - La Faridon.- Au point du jour. - Jozef in Egypten. - Cendrillon. - Als ik de ware liefde overpeins. - Van Alexander. - Van de drij Taelmans. - Nelson. - Hoe slim dat de liedjeszangers zijn. - De Fransche kant. - Van den Jager. - Den Hollandschen Aep. - Hoe aengenaem is paere. - Den dragonder te peirde. - Op den marche van den Koning van Engeland. - Den Zeevaerder. - Bacchus kalanten of 't is nu niet meer 't Jeppen en Jan. - Bertrand. - Het minnen en vrijden. - De Bastrengue. - Femmes voulez-vous éprouver. - Van 't kaertespel. - Nymph-liedeken: op een aengename wijze. - Op een nieuwen dans of Jantje van Amsterdam. - Van het droevig Nonneken. - Van de klakken. - Moeder ik ben 18 jaren sprak het meisje met vlijt. - Le Postillon de Longuemeau. - Van den Dragonder. - Ziet den tijd aen. - Philis mijn tweede ziel. - Van Helena. - Van de lelie bloeme. - Langs deze waterstroomen of Tante Wanneken. - Van den Trompetter. - Moet ik hier nog lang op schildwacht staan. - O Holland schoon of van Pater Marcus. - Van de vier gasten. - Op een nieuwe Duytsche Menué. - Mars Menué. - When Dahne die from Phebus fly. - Van de Brunetjens. - Ik drink den nieuwen most.

Alleen de *wijze*, zegt hij, belangt mij aan, daar ik in bezit ben van een bundel oude gedichten die moeten gezongen worden op de wijze van bovenbedoelde liedjes.

In betrekking hiermee zou ik graag den tekst kennen in zijn volledigen vorm van het kerstlied '*De Drie Koningen*' beginnende als volgt:

> Laatst waren er drie koningen wijs
> Zij reisden al over het sneeuwwit ijs...

(Vgl. LOOTENS-FEYS, *Chants populaires flamands recueillis à Bruges*). Hetzelfde geldende voor 'de *Voedstervader*':

> St Joseph ging al treuren
> Hij ging van deur tot deure
> Gaan vragen om logist...

Kunt u mij werken of opstellen aanwijzen handelend over de volksgebruiken vroegertijds met KERSTDAG in voege: in 't bezonder aanduidingen aangaande het rondloopen met sterren?...

W.B.

Wat dit laatste betreft, vriend W.B. richte hem eens tot Eerw. H. Celis, Heirnislaan, 5, te Gent. Die zal dat nu best weten uit zijn eigen 'Kalender'. Hij vrage hem naar 't laatste algemeen volkskundig werk over 'Kerstdag', ook naar 't laatste volkskundig opstel over

‘Kerstdag in Vlaanderen’ afzonderlijk. We bedoelen ernstige werken en opstellen waarin dezer oorkondschap aangewezen staat. Hijzelf dan, alzoo op den weg gezet, kan even deze oorkondschap verder ontleden, zoeken ze te volledigen daar waar het nood doet, zien waar voortaan nietmeer moet aan gewerkt worden, en evenzoo ook dan beslissen wat hij of een ander daarbij verder kan aanbrengen.

Zoo zal hij voldaan worden, en leeren ‘werken’ terbinst.

L.D.W.

‘'t Liedje van Godelieve’

(Boven, bl. 192-195).

Dit liedje, we willen zeggen deze zijn *uitgave* of zijn *heruitgave* zal zijn van tusschen 1887 en 1911.

In de drukkerij te Harelbeke waren baas:

- tot 1875 Debrouwer;
- '75 tot '87 Carlier;
- '87 tot 1911 Jul. Libeer-Carlier;
- 1911-1919 W^{e} Libeer;
- 1919 tot heden Vdbuerie-Libeer.

A.D.

De Maria's van Vlaanderen

't *Mannetje uit de mane*, in zijn verjongden ouden dag (jg. 1923, bl. 56), verheugt hem nog, dat ‘'t de wereld rond gekend is dat op honderd huisgezinnen in Vlaanderen er 99 zijn waar dat de oudste dochter Maria heet, en dat is weeral een bewijs dat Onze Vrouwtje geerne gezien is in Vlaanderen’.

Ja, Mannetje, maar 't begint zeere te keeren ventje! 't En komen nu geen Maria's meer bij onder de Vlamingen; maar, tot bij de kopstukken toe van de Vlamingen, 't is nu al: Marie-Louise, en Marie-José, en Marie-Anne en Marie-Jeanne, en Marie-Thèrèse, Marie-Aimée en Marie-Andrée, Marie-Ange en Marie-Blanche, Marie-Claire, en Marie-Flore en Marie-Laure, en Marie-Françoise, en Marie-Diane en Marie-Liane, en... Marie-Pavane, en Marie-Boel en Marie-Bucht, Marie-Rape en Marie-Karote, en Marie-Hutsepot op en neêre... Marie-Dienise en Marie-die-hoest, en Marie-je-zou'-ze-'k weet-nie'-wadde! Want ‘Marie’ telt daarin mee lijk een trenze aan een vodde, noch min noch meer!

Waar is dat uitgekomen? Uit sommige kloosters wellicht, waar ze allemaal heeten ‘Marie-met-nog-entwat-erbij’!

Tot meerdere eere van Onze Vrouwe, en tot welzijn van Vlaanderen... nog een christen vlaamsch gebruik om zeepe!

VAN GRIMMINGEN.

Een grapje

NOG EENTJE UIT HET VOLK.

Vgl. *Biek*. 1912, XXIII, 336.
1913, XXIV. 175, vg.
1914-'19, XXV, 356.

Drinken 'n breekt den vasten niet: drinken 'n is geen eten!
De duivel had geren de h. Theresia ongerust gemaakt, door dat 't in den vasten was en dat ze, om heuren vasten te kunnen uithouden, een druivebeier binnenzoog.
- Thresia! Thresia, riep hij, 't is vasten!
- Maar Theresia antwoordde:
Och houdt jen snater
gij-n-helschen pater:
't is wijn en water!
E.B. (Te Yper, van een oude Weeze die grapjes ophaalde van over 60-70 jaar).

> ‘Er hangt in den hemel een hespe gereed voor de molenaars... maar tot nu toe ze moeten ze nog beginnen’!

Molenaars en bakkers
zijn immers gekend voor pakkers.
E.B. (Eerneghem).

Zuid'huis (*Biek*. boven, bl. 24)? Is 't ‘Zuidhuis’ een hofsteê te Oostvleter[3].
E.B.
***

Ja! en wat is nu nog *Mendinghem* van Proven en *Wyngaed* van Rousbrugge (*Ald.*)?
T.R.

[Nummer 10]

Virgula divina - De geluksroe

Eenige jaren vóór den oorlog, zocht men te Moorslede op een hooggelegen wijk achter water. Geen gevonden. Een vreemde geleerde, 'k liet mij gezeggen dat het een fransche priester was, wierd ontboden. Met hedendaagsche wetenschap gewapend, wist hij hem goed uit den slag te trekken. Men vond water overal waar hij er had aangeduid, uitgeweerd in twee plaatsen, waar de waterader te arm was. Nood zoekt troost; een oude man wierd bijgehaald, die een notelaren sprieteltak met beide handen bij de uiteinden vasthoudend, 't land doorstapte, kruiswijs vanewijs, en na gewillig een halve ure zoekens, zijn takske in den grond stak en op zijn hoofd wilde wedden dat er aldaar water in overvloed te vinden was. Inderdaad men vond daar water in overvloed.

Ondervraagd hoe hij te werke ging, kwam hij niet af. 't Was maar als men hem voor tooverare uitschold, dat hij te kennen gaf geheel natuurlijk te werk te gaan, met zijne '*zoekroe*'.

Weinigen tijd daarna vernam ik te Rumbeke, uit den mond van een bejaarden man, die alle oude geplogenheden bij het landsche volk van jongs af had afgemuisd, dat er aldaar ook een man was die met een notelaren sprieteltak het water wist op te zoeken.

Hij naamde dien tak, volgens hij gehoord had, een *zoekroe*. Die *zoekroe* moet een *tweejaarsche* scheute zijn, of ze en is geen *geluksroe*. 't Is al wat ik van hem vernam.

Verdere opsporingen vóór den oorlog hebben weinig eerde aan den dijk gebracht; integendeel, meer dan één oude man verzekerde mij dat de sprieteltak een *éénjaarsche* scheute moest zijn! Wie heeft er gelijk?

Na den oorlog is er mij wat licht bijgekomen.

In de uitnemende droogte van 't jaar '21, wierd er wijds en zijds achter water gezocht.

'k Vernam van E.H. Opsomer, schoolopziener, dat er toen ook te Duinkerke en omliggende gezocht wierd naar water. De notelaren sprieteltak kwam aldaar weer voor den dag. Als ik niet kwalijk verstaan heb, was de sprieteltak een *tweejaarsche* scheute. De wijze van zoeken bracht ons nog wat bijzonderheden mede, niet zonder belang.

Eerstens: de zoeker stapte over 't land tot dat hij de werking in zijn lijf gewaar wierd. Dan begon de sprieteltak te bewegen, te draaien. Van toen af zette de zoeker voet over voet, in verschillige richtingen, als iemand die de voeten tegen malkander zet om iets af te meten. Dan stelde hij de plaatse vast daar water te vinden was.

Tweedst: dezelfde zoeker had nog een tweede werkkracht bij de hand, een fleschje waarin een vocht, een onbekend vocht, besloten zat. Over dit tuig heeft Eerw. H. Opsomer niets kunnen achterhalen.

Ten derden: de sprieteltak is wel van notelaren hout, maar van geen notenboom, toch wel uit een notelaren *tronk* gesneden daar wij de hazelnoten van plukken. Daarbij heb ik zooeven, van een stokouden man vernomen, dat de sprieteltak *den zelfden dag, versch van den struik* moet afgesneden zijn *en niet mag gepeeld* worden.

Nu gaan wij ouder wetenschap te rade. In zijn *Cosmographia Universalis* (Basel, bij Hendrik Pieters 1550) gewaagt SEBASTIAAN MUNSTER reeds van de ‘geluksroe’, te zijnen tijde in volle gebruik voor het ontdekken van metaalmijnen.

Een houtsnede, waarvan hier een afschets, is er bijgevoegd, waar men den gelukzoeker, met den sprieteltak in beide handen, ziet vooruitstappen.

Hiernu de tekst: ‘De mineris et argentifodinis, quae passim per Germaniam, potissimum in Alsatia, inveniuntur. Hic per *virgam divinatoriam* quaeritur latens metallum et ex puteis in profundum actis, educitur’. Doch de print geeft *virgula divina*; waaronder in 't duitsch: *Glückrůt*.

Daar zijn nog namen die men aan het notelaren sprietje geeft: men zegt nog iets van ‘stokske’, ‘wiske’ doch de aanvoeg bij die woorden is mij ontgaan. Wie weet daarover nog iets?

J.V.

Waer is mijn Vladerland?

'n Slapende botte van Guido Gezelle

Waer moeder geknield bij mijn wiege zonk
en loech en mijn lachende lonkjes dronk
en weende en niet wist of het weenen was
of stroomen van blijdschap.....

Waer is waer is mijn Vaderland?
Het groeit en bloeit aen den leijekant
waer dat ik van den Heere ontving
het leven dat kostbaer en brooze ding
't is daer dat moeder weende en zong
en liefde uit mijn dankende lachje dronk
en weende en niet wist of het weenen was
of smelten van liefde.....
en hopend in 't zien van mijne oogen las
het woord dat mijn mond onbekwaem toen was
terwijl ze in mijn sprekende lonken las
dat woord dat om mij haer gegeven was
den naem die.....
.....
't is daer mijn Vaderland.

Over dieren in Vlaanderen's woestenij na den oorlog

(Vervolg van bladz. 205)

Om nog meer nieuws te weten over iets dat me sedert lang in 't hoofd lag, trok ik meê naar een ouden jachtwaker van den Blankaard.

- Wild? Een schrik van waterwild... dat was altijd dezelfde voois.

Men toonde mij een pracht van een witte zwaan, pas geschoten (*Cygnus Cygnus Linn.*); de andere was gaan vliegen.

'k Had nu de gelegenheid om te spreken over de beroemde VIERLINGEN en DRIELINGEN.

Vierlingen dat zijn, volgens mijn zegslieden, kleine aanden, vier voor een koppel; drielingen, drie voor een koppel.

Maar in 1919 en '20 waren ze wel gelakt.

- Kan ik geen vierlingen zien? - 't Doet, en ik kreeg de twee soorten van vierlingen voor mijn keuken.

'k Zou ze moeten beschrijven, maar, alle vogelliefhebbers, geeft mij raad hoe daaraan te beginnen, als er spraak is van aandevogels! Zie de winterkleedij is deze niet van 's zomers, en in den paartijd staan ze op hun paaschbest. De aande is anders gevederd dan de aandeman of maschelaar of erpel of woerd. Enkel de houding, de 'spegel' (een plekke op de vlerken) blijven in 't algemeen onveranderd. Wat zal ik dus anders kunnen als opsommen wat er op te sommen is tot volledigingen als toemaatje van mijn reeds te lange lijst der na-oorlogsche dieren uit de slagveldstreke.

Vierlingen noch drielingen zijn wilde aanden (*Anas boschas Linn.*) maar aande-achtigen.

Wat men VIERLINGEN noemt zijn:

- de zomertaling (sarcelle, *Querquedula circia Linn.*) met zijn donkerbruin-grijsden kleinen spegel waarop een groene weerschijn straalt, wit afgezet alboven en alonder, met ook een witte striep boven de oogen,
- en de wintertaling (*Querquedula crecca Linn.*) met zijn grooten spegel groen alboven, fluweelzwart alonder, en op den achterkant een witten rand roestbruin geschilderd.

DRIELINGEN? 't Zijn er twaalf genoemd door mijn jachtwakers, maar ik kan ze toch niet beschrijven omdat er van die twaalf maar zeven in mijn huis kwamen tot onderzoek naar hun kerstenbrieven, en die ik broederlijk liet proeven van een liefhebber van vogels, voor wat de lekkere beetjes aangaat.

1. Eerst kreeg ik den 'rietveugel' (krakeend, *Chaulelasmus streperus Linn.*): bek korter dan de kop, zwart bij 't mannetje; spegel wit begrensd met donkergrijs en zwart.

2. Nummer twee heet de 'pijlsteert' (*Dafila acuta Linn.*) zoo geheeten omdat de middelpennen van zijn redelijk langen steert een uitzondering uitmaken bij de andere aandevogels, die immers niet pijl- maar waaiersteerten al achteraan weg en weêre wrikkelend.

3. De ‘bekaard’ is de sloheend (*Spatala clypeata Linn.*). Spegel: groen koperkleurig met bruin afgezet alvoor, en met zwarten witgezoomden band alachter. Bekaard d.i. gewis omdat zijn bek of snavel verbreedt lepelwijsde.

4. De ‘smie’ (smient, *Mareca Penelope Linn.*) met zijn korten snavel, die zwart is lijk de pooten; de spegel is anders bij den erpel (donkergroen met zwart omrand) als bij de aande (donkergrijs met smallen witten zoom).

5. De ‘roôn’ (tafeleend, *Fuligula ferina Linn.*) met zijn aschgrauwen spegel, is gewis de naaste broêr van den zomerkapaard (kuifeend, *Fuligula cristata Steph.*) die een kuif op den kop draagt en een witten spegel bezit met bruinzwarten achterrand. Men liet me niet toe den kapaard te proeven noch te zien, maar 'k geloof dat het de *Fuligula marila Linn.* of toppereend moet zijn.

6. De ‘vijster’ (witoogeend, *Nyroca* of *fuligula nyroca Steph.*) met een dikken bruinen kop, witte oogen, witten spegel met bruin-zwarten achterrand; heeft me snaps gegeven om zijn naam te achterhalen, maar aan tafel heeft hij lijk al zijn broêrs-drielingen een deftig gedrag.

7. Eindelijk beken ik mijn onbevoegdheid om u te vertellen over de kleine ‘winde’ (of winder zoo de eene zei, ondanks den anderen), de winde (of winder), de groote en de kleine wezeluit. Die laatste met den kapaard heb ik tot nu toe in den oven niet gesteken.

Zoo loopt mijn opgelegde taak ten einde.

Hebt ge niets gekregen over de waterslekken en een waterdier dat ik eens vluchtig zag, dan is 't omdat ik in die dagen te weinig een oude liefhebberij voldeed, en al mijn oogen voeten en armen te gebruiken had om niet te verongelukken in de poelen, doorgeschoten beken, en in stukken liggende boomen. Want wegen en straten waren entwat te zeggen in die dagen.

(*Slot*)

M. VINCK

Laat ze maar kwekken

Laat ze maar *kwekken*,
laat ze maar *kwakken*, de puiden, die
groene beheerders van 't landelijk water,
donker getikkeld,... en... boos zou me zeggen,
boos met hun hoekige nekkergezichten,
wreed met hun oogen die bolde en vaste
blekken in 't wilde,
luisterend schouwen, en niets 'n bekijken. -
- Boos toch 'n zijn ze, de puiden,
nekkersch noch aafsch; - geen
kinders 'n trekken ze t'hunwaarts,
nieverst geen speur van hun haken(1);
meêgaande volk, dat
goêloos, geen mugge 'n zou kwaad doen,
is 't dat die mugge verstand heeft,
en van verre goêndag knikt. -
Laat ze maar knorren en kraken, en
lustig hun herte ophalen!
Stil! 'n verschuwt of 'n stoort ze niet, de
groene, de waakzame puiden,
dáár, in hun zalig aleenzijn. -
Laat ze maar deunen, en
slag om slinger hun vliezen doen zwellen, met
spelende spottende blazen,
laat ze maar talen en tegentalen
in dien *obusput*,
blijde bij 't rustig gevoelen
van hunnen zomerschen avond,
roerend en poerend, of
zittende schuins, met hun muile vooruit, op
't vlak van de strekkende blaren. -
Laat ze maar wikkelen
onder en tusschen de geluwe bladjes,

(1) Ziet aanteekeninge tenden het stuk.

trotsch op de schoonheid waarmede
God hun zangzale tooide,
keurigen opschik
waar geen menschenhand aankwam;
hemel alboven en hemel alonder,
scheemrende sching van uitgaande luchtglans,
zilveren zoomkruid,
bloeiende biezen,
glimmende lemmers van lischgroen,
levend en geurend belegwerk,
daar, waar kunstenaars, ach! die
groeiende weelde zou'n dooddoen. -
Och! geen wonder, of zijn ze gezind, de
leepe, de luimige puiden,
lijzekes roeiend, of hangend halfwege op
't eeuwig gemak van hun oksels,
koele in de weunste
waar z' hun beloven en t'huiszijn. -
- Andermaal snijdt de vermanende *rek*, de
rek en de *rak* over 't vloerkleed; ze
zingen op mate,
vatten de mate,
volgen ze... zonder 't gezwaai van ne maatstok. -
- Varings verschieten ze... look in de meersch! en
heisterkadeister èn dopke naar onder!
- Horken en wachten. -
Vrienden herdoens!... En ze kwekken en kwakken,
knorren en kraken met stijgende negge. -
Wie, wie zal 't hun verbieden?
of wie schendt er den vrijdom
van dat eenhandig vrijvolk? -
- 't Huppelend lied, och 't vroolijk gedoe van de puiden,
daar waar 't machtig gerucht van den oorlog
nauwelijks ophoudt!
och! dat avondgezang, waar
d'herten nog zwijgen, de monden nog toezijn! -
Treurende mensch, ontsluit het slot van uw ziele,

laat, o laat nu d'hope weêr binnen,
d'hope en 't blijzaam verlangen,
leert den vrede genieten,
leert het... uit dien *obusput*. -

Nieuwcappelle, 1920.
A. MERVILLIE

Als we nog kleene waren, meenden de kinders, te Wonterghem en elders, dat de groene puiden, al die te dichte gingen, met nen haak in 't water haalden (haakpui). - Dat vermoeden zal ontstaan zijn uit de *nekkers* (watergeesten, waterduivels, die entwie *nekken* of den nekke kraken) en waarvan d'ouders soms spraken, om hun kinders van 't water te kunnen afhouden. Waterduivels en had men nooit gezien, en die vreemddoende groene puiden, overal voorhanden, moesten omzeggens de nekkers vervangen. - *Haakpuid* niet te verwarren met den kleinen *hagepuid* (boompuid), fr. *rainette*. - Elders zeggen ze *kwakpuid* (van kwakken).

Komt *haakpuid* uit den zin van *haken*? of moeten we spellen *aakpuid* (waterpuid), meugelijk verwant met latijn *aqua* (water), en gotisch *ahwa*? Ik voor mij, 'k zou *haak*pui verkiezen. - Daarenboven in sommige streken van Vlaanderen spelen de kinders nog *dijkman*: ne jongen staat in den dijk (gracht), en trekt naar beneên al die er over willen; dat spruit glad uit het zelfde gedacht van *inhaken, neêrhalen*, en 't is wonder hoe den *dijkman* (grachtman, waterman, hekker) in dat kinderspel *haakpui* heet. - DE BO vermeldt dat ook onder 't woord *Dijkman*. - Te Gheluwe en omstreken is 't den *burlare* die de jongens benauwd maakt voor 't water, ook nog de *snakhaak*; vergelijkt *kalle* (watertooveresse) met den *haak*, ook *kalle* met den *einsel* (einselhaak, om er de kinders aan te hangen). - Ge ziet hoe overal daar, lijk in *haakpui*, den *haak*zin deureslaat.

A.M.

Kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden, van Guido Gezelle

(Vervolg van bladz. 212)

Gij Dichter die den Leeuwerk zongt.
aan Robrecht Willaert van Eessen.

Eerw. Heer R. Willaert van Eessen, *de Dichter die den Leeuwerk zong*, gewezen leerling en naderhand vertrouwde vriend van Guido, leefde te Yper als rustend priester; hij was een van die leerlingen die, welbegaafd maar niet eigenvernuftig genoeg, opgaan en zich verblinden in bewondering voor den meester; doch dezes invloed blijft bij hen steken op den bast: hij dringt niet tot in 't merg, maar ligt bovenop. Zij verwerken hem niet maar bootsen hem na; hunne navolging is bewust en, daar ze minder zijn dan de meester, zien ze niet zoo breed, ze gaan verder dan hij en wat bij hem ingeving is, eigenmachtige uiting van zijn eigen wezen, wordt bij hen beweging, school.

Bertje Willaert had Gezelle 'ingezwolgen', meer echter niet. Hij *Westvlaamschte* om wille van 'Onzen Guido' zoo hij hem noemde en stak zijn dichten en zijn schrijven en, tot zijn spreken toe, vol Westvlaamschheid, vol taalveerdigheid en beeldspraak, en beluisterde daarbij zijn eigenzelf met een stil genot: hij dichtte vlot en middelmatig in den Gezelletrant van dezes leeraarstijd[1].

Pas op Mon.
aan Edmond Van Hee[2].

'Op het klein seminarie van Rousselaere was Edmond Van Hee een der eerste leerlingen van Guido Gezelle. 't Was op de keerzijde van een zijner schoolwerken dat

(1) Het stuk *Vooruitgang* in *Biekorf* (1912, XXIII, 221-222) ten onrechte aan Gezelle toegeschreven door mij, is later gebleken van Willaert te zijn.

(2) Zie '*Ons Volk ontwaakt*', Brussel 9n Aug. 1913; en '*Biekorf*', 1913. xxiv, 273-288.

Gezelle het welbekende gedicht schreef dat volgenderwijze inzet:

> Wijl gij ligt en rust en slaapt, Mon
> op drie stapkes maar van mij,
> zit ik dikwijls en betraap, Mon
> 't vluchtig vliegske, poezij'. (H.V.)

Dit stuk stond niet op de keerzijde van wat ook, maar 't was een antwoord op eene dichterlijke ontboezeming van den leerling. Dat van Van Hee was: *'t Is vergeefs!* (Vgl. Biek. 1913, XXIV, 286-287).

En de meester antwoordde met zijn stukje: *Pas op, Mon!* Den 14^{n} December 1858 ontving Van Hee het handschrift van dat roerende vers: *G'hebt dan ook dat bitter water*...[1]

Rammentati.
Aan Dominico De Pisano.

> 'Er waren op 't college twee italjaansche studenten, hij schonk hun die verzen uit een bewondering voor dat woord *rammentati*'. (H.V.)

Weerom de vrije klok.
Bij de kloosterintrede van....

Heb bier 't handschrift voor me liggen en stel vast dat er wederom hier en daar brokken zijn uitgevallen bij 't opmaken der uitgave.

Na het vers: *Gij kerke en kruis en al*, volgde:

> Weerom! weerom! wie toomt er mij
> wanneer ik dichten mag
> Van God en Kerk en Heerschappij
> en koninklijk gezag.
> Want God zij dank.....

verder na 't vers: *Aenbidden houdt de koop*, volgde:

> met eere en plicht aan hem die kan
> Het meeste biên; die God
> Die alles gaf niet anders dan
> verachting geeft en spot
> Vooruit.....

(1) Zie bij dat stuk, boven, blz. 137.

en wederom, na: *Roept amen, van zijn top*, volgde:

Die 't kruis niet draegt is 't kruis nie' weerd
Noch christen is zijn naem
Die 't kruis draegt en voor 't kruis hem weert
Is tot de kroon bekwaem
Daer zijnder nog.....

En er bestaat een tweede handschrift met varianten op dat stuk als volgt:
Op 't vers: *Gij kerke en kruis en al*, volgt:

Zijt vreugdig hert des dichters nu,
Zoo lang een ziele leeft
Zoo leve en zweve een stemme in u
Die lof den Heere geeft
Onsterflijk zij de lofgezang
Onsterflijk is de deugd
En spijt wie 't leed is, zingt zoo lang
Gij haer bezingen meugt!
Weerom, weerom wie toomt er mij
Wanneer ik dichten mag
Van God en zijne heerschappij
Die ik herleven zag?

Na 't vers: *Zijn koninklijke baen*, volgt:

Zijn purperkleed hun schouders om,
Zijn banden om de leen
Die treden met een wellekom
Zijn heilig kruis beneen.

Na 't vers: *Aenbidden houdt de koop*, volgt:

Met eer en pligt voor die u kan
Het meeste biên en God
Die alles gaf, niet anders dan
Verachting geeft en spot.
Daer zijnder nog en één zijt gij,
Ootmoedig' eedle maegd
Die wijken voor Gods heerschappij
En wien zijn wet behaegt.
Daer zijn der nog, en gij zijt een!
Vandage en voor altijd
Gezegend aen zijn autaersteen
En vóór zijn throon gewijd
Tree voort! de bane is lang en droef,
loopt steeg omhoog en bot,
Maer, na de lange levensproef,
Daer t'enden, wacht u God!
Tree voort, en werpt men schande op u
En spuigt me u achterna

Om niets is hij dien God helpt schuw,
Om niets en lijdt hij schaê.

Dan volgen de verzen: *Weêrom dan vrij de klok geluwd*..., waarmede het stuk uit de uitgave besluit.

Mijn tweede handschrift voegt er bij herhaling nog de eerste strophe aan toe:

Roept vreugdig hert des dichters nu.

met de vier laatste verzen als volgt:

Onsterflijk zij de lofgezang
de lofzang aan de deugd
En spijt' wie 't leed is, leve lang
Onz' hedendaagsche vreugd.

Rousselaere in festo St Venantii A.D. 1859.

ΙΧΘΥΣ ΕΙΣ ΑΕΙ
᾽Αμήν, ᾽Αμήν.

Wie zijt Gij?
Aan Hendrik Van Doorne van Poucke.

Een onderwerp dat hij met zijne leerlingen te zamen behandeld heeft. Zie immers bij 's *Avonds*(1).

Kom e keer hier.
Aan Pieter Busschaert van Damme.

E.H.P. Busschaert, pastor gestorven te Vichte, was een groot muzikaal talent en een onafscheidbare vriend van Edgar Tinel evenals van Guido Gezelle. Ze kwamen dezen laatste gewoonlijk tezamen bezoeken en 't was algemeen bekend dat ze zonder malkander niet voort konden en dat ze nochtans gedurig twistten om gelijk.

Eene zeer lezensweerdige studie over dit stukje en een paar andere over Flieflodders, van de hand van Al. Walgrave, is te vinden in *Biekorf* 1912, XXIII, 323-335.

'Vele jongens te dien tijde hadden een verzenalbum, om er hunne eigene gedichten en die van andere in te

(1) Boven, blz. 129; en de aanteekeningen bij het stuk *Poucke*, boven, blz. 142.

bewaren. Guido Gezelle schreef er ook al een versje op', zegt H.V. en haalt het album uit van Pieter Busschaert.

Ikzelf heb zoo 'n album gekregen van een zekere Mjf^{w} Vanhove, te Kortrijk, de nicht van den beruchten Mgr Vanhove: 't was dat van Hendrik Van Doorne, dat de jongen indertijd had laten afpakken door den surveillant: hij was gelukkig het na zoo lange jaren weer te zien.

Zie 't volgende stuk.

Maar half.
In een Studentendichtboek.

> '*Kom e keer hier* staat in dat album, door Gezelle zelve geschreven nog met 'ae', dus gemaakt ter gelegenheid van dat dichtboek. Wat bewondere ik dat alles, als ik peize in welke wereld van Rhetorika dat ontbloeid is'. (H.V.)

Zie nog: Aanteekeningen bij de eerste uitgave:

''t Woord boude ik voor afkomstig van vliegflodder even als *joffrouw* van *jongvrouw*, en voor nauw verwant met 't latijnsche *Papilo, papilunculus*. 't Is wonder hoe dit aerdig en zinnebeeldig diertje bijkans zoo menigvuldig en verschillig is van namen als van verwen en beweging. Zoo bij voorbeeld Noordsch: *sommerfugt*; Duitsch: *pfeifholder, fifolter, tagfaller, lichtmotte, schmetterling*; Engelsch: *butterfly, moth* en dialectice: *barbowler*; Italiaansch: *farfalle*; 't Vlaamsch zegt: *flieflouder fifoutere, fliefloutere*; Kiliaen geeft ons: *vliegh-woutere, vijf wouter, pepele, botervlieghe* en *somer-voghel*; te Brugge zegt men *motte; flikketeer* in de Kempen; al 't Rousselaersche: *uwele, ulege, uleke*; van Poperinghe komt de *hellekapelle*, en uit Holland het nederig *schoelappertje* met den statigen, bij onze vlaemsche schrijvers alleenheerschenden, *vlinder*'.

Super Flumina.
Aan de Vlamingen van 't Engelsch Seminarie te Brugge en in 't Amerikaansch Seminarie te Leuven.

Dichterlijke omschrijving van Psalm 136.

Dit stuk wint erbij in belang als men weet wat Gezelle te Rousselaere en bijzonderlijk te Brugge op 't Engelsch

Seminarie voor de vreemde missiën gedaan heeft, en hoe van zijne volgelingen naar de vier gewesten van de wereld als geloofsboden uittrokken. Ze bleven meest allen met hem in brief wisselend verkeer.

Aan Gabrielle.

Dochter van Adolf Verliest, advocaat te Kortrijk en broeder van Gustaf en Hugo.
't Volgende stukje is ook voor haar Eerste Communie en 't daaropvolgende voor haren broeder JOSEPH.
Het voorlaatste stukje is voor GEORGE BEYAERT, boekdrukker, gestorven te Kortrijk, en 't laatste is

't Laatste.

De eerste uitgave geeft nog een BIJVOEGSEL, dat wegblijft bij de tweede met het *Antwoord* van Alb. Thijm, en *Beoordeeling* van vroegere gedichten, *Aenteekeningen, Goedkeuring* enz.
en 't motto:

> *Onder wat vlag vaart gij*?...
> Duizendmaal liever is ons een ferme ongodist
> dan een halfbakken christen
> Pauwels forestier
> *Dietsche W*. 1862.3.

C. GEZELLE

Oude Volkenkunde van Europa

Julius Caesar schrijft van de oude Belgen en de Galliërs dat er twee klassen onder de bevolkinge bestonden; de eenen waren de edeleu en de andere klas maakte den volksstand uit[(1)].
Dat komt wonderwel overeen met de bestaande opvatting der uitbreiding en der uitzwerming van de keltische

(1) J. CAESAR, *De Bello Gallico*, VI, 13.

volksstammen, ja van al de indo-europeaansche volksstammen.

Die eerste klas, die heerschende stand, dat waren de Kelten die van over den Rijn gekomen waren, blond van hare, lang van hoofde en hoog van gestalte.

Zij waren 't die de vroegere bevolking aan hunne heerschappij onderworpen hadden.

Die vorige bevolking maakte in Caesar's tijd den leegen stand uit; zij woonde hier van in den verren oortijd; ze was kort van hoofde en van gestalte, met donker vel, bruine oogen en bruin haar...

Die belangwekkende leze van Caesar kwam ons wederom te binnen, onlangsleden, bij 't verschijnen van Carnoy's merkweerdig werk over de Indo-Europeanen.

In onze aanteekeningen van 1915 vonden wij:

- 't Zijn de korthoofdigen die uit Azia de jongsteentijdsche beschaving en de indo-europeaansche talen medegebracht hebben.

Dat streed tegen de algemeene opvatting.

Zijn de Indo-Europeanen de blonde langhoofdigen niet die Europa bevolkt hebben?

Toen men in 1908 de indo-europeaansche Thokariërs van Turkestan ontdekte las men niet dat de Chinezen deze lieden met blauwe oogen in hunne prenten schilderden

Tot Adjanta in Hindostan zijn er zeer oude onderaardsche tempels van Bouddha, die met wandschilderingen versierd zijn: in die schilderijen zijn indo-europeaansche Perziërs, perzische afgezanten met blauwe oogen verbeeld.

Maar zie M. Carnoy oordeelt ook in zijn boek dat de Indo-Europeanen in meerderheid korthoofdigen waren[(1)].

De zake is uitnemend ingewikkeld.

Zijn de Indo-Europeanen blonde langhoofdigen, van waar komen dan in Europa de menigvuldige bruine korthoofdigen vandaan?

Zijn de Indo-Europeanen bruine korthoofdigen, welke is

(1) A. CARNOY, *Les Indo-Europeens*. Bruxelles, 1921, bl. 69.

de oorsprong der blonde langhoofdigen van 't Noorden en der bruine langhoofdigen van 't Zuiden?

Noch de menschenkunde, noch de oortijdkunde, noch de taalwetenschap alleen kunnen die zake klaar trekken.

Men moet rekening houden met al de daadzaken, door elke wetenschap aan 't licht gebracht. Men moet tot eene oplossing komen die alle tegenstrijdigheden doet verdwijnen en alle wetenschap haar recht vergunt.

***

Zie hier hoe wij nu den oorsprong der bevolking van Europa opvatten en vorenstellen.

Een dubbele vloed van volksstammen is over Europa gekomen, van in den jongen steentijd, ja mogelijks van in het rendiertijdvak dat tot den ouden steentijd behoort. De eene vloed zit ook sedert lang, in vele gewesten, met den anderen vloed versneden en versmolten.

Een eerste vloed heeft zijnen uitgang van de oostelijke kusten der Middellandsche Zee.

Welken weg heeft hij gevolgd?

Hoofdzakelijk: de groote waterbane, den grooten handelsweg, die leidt van de kusten van de Middellandsche Zee, al Gibraltar, van Spanje naar Engeland, naar 't Westen van Frankrijk, België en Nederland, naar 't Noorden van Duitschland en naar Skandinavië.

Die handelsweg is geen uitvindsel.

Wij en hebben hem niet gedroomd.

De ontelbare en wonderlijke oortijdkundige ontdekkingen van deze laatste vijftig jaar hebben hem meesterlijk in 't licht gesteld.

Van in den jongen steentijd werd hij door knappe zeevaarders gevolgd, lang vóór den tijd dat de Phenicièrs van Gadès hem kenden: modellen van koper- en bronswerken volgden hem van 't Oosten tot in Skandinavië.

Wij vermoeden enkel dat die weg ook nog door uitzwermende volksstammen werd gevolgd.

't Waren langhoofdigen die in 't Westen en 't Noorden

van Europa blond geworden zijn onder den invloed der luchtgesteltenis.

In onze veronderstelling staat de oorsprong vast der langhoofdigen van Europa. Zij hebben denzelfden oorsprong in 't Zuiden als in 't Westen en 't Noorden van Europa.

De zuiderlingen lang van hoofde en bruin van kleur zijn de niet-indo-europeaansche Kretenzers en anderen die Griekenland bewoonden vóór de komst der Ioniërs en Doriërs; verder de Sikuliërs, de Etrusken, de Liguriërs, de Iberiërs en andere oorstammen van Italië, Gallië en Spanje.

De noorderlingen lang van hoofde en blond van haar zijn ongenoemde en soms genoemde volksstammen, met de vorigen verwant, die al den waterweg naar hier gekomen zijn en hier gewoond hebben om allengerhand met de korthoofdige Indo-Europeanen versneden en door hen opgeslorpt te worden.

Wij meenen dat er bewijzen bestaan om onze veronderstelling te staven.

Neemt eens de Pikten of oorbewoners van Engeland, Ierland en Schotland.

Hunne taal trekt op deze der Basken, die van de Iberiërs afstammen. Zij leefden onder het stelsel der moederlijke erfenis, onder het stelsel van het erfrecht niet van vader tot zoon, maar van den afgestorvene tot den zoon zijner zuster evenals de Iberiërs, de Berbers en nog andere middellandsche volkeren. Men noemt dat het matriarkaat.

M. Hirt zegt dat men eens de brugge zal vinden die van Engeland naar Spanje en 't Noorden van Afrika leidt[1].

Die brugge is gevonden.

Hadde M. Hirt dien handelsweg gekend zooals men hem nu kent, hij zou gezeid hebben dat die brugge loopt van 't Noorden van Afrika en Spanje naar Engeland, Ierland en Schotland: ze bracht de vóór-indo-europeaansche Pikten naar die eilanden.

Korte dagen na den wapenstilstand las in onze kerk een

(1) H. HIRT, *Die Indogermanen*. Erster Band. Strassburg, 1905, bl. 43.

fransche priester de heilige mis en hij zeide ons:

- Pastor Hermet heeft mij gedoopt.

- Ik ken pastor Hermet... Wees zoo goed hem mijne groetenissen te brengen.

Die pastor Hermet uit het Aveyronbestrek had in zijne streek menigvuldige steenen standbeelden ontdekt van 't einde van den jongen steentijd of het begin van den bronstijd.

Die beelden vertoonden eene godin: beelden en vaatwerk met hetzelfde uitzicht, met dezelfde lijnen geteekend kan men vervolgen van Hissarlik, door Spanje, Portugaal en Frankrijk tot in Skandinavië[1].

Op de helling van den Kluisberg, niet ver van 't huis van den boschwachter liggen er twee-drie steenen platen verstrooid, waarschijnlijk van hooger neergerold, die vermoedelijk voortkomen van eene dier steenen grafkamers of nagemaakte grafspelonken, waarin de jongsteentijdsche volkeren hunne dooden ten grave droegen.

Tijdens den oorlog heeft menigeen onzer lezers zulke vermaarde grafkamers gezien in Bretagne.

Zoo een steenen grafspelonk noemt men in 't fransch *dolmen* en in 't vlaamsch *hunnebed*.

Guido Gezelle zei ons nen keer dat er in onze taal voorzeker nog woorden bestaan die voortkomen van de niet-indo-europeaansche oorstammen.

Welnu de taalgeleerden aanschouwen het woord *hun* als zoo een woord[2].

Wij komen van tijd tot tijd in de wetenschappelijke wereld dingen tegen, welke wij vroeger uit den mond van Guido Gezelle gehoord hebben.

Welnu de hunnebedden zijn te vinden van in Syrië tot in Skandinavië, in de landstreken die wederom in de nabijheid liggen van onzen grooten waterweg, dien wij als een

(1) J. DÉCHELETTE, *Manuel d'Archéologie préhistorique*. Paris, 1908, bl. 594 en volg.

(2) FR. KLUGE, *Vorgeschichte der altgermanischen Dialekte*. In *Grundriss der germanischen Philologie*. Deel I, Afdeeling I, bl. 323.

uitzettingsbane aanschouwen door de langhoofdige landverhuizers gevolgd.

Men kan ons opwerpen met M. Carnoy en de opwerping is heel ernstig en zal misschien ons stelsel omver werpen:

- De koophandel en de navolgingszucht verspreiden voorwerpen en gebruiken op een breed gebied dat de grenzen van volkeren en menschengeslachten te buiten gaat[1].

Ons verweer is het volgende:

't Bestaan nog andere handelswegen, die deze gebruiken konden volgen en die zij niet gevolgd hebben. Daar liepen groote oortijdsche handelswegen in de vallei van den Rijn en van de Elbe en deze laatste met eene vertakking naar Italië en eene andere naar Griekenland en omliggende landen.

Men vindt die gebruiken welke wij als bewijzen vooruitzetten enkel langs den grooten waterweg, omdat die waterweg ook eene verhuizingsbane is geweest; en wij gelooven het zooveel te meer, dat de schedels zulker langhoofdige menschen de oudste zijn welke men in Skandinavië vindt, en dat ze nu nog in 't binnenland meer dan op de kusten te vinden zijn: een teeken dat die menschen voor nieuwe aankomers geweken zijn.

Wij hebben hier voor ons afbeeldingen liggen der oudste schedels door Flinders Petrie in Egypten gevonden; het wezen is scherp; het onderste deel van 't wezen komt vooruit; het voorhoofd is schuinsch en achteruithellend; dat zijn al kenteekens van middellandsche wezens; ge vindt ook prenten van zulke hoofden in de boeken die handelen over den bijbel en in de hedendaagsche leerboeken van aardrijkskunde. Wij hebben hier een over Nieuw Europa van 't jaar 1921; die verbeeldt nen man van Sora bij Napels en 't is ook een man met zoo een schedel[2]. De schedels der eerste bewoners van Skandinavië vertoonen insgelijks een scherp vooruitkomend wezen en zoo een achteruithellend voorhoofd.

(1) A. CARNOY, *op. laudat.*, bl. 66.
(2) FALLEX et MAIREY, *L'Europe nouvelle*. Paris, 1921, bl. 40.

Go zoudt ook nog kunnen vragen:

- Hoe zijn die zuiderlingen uit het blijde en blinkende Zuiden naar het kille, duister en vochtig Noorden getrokken?

- Skandinavië en is niet te misprijzen in den zomer. In den tijd onzer vermoedelijke landverhuizing was de luchtgesteltenis der skandinaafsche landen veel zachter dan nu: dat weet men door de overblijfselen van de gewassen en de boomen die er in die tijden groeiden.

* * *

Waar blijft de tweede vloed nu steken?

Hier is hij.

In de spelonken der Maasvallei heeft men vele jongsteentijdsche schedels ontdekt. Zij vertoonen eene mengeling van langhoofdige en korthoofdige volksstammen.

Van waar kwamen die korthoofdige volksstammen?

Dat zijn de beruchte Indo-Europeanen die gij sedert lang kent, die aan bijna al de volkeren van Europa hunne talen hebben opgedrongen, die langzamerhand binnengezijpeld of bij zwerf- en veroveringstochten verhuizend overal met langhoofdigen versneden zitten en die de langhoofdige volksstammen overal hebben bedekt en opgeslorpt.

Hun uitzwermingsbestrek was, volgens de meening veler geleerden, het Noorden van de Zwarte Zee.

J. CLAERHOUT

Mengelmaren

Z.D.H. Mgr A.-J. Callier

Een Hollandsch bisschop van Vlaamsche afkomst.

Dezer dagen (zoo lazen we in ‘De Standaard’, 20-VIII-22) herdacht de groote bisschop van Haarlem, Monseigneur August-J. Callier, zijn 50-jarig priesterjubileum.

Geheel katholiek Nederland heeft dezen beminnelijken en kranigen bisschop een hulde gebracht die waarlijk aandoenlijk was en getuigde van echt kinderlijke genegenheid voor de Roomsche Hollanders ten opzichte van den bisschop van Haarlem.

Wat ons, Vlamingen, vooral genoegen deed te vernemen is dat deze Hollandsche kerkvorst in zekere mate een der onzen is.

‘Als edele ouders mochten zij geprezen worden’, zoo schrijft pater Hyacinth Hermans in ‘De Maasbode’, ‘deze Joannes-Franciscus Callier afkomstig uit Blankenberghe en Joanna-Catharina de Craecke, geboortig van Oostende, die te zamen een gelukkig en voorbeeldig katholiek gezin stichtten in de drukke havenstad Vlissingen, waar vader Callier de beproefde en betrouwbare loods was voor de in- en uitvarende schepen, die in de Schelde kwamen ankeren.

Edele ouders van vromen eenvoudigen levensstijl, maar die door den zoon toen hij geroepen werd tot het doorluchtig ambt, dat hem het recht schonk tot het voeren van een wapen, zoo fijnzinnig dankbaar gevierd werden door het bisschoppelijk wapenschild te doen beheerschen door beider nagedachtenis. In dat wapen zien wij een vaartuig, gemeenzaam Kraak geheeten, herinnerend aan den naam zijner moeder de Craecke, varend op een rivier de Schelde, waar vader de beproefde gids was; rivier en kraak veilig verlicht door de ster, symbool van het licht des geloofs. En dan daarboven het devies, dat een levensprogram werd ‘in fide nihil haesitans’, wat zeggen wil ‘in zake geloof nooit aarzelend’, wat weer duidde op de beproefde kunde van den vader, die nooit weifelend, recht door zee altijd den veiligen weg te vinden wist.

Waar vader door zijn dienstbetrekking uiteraard veel van huis was, regeerde moeder met vaste hand het gezin van vier kinderen. Jan, de oudste, die later zoo eervol de voetstappen zijns vaders drukte en commissaris werd van het Belgische Zeewezen, August-Joseph, de thans gouden priester-jubilaris Bisschop van Haarlem, Eduard ook priester geworden, en als pater Cornelis reeds 47 jaar Minderbroeder in de Belgische provincie, en Charlotte, de eenige zuster van den Bisschop.

Moeder Callier levend met en voor haar kinderen wordt geprezen als zuinig en streng, maar met een ondergrond van buitengewone goedhartigheid, een trek, die Monseigneur met haar gemeen heeft.

Ook de boeiende vertelkunst, den warmkleurigen praattrant, die later in den leeraar Callier zoo boeiend op zijn studenten inwerkte, moet Monseigneur van zijn moeder geërfd hebben. Want in de schemering van den vallenden avond binnen de gezellige woning, met buiten den soms ‘langoureuzen’ weemoed, die over zeeën en schorren kan liggen uitgespreid, kon moeder Callier met haar kinderen om zich heen oud-Vlaamsche sprookjes vertellen van zoo 'n rijke fantasie en distincte uitbeelding, dat de luisterende kinderen zich niet konden weerhouden telkens weer te vragen ‘Moeder waar is dat gebeurd?’

Dan wist moeder tusschen haar mooie sprookjes ook beurtelings van die fijne oud-Vlaamsche liedekens te spinnen, welke Mgr., die veel van zingen houdt, vaak nog als melodieuze echo's uit een ver verleden door 't hoofd kunnen spelen, en die hij zelf bij wijle nog weleens stil en ontroerd met gedempte stem voor zich uit placht te zingen als om het lieve verloren geluid der moeder nog eens levend voor zijn herinnering te halen’.

Deze hartelijke woorden, gewijd aan de Vlaamsche moeder van een Hollandschen bisschop, drukken wij hier gaarne over, omdat dergelijke moeders - die wij als voorbeeld stellen - een eer zijn voor de katholieke vrouwen van Vlaanderen!

(De Standaard)

Boekennieuws

Erin, door A. O'FLANDERS, Norbertijn van Tongerloo. (J. Filliaert, Nieupoort, 1922).

Moest er een Iersche 'Biekorf' verschijnen, dan zou O'Flanders er stellig aan medewerken, daar staat zijn pas verschenen werkje voor in: de vrucht van jarenlange opzoekingen en geduldige zantingen, zooveel leekskes honing dagelijks in de raat bijeengebracht!

Hij wil ons niet een handboekje voor Ierland's geschiedenis ter hand stellen, maar veeleer warm Iersch leven afschilderen, zooals het afgespeeld werd door de eeuwen heen, en hij hangt ons een heele zaal vol etsen en tafereelen uit dit verleden: het rood van Ierland's wee en vervolgingen wisselt er af met de rijke schakeeringen van zijn geestes- en kunstleven, met het goud van zijn roem en voorspoed, met het stralend wit van zijn geloofs- en Eucharistische leven: één kleurenharmonie.

Doch O'Flanders is een Vlaming, en wanneer hij Erin's groene zode verlaat, om de Ieren op 't vasteland te volgen, dan krijgen wij eene heele honingraat zantingen ten beste over Vlaanderen, het herbergzame Vlaanderen, dat gulhertig voor dat verdrukte volk zijne armen opende, en ruimschoots vergoed werd voor dit edel gebaar, men denke o.m. op de Iersche nonnen van Yper. Aanhoudend wordt het verband gelegd, of ten minste bedoeld, tusschen Iersch en Vlaamsch leven: Ieren waren het die ons 't geloof verkondigden; evenals het Iersche volk in zijn weemoedsvolle liederen, zoo bezigt het Vlaamsche zijn strijd en zijn lijden; onze oogstarbeiders trekken naar Frankrijk zooals de Iersche naar Lincolnshire: Vlaanderen en Ierland strijden om hun taal en eigenbestuur, beiden zijn de trouwste zonen der Roomsche kerk.

Wij bekijken Ierland langs alle zijden. Toch niet! De keerzijde krijgen wij niet te zien 1 Heeft O'Flanders innige genegenheid voor het Iersche volk hem misschien in den weg gestaan? 't Doet er niets toe; wij krijgen een des te rijker geschakeerd beeld van Ierland's schoonheden, dat nu eens tot onze inbeelding spreekt, wanneer de Iersche geloofsboden het vasteland doorkruisen, dan ons verstand wil boeien, wanneer droogere opsommingen van belangwekkende namen en gebeurtenissen elkander opvolgen, of ons verontwaardigd gemoed in opstand brengt, bij het verhaal der ontzettende vervolgingen en moorderijen door den Engelschman gepleegd, of ons herte tot innigheid stemt, wanneer wij in de schuurkapel neerknielen nevens de oogstarbeiders.

Moesten wij Ierland alleen kennen uit de dagbladen, dan zouden wij er ons een erg treurig gedacht over vormen; Ierland is meer dan

het woelige Ierland van heden; eeuwen lang heeft het schatten geborgen in de rijve van zijn geschiedenis.

En bij 't sluiten van 't boekje glinstert vóór onze oogen de zachtgroene edelsteen van Ierland's heerlijkheid; wij zijn blij dat er daar, spijts den huidigen warboel, nog zulk een edel volk leeft, en wij blijven den schrijver dankbaar, omdat hij voor ons dat schrijn met dien ‘emerald gem of the Western Word’ ontsloten heeft.

W.D.

***

‘Steden en Landschappen’ onder de leiding van Ir. Dr. Stan Leurs. I. *De Kempen*. - Antwerpen, ‘De Sikkel’, in medewerking met den ‘Vlaamschen Toeristenbond’, in 4^{n}, 48 bl. opstel, 32 bl. afbeeldingen.

Wat nieuws en wat schoons, en voor iedereen: als geschenk-, als loon-, als leer- en als pronkboek.

Als samenvatting en voortverkoop van meer-afzonderlijke en dieper-doorhaalde verhandelingen is het vast-aan een voorbeeld: ernstig, bondig, zakelijk, naar den jongsten eisch van de wetenschap, en liefelijk uitgegeven; met achter ieder hoofdstuk de nagegane gronden oordeelmatig aangemeld.

Eerst over de *Aardrijkskunde van de Kempen* door Ir. A. Van Olmen, *Met een hoofdstuk over de dialekten* door Dr. J. Leenen. Daarna over de *Politieke en economische geschiedenis* door Ir. Dr. Stan Leurs, E.H. Floris Prims, Dr. J. Grietens en Jan Mosmans. Nog over *de Abdijen* door E.H. Kan. Erens. Eindelijk over *Oude kunst in de Kempen* door Ir. Dr. Stan Leurs.

Verder: zichten op landschappen en gebouwen. Zeer leerzaam ook: b.v. *voor wie het heeft over onze westvlaamsche kerken, om hier duidelijk te zien dat niet onze timmers maar wel onze torens aldaar hun weergaden staan hebben.*

De Kempen 'n kennen wij-hier niet genoeg. Ze zijn nochtans 't kennen weerd, en kunnen het lichte en met liefde uit een boekjen als dit.

L.D.W.

[Nummer 11]

Ter vernieuwinge van de Inteekeningen

Mag het zijn?

Ja 't, nietwaar? Beleefd verzoeken we onze goede Vrienden Lezers hun inteekening te vernieuwen, nl. *voor 't aanstaande jaar '23*.

Hiertoe: voor dezen onder hen, die geen check- of beschikrekening en bezitten, hebben we een stortingsbladje meêverzonden; de anderen gelieven ons hun storting beschiksgewijze over te teekenen, te weten op onze rekening t^{k} 66165 (met naam ‘L. De Wolf’).

Niemand blijve achter als 't U belieft; integendeel hale nog nieuwe meêdoeners bij. Met ons beste te doen allemaal, geraken we voort. ‘Biekorf’ is reeds verbeterd; van wat we verleden jaar beloofden, zoo 't er nog niet alles 'n kwam, kwam toch iets, en we rekenen erop voorvaste dit jaar nu ook 't overige te kunnen uitwerken: we bedoelen onderander de verdere onderleering onzer *Vlaamsche kustkerken*, en 't aangaan van een voortzetting (in bijblad) - ‘si licet

parva componere magnis' - van 't *Wvl. Idioticon* en *Loquela*.

Dank uitterherten op voorhand aan alle onze inteekenaars, en vooral aan onze milde gevers uit den 'Blok'. Dezen laatste laten we nog een tijdeken open... We hebben hem immers nog zoo noodig.

Nu, om met onszelven niet op te loopen, drukken we hier over wat men elders denkt over ons, dit is te weten in 't *Centrum* (zondagblad, 12-XI-'22).

Van Nederlandsche Letteren.

BIEKORF

Zou er nog eigenaardigheid overgebleven wezen bij de schrijvers van Vlaanderen? Nu ze zoolang tusschen de Hollanders, de Franschen en Engelschen en ònder de Duitschers hebben gezeten? Het eigene, biezondere en zeer-persoonlijke, dat vóór den grooten oorlog aan onze groot-Nederlandsche letteren zoo 'n gezond-landelijke tint gaf - bestaat 't nog wel? Heeft de kwast van een groote mogendheid niet grof over de fijne schakeeringen heengestreken? Is al het opwaartsche en uitstekende niet glad en gelijk gemaakt met de rest en is het zeldzaam-mooi bezit van een karakteristieke persoonlijkheid niet geannekseerd of verlaagd tot iets neutraals? Draagt de Vlaamsche litteratuur nog de rijke kroon van eigen schoon, die ze sierde sedert de werking van het driemanschap: Gezelle-Verriest-Streuvels? Velen van de uitwijkelingen naar Engeland en Frankrijk ondergingen den vreemden invloed aan hun ziel; en, die drie, vier jaren lang in Holland toefden, ontkwamen niet aan de Hollandsche beschaving.

Maar de eersten-en-besten, de oer-echten, de bewoners van Kerlingaland en zoogenaamde afstammelingen van de Keerlen, de Stand-Vlamingen, de mannen van den Swigenden Eed en den ouden eesch - die heeft het verblijf in het buitenland of de druk van den Duitsch niet geschaad of verbasterd. En men behoeft slechts een paar uren bedaardjes aan 'n Vlaamsche leestafel plaats te nemen, om meerdere oude getrouwen, oude bekenden en oude geliefden te herkennen.

De heele 'Biekorf' is gaaf en ongeschonden gebleven. 'Biekorf', dat is een leer- en leesblad, voor alle verstandige Vlamingen, uitkomende 12 maal 's jaars tegen 10 frank. Zoo staat er gemoedelijk te lezen aan 't hoofd van de eerste bladzij van iedere aflevering. 't Is een tijdschrift, een maandblad, al in z'n acht en twintigsten jaargang. 't Is klein; 't is dun; onoogelijk; zelfs heeft 't géén omslagkleedje. Oppervlakkig gezien: een van de minste onder de bladen van Nederland. Doch de inteekenaars, die 't al langer lazen dan 'n jaar aan 'n stuk weten wel beter. Innerlijk en uiterlijk van dit tijdschrift zijn niet evenredig aan elkaar. Van dit Vlaamsch periodiekje schuilt alle luister van binnen. Niets voor salons of tentoonstellingen van het Nederlandsch boek. Eenvoudig, argeloos en bescheiden worden daar allerlei wetenswaardigheden in besproken, nuttige nesterijen, die voor ern-

stige Nederlanders belangrijk kunnen wezen en kleinigheden, die de West-Vlamingen niet vergeten mogen. Want 't is vooral een blad voor West-Vlaanderen. ‘Biekorf’ is gesticht door Guido Gezelle[1]. In Januari '89 verscheen 't voor den eersten keer. ‘Het was geen triomphale intrede, maar een nederig begin, waarborge van een vasten en langen duur. Gezelle bleef aan 't bestuur van Biekorf tot het einde van zijn leven en een regelmatig medewerker tot de laatste jaren. Regelmatig verschenen in Biekorf de nieuwe gedichten van den Meester’[2]. Degenen, die zich het dichtste rondom Gezelle schaarden, beschouwden het als hun eigen orgaan. De zoogenaamde partikularisten, de geleerden en kunstliefhebbers van de West-Vlaamsche school, die wenschten dat Vlaanderen kultureel zooveel mogelijk zelfstandig bleef, die zich niet wilden laten overrompelen door het Zuiden, maar evenmin zich laten innemen door het Noorden, de palstaanders van het Westen, de behoudsgezinden, de tegenstanders[3] van het ‘Algemeen Noderlandsch’, de lui voor wie de heerlijke geboortegouw moest blijven voortbestaan als een kostbare, schoone, levende antikiteit - dát waren over 't algemeen de mannen van het ‘berek’ of bestuur, en de medewerkers van ‘Biekorf’.

Veel meer dan aan landelijke kleederdracht en aan ouderwetsche meubelen zijn de West-Vlamingen gehecht aan hun taal. Veel meer dan de Friezen en de Zeeuwen aan de hunne, zou men zeggen. Nu, het West-Vlaamsch heeft ook 'n grootscher verleden. Eenmaal klonk het, als het beschaafdste, dóór in de dialekten van het veertiend' eeuwsche Nederlandsch. ‘Gedurende de middeleeuwen hebben bijna al de meest beroemde vertegenwoordigers der letterkundige beschaving in ons land in het Vlaamsch geschreven. En indien niet de Zuidelijke Nederlanden onder de Spaansche overheersching waren uitgedoofd of verslapt, en de kracht van het land zich van het Zuiden naar het Noorden verplaatst had, indien het Middelnederlandsch zich geleidelijk, zonder storende invloeden en belemmerende omstandigheden, was blijven ontwikkelen, dan zou waarschijnlijk het Vlaamsch de schrijftaal van het geheele beschaafde Nederland zijn geworden[4]. Dr. Van Ginniken heeft in ‘De Regenboogkleuren van Nederlands Taal’ een juist oordeel uitgesproken over de West-Vlamingen:

(1) Zulks wordt dikwijls voorgehouden, hebben we reeds meermaals herhaald; ook zeiden we dan telkens in welke mate dit maar waar was. Aan 't stichten van ‘Biekorf’, hielp mee alleenlijk G. Gezelle's geest, met toch ja zijn volmondige goedkeuring. (Vgl. ‘*Biekorf vijf-en-twintig jaar*’ in *Biek*. 1914. XXV).
BIEKORF.

(2) CAESAR GEZELLE, *Guido Gezelle*. L.J. Veen, Amsterdam en de R.K. Boek-Centrale, Amsterdam, 1918, bldz. 245.

(3) ‘De tegenstanders van 't algemeen Nederlandsch’? Wederom iets dat dikwijls gezeid wordt, al is het ook telkens in te ‘algemeene’ taal! - ‘Tegenstanders van een volks- en geschiedkundig te-worden algemeen Nederlandsch’? neen; ‘van een onvolkskundig opgedrongen, zielloos nageaapte en opgediende taalgebaksel’? ja! Zoo G. Gezelle voordezen, zoo Biekorf nog heden.
BIEKORF.

(4) VERDAM, *De geschiedenis der Nederlandsche taal*, blz, 44.

‘Stoerheid en onverzettelijkheid kenmerken dit volk. Het gemoedsleven van den West-Vlaming is meer innerlijk dan uiterlijk. Velen zijn mystiek aangelegd, waarmede vaak gepaard gaat een diep dichterlijk gevoel’[1]. Doch dan is het tijdschrift, waarin de besten van zulk een volk hun gemoedsleven en geestesleven uiten, zeker waard doorgelezen en overdacht te worden. 't Is nu de gelegenheid niet, om tentoonstelling te houden van de schatten, die in de acht en twintig jaargangen van ‘Biekorf’ verscholen liggen; er kan voor den bieman een kapitaaltje worden bijeengedragen in de korven, als alle bieën helpen. Maar we bepalen ons tot den loopenden jaargang. De voornaamste medewerker is Cesar Gezelle, de neef van den grooten Guido. Het boek over de levensbeschrijving van zijn Oom, dat hij in 1918 uitgaf bij Veen in Amsterdam, vult hij voortdurend ààn met nieuwe gegevens, die hij opzoekt in de oude papieren of uithoort bij de vrienden, die met den Dichter hebben omgegaan. Zoo kregen we drie opstellen over Guido Gezelle en Jonkheer dokter Karel de Gheldere, een van Gezelle's meest begaafde leerlingen wiens portret prijkt tusschen de Twintig Vlaamsche Koppen in het boek van zaliger Pastor Verriest. Bovendien voegde hij in vier studies kostelijke kantteekeningen toe aan bijna ieder gedicht van don bundel uit den Rousselaerschen bloeitijd: *Gedichten, Gezangen en Gebeden*. Allemaal aanteekeningen, die het gedicht vertoonen in z'n wording, tekstverklaringen, vervolledigingen, vertellingen van hetgeen tot het ontstaan ervan aanleiding gaf.

In ‘Aanhang’ van den dichtbundel ‘Rijmsnoer’ vergeleek Guido Gezelle-zelf gedichtjes, die aan 't opkomen waren on maar één kwart, half of driekwart voltooid, met zwellende knoppen en groene uitspruitsels van de boomen; ‘slapende botten’ noemde hij ze. In zijn nalatenschap ontdekt Cesar Gezelle nog telkens dergelijke verzen-in-den-knop en reeksen van strofen, die, tot nu toe, onbekend waren. Er verschijnt haast geen aflevering van Biekorf zonder iets van den overleden Meester. De lezers van dit maandschrift ontvingen ook de voorproef van een proza-boek, meer in 't Algemeen Beschaafd geschreven, dat Cesar laat uitkomen on dat ‘Beschouwingen’ heeten zal.

Meent echter niet, dat Biekorf gevuld is met ‘Gezelliana’ alleen. In dezen eenen jaargang trof je verhandelingen over den bouwstijl van de oude kerken aan de Vlaamsche kust; afbeeldingen van oude Vlaamsche Mariabeeldjes en van het ‘Paasbert’ van Westoutre; stukken over kerkelijke geschiedenis van steden en dorpen; rake opmerkingen over oude taal, nieuwe taal en wantaal; opstellen over volksgebruiken, over dieren in het oorlogsland en over meerdere dingen, die in het hoofd van ‘eigen-aardige’ menschen kunnen opkomen. Folkloristen, bouwkundigen, taalvorschers, letterkundigen - de mannen van het Gildeboek, de Beiaard en het Tijdschrift voor Taal en Letteren zullen er licht iets van hun gading in vinden. Toch.... zou Biekorf tien inteekenaars hebben in Nederland[1]? Zou 't in[2]

(1) Bldz. 32.
(1) Bldz. 32.
(2) Ja even dit jaar alleen zijn er uit Nederland meer dan tien bijgekomen. BIEKORF.

één leeszaal liggen op de tijdschriftentafel? Ik heb het bescheiden, nuttige, onderhoudende blad nog nooit in het Noorden ontmoet.

H. LINNEBANK, kruisheer.
Uden, 6 Nov. '22.

Hugo Verriest †

Met ons hulde
een laatsten groet

Aan ons blad heeft hij nietveel medegewerkt: in den duik, dikwijls een goed woord, en 't was nagenoeg al.

Maar waarààn heeft hij werkelijk medegewerkt?... En nochtans, eigenlijk in àlle werken zat hij, daar hij zat in de werkers, in zoo een in zoo allen.

H. Verriest was niet als het snak van een voer, als een roer van een schip, niet als een klinkend bevel van een leidsman, noch als een zweepslag die ronkte aan onze ooren. Hij was niet een steun of een stut. Hij deed niet een zake vooruitgaan. Hij was niet een man om ermede een werk aan te vangen. Hij was eer als een geest wenk, gewaai in de lucht, een veiheid die woei omendom en die ons allen verkwikte. Hij was onze verkwikking zelve geworden. Hij was geworden een levende straal, een levend geprikkel tot vreugdig gedurf; als één aangrijpende lach van hope en betrouwen. Men zag hem geren aan: als een beeld van onstoorbaar geniet, als een eeuwig staande bewijs van de macht van 't geloof-in-'t gelukken, als de verlichaamde onroerbaarheid zelve van het immer ondelgbare goede. Wanneer dan ons blik, moegekeken op hem - ons blik die trouwens hier niet eeuwig kan kijken -, eens een stondeke toelook om zijn indruk binnen vaste te zetten, dan hòòrden we hem nog, hem, of liever zijn stemme, 't geluid van zijn stemme, 't gestreel van de vleiende klanken ervan die verder nog hielpen, door hun zwierig gezinder, om 't ingedronken genot aldoor heel ons gezenuw in wikkel te brengen.

Sommigen schaften: ‘met H. Verriest is 't altoos hetzelfde’! Maar wis! Rechts daardoor was hij H. Verriest. En, omdat hij nooit en veranderde, hoe onder hij werd hoe meer overtuigend uitscheen in hem, dat een enkel eenvoudig vertrouwen in 't goede nimmer een mensche verzwakt maar hem immer verjeugdigt. Onvlaamsche lieden, heeren van hooge, zoowel als mindere menschen, stonden vergaapt op dat kwik van dat wezen; maar wij daarenboven, wij die 't doel van zijn daden, ‘'t herleven van Vlaanderen’ meebedroomden met hem, we liepen hem toe als naar een gestadigen kwelm van geestdrift, als naar de onuitputbare bron daar wij immer onzen dorst naar eeuwig hetzelfde vermochten te lesschen.

Wij de jongere gasten - ‘te jong nog’ - we waren trotsch over hem, omdat hij vooruitkwam voor ons, en omdat hij - hij die oud genoeg was! - zijn veel oudere wezen liet gelden, zoo kunstig zoo heerlijk dannog, voor dat van ons allen.

Zijn alsan-luimig gemoed, omglimd met de rijpheid zijner haren en jaren, zijn opgaande zege was de onze.

Waaruit is die mensch zoo geworden?

Hijzelf stond er soms om verwonderd.

Hij is 't, hoorden en lazen we dikwijls, die Gezelle en Westvlaanderen 't land-door en in Holland deed kennen. 't Is mogelijk. Maar is het aleens niet eer dank aan Gezelle en den Westvlaamschen strijd, dat Verriest Verriest is bedegen, aan Gezelle en den Westvlaamschen strijd eenerzijds, en ja ook anderzijds aan onzen praatlievenden tijd? Gezelle en West-Vlaanderen waren eens als de ware, 't verkoopgoed; en nu kwam de tijd dat de menschen hun koopgoed, hun ware, wilden thuisgebracht zien, dat ze bekout wilden worden; en Verriest die de gave en den drift had van 't woord - door God hem gegeven en waarmee hij toch ook zijn hemel moest winnen - Verriest lei zijn kunst eraantoe om die ware overal aan den man te gaan brengen, en hij bleek aan dat werk uitstekend verdienstelijk.

Uit Deerlijk geboortig, hij was Westvlaming en geen; scheen hierom niet vreemde aan de vreemden, en had, aan een anderen kant, van Westvlaanderen den eenvoud, den smaak, en 't gevoel van zwier en van deuning.

Hij kost dus.

Daarbij kwam dat hij dorst, dat hij wilde, en volherdde.

Hij volbracht en gelukte.

We 'n gaan wellicht nooit geen tweeden Verriest nietmeer hebben.

Hem onzen dank, onze hulde

... en vooral een goed gebed voor zijn ziele.

R.I.P.

Gustaaf en Hugo Verriest

De bekende dokter Gustaaf Verriest was jonger dan Hugo. Hij stierf in 1917 te Saint-Cloud bij Parijs. Het bericht van zijn overlijden kwam te Ingooigem door een Gentsch blaadje... zoo vernam Hugo het. Hij werd er vreeseljk door aangegrepen. Tot in hun ouderdom waren beide broeders buitengewoon vertrouwelijk, zelfs als kinderlijk, met elkaar gebleven.

‘Toen wij samen te Roeselare in 't seminarie waren’, vertelde Hugo ons, ‘was Gustaaf maar zwak. Ik moest moeders plaats bij hem innemen. 'k Maakte zelf elken avond zijn bed, en moest ik het nalaten, hij zou niet hebben kunnen slapen’.

Gustaaf was een bekwaam dokter en leeraar. Maar daarbij bezat hij een verbazende taalgeleerdheid. Het was hem als een hartstocht oude woorden, hier en daar nog gebruikt, op te sporen. En vond hij er, hij schreef het dadelijk aan Hugo. Al lang had hij gezocht naar het oude volkswoord voor paraplu. Men moest er in Vlaanderen een gehad hebben. Zekeren dag verliet een zijner patienten, een boerenvrouw, de ontvangstkamer. Ze keerde terug om haar regenscherm en zei: ‘'k heb mijn schuile vergeten’. *Schuile...* Gustaaf Verriest had het gevonden.

Zijn dood in ballingschap was ook een verlies voor Vlaanderen en voor Hugo een zware slag. (*Het Laatste Nieuws*, 31-X-'22).

Een laatste gedenkenis

van *Hugo Verriest*, en ze 'n kost de wereld niet, is een litho van *Lode Seghers* (35 × 27 cm.) uitgegeven door ‘De Sikkel’ te Antwerpen, tegen 5 fr., en die voorstelt een hoekreekte gekrabbel van den man op zijn sterfbed. Hij staat erop lijk gekapt, en voor eeuwig; ge zoudt er een dag lang staan op kijken, zoo eenvoudig en zoo treffend. 't Is te koopen, waarachtig.

In de broeken[1]

In de broeken,
tusschen 't riet, bezijds den wegzoom,
onder 't gloeien van de zonne,
bij de diepte van den moergracht,
blekt daar, roerloos, stom, 't af-
schuwelijk ding dat grijnst naar mij, ont
daan van vleesch en vezel,
bruingeboend, ontspierd, ontzenuwd,
hard en bolde lijk ne keisteen. -
- 't Is èn *doodshoofd*!...
eenig!... eenig!...
waar de reiger over rimpelt,
slap en zwak, en 't niet 'n merkt,... maar
dat de menschen liggen zien, en
met ne gruw voorbijgaan. -
Och! die schedel, waar de geest wrocht,
waar de ziele heur krachten saamtrok;
och! die kuiltjes, waar op 't oorvlies
zang en klank sloeg;
en die holten, waar het daglicht
straalde, leefde en beeld gaf;
och! die ruimte, waar de blommen
't zoetste van hun reukwerk borgen;
en die mond,... ne mond die weg is,
weg met alles dat hem mond miek,
alles, alles,... uitgeweerd zijn
witte tanden! -
- Ai! 'k en wete 't,
niemand ooit die 't achterhaalt, wiens
hoofd daar sukkelt,
zwervend iets, dat vroeger, ach! zoo
welgezind, zoo
bloeiend op zijn lijf stond,
- lijf van Belg of Duitscher -

(1) Broeken van Merckem, dichte bij den *IJzer*, en niet verre van Nieuwcappelle.

droomend, hopend, vreezend,
bij 't verwisselend overslaan van
't krijgsgeluk. - Och!
Belg of Duitscher,
was 't ne kogel die u trof, of
't water dat u meêtrok,
u omklemde en achterliet in
't herte van ons polders? -
waart ge Belg?... op
vadergrond toch, viel uw lijk, op
vadergrond bleef uw gebeente; -
moedig streedt ge voor de vrijheid
snevend naamloos voor uw ouders,
die u name en huisheerd schonken,
stervend voor uw kind, misschien, dat
op den vrijgevochten bodem
uwen name eens voort zal zetten. -
- Waart ge Duitscher?...
verre van uw vaderstreke, en
aangezweept bij deun en juichkreet,
vastbetrouwend op de zege,
zaagt ge Duitschlands roem verbleeken,
zaagt ge Duitschlands macht begeven
lijk nen ijsklomp, die verbrokkelt,
traagzaam dooit, en wegteert. -
.....
Wreed benauwelijk doodshoofd,
ach! waneer toch zal men u, in
vasten en gewijden grond, te
slapen leggen?
en waneer toch zult ge rusten
waar zoo velen rusten
zonder dat hun dolend wrak nog,
onder 't bloote van den hemel,
hier of daar om deksel smeekt, om
hulpe en zieltroost? -
- Belg of Duitscher,

God zal mijn gebed vernemen
hier ter plekke. -
Waar de Dood heur hand liet vallen
mag ze spreken,
eerbied vragend voor al dezen
die heur grepe neêr kwam duwen,
achting voor 't ontbonden lichaam,
liefde voor de ziele. -
Ja, de Dood mag spreken,
zonder haat,... maar
afkeer eischend voor den hoogmoed
die beraamde en die bevel gaf;
walg gebiedend voor den meineed,
en voor 't onrecht dat ons land schond.
.....
Over 't *doodshoofd*, in de broeken,
tusschen 't riet, bezijds den wegzoom,
onder 't gloeien van de zonne,
bij de diepte van den moergracht,
zweeft... den *De profundis*. -

Nieuwcappelle, VII-1921.
A. MERVILLIE

Slapende botte van Guido Gezelle

Dus slaap maar....

Dus slaap maar... st! de wind gezwind
en vlerkvlugge opgetreden
komt onvoorziens de wind.....
vol duistere zwangerheden
het waait het wolkt het zwart
het wentelt al deureen
en seffens heel bevolkt
met bergen groot en kleen
staat 't luchtruim.....
.....

Aanvullende kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden van Guido Gezelle

‘**H**oe welkom ware eene uitgave van des dichters werk waarin men ieder stuk kon lezen bij 't licht der opheldernde omstandigheden’.

Alzoo schreef Caesar Gezelle, in ‘'t Daghet in den Oosten’ 1910, bl. 10, doelend op de Gedichten van zijnen Oom Guido.

En 't is voorzeker om dergelijke uitgave naar de mate van zijn vermogen vóór te bereiden, dat hij in dat Limburgsch Tijdschrift en in ‘Biekorf’, en elders, die belangrijke mededeelingen doet over menschen en zaken die met Gezelle's gedichten in verband zijn.

Zoo deed hij nu laatst, verscheidene talmerken van Biekorf verre, over den bundel *Gedichten, Gezangen en Gebeden*. Onschatbare bijzonderheden worden daar aangegeven, bij menig stuk, die zonder twijfel in de verlangde uitgave - laat ons hopen in Gezelle's jubeljaar 1930 - van groot nut zullen zijn.

Evenwel, twee menschen die met een zelfde zake bezig zijn, weten meer dan één. Om 't mijne bij te dragen tot de kennis van dien bundel, laat mij hier aanstippen wat ik wete bij gedichten waar Eerw. Caesar geen uitleg en zet, of ook wat ik meene te moeten opmerken, somtijds, bij zijnen uitleg. Wij volgen eenvoudig de orde van de volledige uitgaven, sedert 1879 tot nu toe. De hoofdingen van stukken waarvan ik ook niets wete slaan wij over. B('22) beteekent: ‘Biekorf’ jaar 1922.

ANTWOORD VAN J. ALBERDINGK THIJM. De tweede strophe duidt op den boek van Karel Versnaeyen: *Jacob Van Maerlant en zijne werken*, verschenen bij Rogghé te Gent in 1861, ter gelegenheid van de Maerlant-feesten te Damme. Alberdingk heeft later in zijne ‘Dietsche Warande’ dien

boek vol liberale vooroordeelen en dwalingen, duchtig afgeranseld.

KRUISKE, KRUISKE, GOED BEGIN. De gissinge in B('22) bl. 127 door zaliger Hugo Verriest's woorden aan C.G. ingegeven, schijnt mij uit de lucht gegrepen. Die hoofdinge is 't eerste vers van een oud rijmke, uit den ouden schoolboek: *Het dobbel kabinet der christelijke wijsheid*, eertijds in Vlanderen wel bekend:

Vraag:
Wat gebeden zegt gy voor de Lesse?

Antwoord:
Kruysken, kruysken goed begin,
Den heyligen Geest in mynen zin.
Dat ik wel mag leeren,
Dat bid ik onzen lieven Heeren.
Dat ik wel mag onthouden,
Dat bid ik onze lieve Vrouwe.

DE TALE DES VADERLANDS. In de 1e uitgave volgde op dit dichtproza het verzeken: 'Als de ziele luistert'. Later niet meer. Maar het is op te merken dat de verzen reeds in 1860, twee jaar vóór *Ged. Gez. en Geb.* afzonderlijk in de *Kleengedichtjes* stonden. Ik zou bijna denken dat ze in 1862 met het proza zijn bijeengebracht, om er later weer van gescheiden te worden; waarom? waarschijnlijk omdat Guido Gezelle vond dat ze niet goed te gare en gingen.

O DICHTERGEEST. B('22) bl. 128 staat er: 'Dit stuk is uit een lateren tijd dan zijn professorsleven. In de 1e uitgave staat het voorzeker niet'. - O neen 't!

In 'Dietsche War. en Belf.' jaar I, n1 2, bl. 172, lees ik dat stuk, aangehaald in een opstel van Gustaf Verriest, en in de nota van bl. 173 staat er: '*Hoe 't vertalen* en *alsprekendheid* afgeschreven van de postkaart mij toegezonden en gedagteekend: op het spoor tusschen Denderleeuw en Brussel 26 Juli 1877. - Later gedrukt: "*Hoe verhalen*" en "*welsprekendheid*"'. Dus 1877. Droevigen tijd? Ja, maar:

Gij zijt *genezing*, en *de wonden*
de diepe, o wondre, toen gij, teer,
die hebt gevonden,
getint en toegetast, *zijn gave en zonder zeer*.

Genezingstijd, dus.

(*'t Vervolgt*)
A. WALGRAVE

De Oorlog in Dickebusch en omstreken[(1)]

I. Eerste dagen: tusschen hoop en vreeze

Rond *25*n *Juli 1914* eerste oorlogsgeruchten.

Van Dickebusch waren toen 7 jongelingen in werkelijken krijgsdienst. Op *27*n en 's nachts van den *30*n nieuwe oproepingen; vertrekken dan: de eerste maal 5, de tweede maal 27 man. Groote onrust nog niet, maar ook geen groote geestdrift; men voorziet geen gevecht maar lange scheiding. Veel spijt om al 't werk op het land. Van toen af als vergoeding voor 't opgaan der broodwinners: 0.50 fr. aan de ouders der ongetrouwden; voor de getrouwden 0.50 fr. aan de vrouw, 0.25 fr. aan elk kind; de gemeente betaalt voor den Staat.

De vrees voor den oorlog groeit aan.

Op *4*n *Oogst* valt Duitschland ons aan. Verslagenheid keert over in geestdrift, uit verontweerdiging, ook uit trots om de eerste heldendaden. Weinig wordt er gewrocht. Veel gepraat. Verlegenheid.

(1) Deze is de bondige inhoud van een lijvig oorspronkelijk opstel gemaakt door Eerw. Heer A. Van Walleghem, toentertijde kapelaan van Dickebusch zelve.
Zijn opstel zal wel het *eenigste* en alleszins het *merkweerdigste* zijn dat gemaakt is geweest in dien aard over gelijkwelk oord uit de vlaamsche slagstreek.
Voor de nakomelingen is het tewege een onschatbaar getuigenis voor den meêlevenden-man-geweest een allersmakelijkste herinnering. 't Heet vooral over 'Dickebusch'; en 't is een waar geluk voor den Lezer dat Dickebusch lag heel vanvoren in 't geweld. De groote trekken nochtans van 't verhaal zijn gebeurd in alle de dorpen van 'Bachten de Kuipe', (welverstaan eenigermate, nl. een beetje volgens hun afstand van 't eigenlijk slaggebied). Des te belangrijker werk bijgevolg.
In den aanvang zooals men zal zien, werd het verhaal bij botten en samenvattenderwijze opgesteld; na een tijd evenwel, wellicht omdat de oorlog scheen te willen gaan aanhouden, heeft Steller maar liever het werk daags voor daags voortgezet. Niettemin altoos deed hij het even oprecht, eenvoudig en volksch.
Aan hem hier (die anders gewis achter lof of beslag niet en vraagt) onzen vriendschappelijken dank; met een woordeken hulde daarbij toch, over namelijk die eendelijke macht van standvastigheid waarmee hij vier jaar lang is opmerkzaam en werkzaam gebleven.
Biekorf

Op *10*n *Oogst* nieuwe oproepingen: één man maar moet op. Twee vrijwilligers gaan achter.

Eerste brieven door onze soldaten afgezonden. Men spelt ze en herspelt ze.

Veel valsche nieuwskes: Overdreven overwinningen aan den eenen kant, aan den anderen kant overdreven bekommernis om 't mogelijk zakken van 't papiergeld en 't schrapworden van ware. De menschen houden hun zilvergeld in, en koopen de winkelware op; waardoor voor verschillende maanden stoornis in 't leven.

Teugelloos gekakel over ‘bespieders’; ook over de bewapening alom van de ‘burgerwacht’: deze wordt hier niet te gauw in gang gesteken, en 't is geen jammer, want zoodra ze dan eens werd in werking gesteld, verliep het al in wandelen, 't drinken van pinten en hespe te gaan eten te boere.

De plage komt op van de ‘laissez-passer's’ of doorgangsverloven, met of zonder beeltenis op, af te vragen op 't wethuis. Niet meer te reizen erzonder. Maar 't wordt weinig gereisd; levering en vervoer liggen stil. 't Gras priemt door op de steenwegen.

*20*n *Oogst*. De Duitschen in Brussel. Uitzoekersbenden Ulanen op dril in de Vlaanders. Schrik om hun wreedheid. Geen groote verlegenheid om 't oorlogvoeren zelve, ‘daar we niet liggen op den weg naar Parijs’; maar vrees voor den rondleurenden vijand. De menschen delven geld en schatten.

De handel is dood. Alles wordt goedkoop. De ‘beesten’ vooral: zwijnejongen en kiekens vallen onder den helft van de weerde.

Omtrent dien zelfden *20*n *Oogst*: komen fransche dragonders uit de bezetting van S. Omar's op Dickebusch de wacht staan: vier aan de Kruisstraat van 't Hallebast, een aan den molen van Van Eecke's, twee op Plaatse. Ze zijn daar van vroeg in den morgen tot omtrent 5 u. des avonds, dan gaan ze vernachten naar Westnieuwkerke. Ander dragonders over end weer, nogal veel, en gestadig aan den spreek-

draad. 't Is een nieuwtje; onze eerste soldaten! Alleman vliegt ze te keere. Dit is geweest een tiental dagen lang; waarna we binst heel de maand September niet één krijgsman meer ontwaarden, of 't en is nu en dan een handvolleke belgsche Vrijwilligers of een auto met officiers.

Men was beginnen den Vijver te herstellen en te vermeerderen in 't jaar 1913. 't Werk had gesleept, ook in '14: slechte dagen, weinig volk. Thans echter was er werkvolk over, uitreden van stilstand in de waalsche en fransche fabrieken. Men stak ze aan den Vijver, zoodat er in September 180 man aldaar in het werk zaten.

Bij burger en minderman las men voordezen vele 't 'Nieuws van den dag'. Sedert den oorlog wel tweemaal zoovele... totdat Brussel gevallen was. Dan was 't ''t Volk', 'De Telegram', ookal bij sommigen de 'Métropole', en, wat er voordien volstrekt onbekend was, enkele andersgezinde bladen: 'Le Matin', 'L'Indépendance', ''t Vaderland', 'Vooruit' welke ten anderen, behalve dit laatste, den godsdienst heelemaal onaangeroerd lieten. Laterhand, werd het meer en meer de 'Nord Maritime' van Duinkerke.

In 't begin van den oorlog werd er zeer veel gebeden, en 't volk was zeer wel gesteld. Overgroot was het getal biechten en communiën. Allen zondage tusschen vespers en lof wierd de Ommegang gedaan langs de Melkerij, ook eens naar O.L. Vr. van Frezenberg. - De stoet was buitengewoon groot. Enkel de noodige thuiswachters waren afwezig. Op 15^{n} Oogst hadden wij 850 communiën. Ook vele beêvaarten werden in 't bijzonder gedaan door het volk: naar O.L.V. van Frezenberg, van den Roônberg,van St Jan's van Poperinghe, vooral lijk door dezen die soldaten in de familie hadden.

Op *30*^{n} *Oogst* waren Ulanen gekomen tot Rolleghem-Capelle waar zij op de gendarmen van Yper gebotst waren. Helaas 2 gendarmen werden doodgeschoten. 't Was het eerste bloed dat vloeide in de streek. De schrik was groot. Menschen van Dickebusch hadden de doode en gekwetste

gendarmen gezien te Yper, en geen ander gedacht of de duitschen zouden een paar uren nadien te Dickebusch zijn: gelukkiglijk sloegen zij eene andere richting in alwaar zij welhaast allen gedood of gevangen wierden.

Ingang September een bevel: alle de wapens in te dragen op 't gemeentehuis. Wat men ook deed. Dan ging de Duitschman niet zeggen: ‘de burgers hebben geschoten’.

Nog tweemaal in September gerocht men Ulanen gewaar in 't Ypersche, doch niet op Dickebusch. Echter 't kanon werd gehoord vanaf 12^{n} Oogst, vooral op het einde van Oogst alledage, eens min, eens meer, wat afhong van 't weder en best in de Vijvermeerschen. 't Was de slag bij Péronne.

Half September kwamen hier 40 vluchtelingen toe uit het Mechelsche, allen ongetrouwde manskerels. Zij liepen arm gekleed en hadden vele geleden. Zij waren meest van Rotselaer, Wechter, Camphout en omstreken. Zij wierden ingehuisd bij de boeren die ze voor niets aanveerdden. In sommige plaatsen werden zij zeer wel onthaald, in andere niet. Sommige van die vluchtelingen, bijzonder deze van stad, hoe wel ze er ook waren, zouden het niet gewend worden op eene hofstede, en vertrokken 's anderdaags naar Yper: daar woonden zij in de kazernen en werden er onderhouden. Anderen bleven, junden hen hier, en een jaar nadien vond men er nog.

Te Yper had men geen soldaten meer sedert 8^{n} Oogst. Omtrent den 18^{n} kregen ze er de Vrijwilligers, roeiend en ruw, en die deugd gingen hebben van tucht. Echter ze vertrokken na enkele dagen.

Omstreeks 12^{n} September oproeping van de ‘Klas van '14’; met 7 uit Dickebusch.

't Gerocht *einde September*. De Duitschers naar Antwerpen. Te Lier lagen onze jonge Recruten of Aanwervelingen. Lier werd beschoten. Die jongens stuurde men dan naar Yper en Dixmuide. Op zaterdag 26^{n} September, zes lange treins jonge soldaten te Yper, nog in burger gedost, belaân met zak en sargie, maar open van wezen, vlijtig en moedig;

ook reeds gewend aan een hard bedde... op den grond. Achter een paar dagen staken ze 't op naar Veurne en Nieuwpoort.

Alom gewierd er sprake van zalen, ook van omhalingen ter kerke, voor de gekwetsten, waarvan inderdaad de eersten nu te Yper zijn toegekomen.

't 'College' te Yper herpakte rond den 25^{n} September, en haast alle leerlingen trokken binnen. Te Dickebusch: schole voor kneclitjes en meisjes vanaf 1^{n} October, en weinig bleven achter.

Met 't *begin van October* wederom fransche wachten, maar ditmaal zeer nauw en zindelijk 'immers op de komende en gaande voorbijgangers en op hun papieren'.

Dat Dickebusch ook welhaast overkomste van Duitschers ging hebben, was iets waaraan niemand meer twijfelde.

Wij hoorden genoeg dat het kanongeschot gestadig verdichtte.

Op zondag *4^{n} October* was het reeds in den omtrek van Meenen en Wervik. Te Waasten 600 Ulanen. Fransche uitzoekers zaten aan den 'Pont-rouge' bij 't huis van Heer Volbrecht die eigenaar was van 3 hofsteên op Dickebusch en 20 op Reninghelst en Vlamertinghe. Een Franschman schoot, een Duitschman viel. Heel de drom vluchtte, kwam echter terug; 'een burger had geschoten' en Heer Volbrecht moest het boeten voor allen; hij werd nedergekogeld. De Ulanen trokken dan voort naar Westnieuwkerke, waar ze den Onderpastor E.H. Reynaert als borge heel den nacht bij hen deden staan.

Maandag 5^{n} *October*. De 600 Ulanen zouden ze komen naar tonzent? Neen, ze gingen op naar Dranoutre, Locre, Westoutre. Aan den Roônberg ontmoetten ze er den Veldwachter en een boer van Westoutre. De eerste ongelukkiglijk had onder zijn burgergewaad nog zijn ondervest aan met koperen knopen, en, erger nog, een vuistroer op zak. Aanstonds is hij tegen het hekken van 't kerkhof gesteld en met vier kogels geveld. Den boer liet men los.

Te Locre zaten Vrijwilligers in de gendarmerie, maar ze

konden ontvluchten, honderd meter maar vóór den vijand.

De bende trok verder naar Boeschepe, doch ze zijn er meestendeel, dood of levend, in de handen der Franschen gebleven.

Te Wervik heel den dag geweld, geschot; en brand te Wervik-Fransch aan de Leye. Vele volk uit Wervik en Waasten vluchtte over alhier.

*6*n *October*. 17 Ulanen tot tegen Spillebeen's op den steenweg van Krommen-Elst naar Vlamertinghe, eenigen zelfs tot aan 't hof van Petrus Storm. Maar een engelsche mitrailleuse vaagde er 4 peerden en 2 mannen van neder, en de overigen liepen schuilen in de Kriekebusschen. Toen ze dan poogden Yper binnen te trekken, schoot er de burgerwacht op.

Dickebusch gevoelde 't verslechten, en zeere.

('t Vervolgt)

[A.V.W.]

Antonius Flamingk. Een Vlaamsche abt van Königssaal, Aula Regia, in Boheme

Onder de meeste opzichten bekleedde de Cisterciënserof Bernardijnerabdij Ter Duinen bij Veurne, later te Brugge, de eerste plaats onder de groote abdijen der orde in de Nederlanden. Heeft tegenwoordig de naam der abdijen Villers, Alne en Orval meer klank, zij danken dit vooral aan de gespaard gebleven bouwvallen, thans nog de sprekende getuigen van hare vroegere grootheid en schoonheid. Het lot was Ter Duinen hierin minder gunstig. Hare abdijgebouwen overtroffen ver die der andere abdijen door de groote uitgestrektheid en indrukwekkende architectuur, doch zij werden verwoest, neergeblakerd door de geuzenbenden, 1578 en volgende jaren. Het weinige dat gespaard bleef, werd door het zand der zee begraven. Niettegenstaande de vele rampen, verstrooiing, heen en weer zwerven

der Duinheeren, wisten zij hunne abdij in stand te houden en trof men onder hen mannen aan, die de eer van hunne orde ophielden, en onvermoeid werkzaam waren om de geleden verwoestingen te herstellen.

Onder dezen mag op de eerste plaats genoemd worden Antonius Flamingk, een man, waarop de orde en Vlaanderen trotsch mag gaan. Hij had den luister der oude abdij gekend, waar hij onder abt Antonius Wydoot was ingetreden, en 1560 geprofest werd met de fraters Georgius Beauvais, Arnoldus Tollinck en Livinus Sunckaert(1). Hij aanschouwde de afschuwelijke tooneelen van den beeldenstorm in de abdij, 1566, en de nog ergere verwoesting en plundering, 1578, toen zij allen uit de abdij werden verdreven en in Vlaanderen niet meer veilig waren. Met een gedeelte der religieusen zocht Antonius Flamingk een onderkomen in Frankrijk. De abdij Clairvaux, het moederklooster van Duinen, nam hem gastvrij op. DE VISCH(2) deelt ons mede, dat Antoon Flamingk eenige jaren aldaar verbleef en 1532 den abt van Clairvaux aldaar vergezelde op zijn visitatiereis naar Boheme en door diens aanbeveling aldaar werd aangesteld tot abt van Aula Regia, Königssaal of Zbraslaw bij Praag. Een weinig later werd hij aangesteld als algemeen visitator en reformator der Bernardijnerkloosters in Boheme, Moravië, Silezië en de Lausnitz, in welk ambt hij zoozeer uitmuntte, dat Rudolf, de Roomsche keizer, hem tot raadsman uitkoos. Meer weet de Duinheer Car. De Visch niet mede te deelen over het leven en werken van den Vlaamschen abt in het verre Boheemsche land, thans de republiek Tjecko Slovakië.

Uit enkele werken over de abdijen van dat land gelukte het mij eenige aanteekeningen te verzamelen, welke doen

(1) *Cron. et Cart. monasterii de Dunis*, 96. Liv. Sunckaert is overl. 1605 als biechtvader in Flines; op dezelfde bladzijde komt Georgius Beauvaes nog eens voor met het jaartal 1561.

(2) DE VISCH, *Compendium chronologicum B.M. de Dunis*. Bruxelles, 1669, 97; JONGELINUS, *Notitia Abbatiarum*, V, 25, zegt verkeerd, dat Ant. Fl. eerst 1599 uit Frankrijk vertrok.

zien, dat de figuur van dien Vlaamschen Bernardijn verdient meer de aandacht te trekken.

Treuriger nog dan in Vlaanderen was de verwoesting door de Hervorming in Boheme te weeg gebracht. Vele abdijen waren in vreemde handen geraakt en werden niet meer door kloosterlingen bewoond. Toen de katholieke godsdienst hersteld werd, was het aantal der kloosterlingen zeer geslonken, en alle onderhouding van regel en ordensgebruiken verdwenen. De oversten der orde van Cistercië deden alles wat zij konden om de eertijds zoo schoone abdijen van Boheme en omliggende landen te behouden, te herstellen en opnieuw te bevolken. Dat men zich hiertoe bediende van een Vlaamschen monnik is te begrijpen. Zijn karakter en aard kwam beter dan die van een Franschman overeen met de streek. Bovendien was Antonius Flamingk met vele talenten begaafd en bleek vol ijver om zijn orde nuttig en dienstig te zijn, waarvoor hij in zijn land om de hevige vervolging geen gelegenheid vond.

Antonius Flamingk was niet de eenige monnik, die de visitatiereis meemaakte. De Visch vergist zich bovendien, wanneer hij vertelt dat de abt van Clairvaux de visitator was. Een visitatiereis in Duitschland en Bohemen werd gehouden vóór 1580 door den abt-generaal, Nicolaas Boucherat I, 1571-1584. Hij meende ook Polen te bezoeken, doch eensklaps werd hij, toen hij in Bohemen verbleef, genoodzaakt terug te keeren. Meer kon ik over deze reis niet te weten komen. Gesteund door den abt van Clairvaux Lupin Le Mire (overl. 1597) en door het generaal-kapittel, zette de generaal-abt een nieuwe visitatiereis op touw in in Duitschland, Boheme, Moravië, Polen, Silezië en Pruissen. Alle voorzorgen werden genomen om dit belangrijk werk te doen slagen. Er werd gezorgd dat Rome er op aandrong; de vorsten, de keizer, en de koning van Polen, werden gunstig gestemd. De abt van Cistercië durfde de reis wegens zijn hooge jaren niet meer aan. Wij, kinderen der 20ste eeuw, kunnen ons moeilijk meer indenken het vermoeiende en gevaarvolle van zulk een tocht. Een jeug-

diger kracht, Edmundus de la Croix, monnik van Clairvaux, doctor der theologie, prior van Bella Aqua en benoemd-abt van Castellion, die het hoogste vertrouwen genoot van den abt van Cistercië, en met den toestand der orde op de hoogte was, werd als commissarius van den abt-generaal en het generaal-kapittel, ter visitatie, reformatie met de uitgebreidste volmachten gezonden[1].

(*'t Vervolgt*)

J. FRUYTIER, Bernardijn.

Mengelmaren

Een godvruchtig gebed a. 't ub.

voor de zielezaligheid van
eerweerden heer alfons callewaert
(25-XII-1875 - 21-X-1922)
gestorven als Herder van S. Jan's ter Biezen.

Den nederigen ijveraar voor het goede: die, eenvoudiglijk heldhaftig, en spijts zijn teeder gestel, tijdens den oorlog onder zijn volk is gebleven vier jaar lang, op een stap van den Slag, alleen aan den zielenlast voor geheel de streke van Kemmel en de Clytte, aan welke heldhaftigheid hij ten anderen ook zijn meesten krak heeft gehaald;

den smaakvollen boekminnaar: die *Yper* uitgaf, een vertaling uit het engelsch, behelzende 't verhaal van den eersten grooten aanval aldaar; dan die *Biekorf* zoo innig genegen was; die er in zijn goên tijd vóór den oorlog, onder den deknaam EMMANUEL MATTE menige vertalingen van noordsche verhalen in meêdeelde; die na den oorloge, toen hij al schier tenden was, er nog anderszins ook meer dan eens zijn reeds-zoo-kranken schouder heeft ondergesteken;

den rijkbegaafden en edelgevoeligen Vlaming, rechtschapen, rechtuit, en de hertelijkheid zelve:

dank en duurzaam aandenken.

Ons blijft zijn voorbeeld na.

God hebbe de ziele.

(1) Zie de '*Exhortatio'* van Edm. de la Croix in: *Statuta reformationis monasteriorum Cisterciensis Ordinis institutae per Rev. in Christo Patrem D. Edmundum a Cruce Abbatem monasterii Castellionensis Doctorem Theologum Parisiensem et ipsius ordinis Cisterciensis commissarium*. (Cracoviae, 1585).
Edmundus de la Croix kwam nooit in rustig bezit der abdij Castellion, hij was abt-generaal der Orde van Cîteaux 1595-1604; een der verdienstelijkste abten, die ooit de orde bestuurde.

Fransch-vlaamsche Voorwinterfeesten[1]

(Vgl. boven, bl. 83, 213-215).

ALLERHEILIGEN: een droevige maar tevens een groote dag. Hij wordt gewenscht met ‘een zaligen hoogdag’. Haast iedereen houdt er zijn ‘goeden dag’[2] als op Paschen.

's Avonds achter 't Vesper tot wel ten tienen van den avond luiden de klokken over dood: dit gaat bij poozen, met tusschenin een asemke rustens... en een teugske drinkens; dan 's anderdags gaan de luiders op dril achter drinkgeld[3].

Heel den Allerheiligendag blijven de herbergen ledig, en de kerk en is nooit zonder volk. Met den avond. ALLERZIELENAVOND, ontsteekt elk zijn keerske, ter kerk of thuis, en bidt zoolang het brandt. Dat is ‘voor de Zieltjes’.

Als avondteten eet men ‘*zieltjeszopjes*’ (of zieltjespap met wittebroodbrokken), nl. al de kanten van Hazebrouck.

't Is in den nacht van Allerheiligen, dus op Allerzielenavond, dat de ‘*zielenwagen’* door de velden rijdt al het Brugsche, zegt men; en wie den *zwarten haan* van op den wagen hoort kraaien mag vreezen te moeten sterven in den loop van het jaar.

's Morgens van Allerzielen, in den omtrek van Hazebrouck eet men ‘*zielenbroodjes*’, in 't gedacht dat ieder broodje dat binnen is, een zieltje verlost is uit 't Vagevuur.

En tegen avond, te Steenwerck, loopen de Plaatsekinderen met brandende lanterentjes al roepende ‘à l'*éconce* [= lanteern], à l'éconce brûlée’! Wie geen papieren lanteren 'n heeft, neemt een beete die uitgesneden is in een doodskop, sterre, bloeme enz.

Op S. HUBRECHTSDAG worden te Niepkerke groote manden *franschbroodjes gewijd* en uitgedeeld tegen de beten van de ‘wroed-honds’; elk doet ervan meê naar huis, en eet ervan achter eerst zijn kruis gemaakt te hebben; en men geeft er ook aan de ‘beesten’.

Op S. MAARTEN'S, veel in vele dorpen, maar vooral te Duinkerke, loopen de kinderen met brandende *lanterentjes*; te Duinkerke heeft ieder daarbij een *hoorn* om te tuiten ermeê; zoo doet men achter wat er staat in het zeisel, waar immers verteld wordt ‘dat S. Maarten zijn ezel verloren was in de duinen, en dat al de menschen erachter op zoek trokken, ook met lichten en tuithoorns om malkaar uit te kennen, want 't was binst den nacht; ze haalden den weglooper in en brachten hem weere’.

Op S. KATHERINE wenschen ze een feestdag aan de jongedochters, welke op dien dag een ‘praatje’ onder gemaatjes in de herberge risschieren, om er een keer een teugske ‘zoeten’[4] te kunnen pakken met *S. Katherinespekken* erbij. Dan houden dezelve dochters een

(1) Vele dezer gebruiken werden overgeboekt uit de *Ann. Com. Fl. de Fr.*
(2) On y fait son ‘*beau-jour*’.
(3) ‘*Zieltjesgeld*’ wellicht; vgl. *Biek.*, 1921, XXVII, 255.
(4) ‘Du douche’, ooftdrank.

avondmaal met chocolade[1] waarop ze de jonkheden uitnoodigen, welke het hun dan terugjunnen op S. NIKLAAI'S den beschermer der jongmans.

S. ELOOI is voor de boeren, smeden en ambachtsliên, die dan allegare effening houden van rekeningen en malkander eens wel doen.

[M.D.L.C.]

Klokliedjes

Iedere kerk te Ieper bezat heur bijzonder geluid. Over een zestigzeventigtal jaren nog, kende 't volk op die verschillende geluiden verschillende liedjes, te weten:

Voor *S.-Maarten's*.

Een eerste geluid:

Wij zijn de rijkste van de steê
wij slepen de gouden ketens meê.

Een tweede geluid:

God gedenke Kallemoeie's ziele:
Kallemoeie is dood en ze leeft niet meer;
z' at zoo geren appels ende[2] peren
zoete zoetemelk en witte wittebrood.

Een derde geluid:

Do do do do
Jannetje mijn kindje,
j'he' nog goeste om te slapen,
'k zie 't aan je schoone
dikkevette kaken,
da' je nog goeste he't
om te slapen.

Voor *S.-Jacob's*.

't Is al gelapt en al gelunt [?][3]
dat op S. Jacob's prochie wunt [= woont].

Voor *S.-Picter's*.

Bim bam bom,
Jufvrouw komt,
zet een stoel
in 't sermoen,
zet een bank
voor 't gezang.

(1) Deze drank wordt in alle omstandigheden altijd aanzien voor de beste beschenking.
(2) 't Smakelijkste tusschen al die appels en die peren is nog dat oude 'ende'.
(3) Vgl. DBo '*lunte*' = overwaterde drank. '*Lappen en lunten*' = 'uitlappen al vermooschende'? Of is 'gelunt' = geslunst?

Zoo zei men ook voor *Poelcapelle*:

> Poelcapelle
> luidt zoo wel.
> Klein en groot
> 't moet al dood.

C.M.

Een Roomsche beker te Beerst

Bij het delven van de kelders in de nieuwe pastorij heeft men een grijzen aarden beker gevonden uit het roomsche tijdvak. Hij is eenigszins peervormig, heeft een oore die werkelijk oorvormig is, en staat omendom met lichte ringen beprent. Al den bovenkant een beetje geschonden.

De pastorij ligt op een vijftig stappen van den ‘heirweg’.

J.V.

Mooi-meisje

In ‘Biekorf’ 1897, bl. 111, staat: ‘Welken visch noemt men te *Oostende* Mooi-meisje’?

Evendaar bl. 144 staat: ‘In het werk van H. SCHLEGEL, *Dieren van Nederland* (1862) leest men “de Heer Van Bemmelen vermoedt... de jonge kabeljauw”’.

Een visscher van *Oostende*, die in de Middellandsche Zee en aan de kusten van Portugaal verschillende vischreizen deed, beweert dat het de ‘thon’ is, - en de man is verre van dom te zijn -. De ‘thon’ in de boeken is de ‘tonijn’ (*Thynnus thynnus L.*) van 't gezin van de makreelen, en kan tot 3 meter lang worden.

M.V.

KINDERBEDREIGING, rap op te zeggen:
‘Als ge niet stil en zit, je gaat in de *komovermorgen*, en je 'n komt er niet meer uit of 't en is *eergisteren*’.

(Brugge).

‘Komovermorgen’ wordt uitgesproken zoodanig dat het doet denken op ‘kommode’. Zoo betracht men dus bij het kind, in een eerste, *schrik*... en *verwarring*, en op een laatste, toch *leute*. Die oude hertelijke tale!

[Nummer 12]

Antonius Flamingk. Een Vlaamsche abt van Königssaal, Aula Regia, in Bohemen.

(Vervolg van bladz. 205)

De visitator, Edmundus de la Croix, werd vergezeld door vijf ‘fratres maxime idonii’ en zijn secretaris. De geschiedenis der Poolsche abdij Pelplin zegt: ‘6 gesellen erprobter Frommigkeit und Wissenschaft von denen einigen nachher in Böhmen als abt zuruck blieben[1]. Dit doet veronderstellen, dat eerst Polen gevisiteerd werd, doch zeker blijkt niet, dat ook Ant. Flamingk daarbij tegenwoordig was. De abt-commissarius was 1580 in Polen en hield een provinciaal kapittel in de abdij Wogronowitsch, waar ook 1581 de Statuta Edmundi werden uitgevaardigd.

In Bohemen trof de visitator de vele groote kloosters der orde met weinige, slechts enkele religieusen als bewakers,

(1) ROM. FRYDRYCHOWIZ, *Gesch. der Cisterc.-abtei Pelplin.* (Dusseldorf, 1905), 68.

onbekend met alle kloostertucht. De vertrouwelijke omgang met de protestanten had zelfs hunne katholieke overtuiging verflauwd. Hij vond de abdijen met schulden beladen, terwijl de bezittingen waren belast en vervreemd. Sedlec, bisdom Praag, de beroemde abdij, was zeer diep gezonken. De abt van Königssaal, Andreas Widemann, voerde tevens den titel van abt van Sedlec, en ook nog van Skaliz[1] en van Ossegg, twee abdijen den geheelen ondergang nabij.

De abt-commissarius, Edmundus, droeg Antonius Flamingk op Sedlec te herstellen. Andreas Widemann, eertijds 1568 abt in Plass en sinds 1572 in Königssaal, werd door den visitator benoemd tot vicarius-generaal der orde in Bohemen en tot visitator. Tot zijn medehelper (coadjutor) als visitator werd Antonius Flamingk aangesteld. Andreas Widemann deed afstand van de abdij Sedlec en in zijne plaats werd Antonius tot abt benoemd door den visitator, want een eigenlijk konvent tot eene keus was er niet[2]. Van de abtswijding, die wel zal geschied zijn door Edmundus de la Croix, is geen bericht bekend.

In Sedlec vond de nieuwe Vlaamsche abt, behalve den treurigen toestand, een protestantsche omgeving. Zelfs menigeen der voorgaande beheerders der abdij, geen kloosterlingen, was bekend geweest om zijn protestantsche neigingen. Reeds bij 't begin van zijn bestuur moest abt Antonius een verpande uithof en een wijnberg, gelegen bij Klosterneuburg, uit geldgebrek verkoopen. Sinds de abt Antonius aan het hoofd stond werd Sedlec een toevluchtsoord voor de weinige katholieken van Kuttenberg, een half uur van de abdij. Zij ontvingen er de H. Sacramenten en velen werden er begraven[3].

(1) Skaliz werd niet moer hersteld, het bleef bij een titel en enkele bezittingen.
(2) MAURITIUS VOGT, *Chronici Plassentis privati pars tertia*, ed. A. PODLAHA. (Praze, 1909), 128.
(3) *Denkwürdigkeiten des ehemaligen Cist-stiftes Sedlec*. (Kuttenberg, 1886), 31. De opvolger van Ant. Flamingk was gelukkiger. Hij vond 10.000 dukaten, in benarde tijden begraven. 1702 vond men een prachtige zilveren remonstrans in de muur gemetseld der kerk, verborgen tijdens de Hussietenkrijg, 1420. De kerk is nog in bezit van dien kostbaren schat.

Slechts een zestal jaren bestuurde Antonius Flamingk de abdij Sedlec. De vicaris-generaal, abt Widemann, die Königssaal verliet voor Neuzelle, wenschte een degelijk opvolger. Hij was bevestigd als vicaris en commissarius van den nieuwen abt-generaal Edmundus de la Croix door brieven van uit Rome 19 Juni 1585. Voor Königssaal was nu Antonius Flamingk de gewenschte persoon, doch dat ging niet zonder moeilijkheden. De bewilliging van den keizer verkreeg de vicaris-generaal om als abt te benoemen: 'Antonium Flamingum monasterii de Dunis in Flandria presbyterum expresse professum, nostrum in visitatione et reformatione monasteriorum coadjutorem'. De monniken van Königssaal wilden echter niet berusten in den afstand van den abt Andreas Widemann; ten slotte toch stemde 'major en sanior pars' toe, dat Antonius tot abt werd aangesteld en geïnstalleerd 16 Sept. 1586. Zij beloofden hem volgens het gebruik der orde gehoorzaamheid, wat echter het andere gedeelte weigerde aan den vreemdeling. In korten tijd wist de nieuwe abt de gemoederen te bedaren en zijn verstandig bestuur bracht Königssaal tot nieuwen bloei, niettegenstaande de moeilijkste tijdsomstandigheden. Zijn opvolger in Sedlec Bartholomeus Makesch overleed reeds 29 Maart 1587, waarop de abt van Hohenfurt Georg Taxer naar Sedlec kwam, een bewijs dat Sedlec onder het kort bestuur van Antonius Flamingk vooruit was gegaan.

In Hohenfurt, waar toch een twaalftal monniken waren, werd geen nieuwe abt gekozen, wat niet pleit voor een goeden toestand. Abt Antoon Flamingk, als co-visitator, trok zich bijzonder het lot van Hohenfurt aan. De prior[1]

(1) {problem}FERD. TADRA. *Listy Klástera Zbraslavskeho*. (Praze, 1904). 319. Dit oorkondenboek van Aula Regia behelst brieven n° 415-435 van of over Antoon Flamingk. De meeste zijn in het Boheemsch (Tjechisch), waaronder verscheidene van de hand van den abt. Hij schreef behalve het Latijn, Vlaamsch en Boheemsch ook nog Fransch en Duitsch en teekent zich steeds Flamin(g)k.

Johann Harzius werd tot administrator aangesteld 1587, en daarna tot abt en als zoodanig gewijd te Krummau 15 Mei 1588, waar de pauselijke legaat zich ophield. Waarschijnlijk was Joh. Harzius te gelijk met Ant. Flamingk uit Clairvaux naar Bohemen gekomen 1580. 13 Febr. 1581 behaalde hij den graad van baccalaureus aan de universiteit te Krakau. Te voren was hij prior in de Bernardijner abdij te Aduard bij Groningen, welke 1580 geheel door de geuzen was verwoest en verbrand. Sinds 1584 prior te Hohenfurt, bracht hij aldaar veel goeds tot stand. Zijn vroegtijdig overlijden, reeds 30 Oct. 1588, was een wreede slag voor den abt Antoon Flamingk, die nu deze abdij onder zijne leiding nam tot de moeilijkheden, die de benoeming van een abt beletten, uit den weg geruimd waren.

De professie der monniken van Hohenfurt 1588, 1589 en nog in 1592 werden in tegenwoordigheid van abt Flamingk afgelegd. Reeds 26 Januari 1591 was de kanonieke keuze van een abt voor Hohenfurt geschied, doch moeilijkheden met de heeren von Rosenberg, die zich patronaatsrechten over de abdij aanmatigden, vertraagden de bevestiging van den vicaris-generaal der Cisterciënserorde in Bohemen, abt Ant. Flamingk, tot 12 April 1588. Michaël Fabricius werd hetzelfde jaar gewijd en overleed 14 Nov. 1607. De heeren von Rosenberg deden weder hun gezag gelden in de abdij en de vicaris-generaal abt Antonius had weder vele onderhandelingen te voeren om den opvolger te doen kiezen en te doen erkennen door den Rosenberger. Zelf met den commissaris door den generaal van Cistercië naar Bohemen gezonden, den abt van Clairlieu, begaf abt Antoon Flamingk zich naar het kasteel der Rosenbergers om de benoeming te bevorden, waarop de commissaris den nieuwen abt kon bevestigen tijdens de visitatie, 16 Febr. 1608. Eerst 9 Aug. 1608 werd de gekozen Paulus Farenschon erkend door den Rosenberger en daarop 23 Nov. 1608 door den vicarisgeneraal, Antoon Flamingk, gewijd met assistentie der abten van Plass en Wilhering[1].

(1) *Cistercienser-Chronik*, XXXIV (1922), 64-59; *Xenia Bernardina* (Wien, 1891), III, 340.

Erger nog dan in Hohenfurt was de rechtsverkrachting in de abdij Osseg. Deze was 1580 ingelijfd bij het bisdom Praag. Het leven werd den zes monniken van de abdij zoo bemoeilijkt, dat zij hun toevlucht namen tot Königssaal waar zij bij den abt Antoon Flamingk edelmoedig een ander tehuis vonden.

Als visitator, en later als vicaris-generaal, stelde abt Flamingk steeds alle pogingen in het werk om die inlijving ongedaan te maken. Alle noodige stappen werden hiertoe gedaan bij het pauselijk Hof te Rome. De generaal der orde en het kapittel werden aangespoord om mede te werken; Keizer Rudolf II, bij wien abt Flamingk hoog stond aangeschreven als raad, werd in den arm genomen, doch niets baatte, ten minste niet meer tijdens het leven van den abt Flamingk.

Voor zijne abdij bracht de gunst van den keizer, waarin de abt stond, menig voordeel aan, ook kon hij voor andere kloosters vele moeilijkheden voorkomen door den steun van den vorst, maar het bracht hem ook wel onaangenaamheden en soms vreemde eischen. 15 Jan. 1593 kwam een bericht uit Praag van keizer Rudolf, dat den abt verbaasd deed opzien. ‘Würdiger lieber Andechtiger’ zoo luidt het schijven: ‘ik heb eenige kameelen, die ik in mijn dierentuin niet kan plaatsen. Ik zal ze U in Königssaal zenden met twee knechten. Gij zult de stallingen wel willen laten inrichten en zorgen, dat de dieren en de twee knechten het noodige onderhoud en voedsel krijgen. We zullen U in onze gunst gedenken’. Bij de jonge paters kunnen de kameelen welkom geweest zijn, abt Antonius was er niet mee ingenomen. De eerste gelegenheid de beste nam hij dadelijk waar, om van hunne drijvers bevrijd te zijn. 16 Juli 1593 klaagt hij zijn nood aan den president en raad der Boheemsche Kamer over den kommervollen toestand van de abdij, zwaar beproefd door plotselinge overstrooming, waardoor al het hooi, met zooveel moeite bijeengebracht, was gaan drijven. Hij wist niet, waarmede hij zijn konventsbroeders het noodige moest verschaffen; een

verschuldigde betaling van 1000 taler bleef uit. Onmogelijk kon hij de kameelen langer houden, daar hij voor het weinige eigen vee geen voedsel had. Waarschijnlijk geraakte hij dan ook spoedig van de kameelen af, want in een tweede schrijven van dat jaar aan den president, dankt hij hem voor zijn goeden raad en spreekt alleen nog van een dringende ‘supplication’ aan den keizer om de verschuldigde 1000 taler, waarom hij reeds zoo dikwijls te vergeefs gebeden had en hoopt, dat hij het arme in nood zijnde klooster zal gedenken(1).

Onder alle beletselen voor den bloei der kloosters was zeker de ellendige financiëele toestand een der eerste. Door de ontzaggelijke bijdragen voor den strijd tegen de Turken waren de kloosters niet in staat een voldoend getal kloosterlingen te onderhouden. Meestal is de armoede meer dan de rijkdom der kloosters een oorzaak van 't veronachtzamen van regel en geloften.

Eenige voorvallen uit de verschillende kloosters zal ons doen zien, hoe moeilijk en met doornen bezaaid het levenspad van abt Flamingk was en hoe moedig hij zich steeds gedroeg in de onaangenaamste omstandigheden.

Tot de kloosters, aan zijne hoede als visitator toevertrouwd, behoorden ook de nonnenkloosters Mariënstern en Marienthal in Saksen. Treurig was het daar gesteld met het kloosterleven, zelfs de katholieke overtuiging der kloosterlingen was verdacht. Heel de omgeving van de kloosters, de nabijgelegen steden Gorlitz en Zittau waren tot de hervorming overgegaan; vele nonnen hadden onder die protestanten hare bloedverwanten; zij namen de protestantsche kinderen in hare scholen op, ja toonden zich den nieuwen godsdienst niet ongenegen. In Mariënstern werd het eerst een einde gemaakt aan den onhoudbaren toestand. De visitator Antonius stelde paal en perk aan de misbruiken en bracht een goede orde, regeltucht en godvruchtig leven in de abdij. Dan kwam Mariënthal aan de

(1) F. TADRA, n° 421-425.

beurt. Wel was hier 1583, de abdis Ursula Laubigin om haar slecht voorbeeld en omdat zij haar broeder, een afvallig priester, tot een pastoraat der abdij had aangesteld, afgezet met tusschenkomst van den aartsbisschop van Praag, maar onder hare opvolgster Margaretha VI 1583-91 verbeterde de toestand niet veel. Ouder de abdis Margaretha VII Kolmasin verdween alle tucht en regel uit de abdij. 13 Dec. 1593 kwam de vicaris-generaal Antoon Flamingk vergezeld van den abt van Neuzelle als visitator in de abdij aan, met het doel nu eens krachtdadig en zoo noodig met geweld een einde te maken aan den treurigen toestand van het klooster. Abt Antonius moest ondervinden, evenals zoovele kloosterreformatoren, dat men met nonnen geen gemakkelijk spel heeft, en deze zich tot het uiterste weten te verzetten. Na een langdurig onderzoek en het gebruiken van alle middelen werd de abdis 10 Maart 1594 van haar ambt ontzet. De proost was reeds aanstonds bij hunne komst uit de abdij verwijderd. Drie nonnen, die het meest hadden bijgedragen door hun ergerlijk gedrag tot de tuchtloosheid in de abdij, werden naar Mariënstern gevoerd, waar sinds eenige jaren het kloosterleven bloeide. De abdis stelde alles in het werk tot verzet en nam hare toevlucht tot alle middelen, zooals inroepen van de hulp van machtige vrienden en bloedverwanten, het wereldlijk recht, appèl, enz. om maar de keus van een opvolgster te beletten. Toen zij zag dat alles nutteloos was en de moedige visitatoren, voor geen gerucht vervaard, de talrijke noodige formaliteiten hadden vervuld, zoodat zij 6 Juli tot eene nieuwe keuze konden overgaan, verliet zij het verblijf der abdissen en wierp toornig de sleutels voor de voeten der visitatoren. De beide abten verbleven van Maart tot Juli meerendeels in Mariënthal om door hunne tegenwoordigheid de ordesvoorschriften te doen uitvoeren en den regel te doen onderhouden. Voornamelijk aan abt Ant. Flamingk is het te danken, dat deze twee kloosters in het protestantsche Saksen niet als zoovele andere in Duitschland zijn ten gronde gegaan door de Hervorming. Zijne verdienste is

het, dat de twee abdijen voor de naaste omgeving een steun zijn gebleven voor het katholiek geloof en een toevluchtsoord voor vele godvruchtige meisjes van dat land[1].

(*'t Vervolgt*)

J. FRUYTIER, Bernardijn.

Te laat

Te laat gepraat,
wanneer het zaad
verloren of vergaan is:
te laat!
Wanneer de maat
te hooge staat
en over 't peil gegaan is:
te laat!
Wanneer het vuur
is aan de schuur
en vee en volk gebraân is:
te laat!
Wanneer uw geld,
zoo graag geteld,...
Wanneer, nog meer,
uwe eer, zoo teer,...
voor immer naar de maan is:
te laat!
- Wanneer 't gebed
van kant gezet,
en u de hoop ontgaan is:
te laat!
- Wanneer voor goed
(wat God verhoed')
het met uw heil gedaan is:
TE LAAT!

EDMOND BARTELS

(1) J.B. SCHONFELDEN, *Urkundliche Geschichte des Jungfrauenstifts Marienthal*. (Zittau, 1834), 37 en vv.

Oorsprong der Runen

Vindt men in 't Noorden geene sporen van oortijdsche middellandsche beschaving?

Wij denken het wel.

Die waarneembare overblijfselen kunnen van oortijdsche handelsbetrekkingen voortkomen, doch ze kunnen ook van oortijdsche landverhuizingen afkomstig zijn en bewijzen dat de bruine, zuidersche langhoofdigen en de blonde noordsche langhoofdigen van denzelfden oorsprong zijn en tot verwante volksstammen toebehooren.

De Germanen hadden hunne eigene letters om te schrijven; die letters noemt men runen en ze verschilden maar weinig van volk tot volk. De opschriften in runenteekens staan nu nog te lezen op steenen tafels of allerlei sieraad, maar 't wierd ook veel op stukken hout gekorven.

Wij dachten verleden zomer: zou er geen verband bestaan tusschen de germaansche runen en die zonderlinge oude lettertafels door Arthur Evans op Kreta en door Flinders Petrie in Egypten ontdekt?

Dat onderzoek en ging niet gemakkelijk en meer dan eens moesten wij onze pogingen herbeginnen.

Wij begonnen te zoeken.

Wimmer had den oorsprong der runen uitgeleid. Zijn eerste deensche werk verscheen in 1874[(1)].

Hij had al de runenteekens van de latijnsche hoofdletters afgeleid. Enkel hadden de Germanen de kromme lijnen vermeden, om voor elke rune rechte schreven te trekken; 't ging beter om letters met rechte schreven in 't hout te kerven.

't Zuiden van 't land der Germanen lag in 't gebuurte van romeinsche volkszettingen en die overname der latijnsche hoofdletters kon aldaar geschied zijn, omstreeks het jaar 200 na Christus.

(1) LUDV. WIMMER. *Runeskriftens Oprindelse og Udvikling i Norden*, 1874. - E. SIEVERS. *Runen und Runeninschriften*, in *Grundriss der germanischen Philologie*. Band I, Abschn. V. Strassburg, 1900.

Die kennis der latijnsche letters werd mogelijks ook in de laatste eeuwen voor Christus door reizigers en zwervende kooplieden onder de Germanen verspreid.

De zake was dus kant en klaar en wij en moesten niet verder meer zoeken.

Wimmer's stelsel was algemeen aanveerd en zijn arbeid als een meesterwerk aanschouwd.

Toen lazen wij dat er erg getwijfeld wierd, dat sommigen meenden dat de germaansche runen ouder waren en dat sommige runen onmogelijk van latijnsche hoofdletters konnen afgeleid worden[1].

Dus wederom op zoek.

De Goten woonden aan de Zwarte Zee en waren er tot een hoogen trap van beschaving geklommen. 't Bestonden daar ook grieksche volkszettingen en niet ver van daar, in Dacië, romeinsche volkszettingen. Die Goten hadden de eerste runentafel tot stand gebracht en er de teekens van ontleend aan het loopend schrift der Grieken en ook aan eenige grieksche hoofdletters, in de opschriften gebezigd. Een klein getal runen waren van het latijnsch loopend schrift of van latijnsche hoofdletters afgekeken en nagebeeld.

Van de Goten was dat germaansch schriftwezen tot de andere germaansche volksstammen overgegaan.

Dat was omstreeks het jaar 100 na Christus gebeurd.

Zoo schetsen wij in korte woorden het stelsel van Otto von Friesen, hoogleeraar tot Upsala, in 1903 verzonnen en na den oorlog nog wederom aan de geleerde wereld aangeboden[2].

Wij en waren nog eens niet gevorderd.

Wij herbegonnen eenen derden keer en vonden eindelijk

(1) R.M. MEIER. *Die urgermanischen Runen*. In *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*. XXI. Band. Halle a/S. 1896. Bl. 162 en volg.

(2) OTTO VON FRIESEN. *Runenschrift*. In *Reallexikon der germanischen Altertumskunde*. Vierter Band Strassburg, 1919. Bl. 5 en volg. Die merkweerdige studie is met vele afbeeldingen en zeven platen opgeluisterd. Uit de boekerij van Stijn Streuvels.

drie runeteekens, waarvan de afleiding maar twijfelachtig was en die ook in de oude lettertafels van Evans en Petrie te vinden waren.

Hier volgen zij met hunne gedaante, hunne klankweerde en de letters van dewelke M. Otto von Friesen ze poogt af te leiden:

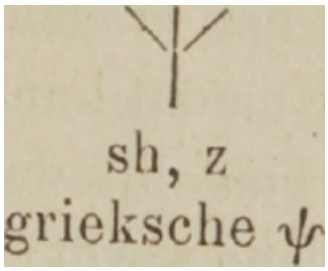

afb. 1

afb. 2

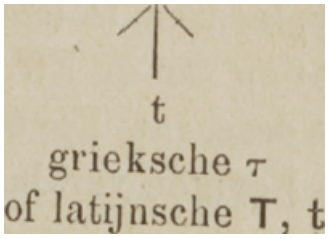

afb. 3

Men had op spilschijven en zegels, op steenen tafels en vaatwerk allerhande merken waargenomen en allerlei schravels, welke de Italianen *graffiti* noemen. Men vond ze in de puinen van 't oudste Troja en elders in Klein-Azia; men vond ze op Kreta in 't oud kasteel van Minos, lang vooraleer er de Grieken woonden; men vond ze in Egypten in den jongen steentijd en op de gedenkstukken van het eerste, van het twaalfde en van het achttiende koninklijk geslacht.

Dat en waren geen beeldteekens, maar schriftteekens en uit die teekens schijnt meer dan één zeer oud ‘alfabet’ geboren, dat bestaat uit letters, dat zeer oud is en in gebruik was bij de Iberiërs, bij de Etrusken, bij de Kariërs in Klein-Azia, op Kreta en in Egypten.

Dat schriftwezen met letters was in gebruik nevens het beeldschrift en tijdens het beeldschrift.

Wat er ook van wezen moge, een dingen staat vast: de z-rune (afb. 1) gelijkt de grieksche psi van gedaante, maar ze gelijkt nog beter haar zelven, ze gelijkt nog beter het teeken van z in de oude middellandsche lettertafels; eene zake van groot belang is dat de rune ook voor de klankweerde met dat middellandsch schriftteeken overeenkomt.

Wij vinden de z-rune met eene en dezelfde gedaante en met eene en dezelfde klankweerde in een oud iberisch ‘alfabet’, te Kahun in Egypten, op de oude gedenkteekens

van het twaalfde koninklijk geslacht en te Gurob op de gedenkteekens van het achttiende koninklijk geslacht[1]. Men ontwaart hetzelfde schriftteeken in een etruskisch opschrift dat te lezen staat op een etruskischen spiegel[2].

Men weet dat de Etrusken, de Kretenzers en de Egyptenaren van Cham afstammen. Van de Kretenzers en de Egyptenaren is men het zeker, omdat het in den Bijbel staat en van de Etrusken weet men het omdat hunne taal met deze van Egypten verwant is en eindelijk door deze van Egypten verklaarbaar en verstaanbaar wordt[3].

Het teeken der d-rune (afb. 2) bespeuren wij met de klankweerde van rd, op de gedenkteekens van het twaalfde egyptisch koninklijk geslacht, tusschen de merken van het beroemd jongsteentijdsch, egyptisch grafveld van Negadah, dat alle koninklijke geslachten voorafgaat, in de oude iberische lettertafels en in het etruskisch opschrift van Perugia[4].

Het teeken der t-rune is met dezelfde klankweerde waarneembaar tusschen de schravels van het grafveld van Negadah en in de oude iberische lettertafels.

Wij ontwaren ook het teeken der t-rune op de afbeelding

(1) J. CAPART. *Les Débuts de l'Art en Egypte*. In *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles*, t. XIII, 1903. Op bl. 471 staat de tafel der schriftstaven, met hunne gedaante en hunne klankweerde, zooals ze gevonden wierden in 't oud Egypten, in Spanje en in Klein-Azia. Het veel geprezen werk van M.J. Capart verscheen ook in boekdeel te Brussel in 1912. J. DÉCHELETTE heeft dezelfde tafel overgenomen in zijn werk *Age du Bronze*. Paris, 1910, bl. 44. Ze is ook te vinden bij M. EXSTEENS, *La Préhistoire à la portée de tous*. Bruxelles, 1913. bl. 194. Die tafel geeft den uitslag der opzoekingen van M. Flinders Petrie. - SALOMON REINACH. *La Crète avant l'histoire*, in l'*Anthropologie*, t. XIII, 1902. Bl. 13. Tafel der kretenzische en egyptische schriftteekens.

(2) G. MASPERO. *Histoire ancienne des Peuples de l'Orient*, 13e édition. Paris, 1921, bl. 849.

(3) HILAIRE DE BARENTON. *La langue étrusque, dialecte de l'ancien égyptien*. Paris, 1920.

(4) G. MASPERO, *op. citat.*, bl. 849. Het opschrift van Perugia staat vertaald in het werk van de Barenton, bl. 40. De teekens der d-rune en der t-rune staan ook veroorkond bij den middellandschen schriftstaf der z- rune.

van een zegel in speksteen op Kreta gevonden en in 't Muzeum van Athenen bewaard[1].

Wij bieden dus de geachte lezers van *Biekorf* een onbekend en onverwacht gevolg der merkweerdige ontdekking van Champollion, wier gedachtenis dit jaar werd gevierd.

De runen, veel ouder dan men meende, zullen wel in Skandinavië ontstaan zijn, om van daar naar de andere germaansche volkeren over te gaan.

Landverhuizers zullen zuidersche teekens meegebracht hebben, die veel ouder zijn dan de grieksche en de latijnsche boekstaven. Als geheimzinnige teekens, als tooverteekens wellicht, werden ze van geslacht tot geslacht overgezet en bewaard om eens benuttigd te worden, toen het germaansch schriftwezen opkwam.

J. CLAERHOUT

De geluksroe

In *Biekorf*, bl. 221, vraagt J.V.[2] wat meer over de 'Virgula divina'. Er geword mij daarover nieuws uit Brazilië dat voorzeker meldenweerdig is, want met de geluksroe vindt men daar niet alleen de waterbronnen maar ook de mijnlagen.

De werktuigen zijn tweeërlei: de roede en de penduul.

De roede. In voornoemd artikel van J.V. is er spraak van notelaarhout, en zekere hoedanigheden daarbij vereischt geven er een geur van toover aan. Welnu de roede mag uit alle hout zijn, enkel is het noodig groen te zijn, zeer dun, welk gesplet is op 4-5 centimeter van het uiteinde. De zoeker brengt de ellebogen dicht aan 't lijf, neemt de uiteinden van 't gespleten deel in de handen, de stok naar het horizont, en gaat voorwaarts. Van zoohaast men zich op eene plaats bevindt waar water of metaal verborgen is, voelt de zoeker een schok en het takje beweegt zich soms op zulke hevige wijze dat men het moeilijk kan vasthouden. De schrijver uit Brazilië zegt dat men de opsporing zelfs per rijtuig kan doen, het takje ondergaat altijd den invloed.

Te Parijs werd over enkele jaren over den keus van het hout geredetwist, daar bevond men dat water te vinden was door notelaarhout, kopererts door den eschtronk, het hazelnotetakje duidde zilvererts aan en dennenhout het lood en tin.

(1) SALOMON REINACH, *op. citat.*, bl. 12.

(2) De priester aldaar vermeld is niet een franschman maar een waal uit 't Doornijksche; en de tak waarvan sprake ('coudrier') wordt nat, aan 't schijnt.
M. V.

De *penduul*. Daartoe gebruikt men eene koperen buis waar, te midden een gat is. Daarin hecht men een dun draadje dat men tusschen duim en wijsvinger vasthoudt. Wanneer men op de gezochte plaats komt, dan begint de penduul over en weer te gaan.

Met deze twee werktuigen kan men zoeken en soms vinden. 't Ware misschien nuttig eens te probeeren of men de in den grond gedolven schatten in de verwoeste streken niet zou vinden. Het schijnt dat de roede in staal, eene breinaald, voldoende is om goud te vinden. Wie wil, kan.

G. CELIS, pr.

DAARMEE SAMEN TE BRENGEN: is de aanwijzing onlangs geweest van talrijke onzichtbare boringen, ruimten, schuilholen door de Duitschers gemaakt overtijd, en gelegen bijna geheel onder de nieuwe-kerk-tewege van S. Léger te Lens.

Wederom ging dat met een stokje [wete niet welkeen], nu in de hand van den Eerw. Herder van Hardelot (PdC.).

(*La Croix*, 28-XI-22).

Aanvullende kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden van Guido Gezelle

(Vervolg van bladz. 256)

ONEIGENE. In een boekske, gedrukt bij L.J. Veen te Amsterdam in 1905, getiteld *Kleengedichtjes II*, staat er op bl. 92 eene oude vorm der 2e strophe van dit gedichtje:

> Oneigene tale, geborgde gepeizen,
> mijn zijt gij niet, uw dat en wil ik niet zijn:
> wat in en van mij is dat heet ik mijn,
> onweerdige, ik laat u: ga' reizen!

Is 't Gustaf Verriest die dat vroeger opteekende en dáár gezet heeft? 'k en wete 't niet, maar 'k vermoede 't. Juffrouw Van de Wiele, te Kortrijk, bezit een handschrift in dezen vorm:

> 2.
> *Dan*
> Weg weg met oneigene tale en den schijn
> Van elders geborgde gepeizen.
> Mijn zijt gij niet, uw dat en wille ik niet zijn
> Dat in en aan mij is dat heete ik mijn
> Oneigene, ik late u: ga' reizen!

1.
Hetgeen ik niet uitge { *eve en*
Hetgeen ik niet uitge { ef dat heb ik niet in
Noch viel mij dat immer } tot } schanden
Wie zal het mij wijten } tot } schanden
Ik weet van veel ergere } schanden
Mijn hert en mijn tale, mijn zede en mijn zin
't Is al zoo van buiten, 't is al zoo van bin'
't Ligt alles daar bloot op mijn' handen.

Waaruit blijkt dat uit de strophe die *nu* de 2e is, en de oudste, de andere later ontstaan is, maar dat Gezelle de orde heeft veranderd zettende 1 boven *Hetgeen ik niet uitgeef* en 2 boven *Weg weg met oneigene*, en 't eerste *Weg* veranderd in *Dan*..., als beter gevolg. Het handschrift is van vóór 1878 want ieder vers begint nog met hoofdletter(1).

NON PRAEVALEBUNT. B ('22), 129, zegt: 'Voor mij is dit een uittreksel uit een lang gelegenheidsvers...' (H.V.) - Maar 't en is dát niet. Dit gedicht werd eerst geschreven door Hendrik Van Doorne, en deze liet *zijnen* oorspronkelijken vorm later drukken in 'Rond den Heerd' 1874, bl. 216. Maar Gezelle had het herdicht. Kanonik Duclos te Brugge heeft het handschrift en daaronder staat:

H.V.D. en G.G.
Brugge in festo Sti Gregorii Thaumaturgi 1862.

ERGO ERRAVIMUS. Staat gedrukt in 'Rond den Heerd' 1866, bl. 214. Het is geen uittreksel, maar een gedicht op de processie van 't H. Sacrament ('t was juist binnen de oktave).

REGINA COELI. Hiervan schrijft E. Van Oye 'dat moet in 1858 gedicht geweest zijn, voor zooveel ik mij herinner'. In de opgave voor een klaswerk, door denzelfde bewaard, staat er: ... 'Waar is het volk dat eenen nationalen feestdag viert zooals wij, christenen, eene feest die niet jaarlijks,... maar dagelijks... terugkomt' ('t doelt op den *Angelus* ter eere van O.L. Vrouwe). Vergelijk dat met vers

(1) Zoo men zien kan in 'RdH.' 1878, door vergelijking van Gezelle's gedicht op bl. 39 en dat op bl. 57, begon hij hoofdletters na te laten met 1878.

13-17 van *Regina coeli*. - Met *Quae est ista* kan dit niet in verband zijn. Dat wierd gedicht in 1854, voor de verklaring der Onbevlekte Ontvangenis en verscheen later in ‘Dichtoefeningen’.

AURORA. Is ook een klaswerk. ‘Zoo gaf Gezelle ons meer onderwerpen die hij dan later zelf behandelde’, zegt Van Oye.

ONENDIG WEZEN. De vier eerste verzen staan in 't eerste jaar van ‘RdH.’ bl. 254. Juffr. Van de Wiele bezit het handschrift van de 9 laatste verzen: *en 't minste mierenspoor* enz.... Verzen 9-12 luidden eerst:

> het hoort u alles toe
> en toch gij valt mij klachtig
> omdat ik vrij u niet
> gewillig toebehoor.

Daar er geen hoofdletters aan 't begin der verzen staan, is dit 2e deel van of kort na 1878, dus kort vóór de 2e uitgave van den bundel geschreven, als gevolg op de 4 oudere eerste verzen. Het is een prachtig stukje, waar Remi Ghesquiere in zijn *Honderd geestelijke liederen* (1922) prachtigen zang op gedicht heeft.

TOT DE MANE. Is te vinden in ‘RdH.’ 1873, bl. 192. Daaronder staat:

> 1873. G.G.

HULPE. Staat in RdH. 1871, bl. 408, bij 't prentje van een arm huisgezin waar eene liefdadige vrouwe een korf met eten gebracht heeft en door ouders en kinders bedankt wordt.

ACH! Staat in RdH. 1878, bl. 80, zonder hoofdletters aan 't begin der verzen. Dus is 't dat jaar door Gezelle ingezonden. Er is geen reden om te zeggen dat het ‘een *oud* kerkhofbloempje’ was in dien tijd.

JESU, LIEFSTE JESU MIJN. Biechtgedichtje? Misschien. Maar 't is een der ‘Kleengedichtjes’ van de 1e uitgave: ‘XXXIII Kleengedichtjes, 1860’.

HET MEEZENNESTJE. De eerste strophe, met *tak-om* en 't laatste vers lijk nu, stond in RdH. 1e jaar, bl. 246, dus in 1866. Verder in 'tzelfde jaar, bij den *Uitstap in de Warande* de Meeze beschrijvend, naast een houtsneêprente, zet hij de strophe nog eens, en zegt ervan: ''t is een betere photographie van de waarheid als mijne houtsneêprente'. Waren de twee volgende strophen toen al gedicht geweest, hij hadde ze er ook bijgezet, immers zij maken de 'photographie' nog veel levendiger, en volledigher met beeld van van kleur en zang. Het gedicht en wierd maar voltrokken, wederom, in de voorbereidinge van de 2e uitgave der 'Gedichten', en 't staat, geheel, in RdH. 1878, bl. 78, nogmaals zonder hoofdletters aan elk vers.

O LIED. 'Is uit zijnen nieuwen tijd' B('22), 121, - Waarom? Het wierd eerst gedicht voor Pol. Demonie in 1860; Gezelle schreef het in den Album van H. Van Doorne en onderteekende 't: 'Brugge St Evaristusdag 1861'. En... 't staat in de 1e uitgave van 'Gedichten, Gezangen en Gebeden', 1862, tusschen *Christene landen* en: *O 'k sta me zoo geren*. Nieuwe tijd?

MORGENSTOND. Bij 'tgene staat in B('22), 131, weze nog gevoegd het jaartal 1870, en de bemerking dat Gezelle's verzen, eene zeer vrije en persoonlijke vertaling zijn van Rückert's lied, door Schumann getoondicht, buiten 't begin en 't einde.

(*'t Vervolgt*)

A. WALGRAVE

De Oorlog in Dickebusch en omstreken

(Vervolg van bladz. 262)

II. De inzet volop.

7n October. Woensdag. In den morgen op gang zijnde naar Dranoutre, verneem ik schielijk een hevig kanonnen-gebulder aan den kant van het Meenensche: 't Waren de

Duitschers aan 't Hooge. Daarna mitrailleusengeschot bachten den Kemmelberg. Ik weder naar huis. 't En duurde maar een uur, maar iedereen bleek ontroerd.

's Namiddags opnieuw uitgezet en ten vier'-en-half thuis. Maar in 't huizewaardkeeren daar liep reeds de mare dat de Duitschers alover het Exercitieplein van Yper afzakten naar Dickebusch. Inderdaad, ten 5^{n}, zoo waren zij er. Ze reden hier binnen, en de Kerkstraat op. Geen mensch op strate. Aanstonds moesten ze op den toren achter ons zelfluidende uurwerk, en ze sloegen 't vaneen. 't Was eerst allemaal peerdevolk, met speren van wel 3 meter lang. Dan wielmannen, en een duizendtal voetlui. Verders vervoer van alaam, geschot, gerij, en wagens met groote schuiten daarop. Eenige burgers ertusschen met hun getrek, die na een dag of twee - maar nu zonder hun getrek - zijn wedergezonden. Al dat duitsch volk waren Beierschen. Daar onze burgemeester te landewaard woonde, deden ze hier hun zaken met Mr Thevelin, onzen gemeenteboekhouder. Eerst was 't om te vernachten. Immers in de huizen op Plaatse en langs de kalsijde: een 2- tot 3000 man. De menschen van 't dorp bedorsten 't allengskens hun neus uit te steken. Het Beiersche vaandel wierd op den top van de gaaipers geheschen, rechtover 't gemeentehuis. En 't duitsche vervoer sleepte voort tot omtrent elf'-en-half.

8^{n} October. Donderdag. Met den zessen herbegon de beroering, en ten zeven'-en-half de voorbijgang.

Dan was het achter haver en brood. 2000 k. haver, en 1000 broôn vóór den noen (duitsche laatte)... zoo niet 5000 fr. boete. En er was zoo weinig gedorschen! Nu, de broôn kwamen er, en de haver albij. Het ging ook. Vergoed met een ‘bon’.

Overigens niemand mishandeld; maar vele gestolen: ze hooiden in 't voeder en 't strooisel; betaalden haast niet. Sommig geweld toch bij enkele boeren: bedreigingen, inbrake, medeneminge van peerden, vermoording van koeien; wijn uit de pastorij... en bons met den hoop. Eenigen toch gaven drinkgeld. De menschen verstoutten.

Kloek schoon volk allemale, met hun hard roggenenbrood, en prachtig ingericht; maar de peerden stonden versleten. Die menschen 'n wisten geen inhoud van niets, van land noch van eenige ware gebeurtenis.

De tocht liep aan tot den drie'-en-half... en 't was dan gedaan. Wat een pak van ons herte. Toch bevonden we ons blijde van ze eens te hebben gezien.

Te Yper, vanwaar de Burgerwacht het aanstonds met den tram opstak naar Veurne, waren ze reeds van den woensdag namiddag ten drieën. Hun schoonste werk seffens was opeischinge van 't openbaar geld en plunderinge van verlatene huizen.

Te Voormezeele hebben eenige benden vernacht. Mitsgaders ophalinge van enkele peerden.

Te Vlamertinghe, in 't voorbijgaan (een 15000 man), den geneesheer's gerij en geneeswaren gestolen.

Op de Clytte een doortocht den donderdag, zonder vernachting.

Te Reninghelst wierd er vernacht. Vele volk vluchtte naar Poperinghe.

Te Westoutre moesten Pastor en Burgemeester mee om den weg hun te wijzen.

Te Poperinghe togen er binnen, alzoo een 500.

Tonzent was het geweest een 12- tot 15000 man. Uitgeweerd dat ze er een nieuwen telefoon spanden, en den ouden maredraad afbraken, 'n hebben ze er ten anderen nietveel ergs uitgemeten, dank zij allichte aan onze burgerlijke overheid, die er immers heur beste voor deed. Te Kemmel integendeel was de burgemeester het op, en ze hebben er ook meer hun driften ontbonden. Met den burgemeester's beste eetraad hebben ze er breed op gemaaltijd, en bijna heel zijn wijnkelder droogegebrast. Ook in de opeischingen 'n schenen ze hoegenaamd niet verzadelijk.

9^{n} in Zaaimaand. Vrijdag. Het leger is reeds over Belle. Weinig geschot. Te Dickebusch wat over-end-weeregerijd.

Al met eens tegen avond omtrent den achten, heel een drom weere, in den draf, zonder licht, zwijgende als dood,

rechte de Kerkstraat in, naar Vierstrate toe en naar Wytschaete. 't Was als een vlucht, een ure en half lang. Dan stilte. Ten tienen weerom, een tweede bende, ook alzoo, maar Yperwaard nu. Doch ineens ho! staan! Niets en hoort men er meer of 't en is wat bevelen. Dan schielijk weer leven: draai-om, en de helft komt terug. Ze waren te verre gereden, de Kerkstraat voorbij, en, insteê van naar Wytschaete, Yperwaarts op. De eerste helft nochtans was al over den molen, en reed dan maar voort. Zoo, de laatsten eerselden dan, doch deden 't weer slecht, want ze sloegen niet de Kerkstrate in nu, maar de Neerplaatsestraat, en kwamen terecht in de Vijvermeerschen... waar ze de meeste moeite hadden om uit te geraken! 't Was hunlieder gejond.

's Anderdaags hoorden we dat de Duitschen, over Belle, gebotst waren tegen de Senegaleezen die er met hun hapkens op los gingen. Wel honderd wagens gekwetsten zijn er dien dag door Kemmel gereden.

Heden zijn eenige onzer lieden ontvlucht uit vreeze voor geweld, en ook in 't gedacht dat de slag alhier zou voortgezet hebben. Onderander de koosterzusters, die, lijk verlaten, ten uitkante, twee benauwelijke nachten beleefd hadden: ongelukkiglijk zetteden ze uit, al Passchendaele op, naar S. Joseph's (op Hoogleê), vandaar dan naar Heyst, waar ze den wolf in den bek liepen, en van ons zijn afgesloten geworden.

Den 10^{n}. *Zaterdag*. In den dag niemand. Te Yper was 't af en aan, eens Duitschers en dan een keer de Onzen.

Tegen ten zevenen 's avonds kregen we er weer, 20 Duitschen met een gepakte auto-mitrailleuse van de Engelschen, welke ze stelden en bewaakten op den hoek van de Kerkstraat.

11^{n}. *Zondag*. Ten zes'-en-half 's morgens, met Hector Dalle zijn peerden, voerden ze 't stuk langs Locre naar Wulverghem; voerman en peerden weer thuis in 't valavond.

Van ten elven te middag tot 's avonds schrikkelijk geschot al Meereghem en Steegers (Merville, Estaires).

Haast geen volk in de mis.

*12*n. *Maandag*. Duitsche uitzoekers langs de bane naar Yper. 's Namiddags weer geweldig geschot, en dichter. Ze waren aan 't wijken.

Heel den dag vliegtuigen: een onderander welke duikelt en doet in leutige speelkens. In de eerste maand althoope hadden wij er maar een 5tal gezien; van-nu-af zagen we er af en toe alledage, en allichte gestadig.

*13*n *in Zaaimaand. Dinsdag*. Kanongeschot al vroeg in den morgen, hevig, en meer en meer dichte. Schuift de slag werkelijk over alhier?

Vele vluchtelingen komen toe uit de streke van Belle en van Locre, sommigen met hun vee, en allen in een gedacht van te wijken voor den mogelijk-aanstaand en slag.

In den morgen, omtrent zeven'-en-half, 12 duitsche soldaten. Een half uur daarna, al spoedende erachter, 3 auto-mitrailleusen belgen en engelschen; zij haalden de vijanden in en konden er 3-4 van schieten. In den namiddag 150 franschen voorbij den Hallebast. Was vierderhande volk op één dag.

's Achternoens, immer meer geschot en altijd maar dichter, en er komen duitsche kanons op den Roônberg. Maar we vernemen dat de Duitschers een duchtige kloppinge hadden gekregen.

(*'t Vervolgt*)

[A.V.W.]

Mengelmaren

Mooi meisje

(Vgl. BIEK. boven, bl. 268).

Dit is volgens het Groot Woordenboek, i.v. *meisje*, de volksnaam van den jongen kabeljauw *(gadus morrhua)* of van den stokvisch *(gadus merlucius)*. Volgens G. GILSON (o.a. in *La Mer*, 1922) is het de *merlucius vulgaris*; id. bij CH. DE ZUTTERE, *Enquête sur la pêche maritime*, 1909; id. bij F. BLY, *Onze zeilvischsloepen*, 1910, waar we ook vernomen dat de visch in Nederland *meulen* heet, een woord dat noch als *meulen* noch als *molen* in het Groot Wdbk voorkomt. *Mooi meisje*

is echter in Nederland bekend; BREDERO, *Moortje*, noemt het in het bekende markttooneel, onder de visschen die op de vischmarkt te Amsterdam voorkomen.

Voor P. VAN BENEDEN, *Les poissons des côtes de Belgique*, 1870, is het *merlangus albus* of vlaswijting.

Reeds X. in *Biekorf*, 1897, 288, heeft vastgesteld dat het mooi meisje niet de jonge kabeljauw is, maar hij is mis als hij daar zegi dat de gul de jonge kabeljauw is, wat echter nog algemeen beweerd wordt.

VAN BENEDEN heeft, *Les poissons*, 61, afdoende bewezen dat de gul de *merlangus pollachius*, Fr. *lieu* of *merlan jaune* is. Zijn naam is overigens een klankafwisseling van *geel*. Ook voor mooi meisje geloof ik dat Van Beneden gelijk heeft; voor wien den visch kent, is hij meer wijting- dan stokvischachtig.

Sommige visschen - ook zeer gewone - zijn niet altijd gemakkelijk thuis te wijzen. Wie let op het verschil tusschen *sprot* en *schardijn*? Wie kent het verschil tusschen *vloot* of *vleet* en *schate*?

Nog een aanmerking om te sluiten: de hh. Van Beneden en Gilson schrijven de vlaamsche vischnamen op het gehoor volgens een spelling die noch Vlaamsch noch Fransch is; zoo *witting* voor *wijting, geul* voor *gul* en *abschauer* voor *hapsjaar(d)*!

J. Ve.

Nopens de klokliedjes van Yper

(BIEKORF boven, bl. 267)

‘Bim bam bom
Jufvrouw komt’

kende men op *St Jacobs* en niet op St Pieters; menigmaal in mijn kinderjaren hoorde ik dat geluid vóór de hoogmis, 't is toch zoo lang geleden en nochtans heb ik er nog om zoo te zeggen den klank van in mijne ooren. In groote plechtigheden b.v. op O.-L.-V.-half-Oest als de jaarlijksche processie uitging, luidde men dan op de voois van: ‘Le bon roi Dagobert’.

Wat *St Pieters* aangaat, 't is niet te verwonderen dat er kwestie is van ‘gelapt en gelunt’, want vóór den oorlog was het op die parochie dat het meestendeel van de arme wijken van stad bestonden. Zelfs was er een die men heette ‘Ste Pieters boven’. 't Volk dat daarop woonde verschilde in uitspraak van taal met de ander Yperlingen, en als men hoorde van iets dat onbetaamlijk of gemeene was, zei men: 't is gelijk op Ste Pieters boven.

H.V.S.

Klinke-bel-tale

't Elfste talmerk van *Biekorf* spreekt van *klokliedjes*.
- Daar zijn ook *klinke-bel-liedjes*.

- Tijdens mijn eerste leerjaren te Denterghem, ging koster *Jan Minne* zaliger, meê met de berechtingen.

- De man had ne zwierigen arm en voelde den maatslag; 'k hoore dien rinkelenden zwaai nog helmen alover de stikken.

Nu 't gebeurde dat er menschen zein: ‘Dáár, de koster zou geern nen dienst hên; hoort hem bellen:

En gaat'r-i van deure 'k en geve'r niet om,
En gaat'r-i van deure 'k en geve er niet om.

Die woorden daakten vlak op slagmate van de belle; de jongens onder hun, deên 't zingend achter, maar daar 'n was geen erge bij.- 't Volk heeft de knepe vast om bij eigen taal- en maatgevoel, zijn herte lucht te geven. -

N. Capp. 5-XII-1922.

A. MERVILLIE.

Door de kracht van het gebed

Jaren geleden kwamen eenige werklieden van Zerkegem 's avonds laat naar huis van Zevecote. Aan de straat tusschen Zevecote en Gistel gekomen, zagen zij daar een reusachtig wangedrocht, nog grooter dan een olifant. Een der werklieden wilde het monster te lijve gaan met zijn ‘dijkhaak’.

Denkende met een spook te doen te hebben, werd hij door zijn makkers tegengehouden. Geruimen tijd bleven zij het nog staan te bezien, zonder zich te kunnen bewegen. Eindelijk kreeg een der mannen het gedacht zeker gebed te lezen, hetgeen hij ook deed. Pas waren de laatste woorden uitgesproken of het verschijnsel verdween als een wervelwind.

- Mij dunkt - zegde een der mannen die dit vertelde - dat ik het beest nog altijd voor mijn oogen zie.

CYRIEL DE VUYST.

TE KNOCKE, zoo 't schijnt, wordt de oude *Grave Jans'dijk* meer en meer afgevoerd om woonsten aldaar te zetten. En de aarde die ervan komt, dient dan om er den *Duivelsput* mee te vullen... Maar de zeisels en zegsels over dien ‘Duivelsput’ worden die meêgedolven? 'n Is er daar niemand om ze er eerst uit op te rapen?

T. RAEPAERT.

***

WEÊRGEZEGDE. 't Ziet 's morgens om te regenen, maar 't en doet 't nog niet:

‘Wacht maar! We gaan 't gaan krijgen
als de kwâ wijfs koffij gedronken hebben’.
(Oostvleteren).

Voorgevallen in Fransch Vlaanderen

Cissen, de matsenare[1], was in 't werk op d'hofsteê van boerinne... laat ons zeggen: boerinne *Klinke*.

Aan 't eetberd, smeerde Cissen zijn brood nog al tamelijk toe. De boerinne die dat van verre gasloeg, en van bij den heerd èn oogsken in 't zeil hield, zei hem:

- Cissen, ge plakt, ge plakt.
- Me stiel is plakken, boerinne.
- Ja maar,... de butter is diere.
- Z'is goed ook.
- Ze gaat *trente sous*.
-Z'is't weerd.

En Cissen plakte voort.

N. Cappelle XII-1922.
A. MERVILLIE.

- Aan iemand van Becelaere vroeg ik: gevoel-je soms nog wat zeer?
- De antwoorde lood: *tusscheneens altemets een keer entwadde*.

Zulke verzoetingen in 't spreken gingen schoon zijn in 't grieksch! Maar in 't vlaamsch leelijk? Neen, nietwaar? - Wie leert ons eens de pro- en enclitieken onzer volkstaal kennen en... opnieuw in eere brengen?

L.D.W.

(1) Metser.

(Bijblad van Biekorf, t^k 11).

Bladwijzer van Biekorf 1922

A. Opstel wijzer[1]

- *[Oude Poperingsche Nieuwjaarwensch]		BL. 1
Karel de Gheldere en Guido Gezelle	C. GEZELLE	1-9, 25-29, 53-60
Alveringhem	A. DASSONVILLE	9-11
- Kwâkruid... en te verwerpen (wanvlaamsch)	T.R.	11
Bestuurstaal en vaktaal [met volkstaal]	F. SMEESTERS	11-14
* Noenstondeke	E.E. LAUWERS	14-15
Hoeverre is men met het vraagstuk van de 'Vlaamsche Kustkerken'? (15-17) - Hoe onze 'Vl. Kustkerken' best onderzocht? (34-36). - Toren en Timmer behooren niet even volledig tot ons 'Kustkerkenbouwbee.' (64-68). - Ons Vlaamsche Kustkerktimmer dooreen wordt kwalijk opgevat (86-90). - Weergaden onzer torens in de Kempen (244).	L. DE WOLF	15-17, 34-36, 64-68, 86-90, 244...
Nog 'n 'Paasbert' (te Westoutre)	L.D.W.	18-19
De oude Sinte-Walburgakerk te Brugge en haar Cartularium. Losse aanteekeningen (vervolg uit 1921)	K.D.F.	19-21, 32-34, 90-92, 113-117
- Boekennieuws	M. ENGLISH	21-22

(1) UITLEG DER TEEKENS:
* = duidt aan dat 't aangewezen opstel een geschald of gedicht is;
[] = omvat een hoofdinge die niet uitgedrukt staat in 't gemeld opstel;
- = wijst op een mengelmare of tusschenwoordeken.

- Een vrage (achter ‘RdH.-Archievenbk’; de ‘Tísje Tasje's’; de ‘Mannetje's uit de Mane’) 22

Een oude maar nog levende verbuigingsleest (‘goed van lande’)	L. DE WOLF	138-140
Spinnen (van oudsher tot heden)	J. CLAERHOUT	140-141
- Elshout (taalkundig)	J. CL	141-142
- Beke (taalkundig)	J. CLAERHOUT	142
- Een getrouwe Vaderlandster: O. Vrouwke van de Marliere (zeisel)	C. DE VUYST	142-143
- Moeder met heur bende (in kunst en zeden)	L.D.W.	143-144
Hortulus Animae	J.V.	145-148
- O Leeuw der Gulden Sporen. (Gemoedsuiting)		149
* Roeierslied	J.S.	149-150
Oortijdsch Belgenland. Het Chelles-tijdvak	J. CLAERHOUT	150-156
- Het is verbijsterend (Wantaal)	MOORD	156
* Zonne gij die 't al omvademt	A. MERVILLIE	157-160
- 't Barekleed van de Ypersche Schepenen	L.D.W.	168-169
- ‘Hoe een meesterstuk van Jordaens ten onder ging’		169
- Hoe de handvesten van Yper ten onderen gingen	L.D.W.	169-170
- Florimundus! (Welke heilige?)	D. URB. H.	170
- Kleinigheden over ‘Napoleon-den-Groote’ (boekstafkundig)	T. RAEPAERT	171-172
- Z*u*llebeke-Z*i*nnebeke (waarom?)		172
- 't Geld van een kreute (volksmeening)		172
- Noo(d)tje komt op zijn plooitje (of naadje?)	L.D.W.-J. VERCOULLIE	172, 196
De Morlenen	J. CLAERHOUT	173-176

* Het Oude Hof	HORAND	176-178
Wijstje van Warden's	J. BOORDUYT	181-184
- S. Niklaaisbeeld van Oostduinkerke		186
Oostkerke's Geestelijkheid	J. OPDEDRINCK†	186-191
- Plage is plage (taalarmoê)	NEEN-Z'	191
- * Het leven van de H. Godelieve (liedjeszangerslied)	[L.D.W.]-A.D.	192-195, 219

- Lazarus' opstanding in de Processie van Veurne	W.I. D'OORE	195
- Om de kleine kinders gauw te leeren ‘loopen’		196
- Een ‘Vlaming’. (Oordnaamkundig)		196
Het dorpshuis te Cuerne	J. CLAERHOUT	197-201
* Ons Klokje	LEO BITTREMIEUX	201-202
Avekapelle	A. DASSONVILLE	203
Vondste [vierhoofd] in de Kerk van Beerst	J. VALCKENAERE	205-206
- Zus of zoo? (Allesgoed? Alleskwaad?)	A'zo'	212-213
Franschvlaamsche Trouwfeesten	[M.D.L.C]	213-215
- 't Hout (niet het Bosch) van Niepen	K.D.F.	215
- EH. Aug. Van Speybrouck †. (Zijn opstelschap)	L.D.W.	216-217
- Oude liedjes en deuntjes.(Vraag achter aangewezen ‘wijzen’)	W.B.-L.D.W.	218-219
- De Maria's van Vlaanderen. (Verdwijnende doopnamen)	VAN GRIMMINGEN	219
- Een grapje: nog eentje uit het volk.	E.B.	220; vgl. 292
- [Scherts op molenaars en bakkers]	E.B.	220
Virgula divina. De geluksroe	J.V.-G. CELIS	221-223, 281
* Laat ze maar kwekken	A. MERVILLIE	227-229
Oude Volkenkunde van Europa	J. CLAERHOUT	235-241
- Z.D.H. Mgr. A.J. Callier (van Vlaamsche afkomst)		241-243
- Boekennieuws	W.D.-L.D.W.	243-244
Ter vernieuwinge van de Inteekeningen	BIEKORF - H. LINNEBANK	245-249
Hugo Verriest†		249-251

- Gustaaf en Hugo Verriest		251
- Een laatste gedenkenis, (Houtdrukbeeld van H. Verriest)		251
* In de broeken	A. MERVILLIE	252-254
Aanvullende kantteekeningen bij Gedichten, Gezangen en Gebeden van Guido Gezelle [door C.G.]	A. WALGRAVE	255-256, 282-285...
De Oorlog in Dickebusch en omstreken	[A.V.W]	257-262, 285-289...

Antonius Flamingk. Een Vlaamsche abt van Königssaal, Aula Regia, in Boheme:	J. FRUYTIER	262-265, 269-276...
- E.H. Alf. Callewaert†		265
- Fransch-vlaamsche Voorwinterfeesten (Allerheiligen, S. Hubrechtsdag, S. Maarten's, S. Katherine, S. Elooi)	[M.D.L.C.]	266-267
- Klokliedjes (uit Yper)	C.M.-H.V.S.	267, 290
- Een Roomsche beker te Beerst	J.V.	268
- Mooi-meisje	M.V.-J. VE	268, 289-290
- Kinderbedreiging (‘de Komovermorgen’)		268
* Te laat	EDM. BARTELS	276
Oorsprong der Runen	J. CLAERHOUT	277-281
- Klinke-bel-tale	A. MERVILLIE	291
- Door de kracht van het gebed (spookdier verdreven)	C. DE VUYST	291
- [De ‘Duivelsput’ te Knocke, gevuld]	T. RAEPAERT	291
- [Weergezegde]		291
- Voorgevallen in Fransch Vlaanderen (een grapje: vgl. 220)	A. MERVILLIE	292
- [Taaltoehaling] (op- en meêhaligen)	L.D.W.	292
- Blok.		24, 48, 72, 96, 120, 144, 172, 196, 220, 244, 268, 292.

B. Zakenwijzer

I. Boekstelwezen

A. Scheppingen

1. *Geschald en Gezang*: Bl. 14, 52-73-101-184-223-254, 77, 97, 106, 149, 157, 176, 201, 227, 252, 276.

2. *Verhaalwerk*: 39, 74, 98, 181.

B. Schouwingen

1. *Boekzaken*:

Bibliotheekgids, De -	93.
de Bock E. - H. Conscience en Romantiek	45.
De Meulemeester M. - St. Niklaasgesticht, Kortrijk	21.
De Sikkel. - De Kempen, I.	244.
O' Flanders A. - Erin.	243.
Simons J. - Verhoeven A. - Vijf liederen	71.
Van Hoof F. - Binnen en Buiten, II	117.

2. *Beleeringen*: 1, 47, 121, 145, 216, 255.

II. Oorgeschiedenis

A. Algemeene

1. *Aardrijkskundig*: 235, 268.
2. *Tijdrekenkundig*: 150.
3. *Volksstamkundig*: 173, 235.

B. Eigenlandsche

1. *Menschen*: 235.
1. *Doening*: 140, 197, 268, 277.

III. Geschiedenis

1. *Geschiedgronden*: 19, 37, 171, 192-219.
2. *Geschiedkundige aangelegenheden.*
    - Beginselen: 68, 171.
    - Gebeurtenissen: 37, 49, 169, 257, 262.
    - Inrichtingen: 19, 68, 186, 262.

3. *Onthoudensweerdige mannen. - Geloofsboden*: A. Callewaert, 265; ZDH. A.J. Callier, 241; A. Van Speybrouck, 216; G. Verriest, 251; H. Verriest, 249-251; - EE. VV. Neut A., 44; Wallaeys E., 45; Wvl. Zendingszusters, 102.

IV. Geestelijk leven

1. *Heiligen*: 48, 72, 142, 170, 192-219, 195.
2. *Wijdienstelijkheden*: 47, 168.

V. Kunst en wetenschap

A. Kunstwerken

1. *Groot werk*: 36, 197.
2. *Klein werk*: 18, 31, 82, 168, 186, 205.
3. *Géén werk*; 143.

B. Bedrijf en Wetenschap

1. *Tuig*: 18, 265.
2. *Wetenis*: 15-34-64-86, 49, 169, 221-281.

VI. Volkskunde

A. Beleering

B1. 47, 83, 95, 120, 291.

B. Daadzaken

1. *Meening.*
   - Volkswetendheid: 48, 92, 96, 172, 196, 291.
   - Volksgeloof: 96, 120, 291.
   - Volksverbeelding; 291.

2. *Zegging.*
   - Volksspraakveerdigkeid: 1, 95, 108, 172, 220, 267-290, 291.
   - Volkszegsels: 215, 219, 268, 291.
   - Volksvertelsels: 84, 142, 220, 292.

3. *Doening.*
   - Volksgerief: 221-281.
   - Volkskunst: 218.
   - Volksgeplogenheden: 47, 94, 96, 120, 213, 266.

VII. Taalkunde

A. Leerstellingen

1. *Spraakkunst*: 138, 292.
2. *Taalkunst*: 11, 29, 60.

B. Woordkennis

1. *Oordnamen*: Alveringhem, 9; Assebroek, 103; Avekapelle, 203; - 24-220, 47, 'Vlaming' 196, 215.
2. *Zaaknamen.*
    - Tweelingwoorden: Lappen en lunten, 267; Pander en zander, 59.
    - Streektaal; 172.
    - Huis- en Buurttaal: 23, 23-72, 24.

3. *Taaluitleg.*
    - Algemeene beleering: 29, 61, 93-170.
    - Bijzondere; van wendingen: 138, 172-196; van woorden: 22-46, 93-170, 141, 142, 268-289.

4. *Wantaal*: 11, 24, 60, 76, 113, 120, 156, 191.

VIII. Verdietschingen

Woorden alhier voorgesteld of gaandeweg gebezigd.

A. Eenszins

Aalmoezenier - legerherder, 216.
Abri = schuilhol, 282.
Alignement = rechtetrekking, 112.
'*Amie*' = vod, [kennis], 11.
Analytique, Par la méthode - = bedeelenderwijze, 36.
Ancestral = oorouderlijk, 83.
Angulaire - hoekreekte, 231.
Annonce = handelsmare, 144.
Archiviste = handvestwaarder, 169.
Aristocratique = heerachtig, 215.
Attache = knoping, 68.
Attribut - aanvoeg, 223.
Attributs de la puissance = machtgerief, 19.
Automatiquement, Sonnant - = zelfluidend, 286.
Bâche = wagenzeil, 214.

Banal = blonk, 195.
Bas-relief = inkap, 206.
Bibliographie = geboekschap, 216; opstelschap, V.
Bibliophile = boekminnaar, 265.
Bibliotheek = boekenschap, 145; boekzaal, 47.

B. Anderszins

Aaneenwas = composé, 68.
Aanvoeg = attribut, 223.
Aanwerfhuis = noviciaat, 102.
Aanwerveling = rekruut, 260.
Aanwijs = recette, 96.
Aanwijzer = catalogue, 47.
Allesgoed = optimist, 213.
Alleskwaad = pessimist, 213.
Barekleed = pelder, 168.
Bedeelenderwijze = par la méthode analytique, 36.
Beeldteeken = hiéroglyphe, 279.
Beschik, [*schik*] = chèque, 245.
Beschikrekening = compte-chèques, 245.
Beschiksgewijze = par chèque, 245.
Bidruim = oratoire, 82.
Blonk = banal, 195.
Boegde = halfrond, 36.
Boekenschap = bibliotheek, 145.
Boekminnaar = bibliophile, 265.
Boekstellen = schrijven, 145.
Boekzaal = bibliotheek, 47.
Bouwbeeld = type, 35.

[Vervolg Eenszins]

Catalogue = aanwijzer, 47.
Chèque = Beschik, [schik], 245.
Communie, H. - = goeden dag, 266.
Compilatie = samenraapsel, 30.
Composé = aaneenwas, 68.
Compte-chèques = beschikrekening, 172, 245; schikrekening, 220.
Concertzaal = zangzaal, 228.
Conquête = veroveringstocht, 241.
Constater = gevinden, 65.
Copie = overstelling, 31.
Copier = overboeken, 145.
Cycliste = wielman, 286.
Déclamatoire = praatlievende, 250.
Dolmen = hunnebed, 239.
Drukletter = drukstaf, 118.
Eclaireur = uitzoeker, 258.
Eenlettergrepig = enkelgrepig, 118.
Enclitiek = meêhalig, VI.
Endurant = leefstandig, 87.
Enlever = ‘ontweiren’, 37.
Ethnologique = volksstamkundig, VII.
Evacué, Pays - = vluchtstreke, 31.
Exploitation = gebruik, 83.
Fécond = leefkrachtig, 87.
Flirt = minnewerk, 94.
Fond = gezeg, 60.
Fondamental, Elément - = grondstuk, 68.
Front = slaggebied, slagstreek, 257; vechtstreek, 31.
Harmonie = deuning, 251.
Hiéroglyphe = beeldteeken, 279.
Hoofdletter = hoofdstaf, 118.
Hypertrophique = overvolledig, 86.
Inadmissible = ‘niet lydelyk’, 38.
Kalender = dagwijzer, 147.
Kiste = ‘lade’, 116.
Koetsier = rijknecht, 83.

[Vervolg Anderszins]

Dagwijzer = kalender, 147.
Deuning = harmonie, 251.
Doorgangsverlof = laissez-passer, 258.
Drukstaf = drukletter, 118.
Eetraad = tafelservies, 287.
Effendoor, Van - = ordinaire, 71.
Enkelgrepig = eenlettergrepig, 118.
Erflate = successie, 113.
Geboekschap = bibliographie, 216.

Gebouwbeeld = type, 68.
Gebruik = exploitation, 83.
Gedeun = muziek, 71.
Geldenis = prijs, 146.
Geleef = train de vie, 67.
Gevinden = constater, 65.
Gezeg = fond, 60.
Goeden dag = H. Communie, 266.
Grimbaarden = rire dans sa barbe, 59.
Groeigaaf = vivace, 68.
Groeiwezen = oeuvre vivante, 68.
Grondbeeld = type, 68.
Grondschets = plan terrier, 89.
Grondstuk = élément fondamental, 68.
Handelsmare = annonce, 144.
Handvestwaarder = archiviste, 169.
Heerachtig = aristocratique, 215.
Heillijk = suave, 71.
Hoekreekte = angulaire, 251.
Hoofdkant = koorkant, 34.
Hoofdstaf = hoofdletter, 118.
Hoogkant = koorkant, 65.
Houtdrukbeeld = litho, V.
Hunnebed = dolmen, 239.
Inkap = bas-relief, 206.
[*Kennis*] = ‘amie’, 11.
Knoping = attache, 68.
Kunstvertoog = kunstprestatie, 19.
Kusspaan = pax, 19.
Kustkerken, Vlaamsche- = Eglises Maritimes, 15.
Kwâkrijgsch = rare, 37.

[Vervolg Eenszins]

Koorkant = hoofdkant, 34; hoogkant, 65.
Laissez-passer = doorgangsverlof, 258.
Liaison des termes = taaltoehaling, VI.
Liqueur douce = ooftdrank, 266.
Litho = houtdrukbeeld, V.
Littérature = verhaal goed, 216.
Luxe, Edition de -=pronkboek, 244.
Magasin, Demoiselle de - = winkeldienstdochter, 213.
Maritimes, Eglises - = Vlaamsche Kustkerken, Zeekantsche kerken, 15, 35.
Matériel, Côté - = lijfschap, 16.
Meesterstuk = pronkstuk, 145, 171.
Migration = zwerftocht, 241.
Mission = zendingsoord, 103.
Musée d'antiquités = oudheidzale, 169.
Muziek = gedeun, 71.
Noviciaat = aanwerfhuis, 102.
Oppervlakkig = overvlakkig, 87, 118.
Optimist = allesgoed, 213.
Oratoire = bidruim, 82.
Ordinaire = an effendoor, 71.
Original = oordruk, 146.
Paraplu = schuile, 251.
Passe-partout, Rimes- = veeldienstevoegingen, 96.
Pastor = zielenherder, 72.
Pax = kusspaan, 19.
Pelder = barekleed, 168.
Pessimist = alleskwaad, 213.
Photographier = lichtbeelden, 169.
Plan terrier = grondschets, 89.
Porche = love, 199.
Prestatie (*Kunst*-) = kunstvertoog, 19.
Prij = geldenis, 146.
Proclitiek = ophalig, VI.
Rare = kwâkrijgsch, 37.
Recette = aanwijs, 96.

[Vervolg Anderszins]

Laatte = ure, 286.
'*Lade*' = kiste, 116.
Leefgierig = vigoureux, 87.
Leefkrachtig = fécond, 87.
Leefstandig = endurant, 87.
Legerherder = aalmoezeniers, 216.
Lichtbeelden = photographier, 169.
'*Lydelyk, Niet* -' = inadmissible, 38.
Lijfschap = côté matériel, 16.
Lijvigheid = volume, 17.

Love = porche, 199.
Machtgerief = attributs de la puissance, 19.
Maredraad = telegraafdraad, 287.
Meêhalig = enclitiek, VI.
Meergrepig = veellettergrepig, 118.
Meesttijds = le plus souvent, 68.
Minderman = man uit de volksklas, 259.
Minnewerk = flirt, 94.
'*Ontweiren*' = enlever, 37.
Ooftdrank = liqueur douce, 266.
Oordruk = original, 146.
Oorouderlijk = ancestral, 83.
Oorschets = type, 32.
Ophalig = proclitiek, VI.
Ophaling = rekwisitie, 287.
Opstelschap = bibliographie, V.
Oudheidzale = musée d'antiquités, 169.
Overboeken = copier, 145.
Overstelling = copie, 31.
Overvlakkig = oppervlakkig, 87, 118.
Overvolledig = hypertrophique, 86.
Praatlievende = déclamatoire, 250.
Pronkboek = édition de luxe, 244.
Pronkstuk = meesterstuk, 145, 171.

[Vervolg Eenszins]

Rekruut = aanwerveling, 260.
Rekwisitie = ophaling, 287.
Relief = verhoofding, 20.
Reproduction = weergave, 145.
Rimer = voegen, 95.
Rire dans sa barbe = grimbaarden, 59.
Rond (*Half-*) = boegde, 36.
Schrijven = boekstellen, 145.
Singel = ringwal, 177.
Souvent, Le plus - = meesttijds, 68.
Sport = speelkens, 289.
Suave = heillijk, 71.
Successie = erflate, 113.
Synthetisch = samenvattenderwijze, 257.
Tafelservies = eetraad, 287.
Telegraafdraad = maredraad, 287.
Tétramorphe = vierbeeld, 206; vierhoofd, 205.
Torse, Colonne - = wervelzuil, 89.
Train de vie = geleef, 67.
Tronc = stamlijf, 68.
Trottoir = wandelpad, 156.
Type = bouwbeeld, 35; gebouwbeeld, 68; grondbeeld, 68: oorschets, 32.
Ure = laatte, 286.
Veellettergrepig = meergrepig, 118.
Vers = voetreke, 171.
Vierstemmig lied = viergezang, 71.
Vigoureux = leefgierig, 87.
Vitrine = tooglade, 153.
Vivace = groeigaaf, 68.
Vivante, OEuvre - = groeiwezen, 68.
Volksklas, Man uit de - = minderman, 239.
Volume = lijvigheid, 17.
Vulgarisation = voortverkoop, 244.
Woestenij = woestoord, 72.

[Vervolg Anderszins]

Rechtetrekking = alignement, 112.
Rijknecht = koetsier, 83.
Ringwal = singel, 177.
Samenraapsel = compilatie, 30.
Samenvattenderwijze = synthetisch, 257.
[*Schik*]. Vgl. ‘Beschik’.
Schikrekening = compte-chèques, 220.
Schuile = paraplu, 251.
Schuilhol = abri, 282.
Slaggebied = front, 257.
Slagstreek = front, 257.

Speelkens = sport, 289.
Stamlijf = tronc, 68.
Uitzoeker = éclaireur, 258.
Taaltoehaling = liaison des termes, VI.
Tooglade = vitrine, 153.
Vechtstreken = front, 31.
Veeldienstevoegingen = rimes passe-partout, 96.
Verhaalgoed = littérature, 216.
Verhoofding = relief, 20.
Veroveringstocht = conquête, 241.
Vierbeeld = tétramorphe, 206.
Viergezang = vierstemmig lied, 71.
Vierhoofd = tétramorphe, 205.
Vluchtstreke = pays évacué, 31.
Vod = 'amie', 11.
Voegen = rimer, 95.
Voetreke = vers, 171.
Volksstamkundig - ethnologique, VII.
Voortverkoop = vulgarisation, 244.
Wagenzeil = bâche, 214.
Wandelpad = trottoir, 156.
Weergave = reproduction, 145.
Wervelzuil = colonne torse, 89.
Wielman = cycliste, 286.
Winkeldienstdochter = demoiselle de magasin, 213.
Woestoord = woestenij, 72.
Zangzaal = concertzaal, 228.

(Vervolg van ANDERSZINS)
Zendingsoord = mission, 103.
Zielenherder = pastor, 72.
Zwerftocht = migration, 241.
Zeekantsche kerken = Eglises Maritimes, 35.
Zelfluidend = sonnant automatiquement, 286.

IX. Vlaamsche belangen

A. Toestanden

Van heden: 143, 219.

B. Wenken

1. *Op 't vlaamsch*: 43.
2. *Op Vlaanderen*: 149, 212.

X. Vragen en antwoorden

Bl. 22, 24-220, 47, 120, 172, 172-196, 218.

XI. Afbeeldingen

Bl. 18, 31, 82, 89, 97, 117, 143, 153, 186, 223.

XII. Huishouden

Bl. 245. Blok: 24...-292.

Vergissingen
Te verbeteren

BLADZ.	REEK:	INSTEÊ VAN:	STELT:
10	20	LOK	LOK.
88	25	't	t'

98	18	vóór en en	vóór en
109	16	achter eten	achter-eten
147	1	deel, nochtans	deel nochtans,
162	24		(*'t Vervolgt*)
182	1	broedpeerd	bloedpeerd
213	32	mestendeel	meestendeel
271	12	mestendeel.	meestendeel (1).
281	18	geword	gewordt
281	19	meldenweerdig	meldensweerdig
288	21	koosterzusters	kloosterzusters